O istorie mai puțin obișnuită

HORIA BREȘTOIU

Editura Politică

HORIA BRESTOIU

O istorie mai puțin obișnuită

In culisele frontului secret
din România

1987

EDITURA POLITICĂ,
București

Coperta : ANDREI G. DAN
Redactor : LIVIU MARGHITAN

„Istoria este suma vieții noastre"

MIHAIL EMINESCU

Cuprins

CUVÎNT ÎNAINTE 11

Partea I : ÎNCERCUIREA

1. Circumstanțele unui orizont întunecat 18
2. România a fost pusă la index 21
3. În jungla spionajului total 26
4. Serviciile aliate și „regula jocului" 34
5. Marasmul 42

Partea a II-a : SPRE MATCA MARILOR PRIMEJDII

1. Presiuni și riposte 58
2. În calea răutăților 63
3. O forță redutabilă 66

Partea a III-a : ZODIA APOCALIPSULUI

1. Numărătoarea inversă a agresiunii nazisto-horthyste împotriva României a fost declanșată 71
2. Dejucarea noilor tentative 78
3. Armele de bază ale horthysmului-fascist 87

Partea a IV-a : REPLIEREA

1. Dați foc Europei ! 100
2. Omul tuturor speranțelor 103
3. A patra armă 110

Partea a V-a : SPRE NOILE AVANPOSTURI

1. S.O.E. — via Istanbul 124
2. „Taxim-Bar" 129
3. Filiera 131

Partea a VI-a : ÎNCERCĂRI DE JONCȚIUNE

1. Caruselul demersurilor secrete 139
2. Emisiuni radio în Orient 144

Partea a VII-a : DUEL CU REGULI PROPRII

1. Infiltrarea 154
2. Surprize în lanț 162
3. De la „Taxim" la... „Malmaison" ! 166
4. Apar implicațiile 170

Partea a VIII-a : EPILOGUL MARILOR DISPUTE

1. După modelul batalioanelor de șoc 177
2. Înfruntînd teroarea 192
3. Dimensiuni ale rezistenței naționale 205

Partea a IX-a : PE TAPETUL VECHILOR PRETENȚII

1. Obsesia 212
2. Revizionism integral 219

Partea a X-a : SPIONUL CARE A FOST NUMIT „INSENSIBILUL"

1. Biografie încărcată 234
2. Bancher peste noapte 237
3. Spre o nouă bază 242
4. Implantare dificilă 243
5. Toboganul suspiciunilor 247
6. Punctul critic a fost depășit 250
7. Misiuni de anvergură 252
8. Cursa de urmărire a șefului S.S.I. 259

Partea a XI-a : „DOCTORUL ECKO" ESTE PROPULSAT ÎN SCENĂ

1. Un personaj fără scrupule 266
2. Atragerea 269
3. Prima călătorie în Turcia 273
4. Recrutarea 275

5. Serviciul Special de Informații descifrează... 220
6. La Istanbul, ca agent nazist 283
7. Surprizele de la Sofia 290
8. Perspective sigure 291

Partea a XII-a : PENETRAREA DISPOZITIVULUI SECRET AL S.O.E. — ISTANBUL

1. „Doctorul Ecko" trebuie să devină agent englez . . 296
2. Infiltrarea a reușit ! 298
3. Informații cu valoare maximă 301
4. Nerăbdarea Abwehr-ului 308

Partea a XIII-a : MISIUNE DECISIVĂ

1. O preocupare esențială : dezinformarea adversarului . . 317
2. În perspectiva lansării unor comandouri engleze . . 322
3. „Englandspiel"-ul a fost ratat... 332

Partea a XIV-a : CERCUL SE ÎNCHIDE

1. Suspectat de a fi cadru al Serviciului secret englez . 338
2. Manevre de ultimă-oră 341
3. Somat să se retragă în Germania 342
4. Ultima cursă ? 344

Note 356

Cuvînt înainte

...Istoria celui de-al doilea război mondial continuă să se scrie. Desfășurarea celei mai mari conflagrații pe care a cunoscut-o omenirea, a fost și este analizată încă pe numeroase planuri de către istorici, memorialiști, oameni politici și militari, de cadre ale fostelor servicii de informații ale statelor beligerante. Este publicată o vastă literatură : anual apar în întreaga lume și astăzi, mii de studii și lucrări de specialitate. O activitate cu adevărat remarcabilă !

Cum poate fi explicat acest fenomen ? Au fost formulate numeroase judecăți în acest sens, începînd de la impactul deosebit de grav pe care tristul eveniment l-a impus definitiv în memoria generațiilor, pînă la faptul că unele realități predominante ale lumii de azi își au originea în perioada celui de-al doilea război mondial.

Ar putea fi oare uitate vreodată marile suferințe ce au fost produse omenirii, ar putea fi trecute cu vederea cauzele lor, alimentate în mod premeditat ani îndelungați și implicînd în mod esențial crima de a înrobi țări și popoare libere și independente, de a cotropi și stăpîni în mod samavolnic teritorii naționale în baza unor pretinse „drepturi istorice" ale agresorilor neînfrînați ?

Dezbaterile, pe care conflictul închis în 1945 continuă să le anime, explică indubitabil nevoia oamenilor pentru dezvăluirea și cunoașterea deplină a adevărului istoric în legătură cu unele din marile probleme ale conflagrației mondiale, despre care există convingerea că explica-

țiile furnizate au avut doar un caracter conjunctural menit să escamoteze circumstanțe de fond care au facilitat producerea sinistrului hecatomb de către statele fascist-revizioniste împotriva celorlalte țări și popoare. Este astăzi pe deplin justificat, de pildă, să nu se admită că doar un singur individ — considerat de unii pe jumătate nebun, pe jumătate actor, dar în realitate perfect lucid și deloc lipsit de viclenie perversă — a reușit să exploateze în mod magistral pasivitatea unor politicieni importanți ai timpului, chipurile, oameni placizi care ar fi greșit doar prin aceea că s-au dovedit înclinați să se legene în iluzii, îngroziți și descumpăniți în același timp, de apropierea ineluctabilă a cataclismului pe care de altfel îl prevedeau ca niște neputincioși...

* * *

În mod evident, pe uriașa agendă a cercetării istorice, *frontul secret* ocupă un loc impus de rangul, dar mai ales de implicarea sa nemijlocită în desfășurarea marilor evenimente ale celui de-al doilea război mondial. Studierea lui reflectă cel mai adesea cerința cunoașterii faptelor dincolo de umbra de nepătruns a epocii, din unghiurile eventual defrișate de invocațiile cu caracter politic sau diplomatic ce maschează adeseori intențiile și scopurile reale.

Deși pînă astăzi au rămas necunoscute multe dintre acțiunile serviciilor speciale din perioada conflagrației secolului, cele pe care le știm ne permit, în ansamblu, să deslușim modul în care acestea au răspuns menirii lor fundamentale, și anume, de a sprijini și înlesni eforturile propriilor țări aflate în război. În temeiul acestor date cunoscute, istoria frontului secret a celui de-al doilea război mondial și-a formulat deja unele din concluziile generale, desigur foarte importante și acceptate ca atare.

Așa cum se știe, între 1939—1941, operațiunile pe teatrele militare au evoluat total nefavorabil pentru Națiunile Unite, iar frontul secret nu a făcut nici el excepție de la acest declin, care s-a prelungit, chiar și în cursul anului 1942. Acest din urmă an s-a înscris însă în istoria marii conflagrații mondiale ca timp al marilor cotituri, ceea ce s-a înregistrat, de asemenea, pe frontul secret. Serviciile speciale aliate au avut cîteva izbînzi strălucite în momente-cheie ale conflictului : Midway, debarcarea în

Africa de nord, El-Alamein și Stalingrad. Pentru oficinele naziste, dimpotrivă, nu se poate spune că anul 1942 a fost un an fericit ; unele reușite ale lor — retragerea prin strîmtoarea Calais a cuirasatelor „Scharnhorst", „Gneisenau" și „Prinz Eugen" în cadrul Operației „Cerberus", descoperirea rețelei „Rote Kapelle", Dieppe etc., — nu au fost de natură să modifice cursul războiului, ba, mai mult, nici nu au ușurat înfrîngerile catastrofale ale Reichului, Italiei și Japoniei pe cîmpurile militare. În ultimii ani ai conflagrației, serviciile speciale aliate au declanșat o ofensivă neîntreruptă și generalizată, ceea ce a coincis cu trecerea în defensivă a celor similare Axei.

Iată, în linii foarte mari, cum au înfățișat istoricii marele periplu al frontului secret din timpul celui de-al doilea război mondial. Firește, pentru numeroase motive, descifrarea semnificației și rolului unora dintre acțiunile serviciilor speciale se dovedește a fi încă o întreprindere anevoioasă. Cauzele sînt numeroase. În conformitate cu normele care guvernează acest domeniu, unele fapte vor rămîne în mod definitiv necunoscute. Altele, prin trecerea anilor, nu vor mai putea fi relevate, în virtutea legilor naturale ale uitării...

Totuși, în efortul de a elucida pînă la capăt adevărurile și miturile perioadei în discuție, cercetătorii frontului secret continuă să investigheze arhivele și să asculte martorii timpului. Rezultatele sînt adeseori notabile. Numai în ultimii ani, de pildă, studiile cu privire la cifruri și coduri arată că acestea au jucat un rol deosebit de important în desfășurarea războiului. Deloc întîmplătoare, așadar, tăinuirea cu strășnicie a secretelor în legătură cu acestea, și despre care aflăm în mod fragmentat abia în zilele noastre. Doar un exemplu: așa cum se știe, Anglia a impus măsuri excepționale de securitate în legătură cu păstrarea secretului utilizării sistemelor foarte perfecționate de decriptare cu ajutorul mașinilor „Enigma" și „Ultra". Dezvăluirea, chiar și numai parțială, a rezultatelor dobîndite, mai ales prin utilizarea „Ultrei", oferă o cunoaștere mult mai apropiată de realitate a desfășurării unor renumite bătălii, în care deciziile hotărîtoare au fost luate în perfectă cunoștință de cauză cu privire la intențiile strategice ale adversarului. În acest mod, deși inaccesibile încă, unele dosare secrete vor putea releva noi adevăruri, contribuind la redimensionarea unor concluzii despre marii oameni ai timpului și faptele lor. „Astăzi, ne asigură unul

dintre cercetătorii aflați într-o permanentă căutare a resorturilor intime dintre faptele frontului din umbră și marile epopei militare, cînd în aprecierea consecințelor luptelor purtate luăm în considerare rolul jucat de mașina de cifrat „Enigma" și de aceea de descifrat „Ultra", și cînd cîntărim ceea ce știau în legătură cu pregătirea campaniei o tabără și cealaltă, trebuie ca, în destule cazuri, să ne ajustăm judecățile. Astfel, multe bătălii ne vor apare într-o lumină nouă. Un comandant, care a cunoscut dinainte intențiile adversarului, nu ne mai apare ca un geniu" *.

*

* *

Poate fi considerată valabilă și pentru România concluzia analizei generale privind rolul și poziția activității serviciilor speciale în perioada celui de-al doilea război mondial ? Se poate spune că în mare parte frontul secret românesc s-a înscris în evoluția de ansamblu enunțată, înregistrînd însă o seamă de trăsături proprii rezultate mai ales din eforturile depuse pentru depășirea situației grave în care fusese tîrîtă țara.

Deși un bilanț al tuturor acțiunilor, rezultatelor și eșecurilor va fi foarte greu de făcut întrucît unele documente nu se mai află în țară și nici nu există intenția de a fi declasificate, anumite aprecieri de fond asupra frontului secret din România în anii conflagrației secolului sînt posibile.

Se poate spune că în desfășurarea evenimentelor premergătoare și a celor din perioada primilor ani de război, spionajul nazist a reușit să penetreze în România o serie de domenii și sectoare, îndeosebi economice, și să obțină avantaje importante pentru al III-lea Reich. În conflictul ascuns cu serviciile speciale aliate, organismele secrete ale Germaniei naziste au beneficiat de aportul a numeroase rețele infiltrate din vreme, în locurile și mediile ce prezentau interes, dispunînd astfel de unele date care i-au permis să aplice severe măsuri de neutralizare împotriva oficiilor speciale aliate, potrivit sistemului cunoscut sub denumirea de spionaj total, noțiune încă puțin dezbătută.

În același timp, trebuie relevat că în numeroase și importante probleme, serviciile secrete ale celui de-al III-lea Reich nu au reușit să descifreze stările reale de lucruri

* P. Borovička, *Cifruri strict secrete*, București, 1984, p. 10.

din România, fiind surprinse în mod grav de mersul evenimentelor, îndeosebi în a doua parte a războiului, cînd se poate aprecia fără rezerve că nu au mai stăpînit desfășurarea acestora. Împrejurările legate de readucerea țării în cadrul alianțelor ei firești și tradiționale, și îndeosebi pregătirea și declanșarea cu succes a insurecției naționale, antifasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944, *constituie una dintre cele mai elocvente mărturii istorice în acest sens din întreaga desfășurare a celui de-al doilea război mondial.*

Fără a exclude impedimentele rezultate pentru serviciile speciale aliate din evoluția nefavorabilă, inclusiv pentru ele, a evenimentelor politice din România în primii ani ai războiului, se impune totuși constatarea unor carențe de adaptare la noii parametri impuși în arena frontului din umbră de către spionajul nazist, prin decizie, perseverență și duritate. În contextul unei atitudini de așteptare și temporizare, a lipsei de incisivitate și de hotărîre, serviciile speciale aliate au lăsat să evolueze și să se consume în favoarea adversarului hitlerist, fapte și acțiuni previzibile. În aceeași perioadă, criza de informații importante din România s-a resimțit în mod acut la Londra și Washington, influențînd procesul fundamentării unora dintre decizii. Necesitatea cunoașterii exacte a situației din România a repus în discuție cerința creării unor noi rețele informative cu posibilități de penetrare, îndeosebi după lichidarea celor ce funcționaseră pînă în toamna anului 1940, de către spionajul nazist cu sprijinul direct al poliției legionare. Lipsite de o bază de sprijin autentică, serviciile de informații ale statelor occidentale s-au dovedit și în continuare vulnerabile, multe din acțiunile lor — așa cum au fost încercările de blocare a șenalului navigabil al Dunării în zona Porților de Fier și de incendiere a petrolului românesc — eșuînd fără echivoc.

* * *

Examinarea frontului secret *din România* în anii din preajma și din timpul celui de-al doilea război mondial se relevă deosebit de utilă în contextul general al demersului istoric românesc. Acțiunile autentice privind țara noastră din perioada tulbure și tensionată a celei mai mari conflagrații a omenirii, văzute din unghiul aparte al fron-

tului fără tranşee, pot proiecta uneori o lumină mai clară asupra conturului unor întrebări ce se mai pun încă legat de evenimentele acelor ani. Este de reţinut că lucrările autorilor străini cu privire la frontul secret din România cuprind referiri succinte în raport cu problematica vastă care a implicat cele mai multe dintre serviciile speciale ale statelor beligerante pe teritoriul nostru naţional, devenit, pentru multiple interese străine, obiect a numeroase acţiuni de jaf şi cotropire.

Frontul secret relevă şi în cazul României audienţa şi participarea ei nemijlocită la faptul istoric al vremii. El depune o elocventă mărturie asupra luptei de rezistenţă naţională a poporului român, pentru apărarea fiinţei naţionale în faţa cotropitorilor străini. Investigarea instrumentelor specifice rezultate din activitatea de informaţii şi contrainformaţii a aparatului de stat român, pune în evidenţă în mod pregnant că înfruntarea cohortelor hitleristo-horthyste în ţara noastră a fost realizată de către întreaga naţiune, cu imense jertfe şi sacrificii, creîndu-se o vastă şi originală epopee de rezistenţă. Aria manifestărilor de împotrivire şi ostilitate a dobîndit foarte curînd un caracter de masă, rolul hotărîtor în această direcţie revenind Partidului Comunist Român, principala forţă care a adoptat de la început deviza luptei deschise împotriva invadatorilor şi a guvernanţilor aserviţi lor.

În lucrarea de faţă vom continua să investigăm şi alte episoade importante ale confruntării dintre organismele speciale ale puterilor aliate şi spionajul nazist pe teritoriul românesc ori în afara acestuia, dar care au implicat în mod nemijlocit ţara noastră *. Pe traseul inedit al frontului din umbră vom pătrunde în intimitatea unor noi fapte şi realităţi, iar din loc în loc, ajunşi în unele zone de luminiş, vom putea reflecta încă odată la natura reală a unora dintre elementele de forţă care s-au insinuat în viaţa României, impunîndu-i grave ingerinţe şi imense nedreptăţi.

---

* A se vedea, *Acţiuni secrete în România*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973 ; *Aspecte ale activităţii de informaţii şi contrainformaţii puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertăţii, formarea statului naţional şi cucerirea independenţei de stat depline*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1977 ; *Momente din activitatea organelor de ordine, informaţii şi contrainformaţii româneşti în perioada 1878—1918*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1979, şi *Impact la paralela 45°*, Editura Junimea, Iaşi, 1986, de acelaşi autor.

...Au trecut peste patru decenii de la consumarea acestor fapte. Balanța timpului le-a cumpănit pe fiecare în parte cu răbdarea oferită de perspectiva istorică. Esențialul rămîne, așa cum s-a spus deja, ca pentru fiecare generație istoria să capete sensul și valoarea epocii în care este percepută. Cunoașterea istorică rămîne așadar deschisă explorării.

Autorul

Încercuirea

1. Circumstanțele unui orizont întunecat

Echilibrul versaillez s-a năruit de la o zi la alta. Instaurarea nazismului în Germania și pregătirile sale pentru o nouă conflagrație au lovit cu putere întregul sistem de alianțe defensive din Europa, construit cu migală după 1919 în temeiul principiilor solidarității și colaborării universale.

În fața furtunii declanșată de către cel de-al III-lea Reich, orice perspectivă de menținere a *statu-quo*-ului interbelic a fost eliminată fără echivoc. Omenirea era aruncată în cea mai mare catastrofă din întreaga ei existență.

Antecedentele se regăsesc într-un ansamblu de cauze și răspunderi. Principala vină a fost atribuită, nu fără temei, calculului politicianist al puterilor occidentale care au concesionat Reichului nazist libertatea și independența țărilor mici și mijlocii ale Europei, scontînd, în final, pe drenarea forței militare naziste spre răsărit.

În termenii acestei evoluții, desfășurarea evenimentelor avea să cunoască nu numai o dramatică înlănțuire dar și răsturnări dintre cele mai spectaculoase, în cadrul cărora toate calculele egoiste se vor dovedi iluzorii, statele occidentale devenind și ele obiect al agresiunii nesățiosului Reich nazist.

Lui Hitler i s-a îngăduit, cu o toleranță inadmisibilă, sfidarea tuturor prevederilor Conferinței Păcii de la Paris. Faptul că Germania a putut trece nestînjenită, încă îna-

inte de 1933, la o înarmare febrilă, așa-zis clandestină, a constituit o primă confirmare a mesajului favorabil primit în procesul testării sistemului său politic opțional din partea puterilor occidentale.

În ianuarie 1933 Reichul a reocupat regiunea Saar cu asentimentul lui Laval, devenit succesor la Quay-d'Orsay, și care, asemenea primului ministru englez Baldwin, făcea jocul planurilor agresive germane. Două luni mai tîrziu, Germania decreta legea privind introducerea serviciului militar obligatoriu. Cu un larg avînt generos, Marea Britanie parafa, la 18 iulie același an, acordul naval anglo-german, care permitea Germaniei să-și refacă flota navală, în timp ce aviația ei o depășise de mult pe cea engleză.

La congresul de la Nürnberg din anul 1936, Göring declara cu dezinvoltură : *„În realitate noi sîntem de pe acum în război, deși nu a fost trasă nici o lovitură de tun"* [1] (s.n., H. B.).

Deși forța militară a nazismului tindea spre cotele unui real pericol, omenirea dispunea încă, la acea dată, de toate mijloacele pentru a se apăra. Speranțele țărilor mici și mijlocii pentru menținerea ordinii europene aveau să fie însă foarte curînd nimicite prin refuzul acelor mari state, efectiv potențiale de a riposta încă din start față de provocările Berlinului.

Mînat de convingerea predestinării sale, Hitler a trecut la reorganizarea forțelor armate, după ce beneficiase de o nouă dovadă a lipsei de fermitate a Franței care i-a îngăduit să remilitarizeze Renania. În 1938 el a promulgat legea prin care concentra în mîinile sale întreaga putere militară [2].

Puterile occidentale nu erau dispuse să se angajeze într-o nouă confruntare militară cu Germania, manifestînd o largă predispoziție spre conciliatorism, convertită, în unele cazuri, chiar în colaboraționism.

Hitler a exploatat situația în modul cel mai copios. În martie 1938 a trecut la anexarea Austriei. Poarta spre sud-estul Europei era deschisă. Privirile cancelarului nazist se îndreptau deja spre următoarea victimă : Cehoslovacia. În acest scop el dispune elaborarea „Planului verde", ordin întărit la 28 mai printr-o directivă adresată șefului O.K.W., generalul Keitel, în termeni caracteristici : „Hotărîrea mea este *de a zdrobi Cehoslovacia* în viitorul apropiat, printr-o acțiune militară" [3] (s.n., H. B.).

Anglia și Franța tutelează cu o gravă complicitate sacrificarea Cehoslovaciei, semnînd, la 29 septembrie 1938 actul dezmembrării, alături de Hitler și Mussolini. „Münchenul avea să intre în istorie ca «întîlnirea infamiei». Întors la Londra, Chamberlain pretinde că a... salvat pacea. Foarte curînd speranțele s-au risipit, în martie 1939 Hitler a anexat și restul Cehoslovaciei" [4].

Acceptarea sacrificării țărilor mici și mijlocii se dovedise pe cît de imorală, pe atît de iluzorie în fața agresivității fără limite a cancelarului nazist. Din acest moment pertractările cu Berlinul și-au pierdut sensul și caracterul tactic protector. Puterile occidentale au înțeles tardiv, că „cel de-al III-lea Reich nu putea fi un sprijin pentru nimeni. El își zdrobea adversarii și își supunea prietenii" [5].

Nu au fost oare Chamberlain și Daladier avizați din timp asupra rapacității naziste și a riscurilor ce și le asumau nesocotindu-i perfidia ? Faptul este în afară de orice îndoială ! Aveau să constate curînd că Hitler își modifică ordinea priorităților și îi vizează direct. O spune deschis la o conferință cu participarea conducătorilor militari, din economie, și ai partidului nazist, la 8 martie 1939 : „Avem nevoie de Praga ca mijloc de acces la materiile prime. Ordinul a fost dat ca trupele să ocupe Cehoslovacia în cîteva zile, la 15 martie cel mai tîrziu. În continuare va fi rîndul Poloniei. Nu trebuie să ne așteptăm aici la vreo rezistență puternică. Dominația Germaniei asupra Poloniei este necesară pentru ca Germania să poată fi aprovizionată cu produse agricole și cărbune polonez. În ce privește Ungaria și *România*, ele fac parte din *spațiul vital indispensabil al Germaniei*. Căderea Poloniei și o presiune corespunzătoare le vor face, fără îndoială, să se acomodeze. Vom controla atunci, în întregime, vastele lor resurse agricole și petroliere. Același lucru se poate spune în legătură cu Iugoslavia. Acest plan va fi realizat înainte de 1940. Și atunci Germania va deveni invincibilă. În 1940 și 1941 Germania va regla pentru totdeauna socotelile cu inamicul său ereditar, Franța. Această țară va fi ștearsă de pe harta Europei. Anglia este o țară îmbătrînită și slăbită de democrație. Cînd Franța va fi învinsă, Germania își va stabili lesne dominația asupra Angliei, deținînd bogățiile și posesiunile acesteia din lumea întreagă. În acest fel, după ce vă uni pentru prima oară continentul european conform noii concepții, Germania va întreprinde operațiu-

nea cea mai grandioasă cunoscută vreodată în istorie: folosind ca bază posesiunile franceze şi britanice, în America vom încheia socotelile cu Statele Unite..." [6].

Totul rămînea numai o chestiune de timp. Războiul mondial bătea la uşă...

2. România a fost pusă la index

La injoncţiunile acestor evenimente, poporul român, profund ataşat ideilor nobile ale asigurării progresului şi propăşirii patriei, respectării independenţei şi suveranităţii altor ţări şi popoare, creării unui climat de securitate, de colaborare şi pace între toate naţiunile lumii, a descifrat în fascism, încă de la apariţia lui pe arena vieţii politice, un grav pericol social, un duşman de moarte al progresului şi civilizaţiei umane.

În întreaga perioadă interbelică România a participat activ la viaţa politică internaţională, iniţiind acţiuni menite să salveze *statu-quo*-ul, pacea şi securitatea colectivă în Europa. Ea s-a ridicat împotriva actelor agresive ale statelor fasciste şi revizioniste şi a politicii de încurajare a militarizării Germaniei naziste. Importante personalităţi ale vieţii politice româneşti, dînd dovadă de luciditate şi realism, s-au manifestat activ pe linia politicii de pace, bunăvecinătate şi securitate colectivă, contra revanşismului şi agresiunii.

În ansamblu, poporul român s-a dovedit ostil şi a respins cu hotărîre toate curentele şi orientările fasciste, rămînînd adept tradiţional al ideilor democratice, al respectului faţă de unitatea, libertatea şi independenţa fiecărei naţiuni, faţă de valorile materiale şi spirituale ale civilizaţiei umane.

În această acţiune de anvergură mişcarea muncitorească din ţara noastră s-a situat în fruntea luptei antifasciste. Masele largi populare din România, în frunte cu comuniştii, s-au ridicat cu dîrzenie la lupta pentru demascarea tendinţelor agresive ale fascismului, pentru bararea ascensiunii lui. Partidul Comunist Român, care a înţeles cu limpezime pericolul grav pe care îl reprezenta hitlerismul pentru pacea, libertatea şi destinele României, a organizat numeroase şi importante acţiuni, atrăgînd atenţia întregii Europe prin cea dintîi mare manifestaţie antifascistă de masă care a avut loc pe continent după venirea

lui Hitler la putere în Germania : eroicele lupte revoluționare ale clasei muncitoare din ianuarie—februarie 1933.

Țara era pindită de o gravă primejdie. Între ezitările și compromisurile marilor ei aliați tradiționali și intențiile fără echivoc ale Reichului nazist, România a căutat calea cea mai potrivită pentru evitarea sacrificării și a distrugerii ei. În anii premergători marii conflagrații mondiale, ea a parcurs un drum politic de eforturi diplomatice, de ponderație și neangajare, de evitare sistematică a înlănțuirii ei la carul Germaniei, obiectiv conturat fără echivoc în ansamblul intențiilor naziste.

Permanent amenințată, România va mai putea găsi doar înlăuntrul ei soluții împotriva marilor primejdii, fără a-și mai face iluzii asupra sprijinului pe care l-ar putea obține de la Londra sau Paris. Oamenii politici lucizi au înțeles că în centrul Europei nu mai există nici un punct de sprijin. Evenimentele ce au precedat „acordurile" de la München și cele care i-au urmat, nu au mai lăsat să planeze nici o îndoială asupra acestui subiect. „Germania, a cărei putere devenea din ce în ce mai amenințătoare revendica un spațiu vital care viza, cînd fostele sale colonii, cînd țările din Est, de la Baltica pînă în Balcani, cînd regiunile cele mai fertile ale Rusiei. Acest «spațiu vital» care răsărea în imaginația dinamică a doctrinarilor naziști, se orienta în toate direcțiile și nu se sfîrșea nicăieri. El n-a putut să înceapă să fie realizat decît printr-o răsturnare în Europa. Țările din Est își dădeau seama de pericolul pe care îl reprezenta pentru ele expansionismul german. Ele știau că independența lor riscă să se topească în interiorul spațiului vital al celui de-al III-lea Reich" [1].

Încă la 6 martie 1938, pornind de la constatarea că politica nazistă reprezenta, în esență, un ansamblu de agresiuni, omul politic Armand Călinescu, nota în „Jurnalul" său : „Evenimentele din Austria constituie doar o etapă în planul de expansiune germană. Dunărea (va deveni — n.n.) un bulevard comercial și strategic între Est și Vest. Toate statele care au fost așezate aici au suferit mari agresiuni. Austria, apoi Cehoslovacia, *ar urma România, care are bază aeriană prin petrol*" [2].

România se decide să reziste, definindu-și linia politică, diplomatică și militară.

În ședința Consiliului Suprem al Armatei, din 19 aprilie 1938, este expus punctul de vedere al Marelui Stat Major : „În situația politică actuală, mai ales după alipi-

rea Austriei de către Germania, pericolul iminent este la Vest, unde Ungaria, şi cu deosebire Germania, ne-ar pune în situaţia de a duce un război în condiţiuni foarte grele, fără un ajutor eficace din partea Cehoslovaciei, care ar putea fi înăbuşită de Germania... Toţi membrii Consiliului sînt de acord cu acest punct de vedere" [3].

Ţara continuă să desfăşoare un larg evantai tactic, acţionînd cu fermitate de pe poziţia convingerilor şi simţămintelor ei tradiţionale, conştientă că figurează în „spaţiul vital" german, iar la Berlin este deja cotată ca fiind „ţara cea mai tentantă".

În cadrul tratativelor din mai — iunie 1938 cu Germania, pentru integrarea tuturor convenţiilor în acordurile generale —, delegaţia română a refuzat dezvoltarea schimburilor în compensaţie, precum şi mărirea cotei sale de petrol în volumul total al exportului. Protocolul semnat la 21 iunie 1938 limita penetrarea economică a Germaniei în domenii importante, îndeosebi în cel al petrolului.

Încercările României de a se menţine în cadrul politicii sale independente, acţiunile ei diplomatice din primăvara şi vara anului 1938 pentru contracararea expansiunii economice şi politice a celui de-al III-lea Reich spre sud-estul european au fost tot mai mult subminate de dezvoltarea politicii britanice de concesii faţă de Germania şi de pasivitatea Franţei. Sub imperiul agravării situaţiei ei internaţionale, al creşterii primejdiei agresiunii nazisto-horthyste, în condiţiile în care nevoia de armament a României a căpătat o importanţă tot mai mare, la 13 august 1938 s-a decis exportul suplimentar de petrol şi cereale în Germania.

O astfel de evoluţie ar fi putut fi evitată de Anglia şi Franţa, care dispuneau de pîrghia atît de importantă a capitalurilor, ce exercita o influenţă activă în balanţa românească. Dar la Londra se cristalizase orientarea de a nu spori importurile din România, admiţînd Germaniei prioritatea în economia românească în temeiul că aceasta era o „piaţă naturală" care, în cazul unui război european, ar putea cădea cu uşurinţă sub control efectiv german [4]. La o şedinţă a cabinetului britanic din 23 noiembrie 1938, primul ministru Neville Chamberlain, referindu-se la acţiunile Germaniei de a obţine controlul complet asupra Europei centrale şi Balcanilor, afirma că ar fi de dorit să se stopeze acest lucru, dar... „ar fi dificil să se facă aşa

ceva, în special dacă vrem să prevenim aparența de a deveni parte la o politică de încercuire" [5].

Potrivit acestei atitudini concesive, cinci zile mai tîrziu, Ashton Gwatkin, directorul Departamentului economic din cadrul Foreign—Office-ului îi preciza deja consilierului economic al Legației germane la Londra, Rütter, că „în conformitate cu declarația primului ministru din Camera Comunelor, britanicii au recunoscut faptul că Germania constituie principalul client pentru produsele statelor balcanice și, în consecință, aceasta poate pretinde o poziție predominantă în Balcani" [6]. Comunicînd la Berlin cele de mai sus, Rütter menționa că aceasta nu înseamnă altceva decît *o recunoaștere definitivă a priorității germane în Balcani* [7].

Manifestînd o uimitoare miopie politică, premierul Chamberlain îi declarase în toamna anului 1938 regelui Carol al II-lea : „O serie întreagă de forțe naturale (?) au dus la faptul că în prezent este inevitabil ca Germania să se bucure de o poziție preponderentă în domeniul economiei" [8] (românești — n.n.).

România a fost astfel concesionată iremediabil Germaniei deși era sigur că „o ofensivă masivă din partea Angliei, desfășurată la sfîrșitul anului 1938, înaintea ocupării Cehoslovaciei, ar fi măturat pozițiile germane din România" [9].

Pe deplin stimulată, Germania declanșează în toamna anului 1938 o „ofensivă" menită să-i întărească pozițiile în România sub raport economic și politic. Asaltul a fost început de însuși Hitler, care încearcă să profite de prezența regelui Carol la Berghoff, acesta din urmă fiind insistent „prelucrat" de unchiul său, Frederich von Hohenzollern în legătură cu planurile cancelarului nazist de a invada România. „Întîlnirea cu diavolul" a decurs dezastruos — potrivit unui martor ocular. Hitler i-a prezentat două texte ale unui tratat, gata redactate, lăsîndu-i regelui a înțelege că nu are altă alternativă. În baza acestor „tratate", în România ar fi trebuit adusă urgent la putere Garda de Fier în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu. Totodată, România urma să se retragă din Societatea Națiunilor, să denunțe toate tratatele oficiale și secrete, precum și convențiile militare, economice și comerciale contrare spiritului și literei unui tratat de alianță totală germano-română, care ar fi urmat să constituie baza politicii interne și externe a României. Evident, Carol al II-lea a re-

fuzat să semneze. În acel moment discuția a devenit dramatică. A urmat o dispută atît de violentă, încît Hitler l-a amenințat pe rege cu nimicirea („Vernichtung")... Vorbeau în picioare, cu Göring între ei, după ce acesta împiedicase, ba pe unul, ba pe celălalt să se retragă fără a se saluta [10].

La înapoiere, aflat încă în trenul care îl readucea în țară, Carol al II-lea a telegrafiat la București și a dispus ca pînă la sosirea lui, Corneliu Zelea Codreanu, aflat în închisoare, împreună cu alți 12 conducători legionari, să fie suprimați. Ordinul a fost executat în noaptea de 29/30 noiembrie 1938. Germania pierdea prin Codreanu pe cel mai devotat slujitor al ei în România și pe cel mai util element al politicii de penetrare.

La aflarea veștii, Hitler a făcut una dintre cele mai grave crize de furie ale sale. România a fost pusă definitiv pe lista neagră a inamicilor celui de-al III-lea Reich, a cărei soartă trebuia cît mai repede decisă.

Relațiile dintre cele două țări înregistrează de acum cote de maximă încordare. „În interior, legionarii, tulburenți și anarhici, instigați din afară, amenințau ordinea țării. Viitorul României era direct pus în cauză. La rîndul lor, demnitarii germani, civili și militari, în frunte cu mareșalul Göring, s-au dedat la manifestații de ostilitate dintre cele mai grave, înapoind regelui decorațiile românești pe care tocmai le primiseră de la acesta. Faptul că execuția avusese loc chiar după întîlnirea dintre Hitler și regele Carol, constituia o coincidență (pentru Berlin — n.n.) care putea duce la interpretarea falsă că măsura luată de rege obținuse asentimentul prealabil al lui Hitler. În același timp ea ar fi putut să pară altor observatori drept o provocare pe care regele o făcea la adresa gazdei sale atît de puternice, numai la cîteva ore după ce se despărțise de ea" [11].

„Paradoxal, va nota Grigore Gafencu, gestul a servit Germaniei să-și atingă mai repede importantele sale obiective în România, într-o vreme cînd, la numai zece luni după moartea lui Codreanu, evenimentele au evoluat rapid și categoric în favoarea Germaniei. În același timp, faptul de a fi asociat statul la violențe vinovate, care pînă atunci fuseseră apanajul forțelor extremiste [...] a dat naștere unei lungi serii de crime politice, așa cum România nu mai cunoscuse pînă atunci" [12].

Amplificarea stării de presiune asupra României era concertată la Berlin prin numeroase luări de poziție care

au ajuns a fi „de o rară violență", după cum relata Brabețianu, însărcinatul român cu afaceri în Germania [13].

În urma injoncțiunilor Germaniei hitleriste, regele Carol a dispus, în decembrie 1938, rechemarea ministrului român de la Berlin, Radu Djuvara. La rîndul său, ministrul german în România, Wilhelm Fabricius, a plecat „în concediu", pentru a reveni doar pentru cîteva zile, în ianuarie 1939, după care iarăși s-a întors la Berlin. „Pauza diplomatică" a încetat numai după ce guvernul român a anunțat că Djuvara își va relua postul în primire, iar Fabricius a revenit la București, la 30 ianuarie 1939 [14]. Între timp, la 10 decembrie 1938, fusese semnat acordul prin care Germania obținea posibilitatea de a încheia acorduri în compensație arme-petrol și dreptul de a importa porumb și orz. Cuprins de un optimism nesperat, ministrul german Karl Clodius, care a condus din partea germană aceste tratative, scria la Berlin încă la 13 decembrie 1938 : „Evenimentele anului 1938 au provocat în România o modificare substanțială [...] Și-a făcut loc, în general, convingerea că este necesară o anumită colaborare cu Germania, dar această modificare de atitudine nu se bazează pe simpatie ci *pe teamă față de Germania* [15] (s.n.). El sublinia de altfel, în aceeași corespondență, că „tensiunea politică ce a urmat morții lui Codreanu, a favorizat încheierea acordului economic germano-român din 10 decembrie 1938, întrucît „Bucureștii au evitat să lărgească diferendul cu Reich-ul" [16].

Germania, care pregătea expansiunea sa spre estul Europei, se grăbea să îngenuncheze România, a cărei soartă fusese decisă astfel în mod ineluctabil !

3. În jungla spionajului total

Lupta celui de-al III-lea Reich pentru aservirea României s-a desfășurat cu o deosebită intensitate inclusiv pe frontul acțiunilor secrete. Serviciile naziste de spionaj au aruncat în luptă, așa cum vom vedea, agenturile numeroaselor sale filiere secrete potrivit formulei consacrate deja, a „spionajului total".

Este o noțiune de la care pornește în mod necesar orice discuție în materie, și care a fost deseori invocată de istorici, memorialiști și cercetători ai frontului secret. Spionajul total a constituit un produs apărut în Germa-

nia lui Bismarck în deceniul al şaptelea al veacului trecut, ca o concepţie conformă cu scopurile şi ambiţiile urmărite de tînărul imperialism german în ascensiune, ajuns cu întîrziere la împărţirea şi stăpînirea lumii, şi care va însoţi încă de la naştere, într-o perfectă simbioză, războiul total.

În mod evident, scopurile lui Bismarck depăşeau cu mult cîmpul de activitate al epocii sale. El l-a însărcinat pe Wilhelm Stieber cu organizarea spionajului secret al Prusiei pe baze totale, ordin materializat de abilul avocat şi poliţist prin saturarea unor ţări sau zone-obiectiv cu un număr masiv de agenţi, capabili să obţină şi să transmită în orice moment informaţii de detaliu asupra tuturor aspectelor — militare, economice, politice etc. — ale inamicului. În consecinţă, el a inundat această ţară, în preajma războiului de la 1870, cu o armată de agenţi, care au putut trimite în Germania o cantitate impresionantă de informaţii. Îmbinate şi evaluate de specialiştii din statul-major german, ele s-au dovedit foarte utile pentru înfrîngerea în anul 1870 a armatei lui Napoleon al III-lea, după ce, potrivit unui sistem similar, sprijinise cucerirea Austriei în 45 de zile, în anul 1866.

Wilhelm Stieber a rămas în istoria serviciilor secrete ca precursor al spionajului total. Urmaşii lui Wilhelm Stieber nu s-au dovedit însă la înălţimea sarcinilor încredinţate lor de către imperialiştii germani. În 1918, la prăbuşirea celui de-al II-lea Reich, bilanţul activităţii serviciilor secrete germane consemna eşecuri de proporţii [1].

Serviciile de spionaj ale celui de-al III-lea Reich, dornice de revanşă, s-au ambiţionat să împingă folosirea sistemului pînă la „perfecţiune", reuşind, în cursul celor 12 ani de dictatură nazistă, care a dus poporul german la dezastru, să-i dezvăluie pînă la capăt viciile de structură şi funcţionare. Pe fondul noilor planuri de dominaţie mondială, spionajul total a devenit un instrument de temut care a împletit culegerea informaţiilor — spionajul propriu-zis — cu acţiunile provocatoare şi crima organizată. Exacerbîndu-şi dezvoltarea, el şi-a formulat devize absolutizante, de genul „Oricine poate fi spion — oricine trebuie să fie spion", imaginînd o organizaţie gigantică de spionaj şi diversiune, un sistem menit să impună penetrarea tuturor domeniilor şi locurilor. În acest scop, numeroasele sale organisme şi filiere s-au implantat pe mapamond în valuri succesive, concurîndu-se de multe ori

prin suprapunere în cadrul aceloraşi spaţii de interes, împrejurare în care departajările de competenţă deveneau o problemă foarte relativă, soluţionată după numeroase şi acerbe dispute, în favoarea celui mai puternic, prin înghiţirea unor întregi structuri, aşa cum s-au petrecut lucrurile şi cu dizolvarea Abwehr-ului în februarie 1944, transformarea lui într-o secţie (Militäramt) în cadrul R.S.H.A. şi urcarea amiralului Canaris pe eşafod cu numai cîteva luni înainte de deznodămîntul marii conflagraţii.

O scurtă privire în această veritabilă *junglă* indică impunerea de la început în lupta pentru supremaţie în ochii conducerii naziste a spionajului şi contraspionajului în domeniul politic, apanaj al serviciilor secrete conduse de Heinrich Himmler şi Reinhard Heydrich. Încă în noiembrie 1925 Hitler renunţa la „Stosstruppe" — Trupele de şoc, creînd „S.S.-ul — „Schutzstaffel" —, care dispunea de faimoasele „S.A." — „Sturmabteilung" — Batalioanele de asalt, superioare ca număr, organizare şi importanţă faţă de vechile trupe de şoc.

La 6 ianuarie 1929, Heinrich Himmler a preluat comanda „S.S."-ului, avînd gradul de Reichsführer S.S., asigurînd partidului nazist sprijinul unor cadre fanatice care au instaurat o cruntă teroare în lupta pentru cucerirea puterii de către Hitler şi partidul său, N.S.D.A.P.

În cadrul S.S.-ului, începînd din anul 1931, a funcţionat un „Serviciu de Siguranţă" — „Sicherheitsdienst" — (S.D.), creat iniţial pentru a descoperi şi identifica elementele ostile din partid. Cu reorganizarea acestui serviciu a fost însărcinat în 1932 Reinhard Heydrich, devenit adjunctul şi concurentul lui Himmler. În calitate de şef nemijlocit al S.D.-ului, Heydrich s-a ocupat personal de recrutarea elementelor admise a funcţiona în cadrul acestui organism cu totul special. La 30 ianuarie 1933, după cucerirea puterii de către Hitler, S.D.-ul reprezenta esenţa cea mai fanatică a nazismului. În 1939 el avea doar 3 000 membri, în timp ce S.S.-ul, considerat „elita" Reichului hitlerist, număra, în acelaşi an, 250 000 membri.

Locul şi rolul S.D.-ului în cadrul sistemului poliţist al nazismului au fost definite treptat, pe măsura dezvoltării acestuia. La 6 septembrie 1934, un decret dădea S.D.-ului calitatea de „singur serviciu de informaţii al partidului". S.D.-ul s-a dovedit a fi de un real sprijin pentru Hitler în lupta împotriva oponenţilor săi din interiorul partidu-

lui nazist, Otto Strasser, Ernst Röhm și alții, confirmînd astfel calitatea sa de poliție unică a partidului, devenind, după cucerirea puterii, și unica poliție politică a statului, fiind subordonată direct Reichsführerului S.S. Heinrich Himmler.

Noul organism a înglobat inițial și vechiul personal al poliției secrete politice a statului. Acesta nu avea însă oameni pe placul lui Reinhard Heydrich, deoarece, conform opiniei sale, erau „impregnați de vechea ideologie". Heydrich avea nevoie de cadre suficient de „flexibile" din punct de vedere moral, gata să îndeplinească absolut orice însărcinare. El a găsit asemenea indivizi în rîndul tinerelor vlăstare ale burgheziei zdruncinate de îndelungata criză economică, voluntari entuziaști pentru formațiunile S.S.-ului, gîndind numai în termeni extremiști, aderenți de bază ai dinamismului fără doctrină, ai unei tehnologii a tiraniei [2].

O etapă principală care a precizat în timpul dictaturii naziste locul S.D.-ului, a constituit-o unificarea întregului sistem polițist german, la 17 iunie 1936. În fruntea lui a fost numit Heinrich Himmler, „Reichsführer S.S. und Chef der Deutschen Polizei" (R.F.S.S.u Ch. Dt. Pol.) care a departajat următoarele verigi în cadrul organizației sale :

1. Orpo — Poliția de ordine (Ordnungspolizei), sub conducerea generalului de poliție Daluege ;

2. Sipo — Poliția de „siguranță" sau „politică" (Sicherheitspolizei), sub comanda generalului S.S. Reinhard Heydrich ;

3. Gestapo — Poliția Secretă de Stat, condusă de Heinrich Müller ;

4. Poliția criminală, condusă de Arthur Nebe.

În acest cadru, S.D.-ul a devenit, așa cum a fost conceput, un veritabil serviciu de spionaj și contraspionaj, la început al N.S.D.A.P.-ului, iar mai tîrziu al întregului stat hitlerist.

La 23 septembrie 1939, Reinhard Heydrich a procedat la reorganizarea tuturor poliților politice ale Germaniei, pe care le-a reunit în R.S.H.A. (Reichssichertheitshauptamt) — Oficiul Central al Siguranței Reichului.

Acest organism avea șapte servicii (sau Amt-uri), dintre care menționăm :

— Amt III sau Serviciul de contraspionaj intern (S.D.-intern). S-a aflat sub comanda generalului S.S. Otto Ohlendorf ;

— Amt IV sau Gestapo-ul-Poliţia secretă politică. Era de fapt nucleul R.S.H.A. şi cuprindea şase grupe ;

— Amt VI sau Serviciul de spionaj în străinătate (S.D.-extern). S-a aflat de la început sub comanda generalului S.S. Heinz Jost pînă în iunie 1941, cînd i-a succedat generalul S.S. Walter Schellenberg. Grupele care intrau în componenţa serviciului de spionaj în străinătate erau organizate pe zone geografice şi specialităţi.

Cele trei Amt-uri depindeau nemijlocit de Reinhard Heydrich, „geniul răului" în cel de-al III-lea Reich şi care le-a imprimat trăsăturile specifice regimului criminal nazist [3]. El a depus eforturi deosebite pentru a extinde aria activităţii S.D.-ului şi în domeniul spionajului militar, în dauna Abwehr-ului. După moartea lui Heydrich, suvernită în iunie 1942 ca urmare a unui atentat, a fost urmat în fruntea R.S.H.A. de către Ernst Kaltenbrunner, care avea o reputaţie de călău notoriu.

În legătură cu misiunile de prim ordin încredinţate lui S.D. VI în timpul războiului, este de reţinut faptul că ele au înregistrat importante eşecuri. Ne referim îndeosebi, la planul de asasinare a celor trei mari şefi ai Naţiunilor Unite — Roosevelt, Stalin şi Churchill ; sabotarea regiunilor petrolifere din Irak şi Baku ; împiedicarea navigaţiei prin Canalul de Suez [4].

În schimb, S.D.-ul s-a remarcat prin activitatea grupei VI-S (Sabotaje). De la 20 aprilie 1943, şefia acestei grupe de sabotaje, diversiuni şi crime a preluat-o Otto Skorzeny, care şi-a creat un nucleu după modelul Diviziei Brandenburg a Abwehr-ului, intitulată Oranienburg.

Gestapo-ul — Geheime Staats Polizei — a fost înfiinţat în aprilie 1933, deci la numai trei luni de la dobîndirea de către Hitler a funcţiei de cancelar al celui de-al III-lea Reich. Paternitatea sa i-a aparţinut lui Göring, pe atunci ministru de interne al Prusiei, sub conducerea căruia a şi fost aşezat. În luna noiembrie a aceluiaşi an, cînd Göring devine ministru — preşedinte al Reichului, Gestapo-ul era scos şi el din subordinea Ministerului de Interne al Prusiei dar a continuat să fie subordonat lui Göring pînă în 1936, cînd a avut loc amintita reorganizare din iunie.

După această dată, aflat sub conducerea lui Himmler şi Heydrich, Gestapo-ul a cunoscut o dezvoltare fără limite, extinzîndu-şi măsurile de supraveghere şi represiune atît în interiorul cît şi în afara Germaniei, în scopul comba-

terii tuturor curentelor ostile statului nazist. Pentru a-i asigura desfășurarea nestînjenită a activității, Hitler a interzis încă de la început, printr-un ordin special adresat tuturor serviciilor Partidului Național-Socialist German al Muncii, de a întreprinde măsuri în problemele date în competența Gestapo-ului (în mod deosebit în legătură cu tentativele de complot sau de înaltă trădare împotriva statului)[5].

Gestapo-ul și-a lărgit în mod considerabil rețeaua informativă în afara granițelor Germaniei. El dispunea de patru fișiere centralizate pentru agenții proprii, agenții folosiți de puterile străine, emigranții politici germani din străinătate și adversarii regimului național-socialist domiciliați în străinătate. De altfel, Gestapo-ul era împuternicit, între altele, să supravegheze germanii domiciliați permanent sau temporar peste hotare, aplicînd măsuri de forță (răpiri sau suprimări de persoane) față de cei ostili regimului național-socialist. Nu puține au fost cazurile cînd ridicările de persoane, asasinatele și crimele, camuflate sub forma unor sinucideri sau accidente, au fost practicate nu numai asupra germanilor din străinătate, ci și asupra altor cetățeni, oameni politici sau de stat care militau împotriva Reichului nazist.

În contextul pregătirilor tot mai intense pentru război, *spionajul militar* german a avut un rol de prim rang în ierarhia oficinelor secrete naziste. Organismul anume consacrat acestui scop, *Abwehr*-ul, a fost creat încă în anul 1920, pe bazele vechiului serviciu de informații al armatei Kaiserului Wilhelm al II-lea — Nachrichtendienst — ce fusese condus de colonelul Walther Nicolai.

La 4 ianuarie 1938, după crearea Înaltului Comandament al Wehrmachtului (O.K.W.), avîndu-l pe Hitler comandant suprem și pe generalul Wilhelm Keitel șef nemijlocit, Abwehr-ul sub denumirea de „Amtsgruppe Auslandnachrichten und Abwehr" — tradus literal „Departamentul de informații externe și contraspionaj", își mărește influența, fiind inclus între organismele care alcătuiau Statul Major al O.K.W.-ului.

Condus încă din 1934 de către un versat specialist, amiralul Canaris, Abwehr-ul era considerat serviciul de informații cel mai profesionalizat al Germaniei naziste. La izbucnirea celui de-al doilea război mondial, organizația amiralului beneficia de serviciile a peste 15 000 de agenți, dispersați în peste 500 de zone ale globului. În vremea

războiului, serviciul lui Canaris s-a dezvoltat şi mai mult, acesta dispunînd de o adevărată armată de spioni de circa 60 000 de oameni [6].

Abwehr-ul îşi recruta personalul din rîndul ofiţerilor activi, cu pregătirea şi aptitudinile necesare activităţilor de spionaj. Un procent relativ însemnat al cadrelor sale provenea din marină, ai cărei ofiţeri erau consideraţi mai „stilaţi" în comparaţie cu cei din trupele de uscat. Prin natura profesiei, ei cunoşteau limbi străine şi veneau mai des în contact cu străinii în timpul croazierelor şi în porturi.

Întrucît Abwehr-ul se afla exclusiv la dispoziţia lui Hitler şi a Înaltului Comandament al Wehrmacht-ului, s-a căzut de acord ca pentru obţinerea informaţiilor specifice fiecărei arme, acestea să-şi organizeze servicii sau birouri proprii de spionaj. Astfel, în cadrul Wehrmacht-ului, în afară de Abwehr, au funcţionat şi alte oficii de informaţii dependente de O.K.W., O.K.H. sau O.K.L., după cum urmează :

— în armata terestră (O.K.H.) activitatea de spionaj era controlată direct de către statul major general printr-un Oberquartiermeister IV. Acest post a fost ocupat în primii trei ani ai războiului de către generalul Kurt von Tippelskirsch *, care avea în subordine trei secţii : Abteilung 3 (Fremde Heere Ost), Abteilung 12 (Fremde Heere West) şi Attaché Abteilung, care se ocupau, aşa cum indică şi denumirile lor, de culegerea informaţiilor despre armatele străine din Răsărit, din Apus şi, respectiv, de ataşaţii militari.

În timpul războiului, cea mai solicitată a fost, în raport cu rolul şi durata bătăliei, cea de pe frontul din Est — Secţia Fremde Heere Ost (F.H.O.), care s-a ocupat, în principal, cu spionajul militar asupra U.R.S.S. Ca şef al F.H.O., între 1942—1945 a funcţionat colonelul, apoi generalul Reinhard Gehlen, care a devenit după război conducătorul serviciului secret al Germaniei federale.

— Ministerul Flotei Aeriene, aflat sub conducerea mareşalului Göring, dispunea de un organ propriu de informaţii denumit „Serviciul de investigaţii" — Forschungs-

* Generalul Kurt von Tippelskirsch a îndeplinit misiuni cu caracter deosebit în România. Între altele, şi aceea de a trata cu Ion Antonescu problemele privind aducerea trupelor germane în ţară.

amt. Mijloacele sale de bază erau recunoașterea (spionajul aerian) și interceptarea comunicațiilor radio. Se preocupa, în cooperare cu Abwehr-ul și S.D.-ul, și de culegerea unor informații economice, militare și tehnico-științifice privind aviația. Stațiile sale de interceptare radio de pe frontul de răsărit, colaborau cu cele ale lui Gehlen.

— Serviciul de informații al Ministerului de Externe, așa-numitul „Oficiu de legătură" („Verbindungsstab"), concentra informațiile pe care le obțineau în străinătate diplomații hitlerişti. Se afla în strînsă legătură cu R.S.H.A., pe ai cărei oameni îi acoperea acolo unde era nevoie, și era în mare concurență cu Abwehr-ul. De pildă, în cea de-a doua jumătate a anului 1943, rezidentul R.S.H.A. și ambasadorul lui Ribbentrop din Spania, au acționat în deplină complicitate pentru compromiterea rezidenței Abwehr-ului și a lui Canaris.

— „N.S.D.A.P.-Auslandorganisation" — „Organizația pentru străinătate a partidului nazist, condusă de Ernst Bohle, era organul central de care aparținea și secția din România a N.S.D.A.P — „Nationalsozialistische Deutsche Arbeitpartei-Landesgruppe Rumänien". Pînă în 1939, A.O. (Auslandorganisation) a constituit în mai toate regiunile globului, circa 350 de grupe regionale ale N.S.D.A.P., care nu erau altceva decît oficii de spionaj și instrumente pentru activitatea membrilor coloanei a V-a în țările desemnate să cadă pradă Reichului nazist.

— „Serviciul central pentru problemele persoanelor de origine germană stabilite în străinătate", condus de gruppenführerul S.S. Lorenz, îndruma în România organizația G.E.G. — Grupul Etnic German și anexele acesteia.

Pe lîngă cele de mai sus, între organismele germane care s-au ocupat cu activitatea de spionaj trebuie amintit și „Institutul de cercetări" al Poștei (Forschunganstalt der Deutschen Reichspost), care a reușit, în martie 1942, *să intercepteze convorbirile telefonice efectuate între Anglia și Statele Unite*. Grație acestui fapt, germanii au obținut în perioada următoare informații importante privind transporturile de trupe, materiale, amploarea furniturilor americane de război, concentrările de armate în vederea invaziei pe continent etc. Au fost interceptate mai multe convorbiri directe Churchill — Roosevelt, iar în septembrie 1942, germanii au intrat în posesia unor

date despre stadiul fabricării bombei atomice de către americani.

*
* *

La capătul acestui incurs, evident sumar, se cuvine să semnalăm că spionajul nazist înfăţişează o desfăşurare extraordinară de forţe. El a implicat energii şi importante mijloace care au costat sume imense. A produs o masă fantastică de informaţii prin proporţiile ei.

O problemă de cel mai mare interes, şi anume, cea a eficacităţii lui, a primit deja răspunsul istoriei. Fără a ne propune să formulăm răspunsuri globale la care s-au referit deja autori de prestigiu, vom încerca să examinăm unele piese ale „dosarului românesc", menite să se alăture şi ele, verdictului pronunţat deja, şi care poate fi formulat astfel : „În pregătirea, declanşarea şi purtarea războiului mondial din 1939—1945, serviciile secrete naziste au avut un rol care nu poate fi neglijat ; în egală măsură, ele poartă responsabilitatea pentru dezastrul Germaniei în anul 1945" [7].

4. Serviciile aliate şi „regula jocului"

Predispoziţia spre o acentuată atitudine de compromis faţă de Garmania nazistă din partea conducătorilor Angliei şi Franţei, s-a resimţit în epoca respectivă şi în sfera activităţii serviciilor speciale aliate. Deşi aparatul s-a străduit şi a reuşit, în ansamblu, să-şi facă datoria, eforturile sale s-au lovit adeseori de neîncrederea şi scepticismul unor factori decizionali în procesul evaluării informaţiilor despre stările reale de lucruri din intimitatea celui de-al III-lea Reich.

Este pe deplin atestat că pregătirile hitleriste pentru o nouă conflagraţie au fost raportate în timp oportun Londrei şi Parisului de către serviciile lor secrete. Încă la începutul anului 1934, cînd Vansittart, ministrul adjunct al Afacerilor Externe avea o convorbire cu primul ministru englez asupra înarmării febrile a Germaniei, pe baza datelor furnizate de organele de informaţii, el a observat cu uimire, totala indiferenţă a lui Stanley Baldwin faţă de această chestiune. Mai mult, premierul englez, aflat el

însuși în posesia unor informații valoroase despre această problemă, avea să declare în Camera Comunelor, la 29 noiembrie 1934, că datele privind reînarmarea Germaniei „sînt cu totul exagerate, și că nu există nici un motiv de alarmă !" [1].

În 1936, cînd Churchill a aflat de la Intelligence Service (M.I.-6) că Germania cheltuia echivalentul a cel puțin un miliard de lire sterline pe an pentru înarmare, a cerut o dezbatere pe această temă în Camera Comunelor. A fost însă refuzat, „pentru a nu se crea o alarmă inutilă..." [2].

Cu tot contextul nefavorabil, rețeaua de agenți britanici care lucra în intimitatea celui de-al III-lea Reich a acționat pentru a afla, prin modificările produse în structura economiei germane, cît de intense erau pregătirile de război ale lui Hitler. Datele obținute au fost în măsură să acrediteze o imagine reală despre intențiile conducătorilor Germaniei naziste. Cu toate acestea, așa cum relatează John Baker White, care a lucrat ca agent al Intelligence-Service-ului în Germania hitleristă, „părerea autorităților britanice despre puterea militară germană era uimitor de naivă : War Office-ul și Amiralitatea nu voiau de loc să ia în considerare noile metode de luptă ale nemților, care li se păreau... dezagreabile. La sfîrșitul anului 1937 am trimis în două rînduri amănunte pe care viitorul avea să le confirme într-un fel extrem de penibil pentru noi... De fiecare dată mi s-a răspuns cam așa :

— Foarte interesant, dragul meu ! Și probabil că ai dreptate pe hîrtie. Dar noi știm cu certitudine că germanii nu au cu ce să se înarmeze și să echipeze diviziile despre care vorbești dumneata" [3].

După cum ne asigură același John Baker White, și împreună cu el și alți colaboratori ai serviciilor secrete engleze, guvernul britanic era surprinzător de tolerant chiar și față de organizațiile naziste de spionaj ce se infiltrau în Marea Britanie. Aceștia vorbesc în lucrările lor despre „paralizia la care era condamnat M.I.-5" (Military Intelligence — principalul organ de contraspionaj englez). Un astfel de lucru nu trebuie să apară totuși surprinzător dacă ținem seama că în fruntea Ministerului de Interne al Angliei s-a aflat într-o perioadă crucială, sir Samuel Hoare, unul dintre promotorii politicii de conciliere față de Hitler. În împrejurările în care spionii naziști invadau Anglia sub cele mai diferite acoperiri, poziția lui Samuel

Hoare ne apare deosebit de edificatoare dacă reproducem adnotarea sa făcută într-un sumar al situației din țară trimis lui Chamberlain la 16 noiembrie 1938 : „...Se fac presiuni asupra mea pentru a reprima mai energic «spionii germani care au împins Anglia». D.C. (probabil Duff Cooper, pe atunci prim lord al Amiralității și adversar al conciliatorilor — n.n.) m-a amenințat chiar cu o interpelare în parlament... Acești oameni suferă de o adevărată manie. Se pare că spionistica a devenit un fenomen care se produce acum și în timp de pace..." [4].

La fel de dăunătate s-a dovedit prezența în fruntea serviciilor secrete engleze a unor conducători depășiți, marcați de un diletantism notoriu, devenit adeseori subiectul unor copioase glume de club ale cadrelor din breaslă. Un exemplu tipic în acest sens l-a oferit Vernon Kell, cel care s-a aflat nu mai puțin de... trei decenii la cîrma lui M.I.—5, perioadă în care s-a ilustrat printr-o ignoranță profesională de proporții ce stîrnea îngrijorarea și ironia subordonaților săi. Abia în toamna anului 1940, după descoperirea lui Brian Howard, cadru al lui M.I.-5 care fusese recrutat de spionajul german, Kell și o parte din colaboratorii lui direcți au fost dați afară în urma unei anchete efectuată de o comisie numită de Churchill pentru verificarea activității celor două servicii secrete engleze — M.I.-5 (Military Intelligence) și M.I.-6 (S.I.S. ori Inteligence Service).

Inteligence Service avea în fruntea sa la izbucnirea războiului pe amiralul Hugh Sinclair, care, semnificativ, deși ocupa o asemenea funcție, nu avea nici-un fel de încredere în utilitatea serviciilor de informații. În schimb, manifesta o toleranță fără limite față de opiniile subalternilor săi, inclusiv față de cei cu vădite înclinații profasciste. Decesul său survenit în decembrie 1939, cînd în fruntea lui M.I.-6 a fost numit colonelul Stewart Menzies, a scutit importantul organism secret britanic, deși nu în totalitate, de acceptarea mentalității încărcate de apatie a fostului ei conducător.

Subaprecierea constantă a pericolului nazist a situat Anglia, la începutul războiului, într-o flagrantă disparitate în raport cu potențialul militar german implicînd eforturi supraomenești pentru a se putea face față celei mai grave crize din istoria acestei țări, în perspectiva invaziei hitleriste.

Situația frontului secret nu era nici ea mai ușoară. Spi-

onii şi sabotorii germani infiltraţi în Anglia atinseseră cifre neobişnuite. Churchill însuşi, estima, la numirea sa în guvern, 30 august 1939 : „Pe atunci se ştia că există în Anglia peste 20 000 de naziști organizaţi, ceea ce ar fi fost în perfectă concordanţă cu metodele aplicate de ei în alte ţări... / astfel încît / izbucnirea războiului să fie precedată de un violent preludiu de sabotaje şi asasinate" [5].

Pe fondul carenţelor şi slăbiciunilor — mai ales de ordin politic — serviciile secrete ale Angliei şi Franţei nu au exploatat nici înainte, nici după declanşarea ostilităţilor, posibilităţile favorabile create de unele forme ale opoziţiei faţă de Hitler. Să amintim că încă în vara anului 1938, cîţiva ofiţeri superiori şi înalţi funcţionari germani îngrijoraţi de evoluţia crizei cehoslovace şi de riscurile unui război insuficient pregătit, intenţionau să-l anihileze pe Hitler. Conspiratorii, Carl Goerdeler, primarul Leipzigului, Ulrich von Hassel, fost ambasador la Roma, Johannes Popitz, ministrul finanţelor, generalii Ludwig Beck, Franz Halder, Erwin von Witzleben, Erich von Brockdorff-Ahlefeld şi colonelul Hans Oster (adjunctul amiralului Canaris la conducerea Abwehr-ului), cereau drept condiţie esenţială ca Franţa şi Anglia să apere integritatea Cehoslovaciei. Emisarul lor, baronul Ewald von Kleist a sosit la Londra pentru tratative secrete, la 13 august, şi a fost primit de sir Robert Vansittart, adversar hotărît al politicii de conciliere, care l-a informat, la rîndul său, pe Chamberlain. Primul ministru a tratat problema cu un scepticism dezarmant. La rîndul său, M.I.-6 nu numai că nu a mai verificat în nici un mod intenţiile grupului german (de altfel foarte decise) dar le-a şi dezavuat, raportînd lui Chamberlain că „nimeni nu ştie exact în ce măsură se poate conta pe afirmaţiile lui Kleist despre o rezistenţă împotriva cancelarului Reich-ului" [6].

Seriozitatea intenţiilor grupului a fost întărită prin demersul colonelului Oster, care a revenit şi l-a informat la 21 august pe ataşatul militar britanic la Berlin printr-un agent al Abwehr-ului, că „o acţiune fermă a străinătăţii îl va sili pe Hitler să renunţe la actualele sale proiecte, moment din care acesta va fi incapabil să supravieţuiască eşecului... Tot astfel, în eventualitatea unui război, intervenţia imediată a Franţei şi Angliei ar duce la prăbuşirea regimului" [7].

Ambasadorul englez la Berlin, Neville Henderson, mare admirator al lui Hitler şi conciliator neobosit, care nu scă-

pase prilejul de a-l denigra pe Kleist în ochii lui Chamberlain, şi-a avertizat guvernul că mesajul lui Oster nu constituie decît... o manevră de propagandă, sabotînd astfel eforturile conspiratorilor.

Un alt reprezentant al grupului, locotenent-colonelul Hans Boehm-Tettelbach, trimis ulterior de către generalul Halder la Londra, la începutul lunii septembrie, s-a străduit şi el în zadar să-i convingă pe britanici de necesitatea unei atitudini ferme faţă de pretenţiile lui Hitler, ca premisă a reuşitei complotului. Pentru a se dispensa de incomodul emisar, Foreign Office-ul l-a sfătuit să se adreseze Intelligence Service-ului. Discuţia acestuia cu reprezentantul serviciului secret englez, relatată de Leonard Kirkpatrik, unul dintre cei mai profunzi analişti ai activităţii serviciilor speciale engleze, poate servi drept model pentru una dintre cele mai izbutite dovezi ale inocriziei conciliatorilor, menită să descurajeze cu o rară inconştienţă, orice iniţiativă a conspiratorilor. Incredibilul a atins proporţiile unei farse groteşti în momentul în care, dorind să pună cu orice chip la îndoială existenţa şi intenţiile grupului german, reprezentantul lui M.I.-6 a început să-l ridice în slăvi pe liderul nazist, susţinînd că „în Germania nu există practic nimeni care să nu fie de acord cu dl. Hitler", afirmaţie care a stîrnit dezaprobarea firească şi vehementă a lui Boehm-Tettelbach, acesta replicînd ferm : „Îmi permit să vă contrazic şi încă foarte categoric. În Înaltul comandament al Wehrmachtului sînt mulţi cei care gîndesc că Hitler va precipita lumea într-o catastrofă... Şi Germania va fi prima care va avea de suferit, prima şi în modul cel mai grav. Tocmai de aceea am luat hotărîrea să acţionăm. Nu vă cerem nimic, nici bani, nici arme, nu vă cerem absolut nimic pentru noi. Vă rugăm numai să adoptaţi o atitudine intransigentă faţă de el şi cererile sale privitoare la Cehoslovacia". El a insistat ca Intelligence Service să se edifice prin oamenii săi din Germania, „care vă pot informa despre existenţa sau nonexistenţa unei opoziţii faţă de planurile lui Hitler. Cu alte cuvinte, puteţi verifica prin ei dacă grupul pe care-l reprezint oferă garanţii de seriozitate şi în ce măsură puteţi conta pe noi". După ce i s-a răspuns cu o senină infatuare că „guvernul maiestăţii-sale britanice nu primeşte de la nimeni lecţii în materie de politică internaţională" iar M.I.-6 nu are nici-un amestec în acest domeniu, ofiţerul german a fost concediat cu o largă ironie [8].

Ultima încercare a grupului de a readuce problema în atenţia englezilor s-a făcut prin Theodor Kordt, consilier la ambasada Reichului de la Londra, care s-a adresat fără succes, la 5 septembrie 1938, lui Horace Wilson, omul de încredere al lui Chamberlain şi lordului Halifax, ministrul de externe al Angliei. Concesiile lui Chamberlain au spulberat însă toate aşteptările complotiştilor.

Cotropirea Cehoslovaciei şi apoi a Poloniei aveau să mărească prestigiul lui Hitler în ochii generalilor săi. Cînd, la 16 octombrie, Hitler semna „directiva ultrasecretă numărul 6 ..prin care îşi anunţa statul-major că îi va ataca pe anglo-francezi „la o dată cît mai apropiată, trecînd prin Belgia, Olanda şi Luxemburg", toate trei state neutre, după o primă stare de surpriză şi teamă din partea comandamentului suprem al Wehrmacht-ului faţă de o posibilă decimare a armatei germane, conspiratorii ajung la concluzia că „nu existau perspectivele unui succes hotărîtor"[9].

Istoriografia frontului secret aliat a înregistrat şi alte momente nu numai jenante dar mai ales, deosebit de costisitoare. Dintre acestea vom mai face referire doar la cel care a fost cunoscut sub numele de „raportul de la Oslo". În luna octombrie 1939, ataşatul militar al legaţiei britanice din Norvegia, maiorul Brodley, primea un mesaj anonim cuprinzînd o lungă listă cu inovaţii de ordin ştiinţific şi tehnic la care lucrau naziştii sau pe care le şi introduseseră în practică. Cele mai importante dintre acestea erau : două sisteme de radiolocaţie ; bomba „zburătoare" teleghidată de tip Henschell 293, destinată angajamentelor navale ; rachete de lungă distanţă cu încărcătură explozivă de mare tonaj ; bombele propulsate de rachete sau lansate de pe bordul avioanelor fără pilot (expeditorul scrisorii indica şi locul unde începuse producţia şi experimentarea acestei arme : insula Peenemünde de pe coastele Mării Baltice) ; un sistem de navigaţie prin radio, permiţînd decolarea, efectuarea raidului de bombardament şi aterizarea în condiţii de lipsă totală a vizibilităţii (nume de cod Knickebein) ; proiectoare de rază mare şi protejate de sticlă rezistentă la gloanţe şi schije [10].

Deşi documentul conţinea, aşa cum avea să se dovedească mai tîrziu, informaţii exacte, de o covîrşitoare importanţă, specialiştii Intelligence Service-ului au ajuns la concluzia, după un studiu superficial, că... lista era mult prea lungă şi mult prea variată pentru ca un singur om

să fi putut avea cunoştinţă în mod real despre cele menţionate în ea. Scrisoarea era deci, potrivit aceleiaşi pripite opinii, fie rodul unei minţi bolnave, fie minciuna premeditată a unui agent german, menită să scadă moralul englezilor. Mesajul anonim a fost aruncat într-un fund de sertar iar maiorul Brodley instruit să nu mai acorde nici-un credit corespondenţelor de acest gen şi mai ales să nu complice existenţa superiorilor săi, împovărîndu-i cu o maculatură inutilă.

Datele din „raportul de la Oslo" aveau să se confirme una după alta, deşi, conform unor susţineri dintre cele mai autorizate, „dacă s-ar fi acordat importanţa cuvenită, s-ar fi cîştigat aproape doi ani şi jumătate" [11].

În acelaşi timp, identitatea misteriosului corespondent s-a pierdut şi ea definitiv în negura timpului.

Serviciile franceze au fost împinse într-un mod asemănător, pe drumuri lipsite de orice perspectivă în faţa asaltului nazist de către conciliatorii proprii, sprijiniţi într-o măsură poate chiar mai mare decît în Anglia de cercurile capitalului financiar şi ale aristocraţiei franceze.

Este foarte cunoscut modul în care serviciile naziste l-au implantat în Franţa încă în anii '30 pe agentul lor Otto Abetz, care va deveni unul dintre cei mai eficienţi spioni, datorită modului incredibil în care a reuşit să penetreze mediile de vîrf ale cercurilor economice, politice şi militare, utilizînd un bogat arsenal al metodelor clasice de corupţie şi şantaj.

Datorită posibilităţilor pe care şi le-a creat în Franţa, spionajul german a obţinut date de o inestimabilă valoare despre zonele cele mai slabe ale liniei Siegfrid precum şi asupra modului de gîndire depăşit şi infatuat ale cadrelor înaltului comandament francez. În timp ce generalul Gamelin, comandantul suprem al armatei franceze se lamenta, în aprilie 1940, în legătură cu lipsa de decizie a inamicului german de a-l ataca, el avea să fie în curînd lovit de acesta cu cea mai puternică forţă exact în sectorul Ardenilor, cel mai slab apărat de francezi.

Succesul repurtat cu atîta uşurinţă de armata germană la Sedan a umplut de stupoare poporul francez care s-a întrebat cum ajunseseră hitleriştii în posesia acestor date şi de ce nu au fost luate din timp măsuri pentru eliminarea gravelor neajunsuri semnalate cu mult înainte despre vulnerabilitatea liniilor franceze. Adevărul se afla în concepţiile învechite, statice, exclusiv defensive ale Coman-

damentului francez, aureolat de victoriile dobîndite în primul război mondial.

La rîndul lor, organismele speciale franceze — Deuxième Bureau, serviciul de informații al armatei franceze și D.S.T.-ul, Défense et surveillance du teritoire — au fost efectiv surprinse de declanșarea celui de-al doilea război mondial. Ele au subapreciat agentura nazistă infiltrată în Franța. Renumitul Otto Abetz, care avea pe statele sale, între alții, și doi dintre conducătorii D.S.T.-ului, Noel Lattour și Mathieu Vincent, și șapte comisari de la Sureté Nationale — Direcția generală a Siguranței, căreia îi aparținea și D.S.T.-ul —, a reușit să strîngă o cantitate de informații extraordinară. Abia în vara anului 1939, ca urmare a declarațiilor publice insolente ale agentului nazist, s-a trecut la arestarea principalilor săi colaboratori secreți iar el a fost invitat să părăsească Franța.

La plecarea din Franța a lui Abetz, în iulie 1939, ministrul de externe francez, Georges Bonnet a profitat de întrevederea acordată acestuia pentru a „deplînge imprejurările care-l obligaseră să ia această măsură și a-și exprima speranța că acesta va reveni la Paris în circumstanțe mai agreabile" [12]. Speranțele lui Bonnet aveau să se îndeplinească mai devreme decît își imaginase el :. Abetz se înapoia la Paris în august 1940 ca ministru plenipotențiar al celui de-al III-lea Reich.

* * *

Acordînd chiar și numai un credit limitat numeroaselor lucrări publicate după război de către cadre ale aparatului de informații și contrainformații ale statelor combatante, de istorici și memorialiști, vom constata, din multitudinea situațiilor examinate, reflectarea, și în acest domeniu, a imaginii fidele tarelor conciliatorismului și a consecințelor deosebit de grave la care exponenții acestuia și-au expus cadrele și agenții infiltrați în teritoriile în care războiul secret bintuia cu furie. Nu mai puțin grav ne apare refuzul premeditat al acestora de a acorda creditul cuvenit datelor secrete de maximă importanță furnizate dezinteresat de patrioți aflați sub ocupație. Drama acestor paradoxuri le-a așezat de-a dreptul în spațiul incredibilului.

Deși judecățile de ansamblu în acest domeniu invită

la prudență, este în afară de orice îndoială, că în anii în care Germania declanșa valul acțiunilor sale revanșarde, și îndeosebi în perioada premergătoare și în cea de început a conflagrației, atît concepția activității serviciilor aliate cît și organizarea procesului de obținere și valorificare a informațiilor — criterii de fond pentru eficiența oricărui serviciu special —, au reflectat un mesaj combativ scăzut în raport cu periculozitatea spionajului nazist. A trebuit să treacă timp pînă ce organismele speciale aliate să se edifice asupra metodelor și mijloacelor utilizate de agenturile secrete ale celui de-al III-lea Reich. Depășirea acestei perioade impregnată de mentalitatea blazării și a indiferenței conciliatorilor din posturile guvernamentale și ale conducerii serviciilor speciale aliate, sporește meritul și înnobilează eforturile și sacrificiile aparatului care s-a sesizat totuși la timp de pericolul ce se prefigura.

Am evocat cele de mai sus pentru a reține atenția asupra faptului că și pe spațiul României, după cum vom vedea, unele dintre acțiunile serviciilor speciale aliate s-au dovedit insuficient pregătite, soldindu-se cu rezultate puțin scontate și evident, dăunătoare Angliei și Franței.

5. Marasmul

Cum au pătruns și evoluat în România agenturile de spionaj ale celui de-al III-lea Reich ? Aparatul român de informații și contrainformații a considerat aceasta ca fiind o principală problemă aflată pe agenda sa de lucru, pe care a urmărit-o cu un simț al datoriei care se impune a fi subliniat, cu atît mai mult cu cît „Problema hitleristă" — cum era denumită fără ocolișuri, a figurat în documentele oficiale nu numai în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial, ci și pe durata anilor 1940—1944. Faptul devine cu atît mai notabil cu cît, ținînd seama de dificultățile reale impuse de urmărirea cît mai organizată și deosebit de conspirată a spionajului nazist în România, Eugen Cristescu a obținut aprobarea lui Ion Antonescu de a alcătui o structură „acoperită" în cadrul Secției de contrainformații a Serviciului Special de Informații pentru această problemă, dar care, în realitate, era coordonată direct de el. În aceeași etapă au fost inițiate, în cadrul unui proces mai amplu de manifestare a opoziției față de ingerințele naziste, și măsurile de dezinformare a serviciilor speciale

germane. Ca urmare în acea gamă largă a comportărilor contradictorii ale unor cadre ale aparatului român de informații și contrainformații, faptele acestora nu pot fi desigur privite într-o optică globală. Menționînd atitudinea probă, de apărare a demnității naționale în numeroase împrejurări ale unor importante cadre, nu pot fi trecute cu vederea nici actele de colaboraționism ale altora. Rămîne însă fapt că în cadrul principalelor componente ale aparatului român a existat o preocupare constantă, demonstrată de documentele timpului, pentru supravegherea activității spionajului nazist în România, care constituia una din principalele căi de penetrație a celui de-al III-lea Reich.

În același timp atrage atenția faptul că față de serviciile speciale aliate a predominat atitudinea rezonabilă, decurgînd din vechile relații de colaborare și din schimbul de experiență pe care aparatul român le-a menținut de-a lungul zecilor de ani cu acestea în cadrul unui sistem devenit tradițional. Sprijinul primit, îndeosebi în împrejurările grele ale primului război mondial de la aparatul francez de informații, formarea cadrelor române în școlile speciale din Franța și Anglia își puseseră definitiv amprenta pe viziunea acestora, încît ele lucrau după sistemele serviciilor occidentale, iar în fața asaltului declanșat împotriva lor de spionajul nazist, acestea din urmă au fost totuși protejate de către organele române în cadrul unor limite foarte largi și nu fără însemnate riscuri pe care le-am examinat deja în lucrările anterioare și pe care le vom evidenția și în continuare. Pe de altă parte, întrepătrunderea intereselor economice ale burgheziei românești cu cele franco-engleze constituia și pentru exponenții aparatului român o realitate ce nu putea fi subestimată.

Aparatul român se va găsi astfel în fața unei situații inedite : confruntarea, pe propriul teritoriu, a două grupări de forțe secrete ireductibil ostile. Dincolo de amintitele înclinații pentru cauza serviciilor speciale aliate, aparatul român era pus adeseori în fața faptului împlinit, în condițiile în care dictatul unora submina existența altora, el fiind somat să aplice măsuri greu de evitat, mai ales cînd deciziile impunitive naziste erau alimentate și de unele slăbiciuni ori imprudențe ale serviciilor aliate.

*

Datele obținute de către organele speciale române cu privire la evoluția spionajului nazist în țara noastră, a

permis deslușirea unui tablou deosebit de complex : dimensiunile neobișnuite ale rezidențelor informative, ansamblul vast al căilor de penetrare, acoperire și finanțare, numărul foarte mare al obiectivelor, problemelor și persoanelor supravegheate, angajarea „pe cont propriu" de operațiuni represive, toate acestea erau de natură să îngrijoreze, confirmînd fără dubii exercitarea caracterului total al spionajului nazist, orientat în direcția surpării forțelor interne ale statului, ca o condiție indispensabilă în procesul ancorării României la carul nazist.

Între oficinele naziste, *Gestapo*-ul și-a disputat fără menajamente locul prioritar în concurența sa cu Abwehr-ul, sub apanajul imputernicilor exprese ale cancelarului nazist de a impune la conducerea statului grupările politice de nuanță fascistă. În condițiile în care oamenii amiralului Canaris dețineau deja unele poziții relativ stabile în România, ca urmare a actului de colaborationism decis de Carol al II-lea și înfăptuit de Mihail Moruzov, agenții Gestapo-ului au angajat prin intermediul elementelor legionare o luptă dîrză de recuperare a terenului cu ajutorul unor elemente corupte din Siguranța Generală. Un duel pe teritoriul românesc de natură a reproduce lupta dintre oficinele naziste din Reich, dar cu rezultate diferite, șansele Gestapo-ului fiind contracarate de acțiuni ostile generalizate ale românilor.

Cu toate acestea, Gestapo-ul a desfășurat în România o activitate subversivă cu grave implicații. Tentaculele sale s-au întins în mediile și locurile în care predominau interesele celui de-al III-lea Reich, pentru a contracara efectele opoziției românești. A exercitat atribuțiuni de contra spionaj, concurînd și Amt-Ausland-ul în lupta împotriva serviciilor secrete aliate, direcție în care și-a asumat îndeosebit „competența" reprimării cadrelor și agenților acestora din România. A urmărit partidele și oamenii politici democrați, îndeosebi evoluția și dezvoltarea Partidului Comunist Român în viața politică a țării. A organizat formațiuni speciale de „kommandos" pentru intervenții de forță cu caracter decisiv. A urmărit guvernul, armata, aparatul de stat, în ansamblu tentaculele lui neavînd limite. S-a dovedit, în același timp, a fi unul din principalele focare de propagandă național-socialistă în România.

În fața acestui amplu tablou al imixtiunii Gestapo-ului în viața țării, rezultă o situație destul de complicată pen-

tru delimitarea sferelor lui de acțiune. Rețelele sale de informații s-au constituit, în cele mai multe cazuri, din elemente care aderaseră pe plan politic la nazism, dar și dintre informatorii „de profesie" ai lumii interlope. Informațiile produse de aceste surse, deși destul de numeroase în plan cantitativ, s-au dovedit de multe ori lipsite de temei real, excelînd prin caracterul lor voit provocator.

Preferința nedisimulată spre violență a Gestapo-ului a fost demonstrată de executarea pe cont propriu și în spatele organelor române a unor măsuri cu caracter represiv prin intermediul unor rezidențe anume specializate în acțiuni de răpire, anchetare secretă și lichidare a unor oameni considerați adversari politici. De pildă, una dintre rezidențele sale, condusă de nazistul Elter Iohann, s-a ocupat, între altele, de urmărirea organizațiilor patriotice ale refugiaților polonezi din România. De asemenea, i-a urmărit pe foștii demnitari și diplomați ai statelor neutre ori cotropite de Germania nazistă care se aflau în România. S-a ocupat astfel și de urmărirea fostului consilier al Legației iugoslave la București, între anii 1932—1941, Popovici Novack, ce rămăsese în România cu pașaport elvețian și desfășura activitate în favoarea țării sale aflată sub ocupație.

În anul 1943, rezidența lui Elter Iohann l-a răpit pe Popovici Novack și l-a transportat în mod secret în Reich unde a fost anchetat și apoi asasinat. Cînd Serviciul Special de Informații a sesizat dispariția diplomatului iugoslav, a trecut la elucidarea cazului, stabilind că în spatele acestei acțiuni se afla Gestapo-ul. Faptul a condus la declanșarea unui conflict deschis cu organele naziste din România și la expulzarea din țară a lui Elter și a oamenilor săi.

În luna noiembrie 1943, un buletin al Direcțiunii Poliției de Siguranță din Prefectura Poliției Capitalei, reținea : „Biroul iugoslav (din cadrul Diviziei Speciale de la Legația Elveției — n.n.) a rămas descompletat după plecarea lui Novack Popovici, care își organizase un numeros grup de colaboratori externi între sîrbii din România, *cu care lucra intens pe linie informativă, cu toată presiunea mare a agenților germani...*" (s.n., H. B.).

Gestapo-ul din România a fost condus de către „atașatul de poliție" de pe lîngă Legația germană, Kriminalrat-ul S.S., colonelul Peter Geissler, de Hauptsturm-Führer-ul S.S., Gustav Richter și alte cadre. A dispus de secții speciale și oficii conspirate ca organe cu acoperire diplo-

matică, ori încadrate în aparatul diverselor firme și societăți cu capital german, în asociațiile culturale, de propagandă etc.

Principalul sediu „operativ" al Gestapo-ului s-a aflat într-o clădire spațioasă din actuala stradă Ilfov, care dispunea de toate anexele necesare, inclusiv beciuri pentru torturarea celor care le cădeau în mînă. De asemenea, în strada Wilson, actuala stradă Snagov, funcționa o secție pentru legăturile cu rezidenții și primirea informațiilor, sub acoperirea consulatului german. Aici își desfășurau activitatea rezidenții Bauer și Chaperouge, ultimul cu misiuni exprese de urmărire a polonezilor refugiați în România, în rîndul cărora reușise să recruteze și să infiltreze agenți.

Întrucît nu ne propunem să epuizăm aici amplul „dosar" al Gestapo-ului, dar pe care îl vom înfățișa în mod progresiv în procesul derulării acțiunilor în care a fost implicat, să amintim numai declarația fostului șef al Serviciului Special de Informații, Eugen Cristescu, făcută la procesul din luna mai 1946 : „Țin să menționez, domnule Președinte, că Gestapo-ul german exista în țara românească încă din anul 1934, și a fost amestecat în toate atentatele : contra lui Duca, lui Călinescu și toate celelalte. El a avut o acțiune foarte puternică în legătură cu legionarii ; el a avut o acțiune foarte mare în ce privește afacerea de la Jilava și din cercetările făcute atunci a rezultat că Gestapo-ul a fost cel care a dat arme legionarilor care i-au executat pe cei de la Jilava (în noaptea de 26/27 noiembrie 1940 legionarii au ucis la Jilava 65 persoane — oameni politici, miniștri, înalți funcționari ai aparatului de stat și de justiție — n.n.), iar mai tîrziu, cu ocazia rebeliunii (legionare — n.n.) s-a constatat că o bună parte din armele legionarilor erau furnizate tot de către acesta (Gestapo — n.n.).

Gestapo-ul era condus de Geissler, care trăise clandestin pînă în septembrie 1940. Atunci s-a oficializat, iar în urma cercetărilor făcute am stabilit că Geissler avea un mare serviciu în România și influențase aceste operațiuni. A venit un avion într-o zi și 9 inși împreună cu Geissler au fost expulzați în Germania..." [1].

Un rol aparte în angrenajul spionajului nazist în România l-a avut *S.D.-VI (S.D.-Ausland) sau Serviciul de spionaj în străinătate*. A fost condus mult timp de Kurt Auer și încadrat cu elemente de carieră pe profil de spionaj pro-

priu-zis, care se foloseau de identităţi contrafăcute, cu acoperire aparent plauzibilă, în cadrul firmelor şi societăţilor germane.

Pe teritoriul României au operat cele mai importante grupe ale S.D.-Ausland, şi anume, Grupa VI-E, specializată în acţiunile de spionaj în Europa răsăriteană, Grupa VI-S, specializată în acţiunile de sabotaj, şi Grupa VI—WI, ce avea competenţă pe linia războiului economic.

Pentru a suplimenta concurenţa pe seama Abwehr-ului, S.D.-Ausland s-a implicat şi el într-o însemnată măsură în acţiunile spionajului militar. În legătură cu aceasta, Walter Schellenberg, conducătorul S.D.-ului, va declara după război : „Sarcina noastră principală era acum (în 1941 — n.n.) să organizăm spionajul împotriva Uniunii Sovietice. Ţările mai importante în acest sens erau : România, Ungaria, Polonia şi Finlanda. Sectoarele occidentale ale reţelei noastre de securitate au trebuit să fie slăbite, pentru a întări sectoarele orientale". Faptul că S.D.-Ausland a încălcat adeseori responsabilităţile Abwehr-ului, a fost motivat de Schellenberg prin aceea că organele de informaţii sovietice au creat, la rîndul lor, agentură în unele ţări considerate în zona de influenţă a Germaniei.

Reţeaua numeroaselor rezidenţe ale Gestapo-ului şi S.D.-Ausland asigurau necesarul de informaţii acestor oficine reunite din 1939 de Reinhard Heydrich în Oficiul Central al Siguranţei Reichului (R.S.H.A.). Funcţionau 14 rezidenţe în regiunea petroliferă, respectiv, 6 la Ploieşti, 6 la Cîmpina şi 2 la Moreni ; 24 de rezidenţe în principalele porturi de la Dunăre şi Marea Neagră, adică 6 la Galaţi, 6 la Brăila, 3 la Constanţa, 3 la Orşova, şi cîte două la Sulina, Reni şi Giurgiu. În alte centre administrative, industriale şi noduri de comunicaţii au fost create 19 rezidenţe : 6 la Braşov, 5 la Timişoara, 4 la Iaşi, şi cîte două la Sibiu şi Craiova. În faţa acestei adevărate avalanşe, chiar şi cea mai bogată imaginaţie pare depăşită. Pe bună dreptate, un reputat cercetător român avea să menţioneze, nu fără o notă de firească ironie : „Cum vor fi încăput 3 rezidenţe ale serviciului de spionaj german într-o localitate ca Orşova, este o problemă care întrece posibilităţile de înţelegere !"[2]. În spatele acestei vaste activităţi de spionaj se regăsea, aşa cum am mai amintit, împletirea strînsă a atribuţiunilor între serviciile secrete ale R.S.H.A., avînd ca principal scop creşterea puterii Gestapo-ului şi S.D.-ului, ale-căror atribuţiuni au fost tot mai mult extinse. Să men-

ționăm, de pildă, evoluția aproape surprinzătoare a atribuțiunilor unui organ clasic de spionaj ca S.D.-Ausland, care a primit misiunea să-și extindă competența, după tîrirea României în război, în legătură cu modul în care guvernul Antonescu aduce la îndeplinire cererile Berlinului. El a fost angajat chiar și în acțiunile duse împotriva organizațiilor și grupărilor de rezistență, în supravegherea activității economice, a nivelului producției, a exporturilor pe alte piețe decît cea a Reichului, în depistarea și anihilarea acțiunilor de sabotaj duse de patrioții români împotriva mașinii de război hitleriste.

Un rol aparte între oficinele de spionaj ale celui de-al III-lea Reich prezente în România, a revenit *Abwehr-ului*. Reținem că acesta dispunea de o organizare dintre cele mai sofisticate, fiind prezent prin filierele sale în toate zonele geografice ale lumii care prezentau interes pentru culegerea informațiilor. Cu o asemenea structură, Abwehr-ul a fost considerat serviciul de informații cel mai eficient al Germaniei naziste. Desființarea lui în 1944 fiind apreciată de către unii cercetători printre cauzele care au grăbit prăbușirea celui de-al III-lea Reich. La rîndul său, amiralul Canaris, deopotrivă admirat ori dezavuat, a rămas una dintre cele mai controversate figuri ale vîrfurilor Germaniei naziste.

În ce privește România, să consemnăm însă că amiralul Canaris, tactician versat, folosindu-se de propunerile de colaborare secretă din 1939 ale lui Mihail Moruzov, a angajat măsuri deosebit de ofensive pe toată durata anilor 1939—1944, în direcția susținerii acțiunilor de subordonare economică a României, îndeosebi pentru asigurarea fermă a livrărilor de petrol.

În același timp, el s-a implicat și în alte domenii ale subjugării României de către Reichul nazist. Conform documentelor cunoscute de noi pînă în prezent, amiralul Canaris a fost convocat de nenumărate ori la raportul personal al lui Hitler pentru problemele din România. Astfel, la 29 și 30 august 1940, precum și la 4, 5, 7, 9, 10, 14 și 18 septembrie cît și la 14 octombrie același an, el a raportat cancelarului nazist date cu privire la situația deosebit de gravă creată în țară după impunerea dictatului odios de la Viena și sfîrtecarea teritoriului național, precum și după instalarea la putere a dictaturii fasciste legionaro-antonesciene.

Abwehr-ul a folosit pentru acțiunea de supraveghere informativă a României și serviciile sale din Königsberg și Breslau, afectate „Sectorului de Răsărit" precum și pe cele din München și Viena, prin care era coordonat „Sectorul Balcani". În preajma războiului, Abwehr-ul și-a creat așa numitele K.O.-(Kriegsorganisation), oficine de spionaj și diversiune menite să opereze în cadrul acțiunilor de contrasabotaj și contraspionaj și să descopere mișcările de rezistență din „teritoriile străine neocupate". În același timp, amiralul Canaris este cel care a creat în cadrul Abwehr-ului renumita „Divizie Brandenburg", organizată sub forma unor trupe speciale pentru purtarea războiului subversiv în zonele considerate vitale pentru al III-lea Reich. În cadrul acestei divizii au fost înființate „detașamente pentru România", încadrate cu elemente provenind din rîndul sașilor și șvabilor din țara noastră. Ele au fost deplasate în regiunea petroliferă și în cea a Cataractelor dunărene pentru misiuni de protecție împotriva actelor diversioniste aliate.

Serviciul de Informații al Armatei Germane din România (S.I.A.G.), cum se intitula Abwehr-ul la București, a fost cei mai mulți ani condus de colonelul Rodler, care avea ca adjunct pe maiorul Waldemar von Gregory. În primăvara anului 1944 colonelul Rodler a fost înlocuit cu colonelul Bauer, acesta trebuind să facă față presiunilor tot mai mari din partea Gestapo-ului de a anihila S.I.A.G. Eugen Cristescu scria într-o declarație pentru acuzatorul public Dumitru Săracu, în anul 1946 :

„...În ceea ce privește Abwehr-ul, trebuie să arăt că el avea o colaborare tainică, neoficială, cu Serviciul Secret Român, de sub conducerea lui Moruzov, încă de prin anii 1938 1939. Acesta avea legături și se întîlnise în mai multe rînduri în străinătate cu șeful Abwehr-ului german de la Berlin, primise în țară și plasase în mod secret în zona petroliferă și în porturile dunărene un important număr de agenți ai Abwehr-ului german, care făceau operațiuni de contraspionaj și contrasabotaj, pentru paza regiunii și transporturilor petroliere. Acești agenți erau împerechiați cu agenți ai Serviciului Secret Român. De asemenea, Moruzov mai avea o colaborare neoficială și pe teren informativ-militar și politic cu Abwehr-ul, fapte care s-au dovedit mai tîrziu în arhivele serviciului cît și din relațiunile ce mi le-am luat de la colaboratorii mei din serviciu.

În cursul lunii decembrie 1940, s-a prezentat la mine colonelul Rodler, şeful Secţiunii Abwehr-ului german de la Bucureşti, care mi-a declarat că este venit în ţară în mod oficial în componenţa Misiunii Militare Germane care se găseşte la Bucureşti, şi mi-a cerut colaborarea. Am răspuns colonelului Rodler că această chestiune trebuie să o supun Mareşalului Antonescu, care trebuie să-mi dea dezlegare pentru această colaborare şi, eventual, dacă o autorizează, să-mi dea şi instrucţiunile necesare. Am supus d-lui Mareşal Antonescu cererea colonelului Rodler, iar d-sa mi-a ordonat să fac această colaborare *cu două condiţiuni esenţiale : serviciul german să nu facă operaţiuni de arestări pe teritoriul român şi, al doilea, serviciul german să nu se amestece, aşa cum făcuse Gestapo-ul, în politica internă a României.*

De la această dată, colaborarea S.S.I.-ului cu Serviciul de Informaţii German, se transformă dintr-o colaborare neoficială, într-o colaborare oficială, ordonată, autorizată şi reglementată de Preşedinţia Consiliului de Miniştri.

Colaborarea a constat, în principal, în acţiunea de contrasabotaj în zona petroliferă, cît şi în porturile dunărene, unde echipe de agenţi germani şi români făceau o acţiune de supraveghere şi, eventual, de împiedicare a actelor de sabotaj. De asemenea, pe teren informativ, se comunicau reciproc informaţiunile externe, care interesau o parte şi cealaltă, înţelegerea fiind făcută astfel încît *germanii nu comunicau informaţiuni din ţările aliate lor, iar românii nu comunicau informaţiuni din ţările prietene lor...*"

Am stăruit asupra acestor precizări întrucît pe parcursul lucrării vor fi constatate serioase încălcări de către Abwehr a convenţiei amintite, lucru de altfel stabilit de către Eugen Cristescu încă din primele luni de „colaborare". Foarte curînd, între cele două servicii va interveni o rezervă marcată în domeniul acţiunilor de contraspionaj şi ale activităţii de informaţii în străinătate. Această stare de lucruri va îngusta terenul de dezvoltare al Abwehr-ului în România, fapt cu atît mai supărător pentru amiralul Canaris cu cît el resimţea din plin concurenţa rezidenţelor de spionaj în străinătate ale S.D.-ului.

Principala osatură pe care s-a sprijinit coloana a V-a a Germaniei naziste, alături de organizaţia legionară, a constituit-o mişcarea hitleristă din România.

În anul 1931, în scopul de a grupa pe toţi germanii din

străinătate potrivit „principiilor" emise de Hitler în „Mein Kampf", a fost creată „Organizația pentru străinătate a N.S.D.A.P.". Șeful acesteia, Ernst Bohle a avut rangul de gauleiter în partid și, începînd din anul 1937, și de secretar de stat în Ministerul de Externe german, cînd N.S.D.A.P. A.O. a fost cooptată ca secție în cadrul acestui minister.

În realizarea acestui program, hitleriștii s-au văzut nevoiți să constate multă vreme că în România lucrurile nu pot merge întocmai cum au fost programate la Berlin, deoarece majoritatea populației române de naționalitate germană manifestă o scăzută disponibilitate pentru o ideologie și o mișcare extremiste, menite să o situeze dincolo de rosturile ei firești zidite în cadrul statului român, și căruia nici nu aveau de altfel a-i formula revendicări de vreun fel anume. Timp de peste 800 de ani această comunitate își împletise întreaga ei existență cu cea a poporului român, beneficiase de toate drepturile și de o recunoscută considerație pentru marile ei talente de hărnicie, inventivitate, corectitudine și tenacitate. Se ridicase alături de poporul român pe baricadele luptei împotriva acțiunilor de maghiarizare forțată și denunțase șovinismul unora dintre vecinii României, menit să-i primejduiască și ei împlinirile de veacuri. Rațiunea statornică și luciditatea istorică o îndemnau la reținere față de un program național hitlerist suprasaturat de iluzii ce nu se încadrau motivațiilor ei. Încercările lui Fritz Fabricius, care încă din 1922 depusese eforturi de a anima o mișcare în spirit național-socialist, se loviseră de o serioasă opoziție din partea fruntașilor politici și confesionali germani din România, în frunte cu șeful bisericii evanghelice lutherane din țară, episcopul dr. Glondys, adversar declarat al național-socialismului.

Cu toate acestea, ascensiunea partidului nazist în Germania a determinat în mod treptat și în rîndurile unor cetățeni români de naționalitate germană o dezvoltare a curentului nazist. Societatea de întrajutorare „Selbsthilfe", creată la Sibiu în anul 1932, a devenit nucleul mișcării naziste din rîndurile populației germane din România. Tot în anul 1932 a început să activeze „Partidul național-socialist al șvabilor" din Banat, organizat după modelul hitlerist, pe sistemul batalioanelor de asalt, echipate cu cămăși albastre, centimane cu diagonale, cuțite, pumnale și revolvere. După acapararea puterii de către naziști în Ger-

mania, organizația hitleristă a șvabilor bănățeni și-a intensificat activitatea, desfășurînd o intensivă propagandă atît prin viu grai, cît și prin mijloace imprimate, răspîndite de redacția ziarului „Der Sturmer" din Timișoara. Scopurile mărturisite ale acestui partid erau „deșteptarea și cultivarea sentimentului național german", „organizarea economică și politică a elementului șvăbesc", iar țelul său final, nedeclarat, era „alimentarea curentului pangerman pe teritoriul statului român, pentru ca la momentul oportun, cînd s-ar realiza planul lui Hitler, să poată constitui piloni puternici și forțe inexpugnabile ale curentului pangerman".

În prima jumătate a anului 1933, ca urmare a propagandei intense desfășurate și a sprijinului primit odată cu acapararea puterii de către naziști, Partidul național-socialist al șvabilor și-a sporit numărul aderenților [3].

Avînd în vedre programul separatist al organizațiilor hitleriste din România, metodele lor de luptă politică, precum și faptul că erau finanțate și dirijate de o putere străină, guvernul Tătărescu a hotărît, în iunie 1934, dizolvarea lor.

În aprilie 1935 s-a constituit însă „Deutsche Volkspartei in Rumänien" (Partidul poporului german din România) cu o orientare fățiș hitleristă, organizat după modelul nazist, condus de Alfred Bonfert și Waldemar Gust. Un an mai tîrziu, odată cu alegerea lui Fritz Fabricius ca președinte al Partidului german, și acestui partid i s-a imprimat o orientare vădit național-socialistă [4]. Aceste organizații urmăreau antrenarea populației germane din România la acțiuni de subminare a statului român.

Intrate, rînd pe rînd, în subordinea naziștilor, organizațiile naționalității germane din România au participat la alegerile parlamentare din decembrie 1937 sub titulatura de „Partidul poporului german", obținînd un număr de 43 612 voturi.

În perioada dictaturii regale, după interzicerea partidelor politice, cetățenii români de naționalitate germană s-au organizat în „Volksgemeinschaft der Deutsche in Rumänien" (Comunitatea poporului german din România). În ianuarie 1939 această organizație a fost inclusă în Frontul Renașterii Naționale, iar unii fruntași ai minorității germane, ca Hans Hendrich, au fost numiți în Directoratul și în Consiliul superior al F.R.N. Cu toate acestea, ea a continuat să acționeze ca una dintre principalele elemente ale coloanei a V-a naziste în România. Comunitatea germanilor din România — consemna S.S.I. într-un

studiu întocmit în anul 1939 — „se consideră, sub raport ideologic și politic, ca făcînd parte din unitatea germană național-socialistă și, ca atare, are la baza acțiunii sale premisele național-socialiste din Reich"[5]. La rîndul său, Inspectoratul regional de Jandarmi Timiș aprecia că activitatea V.D.R. „trebuie privită cu multă îngrijorare, fiindcă, cel puțin în raza acestui inspectorat, constituie principalul pericol pentru interesele și siguranța statului român" [6].

Organizațiile fasciste ale naționalității germane din România urmăreau ca, odată cu creșterea puterii militare și agresivității Reichului hitlerist, să determine transformarea Transilvaniei în protectorat german. Pregătind atmosfera în acest scop, ele au recurs la răspîndirea unor materiale în care se făceau afirmații — fără bază reală — că Ardealul și Banatul, ca și alte teritorii din această parte a Europei, ar fi fost din timpuri vechi „centre de dezvoltare germană", „spațiu de viață german" etc.

Elementele hitleriste din rîndul naționalității germane din România au jucat pe cartea nazistă cu un fanatism demn de o cauză mai bună, fiind racolate cu o anume preferință în cadrul rezidențelor secrete germane din țara noastră întrucît prezentau avantajul de a cunoaște specificul național și limba țării.

Cu sprijinul lor, N.S.D.A.P./A.O. își dezvoltă ansamblul măsurilor organizatorice, de propagandă și spionaj în România, devenind una dintre cele mai active grupe ale partidului nazist, din cele 350 răspîndite pe tot globul. S-a remarcat îndeosebi printr-o intensă activitate informativă, desfășurată în conformitate cu misiunea secretă a centralei, de a organiza ample acțiuni de spionaj în statele în care trăiau cetățeni de origine etnică germană și de a asigura supravegherea adversarilor politici germani din străinătate. Sub acest aspect, reținem că activitatea informativă a precedat-o chiar pe cea politică a Volksgemeinschaft-ului. În vreme ce aceasta era autorizată să funcționeze oficial abia la 10 ianuarie 1938, A.O./N.S.D.A.P. din România își organizase încă înainte de anul 1938 o secție cu atribuțiuni informative în București, și birouri de informații la Timișoara și Brașov.

Activitatea de culegere a informațiilor era coordonată de cadre importante, ca inginerul Kohlhammer, director la societatea de transporturi Schenker & Co, unul din șefii Secțiunii din România a partidului național-socialist german, care exercita o autoritate deosebită și în calitate de

șef al coloniei germane din România, autoritate de care era nevoit să țină seama și ministrul Killinger. Un rol, de asemenea important în activitatea de informații, l-a avut inginerul Bruncken, unul dintre conducătorii filialei din București a marii societăți electrotehnice germane A.E.G. și șef al „secției de arianizare" (Arisierungsabteilung) al A.O./N.S.D.A.P. din România. În această calitate el a exercitat un control sever asupra tuturor factorilor economici germani din România, mai ales în ce privește relațiile acestora cu evreii.

Secțiunea din România a A.O./N.S.D.A.P. a dispus de o largă rețea informativă, în bună parte și ca urmare a faptului că „supușii germani" încadrați în organizație erau obligați să raporteze șefilor lor politici tot ce prezenta interes pentru acțiunile Reichului în România. Informațiile erau centralizate în Capitală iar constatările raportate centralei din Berlin, fiind folosite în special de organele Poliției secrete de stat.

Gestapo-ul se putea declara mulțumit în privința colaborării sale secrete cu elementele din cadrul Secțiunii pentru România a N.S.D.A.P.-ului. O examinare atentă a modului în care erau definite misiunile Gestapo-ului în afara granițelor, ne lămurește și asupra facilităților sale de penetrare și utilizare a acestor organizații. Astfel, Gestapo-ul fusese împuternicit să asigure „supravegherea germanilor domiciliați permanent sau temporar în străinătate, *precum și organizarea germanilor de peste hotare* (cetățeni sau necetățeni ai Reichului) *în spirit național-socialist sau pan-german și exercitarea de presiuni asupra acelora care erau indiferenți sau ostili Reichului nazist, precum și organizarea și înarmarea pe ascuns a cetățenilor germani din străinătate, a minorităților germane și a formațiilor autohtone simpatizante care, în ipoteza unui război sau revolte, ar fi putut forma elemente de dezordine sau de rezistență*" [7]. Un sistem din tentaculele căruia orice scăpare era aproape cu neputință, chiar pentru germanii care se aflau pentru puțin timp în străinătate, întrucît cu ajutorul A.O. se exercita un riguros control și asupra acestora. De altfel, nici un german din Reich nu putea să plece în afara granițelor *dacă nu se obliga că va procura informații despre întreprinderea sau domeniul în care urma să-și desfășoare activitatea*. S-a remarcat astfel că mai toți germanii care plecau în străinătate deveneau informatori ai Gestapo-ului sau ai celorlalte organe secrete germane.

Secțiunea din România a N.S.D.A.P. a format obiectul unor intense solicitări și presiuni din partea Berlinului. În noiembrie 1939 i se scria : „Trebuie să înzecim eforturile noastre pentru izbînda finală. În România acțiunea noastră *trebuie să fie tot așa de vigilentă ca și în caz de război*". Prin Legația germană i se cerea să „comunice zilnic activitatea informativă desfășurată pentru a putea fi informate cît mai rapid organele centrale din Berlin". La mijlocul lunii decembrie 1939 Berlinul trimite și un ordin de natură să impulsioneze : „Sîntem extrem de nemulțumiți de felul cum se desfășoară activitatea informativă în România, mai cu seamă în actualele împrejurări. Reichul nu poate fi satisfăcut să ia numai cunoștință de faptele petrecute fie ele politice sau economice, ci dorește să fie informat anticipat de toate speculațiunile prezente și viitoare și de toate planurile acestor speculațiuni".

Acțiunile naziste desfășurate în România de către A.O./N.S.D.A.P. au înregistrat o activizare deosebită în preajma războiului prin încadrarea unora dintre membrii săi în unitățile S.S.

Influența și directivele celui de-al III-lea Reich s-au făcut simțite într-o anumită măsură și asupra *Grupului etnic german din România*, care a îndeplinit misiuni legate de culegerea informațiilor. Activitatea secretă de informații a Grupului etnic german a fost organizată prin intermediul unui serviciu anume creat, avîndu-l în frunte pe ziaristul Walter May, unul dintre colaboratorii cei mai fideli ai lui Andreas Schmidt. Acest serviciu și-a creat birouri de informații la Timișoara, condus de Iosif Henz, și la Brașov, condus de șeful „cercual", Guido Petrovich. De altfel, la Brașov își avea un al doilea sediu și Walter May, sub acoperirea de conducător al Secției culturale a Grupului etnic german.

În ce privește activitatea propriu-zisă, cu ajutorul „specialiștilor" veniți de la Berlin, au fost selecționați cam 1 500 de „supuși germani" care dispuneau de posibilitățile necesare pentru a asigura „serviciile de informare și colectare a informațiilor precum și de executare a planurilor naziste în zonele vitale. În majoritate, cei 1 500 erau considerați ca făcînd parte din „Einsatzstaffel", adică din elita organizației, și au îndeplinit misiuni foarte variate. În domeniul culegerii informațiilor cu caracter secret, au avut și misiunea întocmirii fișelor cu privire la importanți

oameni politici, comandanți militari și înalți funcționari români din economie și aparatul de stat, semnalind la Berlin pe cei care puteau fi considerați „suspecți" prin atitudinea lor de ostilitate față de nazism.

Rolul de coordonare și conducere al tuturor acțiunilor spionajului nazist în România a revenit *Legației germane din București*. În acest scop ea și-a dublat personalul în anul 1939, printre noii veniți să întărească activitatea aflîndu-se oameni experimentați, ca : Arthur Adolf Konradi, șeful Secției A.O./N.S.D.A.P. din România, camuflat ca atașat comercial ; dr. Gerdhardt Steltzer, consilierul politic al legației ; Hermann von Ritgen și Hans Berndt von Haeften, „specialiști" în problemele de propagandă ; colonel Alfred Gerstenberg, atașat militar aeronautic și intim colaborator al mareșalului Göring, și alții.

Faptul că Hitler l-a trimis în fruntea Legației germane din România chiar pe vechiul său prieten, baronul Manfred von Killinger, care răspundea și de problemele spionajului nazist în Balcani, era un act deosebit de semnificativ pentru importanța pe care țara noastră o prezenta în planurile Berlinului.

Organele informative ale Legației germane (Deutsche Gesandschaft) au desfășurat o intensă activitate informativă sub conducerea lui Killinger. Considerat unul dintre cele mai vechi și influente cadre ale partidului nazist, el a primit ordinul de a concentra în mîinile sale forte toate problemele spionajului nazist, și, în mod deosebit, pe cele ale Gestapo-ului, care reușise să se compromită în modul cel mai lamentabil, îndeosebi cu prilejul rebeliunii legionare. La puțin timp după ce Killinger și-a luat în primire postul de la București, la începutul anului 1941, rezidentul organelor române „Karr", infiltrat în sînul Legației germane, semnala că „activitatea de centralizare a informațiilor a fost reorganizată, fiind încredințată unor oameni instruiți special în acest scop, unor conducători cu experiență veniți din Germania, subordonați din punct de vedere politic lui Killinger". În același timp, „Karr" informa că „pentru camuflarea personalului Gestapo-ului, s-au creat, pe lîngă Legația din București, secțiuni speciale, oficii și organisme, a căror funcționare pare a fi normală, legată de activitatea în diferite domenii".

Întrepătrunderea activității oficiale cu cea de spionaj

era relevantă în numeroase cazuri ale diplomaților naziști. Atașatul comercial, Arthur Adolf Konradi de pildă, pe lîngă activitatea politică de conducător al A.O./N.S.D.A.P., desfășura și o intensă activitate de spionaj economic prin rețeaua proprie din București și cele 13 consulate răspîndite pe teritoriul țării. La rîndul său, Hermann von Ritgen, care figura ca atașat de legație, era, în realitate, conducătorul în România al S.D.-VI (Extern). Consulul general Karl Freiherr von Gregory (a nu fi confundat cu Waldemar von Gregory, adjunctul colonelului Rodler, șeful S.I.A.G.), sosit la București în toamna anului 1943, deținea importantul rol de adjunct al șefului Gestapo-ului. Se va ocupa intens de restabilirea legăturilor cu elementele legionare pentru eventualitatea înlocuirii mareșalului Antonescu de la conducerea statului, și va exercita un control informativ atent asupra opoziției democrate.

Autoritățile române erau în posesia unor documente ce atestau că unul dintre mijlocitorii principali ai sprijinului acordat de Germania elementelor fasciste din România și, în special, conducătorilor Gărzii de fier, era Ernst Cristoph Schepky, care fusese introdus în țară în anul 1934, împreună cu un grup de astfel de „ziariști" [8]. Tot sub acoperirea de „corespondent de presă" (al ziarului „Deutsche Allgemeine Zeitung") activa la București, din 1938, și spioana Edith von Cohler, agenta personală a lui Heinrich Himmler.

* * *

Cu toate puterile nelimitate pe care și le-a arogat spionajul german în România, faptele au arătat că el nu a justificat decît într-o anumită măsură, și numai în prima jumătate a conflagrației mondiale, încrederea ce i-a fost acordată de către Berlin. Fără a ne propune un bilanț, se cuvine totuși să consemnăm că în pofida unor poziții ce păreau a-i fi favorabile și a unor succese temporare, el nu a reușit să preîntîmpine unele mari eșecuri în România pentru interesele Reichului nazist. Între acestea, neputința de a paraliza mișcarea de rezistență națională condusă de Partidul Comunist Român, de a anihila influența și activitatea forțelor democratice. Pierderea treptată a controlului asupra situației din România, a constituit de altfel împrejurarea cu implicații decisive pentru reușita revoluției de eliberare socială și națională din August 1944,

Spre matca marilor primejdii

1. Presiuni și riposte

Pentru atingerea țelurilor sale, Germania își intensifică în mod deosebit acțiunile în direcția României. În etapa 1938 — martie 1939, raporturile dintre cele două țări au fost într-o criză aproape permanentă, definindu-se pericolul real al cotropirii României de către armatele hitleristo-horthyste. Tactica nazistă ieșea acum tot mai mult la iveală. „După regulile noii strategii diplomatice, nota Grigore Gafencu — România trebuia *să fie izolată de prietenii ei, neliniștită prin revendicările din ce în ce mai vehemente ale unora dintre vecini, slăbită de aplicarea unui revizionism excesiv în dauna ei* (astfel încît — n.n.) să fie împinsă să caute un adăpost și o protecție pe lîngă marele Reich. Acest plan — căruia evenimentele nepreväzute și răsturnările europene provocate de război i-au dat un sprijin decisiv — va reuși pe deplin, în ciuda eforturilor energice și disperate pe care România le-a depus pentru a scăpa de destinul ei“ [1].

Prin acordul din 10 decembrie 1938 România cîștigase doar un răgaz de scurtă durată, lucru de care oamenii de stat români erau pe deplin conștienți, după discuțiile din noiembrie de la Berchtesgaden. La 19 ianuarie 1939, Reichul încunoștiința guvernul român că este hotărît să nu mai admită statelor mici din sud-estul Europei o politică de neutralitate. „Ele trebuie să-și sincronizeze politica externă cu aceea a Reichului“— îi comunica Voerman, important cadru al Ministerului de Externe german, însărcinatului român cu afaceri la Berlin, Brabetzianu [2].

Grăbită şi interesată în împlinirea aspiraţiilor sale revizioniste, Ungaria horthystă aderase deja la Pactul anticomintern. Avertismentul german adresat României, care survine chiar după acest act, căpăta noi semnificaţii, cu atît mai mult cu cît, foarte curînd, era declanşată o acţiune cu caracter concertat hitleristo-horthystă. O zi numai după primirea de către ministrul român de externe a telegramei lui Brabetzianu, mediatorul lui Göring la Bucureşti, Gerstenberg, îi făcea cunoscută lui Grigore Gafencu, „atmosfera potrivnică României din capitala Reichului după asasinarea lui Codreanu", adăugînd, însă că „singurul binevoitor ar fi rămas mareşalul aerului, dar şi el, pentru a-l împăca pe Hitler, ar dori să ştie dacă este sau nu cu putinţă ca între Germania şi România să se stabilească o legătură economică trainică, în cuprinsul unui plan mai larg şi de mai lungă durată". Göring — menţiona acelaşi Gerstenberg — „Se interesează de petrol şi de cereale, în condiţiile pe care le-a supus regelui Carol cu prilejul vizitei acestuia în Germania, în noiembrie 1938, adică achiziţionarea întregii supraproducţii de petrol şi cereale. În scopul de a evita orice tergiversare, Göring propune să trimită urgent în România pe directorul ministerial Wohlthat, cu condiţia ca acesta să trateze direct cu regele Carol şi negocierile să se desfăşoare foarte rapid" [3].

După convorbirea avută cu col. Gerstenberg, Grigore Gafencu l-a primit, la cererea acestuia, şi pe ministrul german Fabricius, care i-a declarat, fără ocol, că „Reichul aşteaptă din partea României soluţii economice, fapte, şi limpezirea atmosferei de neîncredere" [4].

Guvernul român a examinat situaţia cu o deosebită atenţie. Nici Anglia, nici Franţa nu se dovedeau deloc dispuse a lua în considerare o rezistenţă cît de cît serioasă împotriva Germaniei, în acest început de an 1939, fapt demonstrat prin lipsa oricărei reacţii faţă de ocuparea oraşului Praga şi a Boemiei. În atari împrejurări, nimic n-ar fi putut împiedica Germania să întreprindă o expediţie de pedepsire a României, iar pentru aceasta din urmă nu exista decît o singură posibilitate de a evita pericolul german care o ameninţa, şi anume, de a găsi modalitatea unei anumite înţelegeri cu Reichul, dincolo de antecedentele istorice şi inadvertenţele politice, atît de greu de trecut cu vederea, mai ales în faţa noului imperialism german care se dovedea decis să întreacă toate recordurile de rapacitate.

Guvernul român se decide cu greu să negocieze cu Reichul, fiind conștient că intențiile sale nu coincideau cu scopurile Berlinului. Urmare a repetatelor demersuri germane, regele și-a dat acordul pentru începerea tratativelor economice și venirea în țară a lui Wohlthat. În prima rundă a convorbirilor (13—22 februarie 1939) germanii au avansat deja un proiect de tratat ce ducea la o subordonare a țării intereselor Reichului nazist. Întrucît delegații români au respins astfel de propuneri și s-au menținut fermi pe poziție, convorbirile s-au întrerupt. Wohlthat a revenit în martie la București cu propuneri care mergeau chiar mai departe decît cele din februarie pe linia aservirii economice a României. Luînd act cu stupefacție că Wohlthat insista acum pentru constituirea unei „zone libere", *reprezentanții țării noastre au prezentat în chiar ziua invadării Cehoslovaciei, 15 martie 1939, un document în care era stipulată expres opinia, că „proectul Wohlthat depășea cadrul strict economic, avînd implicații asupra independenței economice a României"*. Tratativele erau în mare parte compromise.

La aceeași dată, Armand Călinescu nota în Jurnalul său : *„Încă o etapă a mișcării de înaintare germană. O nouă etapă poate fi subjugarea României.*

Pe ce cale și prin ce metodă ? Prin provocarea dezagregării interne cu ajutorul unui procedeu diversionist : *provocarea unui conflict cu Ungaria* și cu minoritățile germane.

Dacă lăsăm Germaniei libertatea de manevră, vom cădea sigur. Pentru germani, economicul e important și decisiv, iar politicul element de șantaj. Noi vrem să asigurăm fruntariile (hotarele, H.B.) și să plătim. Ce poate să dorească Germania ? Petrol, pentru a se asigura. Întrucît urmărim politicul, să-l obținem" (prin economic, n.n., H. B.).

Intențiile imediate ale celui de-al III-lea Reich nu mai lasă nici o îndoială : trupele hitleriste, care invadaseră Cehoslovacia, *își continuă înaintarea, ajungînd în scurt timp la 300 km de frontiera româno-ungară. Acțiunea era concertată cu trupele horthyste, care, după ce ocupaseră Ucraina subcarpatică, se masează de-a lungul frontierei cu România, creînd premisele unui conflict iminent.* Încă în zilele cînd trupele germane se aflaseră în plin marș prin localitățile Moraviei, s-a petrecut un fapt încărcat de semnificații : după afișarea ordonanței noilor autorități militare naziste, *s-a constatat că aceasta fusese tipărită în lim-*

bile germană și română (!). Ceea ce se bănuia mai de mult, devenea o certitudine" (s.n., H. B.).

Evenimentele erau urmărite cu vădită îngrijorare. Referindu-se la apropierea trupelor germano-horthyste de granițele Transilvaniei, ziarul parizian „L'ordre", într-un articol semnificativ intitulat „Monstruoasa cursă întinsă de Germania", arăta între altele : „Prin jocul grosolan al Berlinului, această provincie riscă a deveni țara sudeților de mîine, prin care s-ar crea un coridor ce ar aduce frontierele Germaniei la mai puțin de la 100 kilometri de zăcămintele de petrol românești".

Primejdia atacării României de către trupele germano-horthyste *a fost absolut reală*, fapt pe care ministrul Germaniei, Wilhelm Fabricius, i l-a mărturisit după septembrie 1939 ministrului român de externe, menționînd că această primejdie fusese evitată numai prin încheicrea și stricta îndeplinire a acordurilor economice[5].

La Berlin, Göring definește cu exactitate poziția și intențiile Reichului nazist, declarînd ministrului român Djuvara, care se prezentase în audiență de rămas bun cu ocazia încheierii misiunii sale diplomatice : „A sosit momentul ca România să decidă definitiv dacă voiește sau nu să meargă cu Germania".

În fața acțiunilor agresive concertate ale Germaniei și Ungariei horthyste, România se pregătește de rezistență armată. La 18 martie, Grigore Gafencu a trimis circulare către toate ambasadele și legațiile României, prin care a făcut cunoscut că guvernul a luat toate măsurile pentru a întări puterea de apărare și de rezistență a națiunii. *„Voința guvernului de a apăra în afară drepturile și interesele țării și ale statului este tot atît de dîrză și de temeinic închegată, ca și voința lui de pace. Țara este pregătită astfel să facă față cu toată liniștea și cu o deplină autoritate morală și politică, desfășurării evenimentelor".*

La 21 martie, în fața pericolului invaziei, *România a trecut la mobilizarea armată parțială, fiind decisă să se opună în cazul în care trupele străine ar încerca să pătrundă în satele din vestul Carpaților.* S-a constituit în acest scop grupul de forțe militare „Maramureș", care avea în compunere două corpuri de armată, totalizînd șapte divizii.

Primul ministru român, Armand Călinescu, situat ferm pe linia rezistenței armate și a respingerii agresiunii ger-

mano-maghiare, declara fără echivoc : „În ziua cînd România va fi atacată, *ea se va apăra împotriva oricui și va lupta pînă la limita puterilor sale pentru integritatea teritoriului său. România se va bate fără a lua în considerare rezultatele actuale ale războiului*".

Întregul popor a răspuns cu elan patriotic deosebit, prezentîndu-se la concentrări cu o hotărîre de luptă nestrămutată.

Perspectivele de rupere definitivă de către România a tratativelor economice cu Germania nazistă deveneau aproape sigure. Pentru a împiedica un asemenea grav eșec, în după amiaza zilei de 22 martie, Wohlthat și Fabricius au intervenit în mod violent pe lîngă Grigore Gafencu, declarîndu-i că un nou refuz al guvernului român va avea urmări foarte grave. Intervenția a fost continuată în fața lui Armand Călinescu. A doua zi, la 23 martie, s-a acceptat semnarea acordului, în împrejurări dramatice, după ce chiar și această decizie, va fi, pe rînd, revocată, și din nou admisă.

Tratatul economic germano-român leza în mod grav suveranitatea țării, independența ei economică, vizînd-o, implicit, pe cea politică. „Acordul încheiat cu Germania, conținea evident un risc de care guvernul român era conștient... România se aventura în spațiul vital german și înfrunta astfel un pericol pe care ultimele teorii național-socialiste nu făceau altceva decît să-l sublinieze. Din acel moment — scria Grigore Gafencu — independența României a devenit o problemă de rezistență, de rezistență răbdătoare, constantă și susținută față de solicitările pe care fără îndoială Reichul le va face în cadrul colaborării economice fixate. Pe de altă parte, această rezistență depindea de importanța propriilor forțe ale României și de jocul alianțelor sale..." [6].

...În sfîrșit, Hitler putea fi optimist. Nouă zile mai tîrziu, el îi declara lui Crutzescu, noul ministru al României la Berlin : „Astăzi stomacul primează și, deci, cu o țară bogată ca a Dv., cu atît mai bine se vor dezvolta lucrurile".

Guvernul Armand Călinescu a încercat însă să tărăgăneze punerea în aplicare a prevederilor acordului din martie. Cu toate acestea, Chamberlain a reacționat într-un mod de neînțeles față de circumstanțele în care România cedase în fața pericolului ce o amenința. El a considerat

necesar să riposteze prin sistarea livrării către România a materialelor de război, și care fuseseră de fapt cerute tot la sugestia Angliei.

2. În calea răutăților

În zorii zilei de 1 septembrie 1939 trupele Wehrmachtului au invadat teritoriul Poloniei. A doua mare conflagrație a secolului a început...

Drumul parcurs de România din 1939 pînă în 1945 a fost plin de nenumărate pericole și imense sacrificii. Țară aflată „în calea răutăților", potrivit unei aprecieri încărcată de adevăr, ea avea să rămînă teatrul de înfruntare a unor forțe divergente ce-i amenințau integritatea teritorială și drepturile sale inalienabile.

Poporul român a acționat cu o dîrzenie remarcabilă. Puternica mișcare de rezistență națională a profilat în opinia publică internațională imaginea unui popor profund atașat idealurilor de libertate și de independență, demn de tradițiile eroice ale înaintașilor săi.

Deviza sub semnul căreia poporul român s-a regăsit în totalitate pe baricadele rezistenței a fost rostită pilduitor de șeful guvernului român, omul politic temerar care a fost Armand Călinescu, la 1 Mai 1939, în fața Congresului breslelor muncitorești : „*Generația care ne-a precedat a avut nobila misiune de a realiza unitatea națională. Generația noastră a răspuns la datoria ei de a se sacrifica pentru păstrarea ei*" [1].

Într-adevăr, România s-a aflat printre primele țări din Europa care s-au ridicat la luptă împotriva pericolului fascist, chemînd toate popoarele lumii la o atitudine vigilentă și responsabilă. În perioada ce a marcat nemijlocit izbucnirea celui de-al doilea război mondial, România a rămas fidelă, peste toate riscurile, alianțelor promovate de Anglia și Franța, a inițiat multiple acțiuni menite să preîntîmpine — pe plan general și, mai ales, local — extinderea agresiunii.

După ce, la 6 septembrie 1939, Consiliul de Coroană a hotărît, în unanimitate, „observarea strictă a regulilor neutralității stabilită prin convențiile internaționale față de beligeranții din actualul conflict", politica României s-a remarcat prin atitudinea adoptată față de Polonia, înles-

nind operațiunile de rezistență ale statului aliat și vecin de la nord.

În același context, premierul român, în convorbirile avute la 11 și 12 septembrie 1939 cu ambasadorul Franței la București, Andrien Thierry, și cu ministrul Angliei, Sir Reginald Hoare, a exprimat acordul de principiu al guvernului român asupra propunerii Aliaților privind declanșarea acțiunii de distrugere a petrolului românesc în cazul invaziei germane asupra țării. Pentru a face dovada deplină în legătură cu poziția lui, guvernul român a autorizat, în aceeași perioadă, Marele Stat Major al Armatei Române să prezinte în mod confidențial reprezentanților Angliei și Franței planurile definitive întocmite de specialiștii militari români în acest scop [2].

În același timp, Ministerul de Război al Angliei a trimis și el în România o echipă de geniști pentru executarea unei misiuni asemănătoare, după cum ne asigură colonelul Byckham Sweet-Escott, cadru de conducere al Ramurii Operaționale a S.O.E. „Geniștii făceau parte din organizația engleză de gherilă numită G(R) ce avea sediul în Orientul Mijlociu. Prevăzuți cu pașapoarte și îmbrăcați în haine civile, geniștii ar fi trebuit ca, scăpînd atenției autorităților române, să distrugă mari cantități de petrol destinate Germaniei. Planul a eșuat întrucît cineva a vorbit, iar echipa de geniști a trebuit să fie trimisă înapoi în Orientul Mijlociu [3].

Țara se află în fața unei grave primejdii. Refuzul guvernului român în fața acțiunii de subordonare economică a Germaniei naziste, sprijinul acordat Poloniei, decizia față antinazistă de a pregăti autodistrugerea petrolului ei în cazul unei invazii nazisto-horthyste au fost doar cîteva dintre motivele care au urgentat decizia Berlinului de executare a unei lovituri de forță care să instaleze Garda de Fier la conducerea statului român. Aceasta a și fost astfel concepută încît să se producă în momentul cînd trupele germane, care invadaseră Polonia, urmau să atingă granițele țării românești. Semnalul ei urma a fi dat printr-un nou asasinat politic. De data aceasta alegerea Berlinului a fost fără echivoc : șeful guvernului, Armand Călinescu, trebuia lichidat !

Hotărîrea rămîne cu atît mai fermă cu cît primul ministru avea demnitatea de a se menține decis pe pozițiile apărării intereselor naționale, în vreme ce regele Carol

era tot mai mult înclinat spre concesii în favoarea Reichului nazist.

Împotriva primului ministru este declanşat un adevărat război psihologic. La cabinetul lui sosesc, aproape zilnic, scrisori de ameninţare ; i se anunţă, în termeni triviali, cu cinism, că mişcarea legionară l-a condamnat la moarte. Prin toate acestea se urmărea, evident, crearea unei atmosfere de continuă tensiune şi panică în jurul premierului. Se încearcă şi răpirea fiului lui Armand Călinescu, dar, printr-o fericită întîmplare, planul eşuează...

Între timp, tensiunea creştea la graniţele ţării. Despre modul în care Berlinul a pus la cale destabilizarea României, fostul secretar general al Ministrului Afacerilor Externe, Alexandru Cretzianu, va nota în memoriile sale : „...O bombă a explodat pe scena noastră internă. La 21 septembrie, primul ministru Armand Călinescu a fost împuşcat mortal de către o bandă a fanaticilor Gărzii de Fier. Nu putea fi nici o îndoială că asasinarea fusese organizată în Germania. Horia Sima — unul din căpeteniile cele mai turbate ale Gărzii de Fier, care fugise în Germania după rebeliunea din anul precedent, tocmai se reîntorsese pe ascuns în România şi devenise clar că el era acela care aranjase în toate amănuntele acest asasinat. El a reuşit să scape încă o dată, fugind în Germania. Actualii ucigaşi ai primului ministru se furişaseră de asemenea, din Germania. De îndată ce au comis actul, ei au avut îndrăzneala să se precipite spre postul de radio Bucureşti, unde au imobilizat funcţionarii şi au procedat la difuzarea unor cuvîntări fulminante. Cînd, în cele din urmă, a sosit poliţia şi i-a arestat, conducătorul grupului a manifestat o aroganţă ce nu era, în mod evident, complet lipsită de temei. «Cum îndrăzneşti dumneata să pui mîna pe mine?» — s-a răstit la un poliţist, care-l înghesuia. «Ce vei spune la noapte cînd vei auzi că eu sînt primul ministru ?»".

Existau raţiuni pentru a crede că acest act nu era decît o parte dintr-un complot mult mai vast prin care Hitler căuta să provoace acum o insurecţie a Gărzii de Fier. Data însăşi — 21 septembrie — părea să fi fost aleasă pentru izbucnirea acestei răscoale, deoarece era ziua în care armatele germane, urmărind resturile forţelor poloneze de-a lungul Galiţiei, *trebuia să atingă frontiera românească. Ideea conducătoare a Berlinului a contat pe prezenţa acestor coloane victorioase din preajma ţării noastre spre a paraliza într-o măsură suficientă autoritatea regelui şi a*

guvernului, asigurînd sucesul loviturii. Aceasta este cauza pentru care asasinii fuseseră instruiți să nu încerce să fugă — cum ar fi putut s-o facă destul de ușor —, ci să pună stăpînire pe postul de radiodifuziune de la București și să dea semnalul pentru răscoala generală. Răscoala însăși ar fi fost un pretext suficient pentru ca Wehrmachtul să intre în România și „să restabilească ordinea... Planul pentru lovitura din România a fost anulat în ultimul moment*... Dar actul inițial — împușcarea primului ministru și ocuparea postului de radio — nu mai putuseră fi contramandate la timp..." [4].

3. O forță redutabilă

In războiul purtat de Națiunile Unite împotriva fascismului, mișcarea de rezistență națională a popoarelor subjugate a ocupat locul imediat următor după încleștările forțelor armate, constituindu-se, prin epopeea șirului ei nesfîrșit de fapte eroice și străluciți combatanți, ca o coordonată esențială a victoriei.

Mișcarea de rezistență din România s-a dezvoltat viguros, cuprinzînd clase și pături sociale tot mai numeroase. În fruntea acțiunilor s-a situat, din primul moment, clasa cea mai înaintată și revoluționară — proletariatul, condus de Partidul Comunist Român, purtătorul celor mai înalte tradiții și exponentul cel mai autorizat al idealurilor națiunii române. În anii dictaturii și ai războiului, P.C.R., cu toate că a avut de înfruntat teroarea și condițiile grele ale ilegalității, a reprezentat principala forță catalitică a mișcării de rezistență din țara noastră.

Cînd marșul războinic al Germaniei hitleriste a creat grave pericole pentru independența și integritatea teritorială a României, Partidul Comunist Român, animat de un profund patriotism, a acționat cu hotărîre în vederea concentrării tuturor forțelor democratice într-un larg

* Autorul apreciază că „germanii, în concordanță cu înțelegerea Ribbentrop-Molotov, trebuiau să le cedeze (sovieticilor — n.n.) teritoriul în Galiția. Coloanele Wehrmacht-ului depășiseră aproape Lvov-ul, dar au trebuit să se întoarcă și să consimtă la înaintarea armatei roșii", fapt care a condus și la contramandarea loviturii de stat din România, Berlinul apreciind că în această împrejurare, nu ar mai fi putut exploata situația în interesul său.

front patriotic antifascist și mobilizării întregului popor la luptă pentru apărarea patrici. La 25 noiembrie 1938, în articolul „Nori grei deasupra României", publicat în ziarul „Scînteia", conducerea P.C.R. avertiza asupra accentuării izolării României pe plan internațional, cît și asupra pericolului unui atac hitleristo-horthyst asupra țării noastre. „România după München e mai mult ca oricînd o țară pîndită — după o expresie a lui Nicolae Iorga. Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului maghiar, ci și de sălbateca fiară îmbătată de sîngele jertfelor sfîșiate, care este fascismul german... Nori grei se strîng deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată... Partidul nostru nu va cruța nici o sforțare, nici o jertfă, pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României".

Conferind originalitate și forță mișcării de rezistență antifascistă din România, P.C.R. a desfășurat largi acțiuni pentru unirea tuturor partidelor și organizațiilor politice, a claselor și grupărilor sociale ale căror interese coincideau cu cele ale țării, ale democrației, într-un larg front popular de luptă pentru apărarea independenței și integrității teritoriale, pentru a se bara calea fascismului și războiului.

Se poate aprecia că între viziunea sa și aceea care a dus la crearea Comitetului Național Antifascist în 1933, precum și la cea care a stat la baza alianțelor politice largi avînd drept obiectiv făurirea frontului unic național al poporului român, care a chezășuit victoria epocală a insurecției din august 1944, există o legătură de continuitate și de mesaj istoric [1].

La 24 ianuarie 1939, cu prilejul aniversării Unirii făurite la 1859, „Scînteia" sublinia: „Astăzi, cînd independența națională a poporului român și unitatea țării sînt din nou în primejdie, amintirea luptelor duse pentru unire trebuie să îndemne la o luptă dîrză și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinăuntru".

După lichidarea Cehoslovaciei ca stat, în Manifestul C.C. al P.C.R. din 17 martie 1939, se arăta răspicat: „...Partidul Comunist din România dă alarma! Să fie pregătit de luptă întreg poporul român și toate naționalitățile conlocuitoare pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor fasciști. Hitler vrea să ne răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să ne arunce în robie... Partidul Comunist Român declară: comuniștii vor lupta cu arma în mînă

în prumele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi revizioniști...".

În contextul noilor orientări survenite în poziția Internaționalei Comuniste față de hitlerism, după încheierea tratatului sovieto-german din august 1939, orientări și directive care veneau în contradicție cu linia politică a partidului comunist, cu imperativele luptei împotriva fascismului și agresiunii hitleriste, comuniștii din România, cadrele de bază ale partidului au meritul de a fi știut, în acele grele momente, să depășească dificultățile ivite și să promoveze în mase o linie politică conformă cu interesele țării [2].

Dînd expresie elocventă respingerii unor teze străine intereselor naționale, Partidul Comunist Român s-a ridicat la lupta dreaptă pentru apărarea ființei statale. Sub conducerea sa, forțele patriotice au trecut în mod hotărît la acțiuni menite să lovească frontal interesele mașinii de război a Reichului hitlerist. Într-un interval de timp record, au fost executate acte de sabotaj și diversiune în importante obiective din domeniul industriei petroliere, sector de importanță capitală pentru ducerea războiului de către Germania nazistă. Debutul se produce încă în luna noiembrie 1938 la rafinăria „Româno-Americană" din Ploiești, care este distrusă în cea mai mare parte prin explozie.

Forurile germane descifrează fără prea multă greutate sensul declanșării „flagelului sabotajului românesc" astfel cum consemnează și în protestele lor scrise, care devin tot mai numeroase, pe măsură ce acțiunile se extind asupra mijloacelor de transport a petrolului. Legația germană face un prim bilanț : la numai două garnituri de cisterne sosite la Viena în intervalul a 48 de ore, s-a acționat asupra frînelor „Kunze-Knorr" de la 37 de vagoane-cisternă ! Evenimentul este decretat ca fiind urmarea directă a unor acte de sabotaj, cerîndu-se, printr-un protest scris adresat Ministerului Afacerilor Străine al României, „să se ia măsuri pentru arestarea vinovaților și împiedicarea pe viitor a unor asemenea fapte care dovedesc că răufăcătorii săvîrșesc faptele lor în scopul de a îngreuna din ce în ce mai mult traficul de petrol dintre România și Germania, punînd astfel obstacole neutralității țării".

În timp ce Serviciul Secret de Informații și Direcția Generală a Poliției dispun organelor în subordine luarea de „măsuri pentru prinderea autorilor, fiind vorba de un

grup organizat", şirul actelor de sabotaj continuă cu şi mai multă vigoare. La 2 decembrie 1939 se produce grava ciocnire a două convoaie petroliere germane în gara C.F.R. Băicoi, soldată cu deteriorarea a 12 vagoane, arderea a 7 vagoane şi deraierea a 16 vagoane-cisternă, iar la 4, 5 şi 8 decembrie 1939 sînt incendiate consecutiv rafinăriile „Orion", „Apollon" şi „Noris", toate din Ploieşti.

Faptele creează o neobişnuită iritare la Berlin, în condiţiile în care, nu mai tîrziu decît la 3 decembrie, reprezentantul amiralului Canaris, mr. dr. Wagner, revenise din România şi raportase plin de optimism despre primele rezultate ale colaborării dintre Abwehr şi S.S.I. în domeniul prevenirii actelor de sabotaj în zona petroliferă şi la Dunăre.

Mareşalul Göring îl admonestează pe amiralul Canaris, şi, din ordinul personal al cancelarului nazist, îl trimite de urgenţă în România, fără a mai ţine seama nici chiar de precauţiile privind deplasările în străinătate ale unui asemenea cadru important al aparatului german de informaţii. În discuţiile sale avute cu Mihai Moruzov, la Bucureşti, în ziua de 10 decembrie 1939, şeful Abwehr-ului declară tăios că „Führerul i-a ordonat să analizeze acţiunile de sabotaj, cărora li se acordă o importanţă considerabilă la Berlin, avîndu-se în vedere că această ţară constituie *singura sursă de aprovizionare a celui de-al III-lea Reich, în special cu petrol*". În acest scop, el dorea „să constate personal dacă măsurile luate de autorităţile române pentru prevenirea actelor de sabotaj sînt sincere şi suficiente spre a oferi Germaniei siguranţa şi liniştea necesare în această privinţă, urmînd ca, în caz contrar, Germania să-şi spună cuvîntul".

Pentru întărirea măsurilor de pază împotriva actelor de sabotaj, Abwehr-ul, cu acordul lui Mihail Moruzov, suplimentează efectivele agenţilor săi ce acţionau în România sub acoperirea Serviciului Secret de Informaţii.

Cu toată prezenţa agenţilor germani, în regiunea petroliferă a României actele de sabotaj continuă să se desfăşoare. În ianuarie 1940, numai „Astra-Română" formează obiectul a trei acţiuni de sabotaj. La 9 ianuarie erau declanşate incendii de proporţii la Atelierele şi Depoul Gării Ploieşti Nord, despre care, în raportul S.S.I se menţiona: „Ambele clădiri au fost aproape complet distruse, împreună cu întregul material (rulant). Focul a fost stins de

pompieri cu mare greutate. Pagubele trec de 20 miliarde lei".

După numai cinci zile, era incendiată instalația de asfalt a societății „Astra-Română" din Ploiești ; la 18 ianuarie un „accident" asemănător cuprindea schela petrolieră Scăeni a aceleiași societăți, și tot la „Astra-Română", la 22 ianuarie, se producea o explozie foarte gravă. A doua zi era incendiată una dintre cele mai productive schele, a societății „Româno-Americană", cea din Ariceşti.

Acțiunile se succedau fără încetare. La 9 februarie 1940 era incendiată pentru a doua oară rafinăria „Orion" din Ploiești, iar la 20 februarie, o puternică explozie arunca în aer sonda 425 a societății „Unirea", urmată, la numai patru zile, de o altă explozie produsă la rezervoarele rafinăriei „Steaua-Română".

La Berlin nervii lui Hitler ating nivelul cotelor de criză. Mihail Moruzov este invitat în capitala celui de-al III-lea Reich unde i se declară fără ocol sentimentele de *„teamă ale Abwehr-ului, atît față de actele de sabotaj de anvergură asupra regiunii petrolifere și transporturilor destinate Germaniei, cît și față de actele generalizate de sabotaj asupra aprovizionărilor de orice fel din România"* (s.n., H.B.).

Zodia apocalipsului

1. Numărătoarea inversă a agresiunii nazisto-horthyste împotriva României a fost declanşată

Eşecul acţiunii serviciilor speciale engleze de aruncare în aer a Porţilor de Fier pentru blocarea transporturilor pe Dunăre spre Germania *, se consumă în toiul pregătirilor germano-maghiare pentru invadarea României, amplificînd impactul problematicii româneşti în sfera militară şi a relaţiilor politico-diplomatice. „Situaţia României a devenit deosebit de dificilă" — scria la Roma Pellegrino Ghigi, ministrul Italiei la Bucureşti [1]. O confirmă la scurt timp şi colegul său de la Monaco, consulul general Pittalis, care transmite şi el contelui Ciano : „După o mărturie provenind de la o persoană care, din cauza funcţiei înalte pe care o deţine, este în măsură să fie bine informată, am aflat că pregătirile pentru o acţiune militară germană în România *pot fi considerate ca încheiate, astfel că această acţiune poate fi realizată chiar şi mîine*" [2] (s.n., H.B.).

Într-adevăr, încă în a doua jumătate a lunii ianuarie 1940, *au fost definite obiectivele cooperării militare germano-maghiare în acţiunea de intervenţie militară împotriva României. La 18 ianuarie, generalul Kurt von Tippelskirsch a dezbătut cu reprezentanţi ai condu-*

* A se vedea pe larg, H. Brestoiu, *Impact la paralela 45*, Iaşi, 1986, p. 174 şi urm.

cerii *militare horthyste problemele referitoare la coordonarea operațiilor militare ale celor două armate cînd România va deveni teatru de război. „Într-o atare eventualitate, care implica pericolul distrugerii industriei petroliere din România, fie de agenții Marii Britanii și Franței, fie de guvernul român însuși, a precizat generalul Kurt von Tippelskirsch, se va pune în aplicare planul german de ocupare a zonei petrolifere din Valea Prahovei, prin intervenția militară comună a armatelor germană și ungară.* Cîteva zile mai tîrziu, guvernul Teleky a fost informat mai pe larg despre condițiile în care O.K.W.-ul prevedea agresiunea împotriva României" [3] (s.n., H.B.).

„Alertă la Budapesta — notează Ciano în memoriile sale. Teleky a trimis pe dr. Bornányay în misiune la Roma pentru a informa despre un demers făcut de Statul Major german pe lîngă Statul Major ungar... *Germania vrea să ocupe regiunile petrolifere ale României* și cere Ungariei drept de trecere pentru trupele sale. Ca răsplată pentru asentimentul său, *Ungaria va primi Transilvania...*" [4]

La sfîrșitul lunii martie și începutul lunii aprilie, coordonarea planului de operații germano-horthyst împotriva României a intrat într-o nouă fază. În zilele de 4—7 aprilie, la Cartierul General al armatei germane, planul de operațiuni militare împotriva României a constituit obiectul unor intense dezbateri. Varianta cea mai apropiată a fost efectuarea unui atac dinspre Vest, prin Ungaria, socotindu-se că în 28 zile infanteria, iar în 7 zile trupele motorizate germane, pot ocupa România [5].

Între 7—9 aprilie a avut loc o consfătuire la Budapesta între O.K.W. și reprezentanți ai conducerii armatei ungare, pentru punerea de acord a planului de operații germano-ungar împotriva României. Pe baza raportului prezentat de Kinzel — care reprezentase O.K.W.-ul la consfătuirea de la Budapesta —, generalii Halder și Iakob, de la Comandamentul suprem al armatei germane, și generalul Wagner, șeful Secțiunii a VI-a a O.K.W., *au formulat coordonatele desfășurării acțiunilor comune germano-ungare de ocupare a României.* Această problemă a fost discutată într-un context mai larg, cu participarea specialiștilor militari și a cadrelor de conducere din Auswärtiges Amt. A predominat părerea că singura

posibilitate de a domina România este „o intervenție militară rapidă. Dacă vrem să aducem România într-o atitudine de respingere a alianței cu Anglia putem face acest lucru cel mai bine printr-un atac militar, nu pe cale diplomatică" — a notat generalul Halder pe marginea dezbaterilor [6].

Pe acest plan, O.K.W.-ul se dovedea un adept constant al punctului de vedere militar, ținînd seama de nevoile acute de petrol ale Germaniei în desfășurarea conflagrației și de pericolele reale ce existau în legătură cu protejarea intereselor sale în acest domeniu. În consecință, el și-a formulat fără echivoc intențiile : „Scopul nostru trebuie să fie cucerirea tuturor teritoriilor interesînd în mod special economia de război" [7]. Evoluția evenimentelor avea să confirme pe deplin că o latură importantă a strategiei marilor puteri în ajunul și în timpul marii conflagrații a constituit-o stabilirea unui control militar efectiv asupra surselor de petrol și a rutelor de transport sau a zonelor ce le separă de adversar, sau numai amenințarea lor.

Această concepție s-a conturat încă de la începutul anului 1940 cînd, datorită opiniilor lui Hitler privind eventualitatea unui atac asupra cîmpurilor petrolifere din Valea Prahovei dinspre coasta Mării Negre sau, în special dinspre Salonic, șeful statului-major al armatei terestre, generalul F. Halder, a dispus elaborarea unui studiu de operațiuni privind ocuparea zonelor petrolifere românești. Concepția fusese alimentată de încercarea nereușită britanică de a bloca Porțile de Fier și de informațiile deținute de Serviciul secret german și Legația din București asupra discuțiilor din Consiliul restrîns de la Palat din 19 aprilie 1940, care, în cazul unui atac german asupra țării, luase din nou în considerare distrugerea exploatărilor petroliere [8].

Într-adevăr, în conformitate cu decizia Consiliului de Coroană din 19 aprilie, care a hotărît *„opunerea forței militare în fața oricărei intervenții străine, indiferent în ce context s-ar produce"* [9], armata română a fost pregătită și amplasată astfel încît să facă față primelor atacuri. Datele existente atestau concomitent, „că ar fi fost pusă la punct și ultimele pregătiri tehnice și militare în vederea incendierii sondelor și a industriei de prelucrare a petrolului" [10].

Berlinul era permanent informat în legătură cu măsurile pe care România era decisă să le întăptuiască în

cazul invaziei asupra teritoriului său național. Un mesaj transmis de către Secția Abwehr din Viena nu mai lasă nici o îndoială asupra pregătirilor românești pentru distrugerea industriei petroliere : „Din sursă absolut oficială, *pregătirile de dinamitare au fost deja ordonate*". La rîndul său, Abwehr II raporta despre circulara nr. 231 din 28 martie 1940 emisă de Casa autonomă a monopolurilor statului, adresată tuturor asociațiilor petroliere, avînd următorul conținut : „Din ordinul Marelui Stat Major, toate asociațiile petroliere sînt obligate să depoziteze dinamită pe șase luni, deoarece, din anumite motive, procurarea dinamitei nu va fi posibilă în perioada care urmează" [11].

Teama sporește cînd la procesul intentat de hitleriști la Praga unor marinari greci ce refuzaseră să respecte contractele de navigație, a rezultat că vasul grecesc „Delphi" care efectua curse pe ruta Marsilia — Constanța, transportase o încărcătură misterioasă de 34 lăzi, preluate de reprezentanții unor societăți petroliere engleze din România. Declarații făcute cu prilejul instrucției procesului, precizau că în lăzi se aflau... bombe și fitiluri [12].

Îngrijorat și convins de cooperarea între România și Anglia în acțiunea de distrugere a petrolului, ministrul Fabricius raporta la 14 aprilie, la Berlin : „...Același lucru l-a exprimat acum un membru al Legației engleze față de un agent. În cazul că românii și englezii, împreună, distrug producția de petrol și mijloacele de transport (conductele, n.n.), *acest lucru nu poate fi împiedicat*" [13].

Reichul are în vedere însă și ipoteza unei acțiuni convergente din Est, menită să-i afecteze șansele controlului deplin asupra petrolului românesc. Problema fusese de altfel examinată de către von Killinger cu prilejul unei lungi audiențe la rege, după care, în amintita telegramă din 14 aprilie, atrage în mod special atenția Berlinului : „Chestiune secretă de stat. — Regele Carol s-a exprimat că în cazul unui atac al Rusiei asupra României, *va autodistruge întreaga producție de petrol a României și că s-au făcut deja pregătiri în acest scop...*" [14] (s.n., H. B.).

Pe termen scurt, Abwehr-ul pregătește în secret acțiuni menite să „asigure contramăsuri germane pentru eventualitatea pătrunderii unor forțe inamice în România". Între altele, s-a elaborat planul Operației „Sigmaringen" privind pregătirea aruncării în aer a podului de la Cernavodă și închiderea canalului de la Sulina [15]. Con-

comitent, Abwehr-ul își întărește măsurile de „kommandos" în vederea ocupării zonelor petrolifere românești în caz de pericol. Amiralul Canaris a pregătit în acest scop, în colaborare cu A.O. — N.S.D.A.P., pe cei mai devotați membri ai partidului nazist din România, desemnînd pentru conducerea grupurilor, 150 de naziști, care au și primit misiunea de a identifica și marca locurile pentru desantarea detașamentelor Diviziei „Brandenburg". În vederea asigurării succesului acțiunii, era pregătită parașutarea unei divizii întregi [16].

Spionajul nazist situează irevocabil în fruntea listei de priorități datele cu caracter militar-strategic despre România. Încă în primele zile ale lunii martie, atașatul militar, colonelul Wahle, și atașatul aeronautic, colonelul Gerstenberg, fuseseră chemați la Berlin pentru a prezenta rapoarte asupra situației militare a României.

Informațiile transmise în Germania capătă proporții. Studierea atentă a datelor interceptate permite concluzia că de fapt spionajul celui de-al III-lea Reich trecuse efectiv la aplicarea chestionarelor de culegere a informațiilor specifice stării de război. Atașatul militar, colonelul Karl Wahle expedia la Berlin rapoarte amănunțite despre situația fortificațiilor de la granițele de vest și de est ale României, precum și asupra ultimelor pregătiri de ordin militar ale țării. El remarca în rapoartele sale, că „echiparea, armarea și moralul armatei sînt bune". Valiza diplomatică a Legației germane era efectiv încărcată cu rapoarte despre potențialul armatei române, amplasarea locurilor de instrucție, dislocările trupelor, moralul acestora, dotarea tehnică, pregătirea cadrelor ofițerești, posibilitățile de transport și de hrană. Colonelul Gerstenberg semna și el numeroase date despre aviația românească. Alte rapoarte cuprindeau date amănunțite despre depozitele de muniții, explozibili și carburanți, măsurile de alarmare și mobilizare a populației în caz de război, stadiul concentrărilor, starea sistemului energetic național, producția de gaz metan, capacitatea conductelor și traseele lor, consumul civil și industrial, situația centralelor termice și a uzinelor electrice, consumul la orele de vîrf. O notă informativă din 20 martie detalia aprovizionarea cu energie și gaz metan a Capitalei, avînd anexate schițe și hărți. Erau căutate informații despre aprovizionarea cu apă a marilor orașe, situația stocurilor din depozitele de alimente, medicamente și îmbrăcăminte, starea edificiilor

publice, a rețelelor de transport urban, locurile de amplasare a sediilor poștei, radioului, poliției, tipografiilor etc. Un raport informativ semnala cu îngrijorare dispariția de la sediile societăților străine a unor importante planuri geologice cuprinzînd regiunile petrolifere de mare productivitate.

Potrivit Secției a II-a a Marelui Stat Major, activitatea oficinelor naziste de spionaj din România din această perioadă, *„luase o întindere extraordinară"*. Să examinăm numai activitatea de spionaj desfășurată de către Secțiunea A.O./N.S.D.A.P. Aceasta își crease un birou special de spionaj militar, care organiza o intensă activitate în acest domeniu. *Potrivit raportului de activitate trimis conducerii pe țară a Secțiunii N.S.D.A.P., și intrat în posesia organelor române de contraspionaj, numai în intervalul a patru luni — aprilie—iunie 1940 —, a fost întocmit și înaintat la Berlin un număr de lucrări greu de imaginat : 1040 !* Dintre acestea, pe locul principal, se situau, detașat, cele din domeniul spionajului militar. Pentru o cît mai deplină edificare consemnăm chiar datele raportului întocmit de Fritz Pasterneck, conducătorul biroului evidenței din cadrul Secțiunii N.S.D.A.P. în legătură cu sinteza activității de spionaj desfășurată în perioada amintită a celor patru luni de agenții N.S.D.A.P.-ului.

314 lucrări cu privire la *organizarea militară a României ;*

222 lucrări cu privire la activitatea delegațiunilor și misiunilor străine din România (politice, economice și militare) ;

181 lucrări cu privire la *sabotarea activității germane din România ;*

126 lucrări cu privire la situația internă din România (politică, socială și culturală) ;

66 lucrări cu privire la *organizarea și activitatea tineretului român.*

Se impun atenției cîteva concluzii în legătură cu activitatea Reich-ului german cu privire la România în această etapă, în lumina datelor de mai sus oferite de spionajul german însuși :

1. — Germania nazistă se afla în pragul unor măsuri de maximă importanță, ce reclamau tot mai multe date

și informații. Sub acest raport, România figura pe agenda *intențiilor imediate* ale Reichului nazist, *cele mai numeroase preocupări de culegere a informațiilor fiind consacrate acestui domeniu ;*

2. — Natura datelor căutate arăta că România era studiată sub raportul capacității și deciziei sale de a se apăra cu armele împotriva oricărei agresiuni, examenul informațiilor oferind un răspuns edificator asupra riscurilor și daunelor decurgînd dintr-o invazie militară străină ;

3. — Prezența germană în România era considerată esențială, din cel puțin două motive :

— în scopul de a apăra pe termen scurt și în mod ferm interesele sale economice și strategice în această parte a Europei ;

— pentru dobîndirea unui posibil aliat în perspectiva nu prea îndepărtată a punerii în aplicare a Planului „Barbarossa" — atacarea Uniunii Sovietice. În măsura în care România ar fi putut fi împinsă să caute singură o protecție la Berlin, faptul era cu atît mai preferat ;

4. — Analiza datelor indica o atmosferă nefavorabilă Germaniei naziste în România, în privința realizării obiectivelor sale pe cale „pașnică" : sabotarea activității germane în România era certificată drept o realitate incontestabilă, în măsură să îngrijoreze și să preocupe conducerea celui de-al III-lea Reich, pe fondul ostilității generale a poporului român față de nazism. În consecință, pentru realizarea obiectivelor sale, soluția de forță rămînea prevalentă la Berlin.

5. — Cele 66 de lucrări cu privire la „organizarea și activitatea tineretului român", nu trebuie să inducă în eroare : deși ocupă ultimul loc al „clasamentului", ele traduceau în fapt atenția celui de-al III-lea Reich față de problemele organizației legionare, în terminologia timpului, „tinerii" fiind denumiți legionarii, în comparație cu politicienii „bătrîni" din cadrul partidelor burgheze. Iar faptul că un singur partid politic își afla o asemenea cotă de preocupări pe agenda spionajului nazist, explica neîndoios intențiile germane pe termen scurt în direcția aducerii Gărzii de Fier la conducerea statului român, singurul garant pentru înfăptuirea intereselor naziste în România.

Dacă ținem seama că cele 1014 lucrări la care ne-am referit mai sus, proveneau de la o singură filieră, cea a

N.S.D.A.P.-ului, poate și cea mai numeroasă sub raportul surselor de informare, se poate conchide că, în ansamblu, analiștii Berlinului nu au dus lipsă de informații din România. Interpretarea acestora, și nu de puține ori, luarea propriilor dorințe drept realități, au constituit însă puncte nevralgice esențiale care l-au condus pe cancelarul nazist, în formularea strategiei sale, la o gravă eroare de ordin psihologic : el a mizat cu o uimitoare trufie pe „supunerea" poporului român, subapreciind pilduitoarele lecții istorice oferite de acesta, care nu a înțeles niciodată să accepte jugul străin.

2. Dejucarea noilor tentative

În condițiile unei puternice presiuni și pe fondul consternării produse în rîndul opiniei publice românești de invadarea în zorii zilei de 9 aprilie 1940 a Danemarcei și Norvegiei de către trupele germane comandate de generalul Falkenhorst, Karl Clodius trece cu toată fermitatea la exploatarea conjuncturii create și, la 11 aprilie, formulează României, într-un limbaj fără drept de replică, noi pretenții de ordin economic. În fața acestor presiuni, sînt date asigurări că vor fi livrate restanțele de petrol pe ultimele șase luni, iar la 24 aprilie, printr-un protocol confidențial, au fost înlăturate blocările din transportul de plăți și sporite cantitățile permise la export pentru diferite categorii de produse.

Berlinul era decis să elimine, de asemenea, și surprizele unor acțiuni aliate la Dunăre, mai ales că mișcarea vaselor engleze nu contenea, sporind teama și enervarea agenților germani.

Întrucît, după eșuarea aruncării în aer a stîncilor de la Porțile de Fier, Departamentul „D" a hotărît să treacă totuși la scufundarea în șenalul navigabil a unui mare vapor încărcat cu materiale grele, cel de-al III-lea Reich nu a întîrziat să acționeze pentru punerea sub controlul său a întregii navigații pe Dunăre. Pentru a preveni o atare situație, ministrul român al Aerului și Marinei a hotărît „completarea măsurilor de precauțiune" împreună cu partea iugoslavă, iar la 18 aprilie, Direcția Marinei Comerciale a elaborat „Dispozițiunile pentru efectuarea poliției în apele naționale", prin care se instituiau sancțiuni

severe împotriva tuturor actelor de natură a pune România în conflict cu statele beligerante.

Eforturile organelor române conduc la dejucarea tentativelor germane privind preluarea cu forța a punctelor strategice de pe întregul traseu al Dunării românești. Un adevărat exod de agenți naziști se îndreaptă spre țară și se îmbarcă pe vasele de la Dunăre, transformate în navepatrule militare, cu echipaje militare la bord, ceea ce încălca în mod flagrant prevederile acordului de la Belgrad. Vasele comerciale germane dispuneau acum și ele de dotări care le permiteau să servească unor scopuri militare. În Ungaria au fost observate trupe germane echipate cu uniforme italiene, care se îndreptau, în secret, spre granița românească. Se conturează, totodată, folosirea teritoriului bulgar pentru depozitarea armamentului și a combustibilului. În portul Rusciuk, un mare număr de militari germani așteaptă în șlepuri consemnul de acțiune, iar la Bratislava, Viena și Ratisbona sînt amenajate numeroase șlepuri pentru transportul trupelor germane.

Pentru anihilarea planurilor naziste, statul român creează la 2 mai 1940, „Sectorul de apărare a Dunării Superioare", pus sub ordinele comandorului Stoianovici, care dispunea de militari și armament. În susținerea acestei acțiuni, au fost stabilite și măsuri de cooperare cu Corpul VII-armată, care avea și obligația de a efectua urmărirea informativă asupra rețelelor germane din regiunea Orșova, în colaborare cu Secția a II-a a Marelui Stat Major și cu organele poliției locale.

Întrucît datele despre agenții Gestapo-ului plasați pe diferite nave germane indicau legătura acestora cu elemente naziste din localitățile românești riverane, se organizează o atentă urmărire, iar la 24 aprilie se interzice prin ordonanță, atît debarcarea echipajelor cît și accesul străinilor în zonele petroliere ale porturilor Constanța și Giurgiu, paralizînd astfel legăturile dintre rețelele secrete naziste și rezidenții din porturi.

La 28 mai, generalul Ilcușu emite o ordonanță pentru preîntîmpinarea actelor de diversiune la Dunăre. Tot în luna mai se acționează pentru eșuarea intențiilor naziste de a tăia comunicațiile cu marea, ca urmare a acțiunilor de prevenire întreprinse în porturile Sulina, Brăila, Galați și Constanța, de către organele militare române.

Concomitent cu dislocarea unor efective militare camuflate în România*, Reichul trece la „mobilizarea pe loc" a germanilor din România, care numărau, la 6 iunie 1940, potrivit fişelor şi raportului colonelului Gerstenberg, 2344 ofiţeri.

Secţiunea N.S.D.A.P. înfiinţează şi ea un „serviciu de alarmă" pentru a aduce la cunoştinţă — telegrafic sau telefonic — orice decizie luată de conducătprii acestei organizaţii şi a le comunica membrilor cu misiuni speciale, ordinele necesare.

Pe fondul acestei stări de tensiune, Serviciul Secret de Informaţii descoperă unul din canalele germane de introducere clandestină în ţară a armamentului destinat organizaţiilor naziste şi membrilor trupelor de Kommandos intraţi în ţară ca turişti cu „paşapoarte de serviciu" (Dienstpass). În legătură cu acest armament, care se introducea în cisternele goale ce soseau din Germania pentru a fi încărcate cu produse petroliere, Mihail Moruzov a adresat, la 16 mai, un protest scris amiralului Wilhelm Canaris în care denunţa procedeul şi aducea acuzaţii reţelelor germane ilegale din România, a căror activitate, preciza el, „prejudiciază relaţiile dintre cele două state", la fel ca şi imixtiunile reprezentanţilor nazişti în chestiunile interne ale minorităţii germane din Bucovina. Poziţia lui Mihail Moruzov este considerată la Berlin drept o intenţie de a întrerupe legăturile de colaborare secretă cu Abwehr-ul, ceea ce determină trimiterea de urgenţă a amiralului Canaris în România pentru a aplana situaţia. Angajamentele formale ale amiralului nu au condus însă la nici un fel de rezultat.

---

* Semnificativă în acest sens este Circulara Chesturii Poliţiei Ploieşti către organele din subordine în care se atrage atenţia asupra faptului că în România pătrund agenţi germani ca turişti :

„Sînt informaţii că se găsesc în ţară un număr important de tineri supuşi germani veniţi în formă de turişti în care scop posedă acte în regulă şi viza Ministerului Propagandei Naţionale. Aceştia s-ar deplasa în diferite puncte ale ţării.

În legătură cu cele arătate, sîntem informaţi că toţi aceşti streini turişti, atunci cînd vin în ţară, ar avea ca punct de adunare oraşul Sibiu, unde în prezent s-ar afla un număr de 3 000 germani, care tot sub calitate de turişti ar porni în grupuri în diferite direcţii.

Faţă de cele de mai sus, veţi lua măsuri de urgenţă pentru verificarea celor semnalate, raportîndu-ne la timp relaţiunile complecte în această privinţă", Arh. St. Filiala PLOIEŞTI, fondul Filipeşti, dosar 15/1940, fila 276.

Situația rămîne deosebit de încordată, în contextul în care, la 10 mai, sub pretextul „salvgardării neutralității lor împotriva unui iminent atac anglo-francez" (! ?) se produce și invadarea de către Germania nazistă a Belgiei, Olandei și Luxemburgului. Tensiunea sporește la București și ca urmare a faptului că în chiar preziua acestor invazii, colonelul Gerstenberg prezentase lui Carol al II-lea o sugestivă scrisoare personală din partea mareșalului Göring prin care se cereau regelui asigurări ferme că va accepta „ajutorul" Germaniei în cazul cînd forțele aliate ar intenționa să atace România, (? !) pentru a face imposibilă aprovizionarea Reichului, în special cu produse petroliere. În schimbul acestor asigurări, Germania se obliga să garanteze integritatea României față de orice agresiune. Răspunsul întîrzia, spre iritarea Berlinului, care dorea să evite totuși o confruntare în Balcani, în perspectiva foarte apropiată a atacului împotriva Franței.

La 3 mai, se produce o altă intervenție cu caracter deosebit, de data aceasta pe canalul Abwehr-S.S.I. : maiorul dr. Wagner, emisarul lui Wilhelm Canaris, sosește în grabă la București și în numele amiralului îi cere lui Mihail Moruzov să supună regelui aceeași chestiune : „În cazul cînd anglo-francezii, nemulțumiți de neutralitatea României o vor ataca, în scopul de a distruge zonele și stabilimentele ei petrolifere, România va accepta sprijinul amical armat al Germaniei, pentru apărarea teritorială ? Mihail Moruzov evită să se implice în obținerea unui răspuns, cerut de altfel în modul cel mai imperios și declină chestiunea sub motiv că depășește cadrul competențelor sale.

La 24 mai, în cadrul unei lungi întrevederi între șeful Serviciului Secret de Informații și von Killinger, la cererea acestuia din urmă, este examinată din nou poziția rezervată a României față de Germania. Observatorul lui Hitler în Balcani pledează pentru necesitatea ca România să se situeze neîntîrziat alături de Germania, „aceasta fiind, după părerea Berlinului, *unica soluție de urmat. Această hotărîre* — preciza von Killinger — *trebuie să se producă însă cît mai curînd, adică acum, cînd victoria finală a armatelor germane nu este perfect definită și pentru ca führerul și poporul german să aprecieze la justa lor valoare sentimentele cu care România dorește să perfecționeze legătura cu Germania. Totul depinde deci de hotărîrea României. Trebuie însă să nu fie prea tîrziu...*"

Aflată la capătul unui drum în care ţinuse „să nu lege politica sa în mod hotărîtor de politica nici unuia dintre grupurile de puteri care îşi stăteau faţă în faţă cu duşmănie“ [1] politica externă a României urma să fie influenţată adînc de prăbuşirea frontului aliat şi dezastrul de la Dunkerque.

În a doua parte a lunii mai 1940, România era confruntată cu o situaţie deosebit de gravă. „Pretutindeni se înregistra o creştere efectivă a sentimentelor de îngrijorare şi de teamă faţă de soarta statutului teritorial al ţării, statut ce fusese dobîndit prin lupta eroică a întregii naţiuni, în 1918“. La Budapesta era confirmată decizia de a se da trupelor germane trecere liberă spre România, în schimbul dreptului de a anexa Transilvania [2], iar ministrul României în U.R.S.S. făcea cunoscut că ministrul Ungariei informase deja Moscova despre măsurile militare luate de guvernul său [3]. La 22 mai se putea constata că importante forţe militare sovietice se deplasau spre sud, în direcţia României, fapt ce a fost de urgenţă comunicat de către Ministerul Afacerilor Străine al României tuturor misiunilor diplomatice ale ţării din străinătate.

În acest context, la 27 mai 1940 este încheiat „Acordul asupra schimbului de armament german contra produselor petrolifere româneşti“, cunoscut sub denumirea de „Pactul petrolului“ (Ölpakt), care satisfăcea toate cerinţele germane cu privire la cantitatea şi preţul petrolului. România se obliga să livreze Germaniei cotele de petrol la preţurile stabilite în toamna anului 1939, iar Germania, în aceleaşi condiţii, arme şi echipament, îndeosebi tunuri antitanc. Stipulaţiile acestui pact păreau să creeze un moment de răgaz. În realitate el a condus la o adevărată înfeudare şi nu a asigurat României nici o garanţie împotriva gravelor pericole care o pîndeau.

În aceeaşi zi, primul ministru Gheorghe Tătărescu a înmînat lui Fabricius un memorandum în care era exprimată neliniştea crescîndă a României faţă de masivele concentrări de trupe la frontierele ţării. Guvernul român era informat că Ungaria urmărea cu atenţie evoluţia evenimentelor pentru a găsi un pretext care să-i justifice ocuparea Transilvaniei.

În rîndul politicienilor grupaţi în jurul lui Carol al II-lea s-au format două tendinţe cu privire la concesiile ce se cereau a fi făcute. În speranţa că Germania hitleristă va adopta o atitudine binevoitoare faţă de România,

Ion Gigurtu și alții erau de părere să se realizeze o apropiere totală față de Reich, iar Gheorghe Tătărescu propunea doar concesii parțiale. Carol al II-lea a optat pentru poziția adoptată de către acesta din urmă.

Guvernul român s-a văzut astfel nevoit să întreprindă demersuri oficiale în vederea unei apropieri de Germania și Italia. „Izolat și speriat de un atac sovietic, pe 29 mai 1940, Carol a decis să alieze România cu Germania. În încercarea de a-l împăca pe Hitler, Tătărescu l-a informat pe Fabricius că România dorește o cooperare mai strînsă, nu numai în domeniul economic, ci în toate domeniile. Pactul provizoriu germano-român privind petrolul a fost definitivat. România a rămas să îmbunătățească condițiile de transport" [4].

La 29 mai 1940 are loc Consiliul de Coroană care hotărăște, în esență, să se solicite Germaniei protejarea hotarelor. În telegrama secretă din aceeași zi, Killinger, care avusese și o întîlnire cu Mihail Moruzov la cererea acestuia pentru explicarea noilor orientări, transmitea la Berlin : „Românii știu desigur, că noi avem neapărată nevoie de petrolul lor tocmai acum, și bazîndu-se pe aceasta speră că Germania va reuși să-i rețină pe ruși de la un atac asupra României... Moruzov mi-a relatat că dacă Rusia atacă, România va lupta. Lupta este fără perspective. Dacă rușii se apropie de petrol, atunci românii îl vor distruge sau îl vor vinde Germaniei. Și în cazul că Germania atacă România, vor distruge petrolul. De menționat că într-adevăr, s-au făcut pregătiri în acest sens... Sînt de părere, după ce am analizat încă odată toate posibilitățile, ca și mai înainte, că dacă românii își autodistrug petrolul, acest lucru nu poate fi împiedicat...".

La comunicarea verbală a guvernului român, și exploatînd situația deosebit de gravă apărută în fața țării, Reichul a condiționat, cu cinismul de rigoare, strîngerea relațiilor cu România, „de măsura în care guvernul acesteia intenționa să ia în considerare eventuale cereri de revizuire din partea vecinilor", după cum a comunicat Fabricius la 2 iunie 1940, împreună cu precizarea, nu mai puțin fariseică, potrivit căreia, „în acel moment, Germania nu este în nici o privință interesată în chestiunea granițelor din Balcani" [5].

Hitler a ținut totuși să se asigure în fața unui posibil atac din Est asupra României, inițiind în acest scop unele demersuri la Moscova. La 25 mai, von Ribbentrop a făcut

cunoscut Uniunii Sovietice că o acțiune asupra României, în acel moment, „ar displace nu numai Germaniei ci și Italiei". În iunie, „întrucît se iviseră asperități ce indispuseseră în mod deosebit pe Hitler, care considera că zona petroliferă era în primejdie", au existat demersuri similare [6].

În condițiile politice expuse, Grigore Gafencu demisionează la sfîrșitul aceleiași luni din funcția de ministru al Afacerilor Străine, pentru „a se înlesni aceste schimbări în orientarea politicii externe a României". În locul său era numit progermanul Gigurtu. „Aliații au pierdut și ultimul prieten român, iar germanii au cîștigat un prieten" — va nota în legătură cu aceste schimbări istoricul american Francis Trevelyan Miller [7].

La foarte scurt timp după demisia sa, respectiv, la 13 iulie 1940, fiind învinuit că în politica externă pe care a promovat-o, ar fi urmărit „țeluri sentimentale", Grigore Gafencu a prezentat un „Pro-memoria", în care, referindu-se la situația deosebit de dificilă în care se găsea țara, arăta între altele : „...*Nimănui nu i se poate lua în nume de rău de a nu fi dorit cu patimă o victorie totală a Axei, adică o răsturnare a echilibrului de forțe în Europa*, — echilibru care întotdeauna a fost pentru statele mici o chezășie de neatîrnare... Politica noastră externă este și trebuie să fie înainte de toate conservatoare. Ea este așezată în fața unor probleme de conservare teritorială : avem teritoriul cel mai rîvnit din Europa — pentru situația lui geografică, așezată la Gurile Dunării și la încrucișarea unor Imperii care se întind ; pentru bogățiile lui economice, folositoare în timp de pace, neapărat trebuincioase în timp de război ; pentru ținuturile românești, în sfîrșit, împotriva cărora se ridică revendicările teritoriale ale vecinilor. Avem și un alt patrimoniu de conservat, cel puțin tot atît de însemnat pentru noi ca cel teritorial : viața noastră națională, de sine stătătoare și neatîrnată. Această politică de conservare s-a desfășurat timp de 20 de ani după marele război, în cadrul unor legături firești, unele cu caracter politic iar cele mai multe cu caracter moral, cu puterile mari și mici alături de care am cîștigat victoria, prin care s-a împlinit întregirea neamului și așezarea României Mari... Firește, nu se poate susține azi, cînd rezultatele războiului continental sînt cunoscute *(războiul mondial nu este însă sfîrșit...)* că un stat mic nu se poate apăra prin străduințe de echilibru, ci trebuie să se ală-

ture de un sistem de forțe mai însemnat. *Primejdia însă a unei alegeri, în caz de alegere greșită, poate fi catastrofală pentru un stat mic. O mare putere rezistă și la consecințele unei înfrîngeri totale, — o țară mică, nu. Iată de ce cîrmuitorii așezați astăzi în fața unor asemenea răspunderi au tot dreptul să se ferească a alege*"[8] (s.n., H. B.). O profesiune de credință cu totul remarcabilă, prin puterea ei de previziune.

Începea o nouă etapă în politica externă a țării, de înfeudare la cel de-al III-lea Reich. Cererile germane de remanieri guvernamentale devin tot mai numeroase.

Pe fondul unor asemenea presiuni, se produce un eveniment deosebit de grav care amplifică starea de tensiune în relațiile româno-germane : la 19 iunie 1940, în localitatea franceză Charité-sur-Loire, Abwehr-ul descoperă documentele secrete ale Marelui Stat Major francez, abandonate cu o rară iresponsabilitate în trenul de comandament al generalului Gamelin. Între documentele capturate se descoperă și planurile privind distrugerea industriei petroliere românești. Reichul dispune acum de o pradă extraordinară care dovedește colaborarea secretă a celor două țări împotriva Germaniei. Presa germană trece la o susținută campanie de propagandă, publicînd planurile și numele francezilor aflați în România cu misiuni precise în vederea executării actelor de sabotaj petrolier.

Guvernul român încearcă să mai atenueze gravitatea situației. După ce primul ministru transmite Berlinului că „guvernul român consideră colaborarea dintre România și Germania ca fiind necesară în toate domeniile", Mihail Moruzov la rîndul său, îl invită de urgență pe von Killinger în țară și îl chestionează îndelung asupra atmosferei din capitala celui de-al III-lea Reich privitoare la România. Discuțiile stăruie și asupra situației de la frontiera româno-sovietică. La 27 iunie, Killinger este primit și de Carol al II-lea care îi cere părerea în legătură cu ultimatumul sovietic, cerîndu-i ca Reichul să oprească cel puțin Ungaria și Bulgaria de la agresiunea împotriva României. Cererea lui Carol al II-lea îl lasă însă indiferent pe Hitler.

La 24 iunie 1940, a doua zi după ce ambasadorul german la Moscova a fost informat oficial despre intențiile guvernului Uniunii Sovietice în legătură cu România, secretarul de stat la Ministerul de Externe german, Weiz-

säcker, într-un memorandum către Ribbentrop, cere să se atragă atenţia de a nu se depăşi linia Prutului şi a Dunării, „fiindcă în acest fel, interesele noastre petroliere vor fi ameninţate". Ca urmare, la 25 iunie au fost transmise verbal ambasadorului german la Moscova instrucţiunile lui Ribbentrop, în care, exprimîndu-se acordul în privinţa teritoriului dintre Nistru şi Prut, se preciza : „...În restul României, Germania are foarte importante interese economice. Acestea includ terenurile petrolifere, ca şi pămîntul pentru agricultură. În consecinţă, aşa cum repetat am informat guvernul sovietic, Germania este extrem de interesată să prevină ca aceste zone să devină teatru de război".

La 27 iunie i s-a transmis şi ministrului german la Bucureşti : „Pentru a preveni un război între România şi Uniunea Sovietică, singurul lucru pe care îl putem recomanda guvernului român este să consimtă cererii guvernului sovietic" [9].

O zi mai tîrziu, respectiv, la 28 iunie 1940, în urma ultimatumului adresat guvernului României de către guvernul sovietic, teritoriul dintre Prut şi Nistru precum şi partea de nord a Bucovinei, au fost încorporate la Uniunea Sovietică.

Se produc apoi şi schimbările cerute de Berlin în cadrul guvernului, după ce Carol al II-lea hotărîse să transforme şi Frontul Renaşterii Naţionale într-un partid totalitar. La 1 iulie 1940, la propunerea lui Argetoianu, noul ministru de externe, Consiliul de Miniştri a adoptat un comunicat prin care se proclama noua orientare politică externă a României, ca fiind „determinată de noua ordine europeană în curs de aşezare". La 3 iulie 1940, guvernul român renunţă la garanţiile anglo-franceze, care se dovediseră ineficiente. În aceeaşi zi, regele Carol al II-lea l-a convocat pe Fabricius, căruia i-a adus la cunoştinţă hotărîrea sa privind „o strînsă colaborare cu Germania în toate domeniile, garantată prin tratate politice, în beneficiul ambelor ţări", precum şi cererea adresată personal Führerului, „de a ne proteja în aceste vremuri de grea încercare, prin trimiterea unei misiuni militare germane în România".

Răspunsul categoric primit după două zile, prin care regele Carol era sfătuit de Hitler ca mai întîi să înceapă negocieri cu Ungaria horthystă şi cu Bulgaria în problema revizuirilor teritoriale, ca o „condiţie primordială",

demonstra cît de iluzorii şi chiar periculoase pentru securitatea ţării erau speranţele regelui că va reuşi, printr-o politică de apropiere de Axă pe plan extern, şi de colaborare cu legionarii şi cu celelalte cercuri politice ultrareacţionare, pe plan intern, să depăşească momentele critice în care se găsea ţara.

La 4 iulie 1940 este format guvernul Gigurtu, avînd în componenţă şi cîţiva legionari. După instalare, guvernul a dat publicităţii o declaraţie în care arăta că „înţelege să facă o politică de integrare sinceră în sistemul creat de Axa Berlin-Roma".

*

În acest mod, perioada neutralităţii României în cel de-al doilea război mondial s-a încheiat, fără a se fi soldat, precum în cazul conflictului mondial dintre 1914 şi 1918 cu situarea ţării în tabăra aliaţilor, *aşa cum impuneau interesele şi dorinţa expresă a poporului român. Condiţiile generale s-au dovedit în 1940 mai puternice decît voinţa României.*

În analele istoriei românilor, cu greu se pot întîlni perioade atît de dureroase şi pline de tensiune, precum cea din vara anului 1940. Ajunsă atunci în plin proces de izolare politică internaţională şi, ca atare, lipsită de orice sprijin eficient şi sfat util din afară, frămîntată de contradicţii interne şi, pe deasupra, pîndită de imense pericole, rîvnită de marile puteri, România a traversat „faza operaţională". Aidoma unui pacient sănătos, a fost pusă, în ciuda dezacordului total al poporului român, pe masa de operaţie şi amputată fără şovăire. În numai şaizeci de zile, statul român realizat în 1918 prin lupta îndelungată şi plină de abnegaţie a maselor populare, a fost redus cu circa 100 000 km², pierzînd aproximativ 7 milioane locuitori, din care majoritatea zdrobitoare erau români [10].

3. Armele de bază ale horthysmului-fascist

Prin tratatele de pace încheiate după primul război mondial, Ungaria a fost obligată să demilitarizeze şi să reducă simţitor organizaţiile sale de spionaj, terorist-diversioniste şi poliţieneşti, care au avut un rol deosebit de nociv în cadrul acţiunii de reprimare a luptei de eliberare a naţionalităţilor asuprite din cadrul fostei

monarhii austro-ungare. Aceste dispoziții cu caracter restrictiv au fost însă nesocotite în mod constant și sistematic. Statul horthyst nu numai că le-a menținut, dar le-a și asigurat o dezvoltare cu totul deosebită, așa cum au procedat de altfel și celelalte state fascist-revizioniste. Pe acest plan, Ungaria horthystă s-a remarcat printr-o procedură similară Germaniei hitleriste, organizînd activitatea grupărilor fascist-revizioniste pe baze totale, la nivel de stat, începînd cu cabinetul regentului Horthy și pînă la ultima verigă a organizațiilor militarist-revanșarde, de spionaj și teroare.

Așa cum se știe, Ungaria horthystă s-a făcut părtașă la un șir de agresiuni și ocupații samavolnice împotriva teritoriilor statelor vecine. După ce la 29 septembrie 1938, Hitler, Mussolini, Chamberlain și Daladier semnau „acordul" prin care teritoriile sudete ale Cehoslovaciei erau încorporate la Reich, a venit rîndul Ungariei să profite de pe urma vecinului ei cehoslovac. În contextul „înțelegerii" manifestată de Germania față de „lupta ungurilor împotriva tratatelor", mai ales după München, care a ridicat moralul cercurilor revanșarde din Ungaria, acestea au rupt imediat tratativele de la Komarom cu Cehoslovacia. „Succesul" a fost dobîndit foarte curînd, la 2 noiembrie 1938, cînd Hitler și Mussolini au consfințit dezmembrarea Cehoslovaciei, prin atribuirea către Ungaria a unui teritoriu de peste 12 000 km^2 din Slovacia și Ucraina Subcarpatică, cu o populație de peste un milion de locuitori. Agresiunea a fost desăvîrșită la 15 martie 1939 : trupele hitleriste au intrat în Praga, iar cele horthyste au ocupat părți din teritoriul Cehoslovaciei, consfințindu-și „dreptul" de ocupație asupra Ucrainei subcarpatice.

În august 1940, Ungaria horthystă a răpit României nordul Transilvaniei, iar la începutul anului 1941 a secondat Germania hitleristă și în războiul împotriva Iugoslaviei, în speranța cotropirii Sloveniei și Croației, precum și a dobîndirii accesului la Marea Adriatică.

Dezvoltarea unor acțiuni de o asemenea gravitate a fost posibilă și ca urmare a creării unei vaste structuri de organizații și grupări revanșarde, cu misiuni teroriste, de diversiune și spionaj, și care au constituit osatura de bază a iredentismului fascist ungar. Un rol deosebit a fost acordat de către regimul horthyst formațiunilor paramilitare, formate din elemente fanatizate, pentru exe-

cutarea prin forță și cruzime a „ordinii interne" și a pregătirii terenului prin mijloace subversive în țările vizate de agresiunile fasciste ale Ungariei. Aceste organizații s-au dovedit, totodată, un bun mijloc pentru mascarea pregătirii de luptă a contingentelor care nu puteau fi instruite în cadrul armatei regulate, potrivit prevederilor Tratatului de la Trianon. Erau de altfel, finanțate de către Secția a II-a de pe lîngă Consiliul de Miniștri, alcătuind și un aparat pentru culegerea de informații și acțiuni diversionist-teroriste.

Din grupa formațiunilor paramilitare făceau parte : Uniunea Generală Ungară de Apărare a rasei („Garda Zdrențăroșilor"); Vînătorii Turanici ; Organizația de zece ; Uniunea asociațiilor camaraderești „Turul" ; Asociația generală a tiraliorilor unguri ; Divizia secuiască și Divizia secuiască de frontieră.

Angajate pe terenul luptei subversive, aceste organizații desfășurau o intensă activitate de exaltare a spiritului de revanșă. Este suficient să amintim că asociația „Steagul țării", de pildă, a ridicat, începînd din 1926, în fiecare oraș și comună din Ungaria cîte un monument, „spre a ține trează memoria asupra tratatului de la Trianon și a protesta împotriva «ciuntirii» Ungariei". În semn de „doliu" pentru teritoriile „pierdute", steagul era ținut coborît la jumătatea catargului, urmînd a fi ridicat pînă la vîrf unmai după „reciștigarea" tuturor teritoriilor, inclusiv Croația, Slovenia, întreaga Transilvanie, Banatul, Burgelandul și Fiume. Steagul a fost ridicat pînă sus în prima zi de paște a anului 1939, cu ocazia alipirii Ruteniei, apoi după anexarea părții nord-vestice a României, și, a treia oară, cu ocazia ocupării regiunii Novi Sad (Bacika).

Cercurile conducătoare horthysto-fasciste au folosit intens aceste organizații împotriva României. „Garda Zdrențăroșilor" a condus cele mai importante organizații teroriste și de spionaj ungare descoperite în România. Ea s-a aflat, de asemenea, în primele rînduri ale acțiunilor de atacare a trupelor regulate românești, în săvîrșirea de atentate împotriva personalităților oficiale și în cele mai oribile crime și torturi comise împotriva locuitorilor români din nordul Transilvaniei după răpirea acesteia. În aceeași perioadă, organizația „Vînătorii Turanici" a executat misiuni subversive împotriva României, prin infiltrarea de echipe special instruite pe teritoriul aces-

teia pentru acțiuni de spionaj, agitație, alarmism și defetism, de distrugere a lucrărilor de artă, a obiectivelor militare și strategice. Pe măsură ce armata ungară ar fi înaintat pe teritoriul românesc, ele urmau să asigure spatele acestei armate prin identificarea și executarea persoanelor ce nu prezentau încredere. Organizația „Turul", rezervată exclusiv acțiunilor contra României, era considerată, potrivit informațiilor deținute de către Serviciul Secret de Informații, cea mai periculoasă organizație teroristă. În cazul unui conflict cu România ea conta pe 150—200 celule, sau circa 70—80 echipe de teroriști, din care 18 echipe erau pregătite pentru a fi lansate din avion, fiind instruite în acest sens pe aerodromul Militar din Mátyásföld (Budapesta). Pregătirea asigura, de asemenea, cunoașterea temeinică a poporului român sub toate aspectele — limbă, port, obiceiuri, psihologie, calități, defecte etc. Se studia în cele mai mici detalii topografia Transilvaniei, pe hărți cu regiunile repartizate fiecărei echipe.

Acțiunile de spionaj și diversiune ale statului fascist-horthyst îndreptate împotriva României în perioada premergătoare dictatului de la Viena din august 1940, demonstrează cu prisosință că dezmembrarea teritoriului național român a constituit principalul obiectiv al organizațiilor amintite.

Încurajate de succesul obținut la Viena în noiembrie 1938 cercurile conducătoare horthyste au declarat fățiș că întregul lor efort diplomatic și militar va fi îndreptat împotriva României în vederea obținerii prin forță a Transilvaniei. Autoritățile românești erau informate că toate manifestările publice din Ungaria au o turnură îndreptată împotriva țării noastre, că în presă, broșuri și prin expuneri de hărți se făceau cunoscute public pretențiile teritoriale ale Ungariei fasciste asupra României.

Adoptînd metodele criminale întrebuințate în Cehoslovacia *, cercurile conducătoare horthyste *au trecut din*

* Garda Zdrențăroșilor a fost folosită intens cu ocazia dezmembrării Cehoslovaciei, îndeosebi după primul „arbitraj" de la Viena, și în ajunul ocupării Ruteniei de către Ungaria. Pentru a crea impresia că în Rutenia ar exista o puternică minoritate maghiară care se „revoltă împotriva stăpînirii cehoslovace", guvernul de la Budapesta a folosit această organizație diversionistă pentru acte de teroare în rîndul populației, comise cu ajutorul bandelor înarmate.

vreme la angrenarea elementelor fasciste maghiare din Transilvania, care au fost organizate în diverse grupuri teroriste. Încă în perioada „crizei cehe" din anii 1938—1939, Serviciul de Informații Ungar a primit ordin, prin Ministerul Apărării Naționale a Ungariei, ca în colaborare cu Marele Stat Major să organizeze pe teritoriul României o rețea teroristă care să servească în avangarda armatei operative ce urma să intre în Transilvania. Planul de acțiune stabilea drept obiective neutralizarea rezistenței unităților armatei române și a populației, ocuparea punctelor strategice, distrugerea principalelor căi de comunicații, aruncarea în aer a depozitelor de muniții, asasinarea conducătorilor politici români, capturarea ofițerilor armatei române etc.

În momentul începerii operațiunilor militare, *postul de radio Budapesta urma să transmită semnalul convențional și ordinele necesare pentru declanșarea acțiunii teroriste pe întreg teritoriul Transilvaniei de către membrii organizației.* În acest scop urmau să fie instalate pe teritoriul românesc un post de radio emisie-recepție și o serie de posturi de ascultare. *Aparatura radio a fost depozitată în localul seminarului teologic maghiar din Satu Mare, după ce a fost adusă fraudulos peste frontieră,* prin intermediul unor linii de curieri special create. Pe aceeași cale au fost *transportate și armamentul, explozibilii și fondurile bănești. Guvernul horthyst a destinat pentru finanțarea complotului terorist suma de 6 500 000 lei, iar pentru organizarea și executarea primelor misiuni punînd la dispoziție suma de 2 000 000 lei.*

Membrii grupului terorist trebuiau să acționeze sub conducerea locotenent-colonelului Czukos și a căpitanilor Szigetváry și Cserey din armata ungară, iar *punerea în aplicare a planului terorist urma a fi înfăptuită cu sprijinul direct al preoților maghiari și maghiarizați din România, îndeosebi a celor catolici și protestanți.*

Organizația fascist-teroristă din Satu Mare a cuprins 130 de persoane recrutate din categorii sociale și profesionale foarte diverse. Conducerea ei a fost încredințată preotului Köpf Karol, șvab maghiarizat de la Episcopia romano-catolică din Satu Mare, fost profesor de teologie. Recrutarea sa a fost intermediată de către preotul maghiar originar din Transilvania și stabilit la Budapesta, Orosz Gábor, care l-a pus în contact direct cu locotenent colonelul Czukos și căpitanul Szigetváry. După stabilirea

planului de acțiune, Kőpf Karol a fost chemat și instruit la Budapesta. Pregătirea sa în mînuirea armelor, bombelor și materialelor explozive s-a realizat la fabrica de armament din insula Csepel. În legătură cu utilizarea aparaturii de radio-emisie au fost instruiți Ládisláu Pataky și Gábor Sárkády.

În toamna anului 1938, Kőpf Karol a trecut la constituirea organizației fascist-teroriste din Satu Mare. După recrutarea membrilor organizației a fost numit un „comitet central", din care făceau parte Göbl Zoltán — medic, Sárkády Gabor — farmacist, Linzenbold Ferencz — preot, Szekely Sándor — frizer, Roth Bela — fabricant de cîntare, Osvald Ioan — preot reformat, Ioan Mezaros — secretar al Episcopiei și alte persoane.

Membrii grupului terorist din Satu Mare — care număra în toamna anului 1938 31 persoane, țineau ședințe de instruire la locuința preotului Kőpf Karol și a altor membri ai organizației, la intervale de două săptămîni, în cadrul cărora discutau probleme cu caracter revizionist și pregăteau acțiunile teroriste stabilite a fi executate.

Pentru a nu fi descoperiți de autoritățile românești, în perioada octombrie-noiembrie 1938, cu prilejul acțiunii ungare împotriva Cehoslovaciei, membrii grupului și-au sistat temporar activitatea.

În luna februarie 1939, Kőpf Karol a prezentat la Budapesta raportul asupra stadiului pregătirilor grupului ce-l conducea. A primit misiunea de a trece la mărirea numărului membrilor organizației și crearea de noi grupări teroriste în localități unde locuiesc cetățeni de naționalitate maghiară. S-a preconizat mai întîi constituirea unor nuclee formate din 3—4 membri, care să pună, la rîndul lor, bazele viitoarelor grupări teroriste pe întreaga Transilvanie. Configurația pe localități a acestor grupări a fost stabilită de Secția operații a Marelui Stat major al armatei ungare. Conducătorul grupului terorist pe întreaga Transilvanie a fost desemnat, de asemenea, Kőpf Karol, care a fost instruit asupra măsurilor pentru asigurarea conspirării organizației și verificării sistematice a membrilor ei. Întors la Satu Mare, l-a numit pe Sárkády Gábor conducător nemijlocit al organizației din Satu Mare, *iar el a trecut la dezvoltarea pe centre a organizației.*

Pentru Oradea, au fost desemnați conducători ai grupului fascist-terorist, preoții Osvald Ioan și Hossu Ládislău, care au recrutat la rîndul lor alți 22 membri. Între aceștia, s-au aflat Lakatos Ládislău, fost funcționar la primăria din acel oraș ; Legyal, comerciant ; Alexandru Hegedus ; Borsánzsky Iosif, preot romano-catolic ; Naghy Gheorghe, proprietar ; Papp Ádálbert, inginer, Doboczy Gheorghe, și alții.

În preajma invadării Cehoslovaciei, în martie 1939, Köpf Karol a fost din nou chemat la Budapesta, unde i s-au dat indicații exprese asupra modului de acțiune a organizației pentru a facilita pătrunderea trupelor horthyste în România. Întrucît acțiunea trebuia precedată de înarmarea elementelor teroriste, i s-a dat misiunea de a stabilii „canalele" pentru introducerea clandestină în România a armelor și materialelor explozive. Întors în țară, Köpf Karol, ajutat de noul șef al organizației fascist-teroriste din Satu Mare, Sárkády, a făcut mai multe incursiuni pe granița româno-ungară, stabilind ca punct favorabil de trecere clandestină locul denumit „Pădurea Neagră". Pentru a verifica dacă organele românești nu se află pe urmele organizației, au trecut mai întîi prin acel punct materiale inofensive, apoi au fost introduse armamentul, substanțele explozive și aparatura radio și depozitate în localul Episcopiei romano-catolice din Satu Mare. S-au fixat totodată parolele ce trebuiau transmise de postul de radio Budapesta.

În așteptarea acelui moment, *Köpf Karol a organizat nuclee fascist-teroriste și în alte localități din Transilvania, după cum urmează :*

— *nucleul din Cluj*, condus de Poczi Mihái, inginer șef la Secția VI linie C.F.R. din acest oraș, care a atras 22 de persoane, îndeosebi dintre salariații Direcției Regionale C.F.R. Cluj. Unul dintre membrii grupului a primit ordinul de a procura planul orașului Cluj cu rezervoarele de apă și transformatoarele electrice ;

— *nucleul din Odorhei*, compus din 3 persoane, care a primit materialele explozive din Satu Mare și le-a depozitat la călugărul franciscan Deszö Ipoly ;

— *nucleul din Baia Mare*, constituit din preotul evanghelic Reádgy Cárol, preotul reformat Oláh Alexan-

dru şi preotul romano-catolic Pakocs Cárol. Şi-a depozitat materialul exploziv într-o criptă din cimitirul populaţiei maghiare din acest oraş ;

— *nucleul Marghita* (Bihor), condus de comerciantul Wilhelm Iuliu ;

— *nucleul Carostenic*, condus de preotul romano-catolic Hoszu Vasile ;

— *nucleul Miercurea Ciucului*, condus de proprietarul Ádorján Emeric ;

— *nucleul Tîrgu Mureş*, care a avut printre membrii săi, şi pe directorul gimnaziului romano-catolic din localitate, Anghi Dionisie.

Alte nuclee fascist-teroriste s-au constituit la Abrud, Zalău, Şimleu Ciucului, Homorod-Băi, Cehu Silvaniei şi Şugatag.

Încercarea organizatorilor de a crea nuclee teroriste la Arad, Timişoara, Mediaş, Braşov, Alba Iulia şi în alte oraşe unde locuia şi populaţie de naţionalitate maghiară *nu s-a încheiat cu rezultatul dorit*, cetăţenii cărora li s-a propus, refuzînd să adere la această gravă acţiune iredentist-fascistă.

Organizaţia fascist-teroristă condusă de Kőpf Karol urma să intre în acţiune în primăvara anului 1939, cînd trupele germane şi ungare au fost masate la graniţa de nord-vest a României. Măsurile ferme luate de guvernul român pentru apărarea integrităţii teritoriale şi vigilenţa populaţiei române au determinat amînarea acţiunii pentru împrejurări „mai favorabile". Între timp, în primăvara şi vara anului 1939 *au continuat transporturile clandestine peste frontieră de arme şi materiale explozive din Ungaria către centrele teroriste din Transilvania*, iar Kőpf Karol a stabilit legături şi cu episcopul romano-catolic din Satu Mare, Ştefan Fiedler, care a sprijinit pregătirea acţiunilor teroriste. S-au intensificat totodată legăturile conducătorilor organizaţiei teroriste cu baronul Áczel Endre, mare proprietar din Zaul de Cîmpie, care, „împreună cu cîţiva tineri grupaţi în jurul lui, făceau legătura cu organizaţia teroristă ungară „Garda Zdrenţăroşilor".

După declanşarea agresiunii hitleriste împotriva Poloniei, la 1 septembrie 1939, organele de stat româneşti, care deţineau date importante asupra pregătirii agresiunii armate hitleristo-horthyste asupra României *au trecut la lichidarea organizaţiei fascist-teroriste condusă de*

Köpf Karol și arestarea tuturor membrilor acesteia. Cu prilejul descinderilor operate la sediile organizației din Satu Mare și ale nucleelor ei din Transilvania, au fost descoperite *însemnate cantități de armament, muniții, materiale explozive, aparatură radio, documente privind acțiunile teroriste pregătite, și un mare număr de cocarde confecționate din culorile steagului ungar, care urmau a fi purtate de membrii organizațiilor teroriste pentru a fi recunoscuți de organele militare ungare după pătrunderea acestora pe teritoriul României.*

Acțiunea terorist-fascistă pusă la cale de cercurile conducătoare horthyste, care viza destrămarea unității statale a României, nu și-a atins scopul, fiind zădărnicită de către organele de informații și contrainformații ale statului român. Eșecul ei a fost resimțit cu putere la Budapesta și Berlin. Pe baza documentelor și corpurilor delicte descoperite, a declarațiilor celor implicați, ministrul român al Afacerilor Străine, Grigore Gafencu, a întreprins acțiuni oficiale de protest. Ministrul Fabricius, la 3 noiembrie 1939, transmitea de urgență la Berlin : „...Această organizație a pregătit acțiuni de sabotaj în cazul înaintării trupelor ungare... Gafencu l-a chemat pe ambasadorul ungar și i-a explicat acest lucru pe bază de fotocopii și alte materiale, fapt care a făcut ca «domnul von» Bárdossy să plece imediat la Budapesta și să raporteze" [1]. În aceeași telegramă, ministrul german la București, ruga să fie de urgență încunoștiințați în legătură cu cele petrecute, O.K.W.-ul și Abwehr-ul, care urmau să primească rapoarte amănunțite de la colonelul Wahle, atașatul militar german la București, ce fusese informat la rîndul său de către Marelè Stat Major al Armatei Române în legătură cu cele întîmplate. *Dar, acest eșec usturător, nu a determinat Ungaria horthystă să renunțe la întrebuințarea mijloacelor teroriste pentru pregătirea agresiunii militare împotriva României.* Imediat după declanșarea marii conflagrații mondiale, *ea a trecut la organizarea unor noi grupuri fascist-teroriste pe teritoriul Transilvaniei,* cu scopuri și intenții similare, care au fost, de asemenea, lichidate de organele de stat românești, și anume :

— organizația teroristă „Valea lui Mihai", creată la 15 august 1939, care a activat *pînă în februarie 1940, cînd a fost lichidată ;*

— organizația teroristă Bocicău-Sighet, care și-a desfășurat activitatea împotriva statului român între august 1939 și *ianuarie 1940, cînd a fost lichidată ;*

— organizația teroristă „Oașul Nou", înființată la 15 octombrie 1939 și *lichidată la 7 ianuarie 1940 ;*

— organizația teroristă Andrid-Săcășeni, creată tot în august 1939 și *anihilată în iunie 1940.*

În vara anului 1940, acțiunile diplomatice și militare ale Ungariei horthyste au fost însoțite de o puternică activitate subversivă **împotriva României, pentru a crea o** stare de încordare și a pregăti **intervenția trupelor** horthyste și hitleriste. Faptul devenise atît de evident încît **și** reprezentantul Abwehr-ului, la București, mr. dr. Wagner, cuprins de neliniște, i-a făcut cunoscut lui Mihail Moruzov, la data de 4 august 1940, că *„ungurii au hotărît să provoace agitații în regiunile revendicate de ei din Transilvania, cu ajutorul «Gardei Zdrențăroșilor». O serie* ***de astfel de gardiști au și fost aduși peste granță cu ordinul de a provoca incidente".***

În timpul tratativelor de la Turnu Severin, *noile grupe teroriste aveau misiunea expresă de a incendia sate cu populație de naționalitate germană din Transilvania pentru a atrage intervenția militară a trupelor germane. Centrul coordonator al activității fascist-teroriste din vara anului 1940 s-a aflat la Oradea unde a fost creată o organizație condusă de Szolkay László, ce avea numele conspirativ dr. Kuba-Ágoston, compusă din 16 membri.* Misiunile organizației erau foarte ample : de a distruge căi ferate și rutiere, de a incendia păduri și sate românești, de a otrăvi fîntînile. de a arunca în aer depozitele de muniții și aeroporturile, de a culege date și informații secrete necesare trupelor horthyste și propagandei revizioniste.

În cazul eșuării tratativelor româno-maghiare, *ele aveau misiunea de a declanșa o acțiune teroristă de proporții, a crea o stare de panică pentru a determina intervenția armatelor horthyste și hitleriste în vederea „restabilirii ordinii" și anexării de către Ungaria a teritoriilor revendicate.*

La pregătirea și realizarea acțiunilor urmau să participe direct, cadre ale Serviciului de informații ungar,

ale Marelui Stat Major şi elemente din cadrul organizaţiei „Garda Zdrenţăroşilor", reîntoarse de pe frontul din Finlanda. În cazarma unităţii de pionieri din Budapesta, membrii „Grăzii Zdrenţăroşilor" au fost instruiţi de către un inginer specialist asupra modului de punere a explozivilor la şinele de cale ferată. Ei au fost organizaţi în echipe de 2—6 membri, li s-au dat banii necesari şi o hartă a regiunii în care trebuiau să acţioneze. Apoi au fost trecuţi în mod clandestin peste graniţă, în România. Pentru reuşita acţiunilor teroriste împotriva României, au fost trimişi, concomitent, în Transilvania, cu paşapoarte eliberate de Prefectura poliţiei din Budapesta, instructori şi cadre de conducere ale acestei organizaţii cu experienţă dobîndită în misiunea teroristă din Finlanda, unde participaseră la sabotaje şi diversiuni. În termen de 30 de zile, aceştia trebuiau să treacă la constituirea reţelelor secrete de curieri şi depozitari ai materialului de luptă, cu sprijinul elementelor fasciste din sînul naţionalităţii maghiare care îndeplineau, între altele, funcţia de „indicatori", adică de recomandare a elementelor capabile de acţiune şi de desemnare a viitoarelor victime.

În aceste circumstanţe a venit la Oradea, şi „dr. Kuba Ágoston", cu paşaportul nr. 96642 eliberat la Budapesta. Era începutul lunii iulie 1940 cînd acest „procurator la calea ferată maghiară", era supus unei atente supravegheri informative din partea organelor române de contrainformaţii. Prima sa legătură, Gizela Aschner, proprietara unui atelier fotografic, veche agentă a Budapestei, asigura realizarea întîlnirilor conspirative dintre Kuba Ágoston şi reţeaua informativă. Un rol special a avut şi avocatul Hallos Vilmoş care îi fusese prezentat lui Kuba Ágoston de către Serviciul ungar de informaţii la Budapesta, şi împreună cu care, au pus bazele organizaţiei teroriste de la Oradea.

La 8 august 1940, au intrat în România cetăţenii unguri Walter Henrich, instructor al organizaţiei teroriste „Garda Zdrenţăroşilor" şi Tokayer, cadru al serviciului de spionaj maghiar. Cu sprijinul lui Aranyossy Katalin, logodnică de circumstanţă a lui Kuba Ágoston, cei doi *agenţi au asigurat transportarea şi depozitarea materialului exploziv şi a armelor necesare* la tatăl respectivei Aranyossy Katalin şi la proprietarul unui atelier de vul-

canizare din Oradea, Moldovány Ferencz, membri ai „Gărzii Zdrenţăroşilor". Introducerea materialului exploziv şi a armelor s-a făcut prin vagoanele de cale ferată ale trenului de persoane ce venea din Ungaria prin Episcopia Bihorului.

Pentru cuprinderea întregii Transilvanii în acţiunea teroristă organizată împotriva României, în vara anului 1940 au fost trimise noi elemente cu experienţă în organizarea acestei activităţi, pregătite la Budapesta în cadrul organizaţiei fasciste „Garda Zdrenţăroşilor". Misiunea lor a fost aceea de a crea noi nuclee teroriste la Sibiu, Cluj, Braşov, Alba Iulia şi Timişoara. Urmărite sistematic încă de la venirea lor în România au fost anihilate împreună cu elementele lor de legătură. *Astfel, la Sibiu, a fost lichidat în fază incipientă nucleul terorist în frunte cu Baboş Gábor,* venit din Ungaria la 10 august 1940, cu paşaport eliberat de Prefectura Poliţiei din Budapesta. Era membru al organizaţiei teroriste „Garda Zdrenţăroşilor", şi luase parte la campania din Finlanda. Fusese pregătit personal de Kovács Tivadar, conducător al respectivei organizaţii, pentru *misiunea de a distruge linia ferată Sibiu — Turnu Roşu — Rîul Vadului spre a se împiedica evacuarea populaţiei române din regiunile ce se scontau că vor fi rupte de România.* Pentru a crea stare de panică în rîndul populaţiei de naţionalitate germană, trebuia să incendieze pădurea „Junger Wald" de lîngă Sibiu. Tot el urma să creeze un nucleu terorist la Hucdin, destinat îndeosebi depozitării materialelor explozive şi armelor ce se trimiteau din Ungaria.

La Cluj a fost neutralizat Tokayer Ede, sosit din Ungaria în acelaşi scop.

La Braşov s-a acţionat cu succes împotriva lui Komárony Edömer, care venise din Ungaria la 11 august 1940 sub numele conspirativ Ángelány Iánoş. El avea misiunea să distrugă linia ferată Braşov — Predeal, să producă incendii în satele cu populaţie săsească.

La Alba Iulia a fost trimis, la 9 august 1940, cu misiuni similare, inginerul Krystofoletty Layoş, iar la Timişoara, avocatul Rethi Sándor, de asemenea anihilaţi.

Organele române de informaţii şi contrainformaţii au urmărit şi descifrat pe întreaga sa filieră *acest vast com-*

plot cu caracter terorist-diversionist, şi la mijlocul lunii august 1940, au trecut la arestarea elementelor implicate. Cercetările au confirmat în întregime rolul jucat de organizaţia paramilitară „Garda Zdrenţăroşilor" şi conducătorul ei, Kovacs Tivadar în organizarea acţiunilor cu caracter fascist destabilizator desfăşurate împotriva statului român. Un număr de 12 membri ai complotului terorist au fost înaintaţi Curţii Marţiale a Comandamentului militar al Capitalei pentru a fi judecaţi.

Replierea

1. Daţi foc Europei !

După numirea lui Winston Churchill în fruntea cabinetului britanic, la 10 mai 1940, acesta a acţionat cu nestăvilită energie pentru dinamizarea activităţii frontului secret. Deţinînd, ca premier, şi calitatea de responsabil al tuturor serviciilor secrete britanice, el dispunea în mod automat şi de dreptul de control asupra lui J.I.C. (Joint Inteligence Committee — Comitetul reunit al informaţiilor). În temeiul competenţelor, el a ordonat, aşa cum am mai amintit deja, o anchetă asupra activităţii celor două servicii secrete, M.I.-5 şi M.I.-6 soldată cu desfiinţarea Departamentului „D" şi crearea, din luna iunie 1940, a unei alte organizaţii, denumită „Special Operations Executive" (Biroul pentru operaţii speciale) — S.O.E.

După desfiinţarea Departamentului „D" şi transferarea celor mai capabili colaboratori ai săi la S.O.E., noua organizaţie a fost detaşată complet de M.I.-6 şi pusă în subordinea Ministerului Economiei de Război, în fruntea căruia se afla Hugh Dalton. Cartierul general din Londra al organizaţiei S.O.E., aflat pe Baker Street * acoperea trei zone geografice : Europa de nord şi de vest ; Europa de sud-est ; Orientul Mijlociu şi Extremul Orient. Misiunea fundamentală a lui S.O.E., aşa cum a definit-o

* Arteră care a cunoscut celebritatea încă din secolul trecut, graţie lui Arthur Conan Doyle : la un număr fictiv pe această stradă „locuise" nemuritorul Sherlock Holmes.

Winston Churchill în 1940, era *„să dea foc Europei cotropită de naziști"*. Prin aceasta, premierul englez înțelegea împînzirea teritoriului continental cu agenți pregătiți să treacă la acțiuni diversioniste de proporții, susceptibile să jeneze considerabil funcționarea mașinii de război a puterilor Axei. Pe același plan stătea și sarcina de a stabili contacte cu mișcările de rezistență antifascistă din Europa, cărora le-a acordat un sprijin important, concretizat mai ales în parașutări de arme, muniții și echipament. Era o ilustrare a modului în care W. Churchill definise în vara anului 1940, marea încleștare a bătăliilor din umbră, și anume : *„Un război al soldaților necunoscuți, în care frontul este peste tot"* [1].

În fruntea S.O.E. s-a aflat sir Frank Nelson, preluat de la I.S. împreună cu nucleul Departamentului „D", urmat, în ordine, de Sir Charles Chambro și colonelul, apoi generalul Sir Colin Gubbins, acesta din urmă fiind considerat marele patron al organizației. Deși îl obseda în 1940 grija de a nu fi socotit prea bătrîn pentru noul său post, ceea ce l-a determinat în cîteva rînduri să se lanseze în acțiuni insuficient pregătite, și deși ignora aproape complet mentalitatea fascistă, ceea ce l-a făcut, de asemenea, să comită unele greșeli deosebit de costisitoare, S.O.E. a obținut sub conducerea sa numeroase succese.

Demarajul s-a dovedit totuși deosebit de lent și infructuos, el fiind explicat în mare măsură de situația grea creată după înfrîngerea armatelor aliate din vestul Europei, care a antrenat importante consecințe negative și pentru serviciile secrete aliate. Ele au constatat că nu dispuneau de planuri și mijloace pe termen lung, astfel încît totul trebuia improvizat. Reconstituirea rețelelor secrete se putea realiza numai cu mari greutăți, în condițiile în care totul trebuia luat de la început : recrutarea și formarea agenților, organizarea legăturilor, exploatarea informațiilor.

Fiecare serviciu secret aflat în exil în capitala Angliei se lovea de greutăți proprii. Operatorii de radio norvegieni, evadați prin Suedia, nu aveau experiență. La rîndul lor, polonezii nu aveau suficienți operatori. Olandezii au trebuit să-și creeze din toate rămășițele un serviciu secret nou. Comitetul generalului de Gaulle a făcut același lucru, pentru că Biroul 2 francez a rămas la Vichy și continua să funcționeze în cadrul armatei de armistițiu.

În același timp, în țările ocupate, rezistenți de primă oră, pornind de la experiența anului 1941, depășită mult, dar pe care ei o credeau încă valabilă, încercau să construiască rețele de informații. Mijloacele de care dispuneau erau derizorii în fața tehnicilor noi practicate de poliția și contraspionajul german. Aceste prime rețele de amatori au fost repede decimate de către ocupant. Rezistenții țărilor ocupate nu puteau spera că vor duce, prin forțele proprii, o acțiune suficient de coordonată și eficace pentru a atinge inamicul în părțile sale vitale, remarca pe bună dreptate istoricul R. Gheysens [2].

În ce-i privea pe ofițerii care lucrau în cadrul Departamentului „D", și care erau însărcinați cu elaborarea planurilor de coordonare a activității Rezistenței, erau și ei fără experiență, misiunea lor prinzînd contur abia după crearea S.O.E.-ului.

O situație aparte o prezentau Statele Unite ale Americii. După un lung turneu european început în decembrie 1940, colonelul Donovan, trimisul special al președintelui Roosevelt, i-a raportat acestuia, la începutul anului 1941, că „țara trebuie să se pregătească de război și, în acest scop, este necesar să-și creeze, înainte de toate, un serviciu de informații". Guvernul american, care, de la George Washington nu mai știa ce înseamnă un serviciu de informații, a improvizat, în cîteva luni, o mare organizație, care a acoperit în 20 de ani, întreaga lume.

În iulie 1941, colonelul, devenit generalul Donovan, a fost numit șeful Biroului Coordonării Informațiilor (C.O.I.), organism care, la 13 iunie 1942 s-a scindat în Oficiul Serviciilor Strategice (O.S.S.), în frunte cu Donovan, și Oficiul Informațiilor de Război (O.W.I.), însărcinat cu propaganda și războiul politic.

Primele operații pe teren ale O.S.S. s-au terminat cu un grav eșec. La drept vorbind, O.S.S.-ul nu era decît un mic birou de amatori entuziaști, instalați în decembrie 1941 în clădirea Rockefeller din New York. Alături de generalul Donovan, George Bodwen, Allen Dulles și David K. E. Bruce, au creat din toate „bucățile" un serviciu de informații.

După acest început, O.S.S. se pune serios pe treabă. Allen Dulles se instalează la Berna pentru a construi o rețea care va acoperi Germania. E. Bruce s-a stabilit la Londra preluînd conducerea activităților O.S.S. în teatrul operațiilor din Europa. Pînă în anul 1943, O.S.S.-ul a fost

în mare măsură dependent de serviciile secrete britanice în privința activității de spionaj și diversiune în Europa. Din inițiativa lui Donovan, Departamentul de Stat a acceptat instalarea de ofițeri O.S.S. la misiunile diplomatice americane din Elveția, Suedia, Spania, Portugalia și Turcia.

2. Omul tuturor speranțelor

În circumstanțele expuse, Londra devine teatrul unor intense activități ale frontului secret. Încă la 27 mai 1940, în perspectiva că înfrîngerea Franței va determina Marea Britanie să continue singură războiul, un memorandum al șefilor de state majore considera că „înfrîngerea Germaniei s-ar putea realiza *printr-o îmbinare a presiunilor economice, atacurilor aeriene asupra obiectivelor economice germane și asupra moralului populației și prin fermentarea unei largi revolte în teritoriile ocupate*" [1].

Aceste orientări, care vizau între celelalte țări și România, deși nu anulau explicit ideea acțiunilor directe de sabotaj și diversiune, stabileau o nouă tactică, în conformitate cu posibilitățile aflate încă la dispoziția Angliei.

Totuși în ce privea România, față de întreaga evoluție a evenimentelor, metoda „presiunilor economice", deși constituia o armă îndreptată irevocabil împotriva Germaniei, ea leza în continuare statul ce probase timp îndelungat și în mod convingător bunele sale intenții față de aliații lui tradiționali. Acest considerent conta mai puțin la Londra, deși chiar experiența foarte apropiată demonstrase că orice constrîngere sau renunțare engleză pe seama României, au fost convertite cu promptitudine în beneficiul său de către Reich-ul nazist. Se pare însă că diplomația anglo-saxonă nu mai avea răgazul ori dispoziția necesară pentru asemenea reflecții, decretînd că „România a mers prea departe spre puterile Axei", deși, „reacția Angliei față de dramele teritoriale ale acesteia, a fost resemnată și pasivă", după cum avea să remarce pe bună dreptate istoricul englez Elisabeth Barker, unul din specialiștii cei mai reputați în problemele României și ale sud-estului european ale acelor ani [2].

Londra avea să emită, în aceeași perioadă, și unele considerații tactice ce ne apar surprinzătoare, așa cum a

fost, de pildă, cea cuprinsă în instrucțiunea Foreign Office-ului din 6 august 1940, care opina : „Restaurarea României pe o poziție de reală independență neutră este evident cea mai de dorit și *chiar dacă ar fi împiedicată prin intervenția cu forța a Germaniei, o astfel de intervenție, prin ea însăși, ar servi scopului nostru, deoarece ar facilita situația care să conducă la o ciocnire între Germania și Rusia*“ [3] (s.n., H. B.).

Caracteristic pentru concepția de a exercita presiuni asupra României, care concomitent să sporească tensiunea germano-sovietică, era că printre opțiunile prezentate de Legația engleză din București la Londra, în aceeași lună se avansa că „*o formă efectivă de presiune ar fi și o amenințare de a vinde concesiunile noastre petroliere guvernului sovietic*“. *Astfel, căutarea mijloacelor de a ieși din izolarea militară și de a plasa Reichul într-o luptă pe două fronturi, care să-i dreneze forța militară spre răsărit, fără vreun scrupul în ce privește România*, se îmbina cu o altă latură a politicii britanice — paralizarea aprovizionării inamicului cu petrol [4] (s.n., H. B.).

În ciuda a numeroase stagnări și insuccese, Bucureștiul era socotit la Londra drept „un important centru de spionaj englez“ [5]. Împrejurările dramatice impuse României prin dictatul de la Viena, oferă serviciilor secrete engleze un prilej de a-și intensifica activitatea. La 9 august 1940, Legația britanică din București raporta Londrei : „Noi încurajăm mișcarea de rezistență clandestină directă, *care a obținut deja succese remarcabile*“ [6].

Într-adevăr, în România se înregistra o largă potențare a energiilor naționale în urma marilor tragedii impuse țării prin sfîrtecarea teritoriului național. Antagonismul poporului român față de nazism se afla la cele mai înalte cote, determinînd o largă adeziune față de cauza aliaților și o convingere unanimă în șansele de victorie ale acestora. Repudierea jafului hitlerist și ostilitatea marcată față de trupele germane care invadaseră țara, existența unor forțe politice angajate în lupta pentru refacerea teritoriului țării, toate acestea și încă multe alte considerente ofereau o bază largă de sprijin precum și nenumărate posibilități pentru serviciile aliate de a se implanta și dezvolta în teritoriul românesc. Faptele aveau să demonstreze însă că acestea s-au menținut în limitele unor orientări înguste, evitînd să stabilească legături cu forțele cele mai active ale rezistenței naționale, care erau

animate efectiv de o puternică și reală dorință de acțiune și de sacrificiu.

Cercurile occidentale au preferat să mizeze însă numai pe Iuliu Maniu și pe cei din jurul său. Faptul poate fi acreditat, pentru momentul în discuție, disponibilității liderului P.N.Ț. de a reîncepe vechea sa luptă în împrejurările dramatice ale trecerii sub jug străin a nordului Transilvaniei. Pentru acest motiv el se afla de altfel sub observarea atentă a serviciilor naziste de spionaj.

La 7 august 1940, Heinrich Himmler, șeful poliției de Siguranță și al S.D. îl informa îngrijorat pe Ribbentrop despre „situația prezentă din România, care, prin atitudinea fostului prim-ministru Iuliu Maniu cunoaște o permanentă ascuțire... Cedarea regiunilor transilvănene către Ungaria se lovește de refuzul întregului popor român. Convorbirile oamenilor de stat ai României care au avut loc la Salzburg, respectiv la Obersalzberg, *precum și soluționarea, pe această bază, a cererilor revizioniste ungare și bulgare, au dus la o considerabilă ascuțire a situației politice interne*... Fostul președinte al Partidului național-țărănesc și prim ministru, Iuliu Maniu, este astăzi șeful cercurilor cu poziție strict antirevizionistă din România... *Maniu înoată acum complet în apele engleze*...".

La rîndul lor, serviciile speciale engleze contau pe faptul că Iuliu Maniu ar putea dispune de toate forțele pentru a prelua conducerea, mai ales că el, după cum reținea un studiu al Serviciului Special de Informații, „își arogă inițiativa coaliției civile și militare care va determina plecarea monarhului, fără a sesiza că de fapt soarta regelui era virtual sfîrșită și că forțe mult mai tari hotărîseră să pună capăt domniei lui Carol. Hegemonia germană în sud-estul Europei era aceea care urma să patroneze măsura și să proclame noul conducător, util și dispus să i se supună numai ei".

Deși stabilise un acord de guvernare cu Ion Antonescu, acesta îl „înșeală" (Maniu l-a așteptat zadarnic ceasuri întregi pe general la restaurantul „Cina" din Ploiești pentru a stabili împreună lista de guvern), avînd în același timp o înțelegere cu Legația germană și cu legionarii. Se instituie o nouă dictatură care exclude grupările democratice și consolidează legăturile externe cu Axa.

Atenția serviciilor engleze rămîne totuși mai departe îndreptată spre Iuliu Maniu, cu toate deziluziile provocate

de ezitările acestuia, la care se vor adăuga altele pe termen scurt, în măsura în care liderul național-țărănist nu va reuși să confirme speranțele puse în el.

Dacă eșuase în acțiunea de a se situa în fruntea echipei conducătoare, cercurile engleze așteaptă acum de la el să exercite o înrîurire sigură asupra noului prim ministru, eventual să se opună noului guvern și, la nevoie, chiar să-l răstoarne. „Ele se bazau foarte mult pe popularitatea lui Iuliu Maniu, în speranța că acesta va organiza o răsturnare a lui Antonescu“ [7]. Maniu era, în perioada de referință, *omul tuturor speranțelor* [8] iar mai apoi, atunci cînd liderul național-țărănist tot amîna momentul „acțiunii“, *al marilor deziluzii* [9].

Partizanii lui Maniu sînt derutați și dispuși să se resemneze, nevăzînd altă soluție decît o lungă expectativă. „Potrivit obiceiului său, relevă același studiu al S.S.I., Maniu nu înfruntă valul de ostilități din partid. Metoda sa e înceată și persuasivă. El așteaptă ca „apele să se așeze“, ca timpul să lucreze în favoarea sa. Mihalache, Mihai Popovici și dr-ul Lupu proclamă armistițiul între partid și guvern. Madgearu se află pe o linie de mijloc. Maniu mai așteaptă : el nu-și închipuie că noul șef al mișcării legionare * va ignora pe mandatarul testamentar ** al lui Corneliu Codreanu, la ale cărui soluții legionarii trebuiau să facă apel în momentele hotărîtoare. Curioasa înțelegere între un șef democrat și o mișcare totalitară, care stîrnise uimire și proteste, „poate să prindă bine“ ! Noua

---

* Referirea îl viza pe Horia Sima. Așa cum se știe, prin decretul din 14 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu devenea conducătorul statului „național-legionar“ și șeful regimului legionar, iar Horia Sima, comandantul mișcării legionare.

** Elisabeth Barker a scris în această privință : „Maniu își îndrepta acum întreaga energie spre sprijinirea membrilor deziluzionați al Gărzii de Fier“. Autoarea engleză face aluzie la disputa dintre legionari și Ion Antonescu în cursa pentru acapararea singulară a puterii, adăugînd : „El (Maniu) i-a spus lui Hoare (Sir Reginald Hoare, ministrul Angliei la București — n.n.), cu puțin timp înainte ca Legația să fi plecat, la mijlocul lui februarie 1941, că, conducătorul Gărzii de Fier, Codreanu, cînd a murit, a lăsat un fel de testament care-l desemna pe Maniu șef ; o mare parte dintre membrii Gărzii de Fier ar fi gata acum să-l urmeze. Și deși ei erau niște „gangsteri“, pentru problemele de acum erau mai folositori decît „respectabilitățile“. Vezi E. Barker *British Policy in South East Europe in the second World War*, p. 76. În perioada, cînd s-a stabilit amintitul pact de neagresiune, s-au făcut într-adevăr, și anumite referiri la un „testament“ al lui C.Z. Codreanu, pentru Iuliu Maniu.

conducere legionară se lasă însă aşteptată ; Maniu nu este consultat, înţelegînd că nu mai poate păstra rezerva.

El declară că grupările democratice nu puteau fi chemate să colaboreze cu un regim care se întemeiază înlăuntru pe principii opuse democraţiei parlamentare, iar în afară pe o alianţă cu puterile totalitare, care ne-au rupt teritoriile. Regimul Antonescu, spune dînsul, a fost impus de evenimentele externe ; între acest regim şi Partidul naţional-ţărănesc nu pot exista afinităţi nici în privinţa ordinii externe, nici a celei interne. *Partidul nu înţelege să facă însă dificultăţi noului guvern...*

În acelaşi timp, el preconizează o politică filoengleză şi cultivă numeroase relaţii în cercurile britanice. Ghiţă Pop şi Cornel Coposu au sarcina să cîştige legaţia engleză, care scăpase pînă atunci influenţei lui Maniu, probabil şi ca urmare a faptului că el s-a aflat în relaţii încordate cu ministrul Angliei, şi indiferente cu cel al S.U.A. la Bucureşti. Legăturile continuă prin intermediar. Ghiţă Pop e în relaţii aproape zilnice cu Alexandru Pember de la Legaţia britanică şi îl cultivă, de asemenea, pe tînărul Watson, care juca un rol însemnat în acţiunea de alimentare a Direcţiei războiului politic (P.W.E.) prin datele furnizate despre România.

Iuliu Maniu îşi propune să facă din lupta pentru apărarea cauzei teritoriilor pierdute, pivotul întregii sale politici şi e încredinţat că în faţa acestui ţel naţional, guvernul îi va lăsa întreaga libertate de acţiune, ceea ce de fapt, se va şi întîmpla în mare măsură, Ion Antonescu avînd, pe acest plan, convingeri similare liderului P.N.Ţ.-ului.

Serviciile engleze aveau în vedere însă antrenarea lui Iuliu Maniu în realizarea unor obiective secrete cu caracter informativ, care nu se încadrau în concepţia acestuia, şi cu atît mai puţin în modul său reticent faţă de acţiunile de această natură. Este ilustrativ în această privinţă modul în care Iuliu Maniu şi-a dezvoltat mobilurile în procesul determinării lui Alexandru Cretzianu să demisioneze din Ministerul Afacerilor Străine şi al convingerii acestuia să plece în Anglia şi Statele Unite pentru a explica acolo poziţia particulară a ţării noastre. În memoriile sale, Alexandu Cretzianu a notat despre aceste discuţii avute cu Iuliu Maniu : „El admitea că şansele erau încă departe. Problema de a-l răsturna pe Antonescu este simplă — spunea el — dar eu n-am intenţia de a-l răs-

turna numai pentru plăcerea de a face aceasta. Așa cum stau astăzi lucrurile, germanii ar aduce imediat la putere un guvern al Gărzii de Fier și aceasta ar însemna sfîrșitul... În consecință, bărbații de stat de la Londra și Washington trebuiau făcuți să înțeleagă că *Maniu nu avea intenția să facă vreo acțiune spectaculară al cărei singur efect ar fi întărirea poziției germanilor*" [10].

Fără a reflecta cu profunzimea necesară la logica lui Iuliu Maniu, poate și pentru faptul că acesta căuta să se folosească de ea și pentru a-și construi la nesfîrșit justificări, ministrul Angliei la București, Hoare, ajunsese la concluzia că „Maniu era complet lipsit de inspirație", iar mai tîrziu a scris că liderul P.N.Ț. era „prea obsedat de problemele constituționale și legale și de tipul de negocieri-cerșeală practicate în imperiul austro-ungar, încît el nu mai era în stare să strîngă puterea în jurul său în perioada grea a anului 1940" [11].

Cu toate acestea, serviciile speciale engleze, angajate pe o singură direcție de înaintare, continuau să se conformeze unei singure devize : *„Maniu sau nimic" !* [12] În conformitate cu speranțele pe care și le puneau în acesta, S.O.E. pregătește scoaterea lui din țară. În acest sens, colonelul Byckham Sweet-Escott precizează că „atunci cînd devenise evident că invadarea României de către trupele Axei era doar o chestiune de timp, Gardyne de Chastelain, care era principalul nostru reprezentant în București, întocmise *un plan pentru inițierea rezistenței în momentul invaziei, aranjînd evacuarea lui Iuliu Maniu în Orientul Mijlociu. Noi eram de părere că odată ajuns acolo, Maniu ar fi fost în stare să organizeze activitatea subversivă în interiorul țării mult mai eficient decît dacă ar fi rămas în România. Ministrul nostru din București a fost pus la curent cu planul ; se părea, totodată, că Maniu era pe de-a-ntregul de acord să meargă*" [13].

La 24 octombrie 1940, la o ședință de la Ministerul de Externe al Angliei, șeful S.O.E.-ului a și raportat că *Maniu e de acord să părăsească țara la momentul potrivit. S-a concluzionat (însă) că ar fi mai folositor ca Maniu să se stabilească la Istanbul sau Cairo și nu la Londra. Cum trupele germane se îndreptau deja spre România, hotărîrea de a-l scoate pe Maniu afară din țară ar fi însemnat că Anglia avea speranțe în el, în calitate de conducător al unei organizații de rezistență împotriva nemților în anii ce vor urma*" [14] (s.n., H. B.).

Reține de la început atenția că Anglia *nu se declara dispusă să-l accepte pe Iuliu Maniu la Londra ca politician și conducător al unui guvern român în exil deși acolo se aflau toate guvernele țărilor cotropite de naziști și este puțin probabil că Iuliu Maniu, atunci cînd i s-a propus instalarea în Orientul Apropiat nu a sesizat diferența de tratament politic, inclusiv nerecunoașterea calității sale ca atare.* Cauzele rezervelor pe care le impunea Londra erau numeroase. S-a evocat, la acea dată, și îndeosebi mai tîrziu, eliminarea unor eventuale suspiciuni în procesul asiduu de apropiere de U.R.S.S. pe care guvernul englez îl desfășoară la Moscova prin Stafford Cripps. Rămîne însă fapt, că dincolo de incertitudinea pe care o inspira firea permanent ezitantă și îndelung calculată a lui Iuliu Maniu, un argument care nu poate fi subestimat, este acela că *liderul P.N.Ț. nu dispunea în realitate de o forță organizată în accepțiunea reală a luptei de rezistență* (s.n., H. B.).

S-au avansat și alte explicații, fiecare în parte cu ponderea ei în ansamblul situației. „...Nouă ne trebuiau bani ca să-l ținem în exil — scria același colonel Byckham Sweet-Escott* și, de asemneea, era *necesar ca noi să convingem Ministerul de Externe că ideea merită să fie materializată.* În consecință, eu am fost desemnat să iau cuvîntul la o ședință prezidată de Sir Orme Sargent, reprezentantul ministrului secretar de stat. *Ideea noastră a fost respinsă cu energie. Mi s-a spus ca, în cazul ocupării României, să ne legăm (mai curînd nu) speranțele de dr. Tilea, ministrul român la Londra**... decît de «un politician discreditat ca Maniu». Ca urmare, bietul de De Chastelain a trebuit să fie împiedicat de a acționa.* Maniu n-a părăsit niciodată țara, deși a lăsat de multe ori impresia că ar fi pe punctul s-o facă ; el a lăsat această impresie în perioada ce a precedat plecarea din România a reprezentanțelor diplomatice britanice... Existau mulți alți ro-

---

* A lucrat la „Secția Balcani" a Departamentului „D" apoi în cadrul S.O.E., unde a coordonat numeroase activități privind România, preluînd, în martie 1944, conducerea Secțiilor bulgară, română și ungară din cadrul „Forței 133", denumire codificată a remurii S.O.E. din Cairo.

** În vreme ce la Londra, V. Tilea face primele încercări să constituie un Comitet Național Român, Maniu îi contestă dreptul de a reprezenta România, declarînd că „e de datoria guvernului (?) să trimită în Anglia oameni politici care să dezvolte o activitate în vederea consolidării relațiilor anglo-române".

mâni care reuşiseră să plece în Orientul Mijlociu sau Anglia şi care considerau că noi ar fi trebuit să-i recunoaştem drept *o mişcare a «Românilor liberi», dacă nu cumva drept nucleul unui guvern român în exil şi că ar fi trebuit să-i găzduim în apartamentele hotelului Ritz, plătite de contribuabilul britanic...* Eu trebuia să redactez lungi note, demonstrînd că oricît ar fi de admirabili aceşti oameni, şi oricît de autentică ar fi dorinţa lor ca aliaţii să cîştige războiul, ei *sînt inutili pentru S.O. (2)* (Ramura operaţională a S.O.E. — n.n.) *atîta vreme cît n-au organizaţii care să poată fi folosite pentru activităţi subversive* [15].

În toamna anului 1940, serviciile americane au început să stabilească şi ele contacte mai importante cu oponenţii guvernului Antonescu, şi în primul rînd, cu Iuliu Maniu. Potrivit unor mărturii neverificate, unul dintre aceşti rezidenţi americani în România a fost Frank G. Wiesner. După ce a fost angrenat în activitatea de spionaj desfăşurată de americani în Germania antebelică, în 1941 a fost trimis în România unde a reuşit să recruteze cîteva elemente utile serviciului de informaţii american. După ce a intervenit starea de război, Wiesner a fost mutat în Turcia, unde, pe lîngă bătălia pe care a angajat-o cu reţelele germane ce operau acolo, avea posibilitatea să ţină sub observaţie şi cele ce se petreceau în zona vechiului său post din România [16].

3. A patra armă

Ceea ce s-a numit cu un termen mai mult sau mai puţin propriu „războiul psihologic", a fost apreciat ca o primă şi importantă inovaţie a celei de-a doua conflagraţii mondiale a omenirii. O recunoaştere oficială în acest sens o constituie faptul că el a fost considerat de specialişti drept o *„a patra armă"* a părţilor beligerante, celelalte trei fiind flota, armata de uscat şi aviaţia [1].

Desfăşurat, în principal, cu ajutorul unei propagande extrem de diversificate, atît prin intermediul mijloacelor clasice cît şi ale frontului secret — motiv pentru care a fost apreciat, deopotrivă, şi ca o inovaţie în materie de spionaj —, războiul psihologic a fost utilizat pentru două scopuri majore : distrugerea moralului armatelor inamice,

și al populației țărilor inamice, în vederea dobîndirii victoriei militare [2].

Într-o încercare de definire a conceptului de „război politic", Reginald Leeper, înalt funcționar al Foreign Office, însărcinat cu conducerea departamentului ce răspundea de organizarea propagandei împotriva inamicului și în teritoriile ocupate de acesta, scria în 1941 : „Războiul total este o combinație a *forțelor armate și a moralului civil*. Cele două elemente sînt atît de strîns legate, încît forțele armate singure, nu pot cîștiga războiul pentru noi. *Noi trebuie să influențăm moralul civil în Europa în sensul ca populația să facă ce vrem noi. Acesta este războiul politic, parte integrantă a războiului total*" [3].

Mulți oameni politici, militari, istorici, sociologi, avînd în vedere tocmai gradul înalt de angajare a propagandei în ducerea războiului, rezultatele remarcabile obținute pe această cale în ridicarea moralului forțelor proprii, ca și contribuția ei la diminuarea capacității de luptă a inamicului sau la intensificarea mișcării de rezistență a populației din teritoriile ocupate de acesta, vorbesc despre existența unui adevărat „război spiritual (geistige Kriegführung)*, „război psihologic" (psychologische Kriegführung sau psychological Warfare) **, sau „război politic" (political Warfare), ca parte componentă a războiului total ce se ducea între Germania nazistă și coaliția antihitleristă [4].

Propaganda a jucat un rol de prim ordin în arsenalul mijloacelor folosite de regimul național-socialist, stînd alături de măsurile de ordin militar, economic sau politic. Relevante în ceea ce privește rolul imens acordat propagandei de regimul național-socialist sînt cuvintele lui Hitler, care declara : „Propaganda ne-a permis să cucerim și să păstrăm puterea ; ea ne va da posibilitatea de a cuceri lumea !" De notat că el consacrase un capitol special acestei probleme și în „Mein Kampf", și în care aprecia că propaganda de război „trebuie să contribuie la obține-

* Noțiunea este folosită, de exemplu, de Goebbels, ministrul propagandei în cel de-al treilea Reich, în articolul „Über die geistige Kriegführung", apărut în nr. 9 din 2 martie 1941 al publicației oficiale „Das Reich".

** O astfel de terminologie este folosită de Paul M. A. Linebarger în lucrarea *Schlacht en ohne Tote. Psychological Warfare*, Berlin und Frankfurt am Mein, 1962 ; Gerhard Zazworka, *Psycologische Kriegführung. Eine Darlerung, ihrer Mitel und Methoden*, Berlin, 1962 (ed. a II-a) etc.

rea victoriei, indiferent de mijloacele folosite şi indiferent de principiile umanitariste" [5].

Pentru instaurarea supremaţiei celui de-al III-lea Reich în Europa şi în lume, Ministerul de externe german, Ministerul propagandei, O.K.W.-ul şi serviciile de spionaj ale Germaniei naziste au fost în mod expres investite să folosească propaganda ca o armă de război împotriva adversarului. Punînd în bătaie un larg registru de mijloace propagandistice şi o armată de agenţi, prin intermediul emisiunilor de radio în limbi străine, şi cu ajutorul răspînditorilor de zvonuri false aflaţi în slujba lor, aceste oficine s-au străduit să semene panica şi dezorientarea în rîndul popoarelor ce li se opuneau, exagerînd pînă la proporţii fantastice capacitatea de luptă, tehnica militară şi succesele Wehrmachtului.

Nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că înaintea şi chiar la începutul celui de-al doilea război mondial, inactivitatea unor personalităţi influente din Anglia şi Franţa a asigurat un teren favorabil activităţii de propagandă desfăşurată de importanţi emisari ai celui de-al III-lea Reich. Unul dintre pilonii de bază ai spionajului şi propagandei germane în Anglia, era dr. Herbert Rosel „corespondent" la Londra al ziarului „Die Nazional Zeitung", care a reuşit să creeze o vastă „reţea de influenţă", formată din cîteva mii de englezi, între care şi subsecretari de stat, membri ai Camerei Lorzilor, deputaţi în Camera Comunelor, directori de bănci, preşedinţi ai unor consilii de administraţie, ziarişti, scriitori etc. *care vizitaseră Germania nazistă şi îşi împărtăşiseră apoi în public impresiile favorabile despre maşina de război germană.*

Pentru a învălui într-o perdea de fum relaţiile sale cu elementele pronaziste din Anglia, Rosel înfiinţase asociaţia Anglo-German Information Service. Aceasta a fost un mijloc ideal de intoxicare morală, expediind mii de buletine de propagandă germană simpatizanţilor ei. Mulţi dintre membrii amintitei asociaţii erau organizaţi în cluburi şi cercuri, cel mai important dintre acestea, „The Link" (Legătura), fiind înfiinţat în 1937 pentru „a promova prietenia anglo-germană". El şi-a creat nu mai puţin de... 48 filiale pînă în august 1939, iar la izbucnirea războiului, totalul membrilor, recrutaţi aproape din aristocraţie şi marea burghezie, se rídica la 4 329 ! Clubul dispunea de propria lui presă prin care erau prezentate tezele venite de

la Propagandastaffel și se aduceau calomnii la adresa oamenilor politici care preconizau o atitudine de fermitate față de pretențiile hitleriste ori erau atacate măsurile de securitate pe care autoritățile britanice începuseră să le ia împotriva agenturii germane care atinsese cifre impresionante. Potrivit opiniilor exprimate de însuși Churchill, la 30 august 1939, cînd a fost numit în guvern, „se știe *că există în Anglia 20 000 de naziști organizați*“ [6].

În iunie 1939, ca urmare a unor anevoioase conciliabule în cadrul guvernului englez, oficina lui Rosel era închisă, iar acesta expulzat din Anglia.

În împrejurările pline de dramatism ale invadării și capitulării Franței, războiul psihologic s-a regăsit și el între factorii dezastrului, întreținut abil de importantele rețele ale celui de-al III-lea Reich. Cu puține excepții, pericolul constituit de agentura nazistă era tratat cu indiferență sau uitat cu desăvîrșire, atunci cînd nu era încurajat într-o formă mai mult sau mai puțin directă. Renumitul Otto Abetz, despre care am făcut deja mențiune într-un capitol anterior, depunea eforturi stăruitoare pentru a influența, în sensul dorit de naziști, opinia miniștrilor și diplomaților, a generalilor și marilor industriași, a directorilor de ziare.

Ca și Rosel în Anglia, Abetz a folosit „Comitetul Franța-Germania“ și alte cîteva organizații asemănătoare, pentru a împleti activitatea de spionaj cu cea de propagandă, în conformitate cu principiile directoare ale celui de-al III-lea Reich. Din fondurile naziste se înfruptau mii de trădători. Rezultatul a fost că, din acest punct de vedere, situația prezenta o gravitate mai mare chiar decît în Anglia.

Războiul psihologic s-a desfășurat cu o deosebită virulență și peste ocean, urmărind să lipsească Anglia de ajutorul american și să împiedice intrarea S.U.A. în război. O parte din aceste activități au fost organizate sub firma Ambasadei germane din Washington de către agenți cu grade înalte, acreditați în mod special, ca de exemplu, dr. Gerhard Alois Westrick, consilier comercial și acționar la o serie de concerne. Acesta avea misiunea de a-i convinge pe oamenii de afaceri americani că războiul era deja cîștigat de Germania și să-i determine astfel să sprijine campania izolaționistă.

Numărul mare de americani de origină germană sau născuți în Germania — existau peste un sfert de milion

de asemenea Reichsdeutsche în Statele Unite — reprezenta un canal comod pentru propaganda inamică. La 16 mai 1940, în momentul prăbuşirii Franţei, preşedintele Roosevelt prevenise Congresul despre activitatea perfidă a coloanei a V-a, datorită căreia, „persoane care trec drept cetăţeni paşnici formau în realitate un detaşament al unităţilor de ocupaţie inamice", iar zece zile mai tîrziu, la o „convorbire la gura sobei", radiodifuzată, a atras atenţia auditorilor săi americani asupra faptului că *securitatea ţării putea fi ameninţată nu numai cu armele de foc. „Cunoaştem noi metode de atac — spunea el — : calul troian, coloana a V-a, care iau prin surprindere o naţiune ce nu se aşteaptă la trădare. Spionii, sabotorii şi trădătorii sînt actorii acestei tragedii*[7]" (s.n., H. B.).

Cu toate eforturile propagandistice naziste, şi în ciuda mijloacelor impresionante pe care le avea la dispoziţie şi a metodelor rafinate pe care le folosea, propaganda germană în străinătate nu şi-a atins decît în parte obiectivele, şi aceasta doar în prima parte a războiului.

*
* *

Deşi ţările coaliţiei antihitleriste s-au angajat în războiul psihologic cu o oarecare întîrziere faţă de cel de-al III-lea Reich, succesul lor în acest domeniu a fost incomparabil mai mare decît al adversarului, iar contribuţia propagandei la obţinerea victoriei finale a fost unanim apreciată. Pornind tocmai de la recunoaşterea rolului major al propagandei în anii celui de-al doilea război mondial, generalul Dwight D. Eisenhower, comandantul suprem al forţelor armate aliate din occident, declara : „Fără nici-o îndoială *războiul psihologic şi-a dobîndit dreptul de a ocupa un loc de prim ordin în arsenalul nostru militar*" [8].

Acest merit pe deplin justificat al războiului psihologic dus de Aliaţi împotriva Axei a fost de altfel confirmat şi de adversar. La 24 iulie 1943 — zi ce marchează în istorie prăbuşirea fascismului italian — Mussolini declara Marelui consiliu fascist reunit la Veneţia : „Războiul a ajuns într-o fază critică... În situaţia în care ne aflăm, toate curentele de opinie fac bloc comun împotriva noastră... În acest moment, sînt omul cel mai detestat şi mai urît din Italia. În ce priveşte masele ignorante, care au fost crud încercate, sinistrate, subalimentate, supuse, pe

de o parte, uzurii fizice şi morale a bombardamentelor inamice, iar pe de altă parte, *insinuărilor propagandei de la radio Londra* această ură faţă de mine este perfect logică" [9].

Anglia şi-a creat încă în 1940 în cadrul S.O.E., Divizia de propagandă (S.O. 1), cunoscută mai tîrziu sub numele de Direcţia războiului politic — Political Warfare Executive (P.W.E.).

La rîndul său, S.U.A. şi-a creat Oficiul informaţiilor de război — U.S. Office of War Information — (O.W.I.), care a avut îndeosebi menirea de a pregăti din punct de vedere psihologic poporul american pentru război, întrucît chiar după ce Statele Unite deveniseră ţară beligerantă, în aprilie 1942 un sondaj de opinie indica faptul că 53% dintre americani nu aveau încă o idee clară şi corectă asupra obiectivelor majore urmărite de S.U.A. în război [10].

Ţările coaliţiei antihitleriste, în special marile puteri, au utilizat numeroase mijloace pentru desfăşurarea războiului psihologic, între care, propaganda radiofonică s-a dovedit mijlocul cel mai eficient. Numărul foarte mare al ascultătorilor emisiunilor de la B.B.C., radio Moscova sau „Vocea Americii", a fost considerat, deloc întîmplător, o dovadă a creşterii sentimentelor antinaziste în rîndul popoarelor lumii.

P.W.E. a organizat în anii războiului cîteva zeci de posturi de emisie clandestine — aşa numitele „staţii negre" (black radio). Pînă la sfîrşitul anului 1940 funcţionau deja patru astfel de staţii în limbile germană, italiană, franceză şi *română. Staţia de radio în limba română*, care şi-a început activitatea la 12 octombrie 1940, la cîteva zile după intrarea trupelor germane în România, era deservită de unii dintre foştii diplomaţi de la Legaţia română din Londra care nu recunoşteau regimul militaro-fascist din România şi care colaborau strîns cu profesorul englez R.W. Seton-Watson, specialist de renume mondial în problemele sud-estului european [11].

* * *

România s-a aflat şi ea în centul unor intense preocupări ale războiului politic desfăşurat de Germania nazistă. Atitudinea net antirevizionistă şi antirevanşistă a Româ-

niei a determinat cercurile guvernante ale celui de-al III-lea Reich să elaboreze şi să urmărească un program complex pentru modificarea orientării şi conţinutului politicii externe a ţării noastre, pentru înfrîngerea rezistenţei sale, pentru impunerea unui regim fascist.

Oficiul de politică externă al Partidului Naţional Socialist al Muncii din Germania — Aussenpolitiches Amt (A.P.A.) der N.S.D.A.P., Ministerul de externe german — Auswärtiges Amt —, şi celelalte organe germane au aplicat un program sistematic de acţiuni cu caracter propagandistic, de presiuni politice şi manevre de culise pentru atragerea României în orbita celui de-al III-lea Reich, în conformitate cu directivele exprese ale cancelarului nazist. *În ianuarie-februarie 1935, Hitler a luat în dezbatere cu fruntaşii nazişti, problemele orientării internaţionale a României şi mijloacele prin care să se înfăptuiască acest obiectiv.* „Am avut două convorbiri amănunţite cu Führerul — nota Alfred Rosenberg, la 2 februarie 1935. El a declarat că este foarte sceptic faţă de orice promisiuni privind mari schimbări iminente în viaţa partidelor din România. Ar saluta, dacă eu aş putea să plec la regele Carol şi să-i raportez apoi direct (lui Hitler n.n.) că acesta (regele n.n.) este ferm hotărît să schimbe cursul" [12]. Drept urmare, şeful lui Aussenpolitisches Amt der N.S.D.A.P. îşi intensifică demersurile pe lîngă regele Carol în direcţia înlăturării lui Nicolae Titulescu de la conducerea diplomaţiei româneşti şi pentru schimbarea orientărilor în politica externă a României de la relaţiile sale tradiţionale cu Anglia şi Franţa, în favoarea unei atitudini progermane. El îl trimite în acest scop la regele Carol pe Radu Lecca* pentru a preda un lung mesaj şi a facilita vizita lui Alfred Rosenberg la Bucureşti. Mesajul a fost interpretat ca un act de presiune politică deosebită. Chiar după înlăturarea lui Nicolae Titulescu, în condiţiile unui anumit raport de forţe pe plan intern, a manifestării în continuare în rîndul cercurilor guvernante a unei majorităţi care se pronunţa pentru menţinerea vechilor alianţe, Carol al II-lea nu s-a angajat pe calea sugerată sau cerută de Berlin, reconsiderările realizate nemarcînd o modificare de esenţă.

* Radu Lecca, nazist notoriu, fost corespondent al ziarului „Wölkischer Beobachter" şi al agenţiei D.N.B. la Bucureşti, important cadru al Gestapo-ului în România.

În ciuda demersurilor și a insistențelor sale, vizita lui Rosenberg nu a avut loc. Cu toate acestea, Aussenpolitisches Amt a căutat să exploateze contradicțiile existente în viața politică a României, pentru o coalizare a forțelor care se pronunțau pentru o reorientare a cursului politicii externe a României. Rapoartele de activitate ale Oficiului de politică externă pun în lumină cu claritate obiectivele urmărite în România de către cel de-al III-lea Reich, în cadrul războiului politic : ruperea relațiilor de alianță ale României cu Franța și Anglia ; disocierea Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice ; stoparea procesului de apropiere româno-sovietice, compromiterea încheierii unui pact de asistență mutuală româno-sovietic ; sabotarea întregului sistem de securitate colectivă în Europa.

Aussenpoltitisches Amt a acționat pentru unirea Partidului Național Creștin cu Garda de Fier, soldată, din punct de vedere formal, cu un eșec. Totodată, tentaculele Oficiului nazist s-au întins și spre alte formațiuni politice: Partidul Național Liberal — dizident (Gh. Brătianu) și Frontul românesc (Al. Vaida-Voievod), întreținînd relații permanente cu acestea. S-au urmărit, de asemenea, în continuare, cu cea mai mare atenție, atitudinile generale și poziția cercurilor politice și particulare, regrupările de forțe, apariția și dezvoltarea oricărui factor de natură să asigure desfășurarea cu succes a jocului politic pe care cel de-al III-lea Reich îl făcea în România.

Importanța acordată acțiunii desfășurate de Aussenpolitisches Amt în România este semnificativ subliniată de punerea ei sub conducerea directă a unor persoane binecunoscute, ca Duckewitz și Schickedanz, precum și de faptul că însuși Hitler cerea și primea numeroase rapoarte și note din partea lui Rosenberg privind acțiunile Oficiului său în România.

Activitatea concertată a departamentelor și oficinelor naziste specializate în desfășurarea războiului politic a continuat în anii următori cu forță sporită. În preajma declanșării celui de-al doilea război mondial, Auswärtiges Amt tranșează în favoarea sa lunga dispută dusă cu Aussenpolitisches Amt în materia conducerii războiului politic în afara granițelor. Pentru a-și asigura un loc proeminent lîngă Hitler, Ribbentrop relevase cu suficientă perfidie, dar și cu mult realism neizbutitele acțiuni ale Oficiului de politică externă în situația României.

*
* *

În preajma conflictului mondial, confruntarea cu Aliații pe terenul războiului de propagandă din România este organizată metodic și finanțată substanțial. Legația germană din București propune, la 29 august 1939, ca „influențarea opiniei publice românești în caz de conflict, *să evite greșelile care au fost făcute în anii 1914—1916*", cînd se aprecia că s-a acționat tardiv și fără a se ține seama de situația specifică a țării. „Pentru a avea mai mult succes — raporta ministrul Fabricius lui Ribbentrop — noi am fi trebuit să acționăm de la bun început cu pricepere și cu mijloace mai mari. De aceea sînt de acord cu reprezentantul Biroului de informații german (Dr. Schickert), desemnat pentru Serviciul de informații (în cadrul Legației) asupra punctului de vedere că *propaganda trebuie făcută cu mijloace îndestulătoare... Pentru propagandă nelimitată și imediată sînt necesare, ca primă sumă, 300 000 R.M.*

Pentru mijloacele de propagandă — raporta în continuare Fabricius — va fi răspunzător în București Schickert, care lucrează în strînsă înțelegere cu consilierul de presă (Verner Voss) și cu mine, *fără însă ca acest lucru să fie cunoscut în afară*. El stabilește planul și dispune îndeplinirea sa. *Printre sarcinile sale se numără, în primul rînd, influențarea asupra presei române din București și din provincie*. Este necesar un sistem de oameni mijlocitori, sistem care să nu bată la ochi.

În primul rînd se are în vedere de a lega și mai strîns de noi „Curentul"... iar ziarul ministrului de externe român Gafencu („Timpul") să-l aducem pe poziția noastră...

Desigur că în primul rînd trebuie combătută propaganda dușmană *care acționează cu mijloace mari. E necesar un stat-major de colaboratori pentru întocmirea articolelor*, deoarece articolele din Germania sosesc cu întîrziere.

Rog încă odată să puneți la dispoziție urgent și imediat suma de 300 000 R.M. cerută.

În prezent este un moment favorabil pentru o propagandă intensivă, atîta timp cît acțiunea psihologică a tratatului sovieto-german e mai puternică decît influența engleză, *care trebuie să contăm că va deveni din nou puternică*" [13].

La 12 decembrie 1939 organele de informații ale Abwehr-ului înaintează și ele O.K.W.-ului un studiu special privind „*Propaganda inamică în România*", în care se subliniază că „*rețeta primului război mondial se repetă în acest război în România, care constituie un teren prodigios pentru activitatea de propagandă* (aliată n.n.). Francezii dispun de foarte puternice puncte de sprijin datorită instituțiilor culturale care activează aici de decenii. Școlile și numeroasele lectorate franceze în întreaga țară folosesc în interes francez *cunoscutele înclinații sufletești ale intelectualității României*... Este de amintit că *propaganda germană nu se poate bizui îndeaproape pe grupurile de limbă germană întrucît acestea NU prea cultivă relațiile cu românii*. Activitatea culturală germană în România este neglijată de 20 ani, abia de un an de zile începînd să fie pusă pe picioare. *Dar aversiunea românilor cu putere politică față de germani nu poate fi contestată. O înclinație naturală există numai în cercurile de dreapta care însă, din cauza poziției lor progermane au fost opresate* [15] (s.n., H.B.).

Exploatînd conjunctura favorabilă lui în desfășurarea războiului, cel de-al III-lea Reich declanșează în România o ofensivă fără precedent pe terenul propagandei. Pentru coordonarea măsurilor, s-a căzut de acord între Secțiunea N.S.D.A.P. și Legația germană să se procedeze la o „*reorganizare a serviciilor propagandei germane în România, prin contopirea birourilor respective ale secțiunii și legației într-o Direcție a propagandei germane în România*".

Noua direcție a fost încredințată dr-ului Karl Otto Supprian, secretarul general al Institutului german de științe din Capitală, avînd ca adjuncți pe „ziariștii" Klaus Schickert și Rupert Pomprein. Pînă la sosirea fondurilor de la Berlin, conducerea Secțiunii N.S.D.A.P. a aprobat deschiderea de noi credite. Deloc întîmplător, pentru revistele ilustrate germane, destinate a fi difuzate *gratuit* prin librăriile „Hoetsch" și „Librăria germană" din Capitală, se alocă 200 000 lei, iar pentru cărțile germane destinate tineretului universitar suma este chiar mai mare : 300 000 lei. Ziaristei Edith von Cohler, amintită deja anterior, trimisa specială a ziarului „Deutsche Allgemeine Zeitung" și agentă personală a lui H. Himmler i se aproba de către conducerea N.S.D.A.P. un „nou spor" de subvenție de 100 000 lei în vederea acoperirii cheltuielilor su-

plimentare, de extindere a activității ei *în domeniul informațiilor interne din România.*

La propunerea Biroului de presă al Secțiunii N.S.D.A.P., conducerea acestuia aproba utilizarea permanentă *ca informatori* a unor oameni de presă străini din Capitală, deschizînd, în același timp, pentru acoperirea cheltuielilor ocazionate de utilizarea persoanelor în cauză, „un credit excepțional" de 140 000 lei lunar, cu începere de la 15 august 1940.

În același timp, unele firme din Brașov puneau la dispoziția fondului de propagandă al Secțiunii N.S.D.A.P. din România suma de 360 000 lei, după cum urmează :

— Firma Scherg	100 000	lei
— „ Frații Schiel	40 000	„
— „ Frații Czel	40 000	„
— „ Colorom	50 000	„
— „ Stolwerk	30 000	„
— „ Schmultzler	50 000	„
— Ad-ția hotelului Coroana	50 000	„

„Aparatul de propagandă germană funcționează într-o amploare excepțională, dispunînd de personal și fonduri neobișnuit de mari. Activitatea informativă, în toate domeniile vieții publice, se desfășoară ca și în lunile precedente, primind, în măsura reclamată de necesități, forțe și fonduri noi" — semnalau organele Secției a II-a a Marelui Stat Major în cadrul buletinului informativ despre „Acțiunea germană în România" pe luna mai 1940. În același document, se sublinia că „Fritz Fabrițius, *landenführerul* — conducătorul pe țară al V.D.R. (Comunitatea Națională a Germanilor din România) și totodată, președinte al Uniunii Germanilor Minoritari din Europa, se află tot timpul la Berlin, *fiind unul din colaboratorii lui Hess, locțiitorul Führerului.* Conducerea Comunității Naționale a Germanilor din România a fost încredințată, pe timpul absenței lui Fabrițius, dr. Wolfram Bruckner, *care depune toate eforturile pentru a adinci și mai mult colaborarea cu național-socialismul".*

Hans Berndt von Haeften, care coordona problemele de propagandă și dr. Kurt Welkisch, *atașatul* presei, și-au creat curînd în societatea bucureșteană un larg cerc de

relații de la care obțineau date despre situația din România pe care le înaintau sub formă de rapoarte informative Ministerului german de Externe. Ultimul, considerat un bun amfitrion, primea aproape pe toată lumea din largul său anturaj, la Secția de presă a Legației germane din fosta stradă Victor Emannuel (actualmente strada Snagov — n.n.) transformată ad-hoc în sediu al unor reuniuni mondene.

O amploare deosebită capătă propaganda de război, fiind difuzate fără avizul cenzurii militare românești numeroase broșuri, buletine, fotografii, privind campaniile de cotropire a țărilor europene. „Membrii Legației germane din Capitală — semnalau organele Secției a II-a a Marelui Stat Major — au distribuit în rîndul intelectualilor români broșura intitulată „A patra carte germană" (Norvegia) editată sub auspiciile Ministerului Afacerilor Străine al Reichului, și o a doua broșură cu titlul „Documente privitoare la politica anglo-franceză de extindere a războiului" (? !). Serviciul de propagandă german, potrivit unei știri prezentată ca neconfirmată, studia posibilitatea de a încheia un acord cu Marele Stat Major pentru a obține dreptul să ruleze în fața soldaților români filme documentare asupra campaniilor din Polonia, Norvegia și Danemarca. La 12 mai 1940, Legația germană difuza sub formă de buletine multiplicate la gestetner, raportul Comandamentului Suprem al Armatei Germane către guvernul Reichului, cu privire la Belgia și Olanda, în care se menționa, între altele, că... intrarea trupelor germane în aceste țări „a fost provocată de aliați constituind o necesitate vitală pentru existența Reichului" (! ?) Acest buletin netrecut nici el pe la Serviciul cenzurii militare, era distribuit chiar și membrilor guvernului și altor personalități importante. La rîndul său, „Buletinul german" editat de Deutsche Korespondenz-Berlin, Grünenwald [1], în limba română, publica un articol intitulat „Metodele serviciului secret englez" în care încerca să motiveze agresiunea germană asupra Olandei prin aceea că deși se declarase strict neutră, aceasta colaborase în secret cu aliații. În acest sens erau redate legăturile care ar fi existat între „serviciul de informații englez, condus de căpitanii Best și Stevens, actualmente arestați în Germania* și serviciul secret olandez condus de

* Cei doi ofițeri englezi erau arestați în Germania ca urmare a unei „combinații" provocatoare a spionajului nazist.

generalul de brigadă Oorscof". Întrecînd orice uzanță, la 5 mai 1940, Oficiul turistic german afișa în Calea Victoriei, la sediul societății germane „Hapag" patru vitrine cu fotografii din război, puse la dispoziție de colonelul Gerstenberg, atașatul aeronautic al Reichului.

Verner Voss, consilierul de presă al Legației germane, înmînă și el directorului ziarului profascist „Porunca Vremii", Ilie Rădulescu, suma de 500 000 lei drept subvenție pentru ziarul său. La scurt timp, acest ziar publica o suită de articole sub deviza „Ce țări vor fi victimele extinderii războiului de către englezi (! ?) Neutrii se tem acum de acțiuni noi".

Organele române ripostează cu promptitudine față de această campanie provocatoare a Germaniei naziste și cenzurează cu fermitate presa și publicațiile celui de-al III-lea Reich. „Legația germană a raportat telefonic la Berlin — semnala un material al organelor române — că în ziua de 17 mai a.c., ultimele numere ale revistelor germane «Signal» și «Deutschland», confiscate din ordinul Ministerului Propagandei Naționale, nu pot fi liberate, conținutul lor fiind calificat de autoritățile românești *drept propagandă interzisă*.

Legația a comunicat în același timp la Berlin și *noua dispoziție a ministerelor de Interne și Propagandei, prin care se instituie o comisiune cu menirea de a controla activitatea ziarelor, revistelor și agențiilor de presă și publicitate din întreaga țară*" (s.n., H. B.).

Măsurile autorităților române irită în mod vizibil pe reprezentanții celui de-al III-lea Reich, care nu își pot desfășura acțiunile de propagandă. La 24 mai, rețeaua Serviciului Secret de Informații raportează că printre funcționarii superiori ai Legației germane se constată o stare de enervare determinată de faptul că „unele ziare bucureștene exercită o acțiune avînd un caracter ce reprezintă expresia unor sentimente antigermane". Cercurile germane relevă că fotografii reprezentînd personalități din Anglia și Franța sînt reproduse în locuri mai evidente din corpul ziarelor românești, pe cînd cele ale unor personalități germane sînt prezentate în locuri mai puțin importante ; pe de altă parte, comunicatelor franco-britanice li se acordă precădere față de cele ale Comandamentului german, iar informațiunile trimise de agențiile de presă ale aliaților

sînt reproduse cu litere mai mari decît cele ale agenției D.N.E.

Patru zile mai tîrziu, Legația germană primește mai multe colete diplomatice care sînt repartizate la Serviciul propagandei aflat chiar în clădirea legației, fiind condus de consilierul Hoffman. Investigațiile indică prezența unui stoc de 10 000 exemplare ale ziarului Paris-Noir, conținînd „ilustrații și caricaturi sugestive contra Angliei și Franței", ce urmează a fi „răspîndite clandestin în rîndul supușilor germani din țară și filogermanilor cunoscuți", după cum semnalează un material al Prefecturii Poliției Capitalei, care, „potrivit ordinelor în vigoare a luat măsurile necesare de supraveghere *în vederea confiscării lor*".

Partea a V-a

Spre noile avanposturi

1. S.O.E. — via Istanbul

În perspectiva întreruperii relațiilor diplomatice și chiar a intervenției stării de beligeranță, S.O.E. își organizează planul acțiunilor secrete în raport cu noile împrejurări.

Orientarea cabinetului englez continua să indice intenții ferme de a angaja acțiuni importante în România. Sarcina a fost confirmată cu deplină claritate și prin Memorandumul din 8 mai 1940 ; „*Principalele noastre obiective în România sînt ridicarea românilor la o rezistență pasivă și chiar la sabotaj activ*“ [1] (s.n., H. B.).

Dincolo de declarațiile în sine, se impune precizarea că începînd din toamna anului 1940, activitatea de sabotaj în România a mașinii de război germane din partea serviciilor aliate *se încheia definitiv*, odată cu retragerea la Belgrad a Secției S.O.E. pentru Balcani împreună cu rezidenții ce dețineau rol de coordonare în acest domeniu. De altfel, evoluția rapidă a evenimentelor în Balcani în vara și toamna anului 1940, avea să lipsească de finalitate chiar și intențiile mai vechi, deși ele continuaseră să fie menținute pe lista priorităților *. E drept că pentru

* În iulie, la Londra, fusese mai întîi tergiversată, apoi abandonată propunerea ca Trezoreria britanică să plătească o sumă în lire sterline guvernului român pentru a sista livrările de petrol către Germania. Aceeași încetineală lipsea de scop practic și posibilitatea blocării Dunării, tratativele în vederea cumpărării din Palestina a unei nave convenabile nedepășind nici în toamnă stadiul negocierilor... — Cf. B. Sweet-Escott, lucr. cit., p. 35.

a impulsiona activitatea S.O.E.-ului la Belgrad, în noiembrie 1940 a fost trimis în fruntea acestei organizații însuși Tom Masterson, cu gradul de secretar I al Ambasadei engleze din Iugoslavia. Această numire urma „să contribuie la refacerea încrederii membrilor reprezentanței engleze, încredere ce fusese zdruncinată prin descoperirea de către iugoslavi a planului de a provoca explozii în zona Porților de Fier și de a bloca această zonă" [2].

Cu toate acestea, în ce privește acțiunile de sabotaj îndreptate împotriva celui de-al III-lea Reich din România, nu s-au mai înregistrat nici un fel de rezultate concrete din partea S.O.E. *Factorul primordial al luptei antinaziste l-a constituit și de aici înainte mișcarea de rezistență națională aflată sub conducerea Partidului Comunist Român. Nimeni și sub nici o formă nu va putea egala contribuția acesteia la lupta pentru eliberarea țării de sub tirania fascistă* (s.n., H. B.).

În urma evenimentelor din luna octombrie 1940, o parte dintre membrii legației și coloniei engleze părăsesc țara plecînd la Istanbul și Cairo. Între aceștia se afla și Archibald Gibson, șeful Secției Intelligence-Service-ului în România, înlocuit de Desmond Doran care „conducea" biroul pașapoartelor legației. Era constituită o secție a I.S. cu misiunea de a funcționa nestingherită, chiar dacă relațiile diplomatice ar fi fost întrerupte. Se fixează colaborarea cu diferite servicii informative, în special cu cele american, grec, turc și iugoslav.

Gardyne de Chastelain, considerat unul dintre cei mai importanți rezidenți ai S.O.E. în România se stabilise la Istanbul încă de la 29 septembrie 1940, atît pentru a-și asigura protecția în fața măsurilor represive ale legionarilor cît și în vederea creării viitoarelor condiții de lucru din Turcia și a prospectării mijloacelor de legătură din Orient spre România pentru momentul anulării posibilităților oficiale.

La 15 februarie 1941, prin ruperea relațiilor diplomatice, întregul personal a părăsit țara prin Constanța, rămînînd numai Buhagiar P., ajutor al atașatului comercial, pentru administrarea bunurilor legației enleze, în acord cu Legația S.U.A. care preluase apărarea intereselor supușilor englezi din România.

Colonelul Mac Nabb, atașatul militar pleca la Istanbul, ajutorul său, maiorul Davidshon, se stabilea în Iugoslavia, iar John Leigh Reed era acreditat pe lîngă legația engleză

din Budapesta, pentru a fi cu toţii în apropierea României şi a supraveghea activitatea I.S.-ului condus acum de Buhagiar.

Cei din urmă agenţi recrutaţi în România de către S.O.E. fac parte din rîndul unor cetăţeni străini care, în cazul unor viitoare conflicte nu ar putea fi supuşi izgonirii din ţară sau concentrării lor. O parte din arhive sînt predate Legaţiei S.U.A. Se acţionează clandestin prin diferiţi diplomaţi, ziarişti şi instituţii culturale. Sînt difuzate ştiri de provenienţă engleză, comentate şi amplificate în opinia publică românească. Unele persoane ce călătoresc în străinătate îndeplinesc oficiul de curieri. Firmele comerciale cu capital englez sau conduse de persoane cu vederi filoengleze reprezintă sedii camuflate ale rezidenţelor de informaţii. În România, sub un nume grecesc pare a se afla chiar Sinclaire William, şeful I.S. din Istanbul, declarat la venirea în ţară, comerciant. În ansamblu, se culeg informaţii economice, politice, militare. Majoritatea cetăţenilor francezi din România aderă şi ei la acţiunea „Franţei Libere" condusă de generalul De Gaulle şi fac propagandă pentru cîştigarea de noi partizani.

Este totuşi de constatat că la plecarea din ţară a serviciilor engleze, acestea nu dispuneau de suficiente reţete secrete capabile să le furnizeze datele de care aveau nevoie pe durata retragerii lor, durată care era greu de estimat în perspectiva ostilităţilor militare. Potrivit documentelor româneşti, un asemenea „grup" englez a fost cel constituit de ziaristul Mac Larren şi la care ne vom referi pe scurt pentru a ilustra stările de lucruri precare aşa cum se prezentau ele la acea dată.

*

...În mod oficial, Mac Larren îndeplinea în România funcţia de corespondent al agenţiei engleze „Reuter". Era un vechi agent al Intelligence Service în România unde acţiona pe linia culegerii de informaţii secrete din rîndul ziariştilor cu care avea legături.

La retragerea lui Archibald Gibson în Turcia, primeşte din partea acestuia misiunea de a se ocupa în mod expres de culegerea informaţiilor cu caracter militar referitoare la trupele germane sosite în România, îndeosebi cele privind genurile de arme, potenţialul, amplasamentul şi deplasările lor spre frontiere. Mac Larren nu se descurcă de unul singur în această complicată acţiune şi îl atrage pe ziaristul luxemburghez Cahen Yvan Frank, venit în

România în anul 1939, după ce patria lui fusese ancorată Reichului nazist. Statutul său de ziarist îi îngăduia să rămînă şi să lucreze nestingherit la Bucureşti, unde era acreditat pentru „Paris-Midi", „Paris-Soir" şi „Journal de Geneve". Acceptă propunerea lui Mac Larren şi începe să culeagă date cu caracter militar despre armata germană din România. Recrutează la rîndul său pe un anume Eschenazy, cetăţean român, dîndu-i misiunea de a nota semnele de armă şi numerele maşinilor germane pe care le întîlneşte în Capitală.

Primele informaţii îi parvin lui Mac Larren prin Cahen Yvan Frank la scurt timp după înjghebarea „grupului secret". Procedeele pentru culegerea datelor sînt însă surprinzător de naive : Eschenazy nota direct în stradă, în plin centrul Capitalei, numerele şi însemnele militare ale maşinilor germane care staţionau în faţa marilor hoteluri.

Nu era greu de presupus ce avea să urmeze : la 26 ianuarie 1941, Eschenazy a fost arestat în dreptul hotelului Lido din bulevardul Take Ionescu în timp ce completa un carnet cu numere şi desene de pe maşinile ce soseau pentru alimentare cu benzină la staţia din faţa hotelului... A urmat şi reţinerea lui Cahen Yvan Frank, iar în anchetă acesta a avut tăria de a nu divulga numele recrutorului său, Mac Larren, care, la două săptămîni de la acest incident, părăsea liniştit România şi se stabilea la Istanbul. „Reţeaua" creată de el nu va putea beneficia însă de aceeaşi şansă : la 21 noiembrie 1942, Curtea Marţială a Comandamentului Militar al Capitalei îi judeca pe Cahen Yvan Frak şi pe Eschenazy pentru spionaj, respectiv trădare, condamnîndu-i la 8 şi 10 ani închisoare. Inutil a mai sublinia că în spatele acestui episod se aflau carenţe de instruire elementară a celor doi de către un vechi agent al Intelligence Service-ului asupra modului în care trebuia să se organizeze culegerea datelor secrete.

*

Începînd din toamna anului 1940, Istanbulul devine unu dintre cele mai importante „baze operaţionale" ale serviciilor secrete ale statelor beligerante, şi nu numai ale acestora. Anglia îşi concentrează aici secţiile speciale ale serviciilor sale pentru ţările balcanice. Potrivit colonelului B. Sweet-Escott, S.O.E. dispunea aici de două grupe.

Una dintre ele era destinată sabotării echipamentelor și depozitelor Axei aflate pe teritoriul turc. Prioritatea viza petrolierele italiene care aduceau petrolul românesc de la Constanța spre Grecia. Rezultatele practice rămîn însă nule.

Cealaltă grupă era chiar Secția a III-a S.O.E. pentru România, care coordona acțiunile de spionaj și război psihologic. Prin poziția ei avea sarcina de a menține legătura cu persoanele și rețelele din țară. „Exista un du-te-vino constant între Turcia și România, contactele fiind asigurate de către De Chastelain însuși, precum și de Bill Harris-Burland. *Noi eram încă în corespondență cu Maniu, deși el hotărîse, acest fapt fiind evident, să aștepte ca deznodămîntul războiului să se contureze ceva mai clar, înainte de a trece la o acțiune mai hotărîtă...*" [3] (s.n., H. B.).

Treptat, la Istanbul se stabilesc și alte cadre importante ale S.O.E. cu responsabilități directe pe spațiul României. Între aceștia, și Desmond Doran, ultimul conducător al serviciului de spionaj englez în România după plecarea lui Archibald Gibson. Mai tîrziu, după invadarea Iugoslaviei de către Germania nazistă se va stabili aici și E.C. Masterson*.

În afară de rezidenții serviciilor secrete britanice, la Istanbul se grupează și reprezentanții unor organizații de rezistență franceze, poloneze, cehoslovace, precum și nu-

* E. C. Masterson (Tom), director la „Phöbus" din Anglia și acționarul principal al societății „Unirea", s-a remarcat încă în timpul primului război mondial în legătură cu acțiunea de determinare a statului român să-și autodistrugă petrolul pentru a nu cădea în mîna invadatorilor Puterilor Centrale. Cu acest prilej el a primit Ordinul pentru Servicii Deosebite.

La începutul celui de-al doilea război mondial a coordonat acțiunile de sabotare a mașinii de război naziste în petrol și la Dunăre. După eșecul acțiunii engleze de la Dunăre din aprilie 1940 și retragerea la Belgrad a Secției S.O.E. pentru Balcani, Tom Masterson a însoțit și aici organizația specială engleză, iar în vara anului 1941 i s-a încredințat conducerea unei secțiuni de „subversiune politică" în Balcani. După intrarea Statelor Unite în război și pînă în noiembrie 1942 a fost trimis la Washington pe lîngă Coordonatorul Informațiilor Secrete și din luna iunie a aceluiași an, șeful O.S.S., William Donovan — „pentru a-l sfătui în problemele Balcanilor și Orientului Mijlociu". Colonelul E. C. Masterson a fost numit apoi la Cairo într-o poziție cheie a „Forței 133", în special în legătură cu România. Fratele său, Ted Masterson, care devenise, de asemenea, cadru al S.O.E., era în 1944 locotenent-colonel.

meroşi cetăţeni cu poziţie antinazistă din ţările cotropite de-al III-lea Reich.

La rîndul său, spionajul german, care este conştient de poziţia favorabilă pe care o prezintă teritoriul turc pentru depistarea operaţiilor secrete ce sînt lansate de aici împotriva celui de-al III-lea Reich, îşi amplasează şi el pe malurile Bosforului puternice rezidenţe de informaţii. Istanbulul devine astfel un important turn de observaţie spre Balcani şi Orient, o arenă a disputelor ascunse, în care miza jocului este asigurată prin recrutarea şi dirijarea reţelelor ori prin interceptarea canalelor secrete ale statelor implicate în marea conflagraţie.

2. „Taxim-Bar"

Încă de la crearea la Istanbul a Secţiei a III-a S.O.E. pentru România, rezidenţii englezi procedează la identificarea tuturor românilor aflaţi temporar sau permanent în Turcia ori a acelora care, prin natura serviciului sau a ocupaţiei, călătoresc frecvent în această ţară. Măsura este foarte importantă deoarece poate asigura posibilităţi nebănuite pentru crearea unor linii informative ori de curierat spre ţară.

Importantul oraş al Turciei, sprijinit pe două continente, cu o viaţă tumultuoasă, specifică marilor porturi, dominat de un bogat amestec de civilizaţii, culturi şi obiceiuri, toate într-o alăturare fascinantă de istorie şi realitate cotidiană, în care marile palate şi înaltele minarete domină larma şi aglomerarea greu de imaginat a numeroaselor magazine, bazaruri, ateliere artizanale şi prăvălii mărunte, pare să ofere serviciilor de spionaj posibilităţi nelimitate... În măsura în care acest veritabil furnicar asigură anumite şanse cadrelor de informaţii, el este totodată şi un imens viespar în care apar reale riscuri, atunci cînd controlul şi verificarea activităţii agenţilor secreţi nu se efectuează cu grija necesară.

Istanbulul anilor '40 avea totuşi pentru români oazele lui, pe care cei interesaţi le descopereau după un anumit cod al căutărilor pline de farmecul necunoscutului. Odată ajunşi pe malul Bosforului, după ce cunoşteau vestigiile orientale, oboseau curînd de atîta umblet, căutînd şi locuri mai tihnite. Aflau astfel despre existenţa unui local cu

specific românesc foarte frecventat : restaurantul „Taxim-Bar". Ajunşi acolo constatau că acesta nu se deosebea cu nimic de „Carul cu Bere" sau „Pescăruş". Era atrăgător, reuşind să transpună cu fidelitate atmosfera „de acasă", începînd de la mobilier şi covoare, pînă la meniu şi orchestră. Marinarii şi oamenii de afaceri ştiu deja de existenţa lui şi îl frecventau. Erau prezenţi în număr mare şi străinii care au fost în România, care voiau să audă o vorbă românească şi să mai afle noutăţi. Ca într-o unică familie, toţi păreau a se cunoaşte de mult, se salutau cu uşurinţă şi se bucurau de ambianţa realizată cu talent de directorul localului, Mişu Iorgulescu, care i-a adus din ţară şi pe Weiner Frantz, fost conducător de diferite localuri, acum director de bar la „Taxim", precum şi pe ospătarii Ion Burtea, Gheorghe Iosif, Romulus Timpeanu, Mihai Nicolae şi Papacostea Simion.

Drumurile englezilor se îndreaptă şi ele în modul cel mai firesc spre „Taxim-Bar", care devine curînd pentru ei un amplasament favorabil pentru realizarea investigaţiilor, contactelor şi a întîlnirilor cu viitorii agenţi. Totul începe, în asemenea împrejurări, prin apropierea personalului român, care se dovedeşte receptiv cauzei engleze, în frunte cu Mişu Iorgulescu. Acesta va sprijini fără rezerve orice solicitare engleză, atît în Turcia cît şi în ţară, unde se deplasează destul de des pentru aprovizionare şi diferite aprobări.

După Mişu Iorgulescu, care devine pentru agenţii englezi nu numai „omul casei", dar mai ales un important rezident, De Chastelain îl recrutează pe Weiner Frantz, care avea, ca director de bar, posibilităţi ideale de a realiza acoperirea unor acţiuni secrete, îndeosebi a întîlnirilor conspirative şi a schimbului de materiale. El este o importantă sursă care furnizează date despre legăturile şi mişcările germanilor care, şi ei, frecventau asiduu localul pentru a-şi crea posibilităţi informative. Ospătarii Gheorghe Iosif şi Papacostea Simion au fost, de asemenea, recrutaţi de către G. de Chastelain şi este greu de înţeles de ce anume rezidentul englez nu a acţionat în acelaşi mod şi asupra celorlalţi ospătari, pentru a „bloca" infiltrarea spionajului nazist. Oricum şi aici, are loc un „mic duel", în care fiecare serviciu beligerant îşi adjudecă o cotă parte. Prin asemenea surse, agenţii nazişti au realizat şi ei o atentă supraveghere informativă asupra rezidenţilor englezi din Istanbul şi a legăturilor lor, îndeosebi

asupra lui Mişu Iorgulescu, care ajunsese a fi considerat unul din curierii principali ai Secţiei a III-a S.O.E. pentru România.

Un rol important în angrenajul secret al acestei secţii l-a avut şi co-directorul restaurantului „Taxim", Alexandru Stelescu, de profesie ziarist, care devine cu timpul unul din principalii agenţi recrutori ai lui G. de Chastelain şi Kendel.

3. Filiera

După sosirea la Istanbul, G. de Chastelain aşteaptă cu înfrigurare un semn de la Desmond Doran, rămas la Bucureşti, cu care stabilise ordinea de acţiune pentru recrutarea unor vechi amici şi înjghebarea unei organizaţii secrete cu caracter pro-englez. Între timp el fusese acreditat în mod oficial pe lîngă Legaţia Angliei din Turcia, ca *„responsabil politic pentru România"* şi, împreună cu ceilalţi englezi, va pune bazele amintitei Secţii a III-a S.O.E., instalată în Cumhuriyet Caddesi 33 Taxim, fiind desemnat conducătorul acesteia.

*

În ţară se acţionează pentru crearea organizaţiei secrete prin atragerea oamenilor necesari. Între aceştia, inginerul Ion Popovici ocupa desigur o poziţie specială, fiind unul dintre cei asupra cărora G. de Chastelain dobîndise o fermă convingere în privinţa şanselor de atragere în activitatea secretă. Lucrase mult timp cu el în cadrul societăţii „Unirea" unde îl lansase în sfera intereselor engleze cărora se dovedise constant ataşat, desfăşurînd o activitate remarcată şi permanent stimulată de rezidentul englez. G. de Chastelain nu făcuse nici un secret din faptul că îl cultiva pentru o funcţie de conducere, şi, într-adevăr, la plecarea lui din ţară, Ion Popovici era numit în locul său ca director comercial al societăţii, poziţie din care nu putea refuza să se pună în slujba Angliei. În luna septembrie 1940, cînd G. de Chastelain părăsea ţara, Ion Popovici era deja recrutat de către acesta, primind misiunea de a „căuta să-şi apropie oameni de nădejde pentru a forma un grup secret în slujba Angliei".

La scurt timp, după ce s-a stabilit la Istanbul, G. de

Chastelain constată însă că în țară lucrurile nu demarau încă și revine în două rînduri în România sub acoperirea de curier diplomatic — în toamna anului 1940 și primăvara anului 1941 — înmînîndu-i și o importantă sumă lui I. Popovici — 80 milioane lei ! — din care urma să achite cheltuielile grupului în curs de formare. Popovici devine astfel și unul dintre principalii trezorieri, atît pentru grupul secret cît și pentru... finanțarea unor nevoi ale Partidului Național Țărănesc, cum îi precizase G. de Chastelain *.

Tot pentru un rol de conducere în organizație a fost recrutat și un al doilea inginer petrolist, Valeriu (Rică) Georgescu, director în cadrul societății „Româno-Americană". Studiase la Birmingham unde obținuse titlul de inginer de mine. Întors în țară se angrenează în politică, devenind membru marcant al P.N.Ț. Dobîndește curînd faima unui cameleon, avid de succese. Prin intermediul P.N.Ț. ocupă temporar chiar și funcția de subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale, iar în 1938 intră în „Asociația finanței și marii industrii". S-a căsătorit cu fiica lui Sever Bocu, membru marcant al P.N.Ț. și unul din apropiații lui Iuliu Maniu.

La societatea „Româno-Americană" el întreține strînse legături cu R. P. Bolton, directorul acestei societăți, care fusese adus la conducerea ei după anul 1936 cu scopul de a contrabalansa presiunile tot mai accentuate ale germanilor. De altfel, Bolton îl angajează special pe Rică Georgescu pentru a servi acestui scop iar inginerul român face progrese, reușind în calitate de „administrator delegat să saboteze numeroase dispoziții cu privire la industria petrolieră, iar prin indiferență și rezistență pasivă, să împiedice o producție normală de țiței a societății...", astfel cum reține un document al timpului.

În 1938 devine membru marcant în Consiliul de conducere al asociației „Amicii S.U.A.", iar în martie 1939, cînd R.P. Bolton pleacă din țară, Rică Georgescu îi preia fără dificultate funcția.

Recrutarea propriu-zisă a lui Rică Georgescu a fost efectuată în luna februarie 1941 de către „consulul" Des-

* Potrivit unui document al S.S.I., unele din fondurile Partidului Național Țărănesc proveneau și de la Intelligence Service, primite prin G. de Chastelain și alți rezidenți. La rîndul său, casierul P.N.Ț., Ștefan Mihăilescu, era, în același timp, și casierul Intelligence Service-ului în România.

mond Doran, după plecarea la Istanbul a „ziaristului" Archibald Gibson, care pregătise de fapt atragerea sa în organizația secretă engleză. Desmond Doran îl însărcinează pe Rică Georgescu cu „crearea și conducerea unui grup de spionaj în favoarea Angliei".

Desemnarea celor doi conducători de societăți petroliere în fruntea acestui grup relevă că unul din obiectivele urmărite de S.O.E. era și alimentarea Londrei cu informații secrete, îndeosebi din domeniul petrolier, care prezentau maximă importanță pentru Aliați în desfășurarea războiului cu Germania nazistă. Se știe că încă în luna mai 1940, memorandumul șefilor de state-majore ai Angliei *aprecia că declinul petrolier al Germaniei naziste va constitui unul din factorii decisivi pentru înfrîngerea acesteia*, iar premierul W. Churchill, principalul adept al concepției care considera aviația drept „cavaleria războiului modern", formulase și el, în același an, opinia că „numai forța aeriană poate cîștiga războiul", opinie însușită ulterior și de importanți strategi ai aviației S.U.A. În perspectiva că evoluția ostilităților se va concentra asupra frontului aerian, pe măsură ce raza de acțiune, puterea de foc și viteza avioanelor îngăduiau dezvoltarea bombardamentelor strategice, informațiile cu caracter petrolier, îndeosebi din România, deveneau indispensabile în tabăra aliată, iar crearea în Anglia a Comitetului special de informații — așa-numitul Comitet Lloyd —, la cererea șefului Statului Major al Aerului, imediat după declanșarea ostilităților, vorbea de la sine. În aceeași măsură, se cuvine a fi subliniat și faptul că un alt organism la fel de important în domeniul războiului petrolier, „Comitetul Hankey", își baza acțiunile, deopotrivă cu cele ale șefilor de stat-major și Comitetului Apărării, pe sursele organelor de spionaj, inclusiv ale ramurii speciale a Ministerului Economiei de Război și pe contactul strîns cu personalul tehnic al marilor companii petroliere britanice [1].

Este semnificativ, de altfel, că filiera Rică Georgescu — Ion Popovici a fost considerată, în principal, „o agentură informativă și de sabotaj pe Valea Prahovei, fapt recunoscut fără echivoc de Ion Popovici și confirmat de Eugen Cristescu în memoriile sale, în care precizează că „la plecarea englezilor din România, Rică Georgescu, fiind inginer în petrol, și binecunoscut și apreciat de ei, a fost rugat să informeze la Istanbul cu tot ce se va întîmpla în zona petroliferă din țară".

De menționat însă că Rică Georgescu se detașează în fruntea organizației secrete și pentru un alt motiv de natură esențială, asupra căruia insistă și fostul șef al Serviciului Special de informații în memoriile sale : „Cum inginerul Rică Georgescu era ginerele lui Sever Bocu, fruntaș național-țărănist, *întreținea cu Istanbulul și unele legături ale oamenilor politici români cu englezii*". Faptul nu pare să-l deranjeze deloc pe Ion Popovici, care preferă să se ocupe de „problemele tehnice" ale activității grupului.

Organizația se constituie treptat, pe principiul nucleelor separate. Potrivit cerințelor impuse de o asemenea organizare, sînt atrase mai multe categorii de persoane. Cei mai importanți erau, firește, agenții informatori, recrutați pentru procurarea datelor secrete. Se creează totodată și un „aparat tehnic" format din cifratori, transmisioniști, curieri, și „căsuțe poștale", domeniu ce revine treptat inginerului Ion Popovici care a și trecut în acest scop la constituirea nucleului Vișa — Beza — Bălan — Radocea, utilizat îndeosebi pentru transmiterea și recepționarea mesajelor secrete.

Întrucît S.O.E. nu asigurase grupul cu un aparat de radio emisie-recepție *, transmiterea informațiilor s-a făcut la început prin mesaje cifrate, scrise cu cerneală simpatică între rîndurile corespondenței de afaceri a societăților petroliere cu Instanbulul. Primul om recrutat, Vișa Augustin, era funcționar la C.E.C. și avea o excelentă memorie, motiv pentru care a și fost desemnat de către Ion Popovici ca principal ajutor al său în cifrarea și descifrarea mesajelor secrete către și de la Istanbul, fiind de altfel și deținătorul codului și cifrului.

Inevitabil, trebuiau găsiți și recrutați specialiști în radiofonie. Astfel, a fost recrutat de către Ion Popovici, radiofonistul Ion Beza, iar prin Vișa Augustin a fost atras Bălan Sache Iuliu, constructor radiofonist. Acesta din urmă, fiind șeful atelierului de radio al societății „A.E.G.", a montat în schimbul sumei de 6 milioane, un aparat de

---

* La acea dată, Secția a III-a (Română) a S.O.E. din Istanbul nu avea în țară un alt aparat T.F.F. disponibil, în afara celui destinat lui Iuliu Maniu, și nici posibilitatea să introducă un altul în mod clandestin în România, astfel cum rezultă și din memoriile lui B. Sweet-Escott. „...Pe atunci emițătoarele noastre radio pentru comunicații secrete cîntăreau circa 18 kg și aveau dimensiunile unei valize pentru week-end. Aceste aparate erau greu de procurat chiar în Anglia...". Cf. B. Sweet-Escott, op. cit., p. 84.

emisie-recepție, cu ajutorul căruia s-a intrat în legătură cu postul Z-4 al Secției a III-a (Române) a S.O.E. din Istanbul, și de unde primea telegrame cifrate destinate președintelui P.N.Ț., Iuliu Maniu, cereri de informații secrete din partea lui G. de Chastelain sau Archibald Gibson, care trebuiau obținute din țară de către grupul Rică Georgescu — Ion Popovici.

Transmisiile și recepțiile clandestine, efectuate de Ion Beza, care era și operator T.F.F., au avut loc în perioada aprilie-iulie 1941, sub indicativul „IACOB". Aparatul a funcționat în strada Sabinelor nr. 32, la domiciliul lui Bălan Sache Iuliu, și apoi chiar la sediul firmei „A.E.G.".

Rică Georgescu i-a recrutat pe Popescu Cezar, Iuca Alexandru, Minovici Furnică Dumitru, Ghilezan Emil, Iaroslavschi Mihai și Ștefan Cosmovici. Ultimul îi fusese indicat lui Rică Georgescu pentru a fi folosit în cadrul grupului, chiar de către Desmond Doran înainte de plecarea sa din țară.

Selecționarea agenților care au fost recrutați în acest grup nu s-a făcut după reguli riguroase, factorul întîmplător fiind predominant. Au lipsit chiar și măsurile elementare de verificare a garanției sincerității oamenilor cît și cele asupra valorii informațiilor. În general, regulile muncii conspirative nu s-au dovedit a fi la îndemîna conducătorilor acestui grup secret, alcătuit de altfel într-un mod surprinzător de hibrid.

Grupul se mărește totuși, ajungînd în vara anului 1941, la 17 persoane, dintre care, cu greu se pot distinge agenții autentici de cei care aveau legături mai mult sau mai puțin întîmplătoare cu conducătorii grupului și destul de rar legături informative clasice cu aceștia. Este pe deplin edificatoare în acest sens constituirea „nucleului" Iaroslavschi — Cosmovici. Acesta din urmă, pretins inginer, în realitate un individ cu studii ratate la Paris, ajunge, în împrejurări neelucidate, funcționar la Crucea Roșie Română, și chiar delegat pe lîngă Crucea Roșie Daneză-Suedeză. La o vînătoare în Moldova, în iarna anului 1940, l-a cunoscut pe Bertont, însărcinat cu lichidarea fondurilor britanice în România. Acesta l-a invitat apoi la o masă în decembrie 1940, unde l-a prezentat lui Desmond Doran. După mai multe întîlniri, Bertont, care urma să părăsească țara, i-a propus, în februarie 1941, să intre ca „secretar" în serviciul lui Desmond Doran, care lucra la Consulatul

palestinian, fapt pe care Ştefan Cosmovici l-a acceptat. Pe această „bază" a fost formulată recomandarea lui Desmond Doran ca Rică Georgescu să-l preia şi pe Ştefan Cosmovici în reţeaua secretă pe care urma să o creeze.

În acest scop, Ştefan Cosmovici a fost căutat de „un fost prieten de la Paris", Mihai Iaroslavschi, care îi aminteşte de propunerea acceptată de el să lucreze ca secretar pentru englezi. Cosmovici înţelege despre ce este vorba, se declară de acord, şi primeşte misiunea de a culege informaţii despre „politica şi armata germană din România". Greu de spus cum anume fuscseră verificate posibilităţile lui Ştefan Cosmovici de a obţine date în acest domeniu şi, mai ales, ce garanţii de seriozitate prezentau sursele sale. Nu trebuie să fim aşadar surprinşi de faptul că în lipsa unor posibilităţi proprii de a culege informaţii, Ştefan Cosmovici vine la rîndul său cu... propunerea de a încadra în organizaţie pe un anume Sandu Kramer, zis Alexandru Dragu, pe care îl cunoscuse în împrejurări mai mult decît dubioase în vara anului 1940 în... grădina Copou din Iaşi, şi care îl întrebase „...dacă ştie vreun englez, deoarece are informaţii interesante". Kramer devine în acest mod membru al grupului, urmînd să „lucreze pentru suma de 12 000 lei, iar pentru informaţiile ce necesitau... speze speciale, să fie plătit cu... bucata".

La scurt timp, Kramer pretinde sume de bani tot mai mari, în primul rînd „mărirea salariului" său la 20 000 lei, în afară de „ştirile senzaţionale" plătite „cu bucata". În ce-l privea pe „recrutorul" său, Ştefan Cosmovici, acesta reuşeşte să încaseze pe patru luni 274 000 lei, din care i-a plătit lui Kramer 70 000 lei. Pentru a putea să-şi reţină cît mai mulţi bani, Cosmovici a inventat faţă de Iaroslavschi faptul că pentru a obţine informaţii de la o salariată de la Marele Stat Major, trebuie să plătească lunar încă 6 000 lei... A mai încasat odată suma de 5 000 lei pentru cheltuieli făcute cu „reactivul" *.

* La una din întîlniri, Iaroslavschi i-a spus lui Cosmovici că prima misiune ce o au, este de a căuta excremente de pasăre, necesare preparării unei cerneli (substanţă denumită şi „cerneală simpatică", folosită la scrierea textelor invizibile al mesajelor secrete — n.n.). Cosmovici i-a dat ideea că este mult mai simplu să cumpere doi canari sau sticleţi, pe care să-i ţină în colivie. Iaroslavschi a acceptat bucuros, a cumpărat păsările, şi pentru că ar fi trezit bănuieli cu această dragoste spontană pentru sticleţi, colivia a trecut în grija lui Cosmovici, care s-a oferit să furnizeze... preţioasa materie primă pe care o întrebuinţa Iaroslavschi la prepararea cernelii simpatice.

Pînă la descoperirea și arestarea întregului grup, în vara anului 1941, au fost transmise aproximativ 42 mesaje Secției a III-a S.O.E. din Istanbul, care cuprindeau informații din domeniile militar, economic și politic. Pentru a ne putea forma o opinie în legătură cu valoarea acestor informații, să le enumerăm pe cele furnizate de Sandu Kramer lui Iaroslavschi prin Cosmovici :

1. — Montarea de submarine și vedete rapide la Galați ;
2. — Sosirea unor tancuri germane ce merg pe șenile și roți ;
3. — Tancuri cu motor „Diesel", consum foarte redus ;
4. — Transportul unor geniști germani de la Constanța la Batumi ;
5. — Iugoslavia nu va semna pactul cu Germania ;
6. — Minarea drumurilor din Banat, partea dinspre Iugoslavia ;
7. — Planul de campanie german — atacul prin Bucovina, Herța și Galați-Reni, unde sînt multe trupe concentrate ;
8. — Schimbarea punctului de redresare a aparatelor Stuka ;
9. — Pontonul de la Turnu Măgurele a fost demontat în grabă și transportat în Moldova ;
10. — Știri diverse, în legătură cu legionarii și din viața evreiască ;
11. — Locul unde au căzut bombele în timpul bombardamentelor aeriene* ;
12. — O hartă a frontului nostru din Bucovina și Basarabia (care s-a dovedit însă a nu fi exactă) ;
13. — Știri asupra avioanelor și trenurilor care veneau sau plecau.

---

* Este vorba despre primul bombardament aerian efectuat asupra României în cel de-al doilea război mondial. El a fost efectuat la 13 iulie 1941 de aviația sovietică asupra zonelor petrolifere românești, fiind avariate rafinăriile „Astra-Română" și „Orion". Valoarea pagubelor a atins, după unele estimări, aproape 200 milioane lei. Acțiunea a stîrnit o deosebită îngrijorare la Berlin, întrucît, la acea dată, aeroporturile din Crimeea nu erau anihilate. Vezi Horia Brestoiu, vol. *Impact la paralela 45°*, Editura Junimea, Iași, 1986, p. 390.

Ştefan Cosmovici a mai furnizat o informaţie despre proiectul unui dig şi al unei baze de submarine la Taşaul pe care a primit-o dė la numita Lucia Holban (şi despre care i-a pretins lui Iaroslavschi că ar fi primit-o de la o persoană ce lucrează la Marele Stat Major—n.n., H. B.).

Aceste informaţii erau procurate în raport cu posibilităţile membrilor grupului, ori, aşa cum am menţionat deja, în urma unor indicaţii exprese primite din partea lui G. de Chastelain prin radio.

Încercări de joncțiune

1. Caruselul demersurilor secrete

Potrivit colonelului Byckham Sweet-Escott, englezii sperau să sprijine orice element de opoziție care era în România, cu scopul de a cauza cît mai multe necazuri lui Hitler în executarea politicii sale... Încă în primăvara anului 1940, Secția „D" (Divizia politică a Ministerului de război britanic) *a căutat să folosească pe Iuliu Maniu și partidul său național-țărănesc să lucreze pentru Anglia pe țărmul propagandei*" [1] (s.n., H. B.).

Analiza arăta că cea mai prolifică propagandă împotriva Reichului nazist era cea strîns legată de cauza națională a poporului român, grav lezată de evenimentele anului 1940. Un rol însemnat în afirmarea drepturilor naționale ale românilor asupra teritoriului Transilvaniei răpit prin Dictatul de la Viena îl aveau asociațiile patriotice care și-au desfășurat activitatea în pofida prigoanei autorităților legionare sau horthyste. Din inițiativa unui grup de membri ai Partidului Național Liberal, în frunte cu Amedeu Bădescu, la 8 septembrie 1940 a fost înființată *asociația „Ardealul"*, care își propunea să lupte împotriva Dictatului de la Viena, precum și contra aservirii României de către Germania hitleristă. Printre membrii acestei asociații se aflau profesorii universitari C. Rădulescu-Motru, Constantin Stoicescu, I. Florian, Aurelian Rădulescu, generalul Gabriel Negrei, mecanicul Iosif Păsătoiu. Generalul Negrei și Amedeu Bădescu au fost ares-

taţi de poliţia legionară şi eliberaţi numai după intervenţia lui Iuliu Maniu la conducătorul statului [2].

Pentru „înălţarea naţiunii, binele ţării şi dezrobirea fraţilor ajunşi sub stăpînire străină", în ziua de 6 octombrie 1940 s-a întemeiat la Bucureşti *asociaţia „Pro-Transilvania"*, sub preşedinţia lui Iuliu Maniu. La 15 noiembrie 1940, Tribunalul Ilfov a recunoscut asociaţia ca persoană juridică, dar a doua zi, Horia Sima a făcut să apară un Comunicat al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri prin care se anunţa desfiinţarea acesteia, întrucît activitatea ei era considerată „incompatibilă cu angajamentele şi interesele internaţionale ale României" [3].

Forurile engleze sesizează uşor fondul antinazist al activităţii acestor asociaţii române cu caracter patriotic şi iniţiază legături cu unii membri ai lor în vederea lansării temelor de propagandă prin intermediul canalelor războiului psihologic. Încă în perioada în care se mai afla în ţară, G. de Chastelain a intrat în legătură cu Iosif Păsătoiu căruia i-a declarat că Anglia doreşte să sprijine asociaţia „Ardealul". De comun acord cu conducerea asociaţiei, sînt stabilite tezele ce urmau a fi propagate din exterior prin canalele engleze, urmînd ca asociaţia să dezvolte în interior activitatea de propagandă în favoarea cauzei Angliei, furnizînd, totodată, o serie de informaţii la Istanbul.

După plecarea din ţară a lui G. de Castelain, Iosif Păsătoiu primeşte de la inginerul Ion Popovici suma de 10 milioane lei pentru dezvoltarea propagandei în favoarea Angliei. Sînt editate numeroase manifeste, Iosif Păsătoiu fiind sprijinit de Amedeu Bădescu şi Rădulescu Aurelian, ultimul ocupîndu-se de difuzarea manifestelor în rîndul studenţilor cu care era coleg.

Se creează astfel premise ca Iuliu Maniu să dispună, atît prin asociaţia „Ardealul" cît şi prin organizaţia Rică Georgescu — Ion Popovici, de instrumente de legătură cu Londra, cu atît mai mult cu cît conducerea S.O.E. simţea nevoia de a-l angrena pe liderul P.N.Ţ. în cadrul acţiunilor sale. La o întrunire de la Ministerul de Interne al Angliei din 20 februarie 1941, reprezentanţii S.O.E. continuau să declare fără rezerve *„că programul lor în România depindea în întregime de cooperarea suporterilor lui Maniu pe care se bizuiau că vor ţine legătura cu România, din moment ce Legaţia britanică plecase..."* [4] (s.n.), H. B.).

Liderul P.N.Ţ. formează astfel obiectul unor insistente demersuri din partea serviciilor secrete engleze, în condiţiile în care Londra continuă să-l considere un „anglofil ireductibil", iar în ţară el beneficiază de o anumită libertate de acţiune pe plan intern, mai ales că Ion Antonescu n-a distrus „rezerva politică" a P.N.Ţ. şi P.N.L., înlesnind chiar şi menţinerea de legături cu guvernele Marii Britanii şi Statelor Unite.

Liderul P.N.Ţ. se abţine însă, chiar şi în aceste circumstanţe, de la orice acţiuni, preferînd calea memoriilor faţă de Ion Antonescu, dintre care unele, trimise pe diferite canale dincolo de graniţă, erau folosite de propaganda de război britanică.

Londra era, evident, departe de a se declara mulţumită cu faptul că Maniu se rezuma la „duelul memoriilor" *. Potrivit unui document asupra căruia vom reveni, rezultă că însuşi G. de Chastelain dispreţuia acţiunea memorialistică a lui I. Maniu.

Indecizia şefului P.N.Ţ. afecta în cel mai înalt grad fluxul de date cu caracter politic aşteptate la Londra, unde, pe lîngă emisiunile în limba română ale B.B.C., îşi începuse activitatea şi „postul de radio pe 26 m" în limba română, creat la 12 octombrie 1940 în cadrul acţiunilor războiului psihologic. Era, de asemenea, etapa cînd se pregăteau să intre în acţiune şi alte mijloace de propagandă antigermană în limba română, la Istanbul, Cairo şi Ierusalim, şi care aveau nevoie de date din ţară.

Se impune să ne întrebăm care au fost totuşi posibilităţile tehnice de care dispunea Iuliu Maniu pentru a emite mesaje în străinătate şi ce informaţii a transmis el în mod efectiv în această etapă ?

---

* În legătură cu memoriile lui I. Maniu şi Dinu Brătianu, nu este lipsit de interes să cunoaştem şi punctul de vedere expus de Eugen Cristescu în faţa Tribunalului Poporului, în anul 1946: „...Valoarea protestatară prin acţiunea celor două partide se reducea la acţiunea unor fiţuici-manifeste pe care le trimeteau la Preşedinţia Consilului de Miniştri spre a le putea specula mai tîrziu ca «acte istorice»... Dar care era atunci importanţa ce o dădeau acestor «scrisorele» ? *Dacă am căuta să facem un tablou al victimelor celor două partide în raport cu măsurile represive de război, nu am avea cu ce să-l completăm. În schimb însă, putem scrie registre întregi cu numele organizaţiilor bancare şi industriale care au profitat de pe urma «Românizării», camuflajul întreprinderilor evreieşti, afacerile cu germanii şi îmbogăţiţii de război din cele două partide...*".

Trei autori străini aduc mărturii în această direcție. Astfel, Elisabeth Barker arată, în lucrarea pe care am citat-o deja, că *„reprezentanții S.O.E. i-au lăsat un transmițător W/T"* [5]. Faptul este confirmat de B. Sweet-Escott : *„Noi i-am lăsat lui Maniu aparatură radio, denumită Z-4, care a continuat să emită către birourile noastre din Istanbul pînă la 23 iunie 1941. În aprilie 1941 ni s-a transmis un mesaj potrivit căruia germanii intenționau să atace Rusia la data de 15 iunie"* [6].

La rîndul său, P. Quinlan, precizează : *„Odată cu retragerea legației Angliei, în februarie 1941, Hoare i-a lăsat lui Iuliu Maniu un radio emițător, dar acesta n-a vrut să se implice în acest tip de activitate subversivă. Pe de altă parte, el furniza date de spionaj prin aparatul său"* [7].

În temeiul acestor trei mărturii, putem conchide că Iuliu Maniu dispunea de două aparate de radio emisie-recepție : unul primit de la S.O.E. prin G. de Chastelain în toamna anului 1940, și altul lăsat de ministrul Angliei la București, în februarie 1941.

Așa cum susține însă Elisabeth Barker, *„aparatul W/T, care i-a fost încredințat în februarie 1941, a fost descoperit de autorități în august 1941* ; în primăvara anului 1942, S.O.E. i-a furnizat un nou aparat cu un nou cifru, cu ajutorul unui turc ce servea interesele onorifice ale consulatului finlandez"* [8], împrejurare în legătură cu care ne asigură și B. Sweet-Escott, care amintește că *„...G. de Chastelain a reușit să introducă un astfel de aparat în România"* [9].

În același timp, este necesar să reținem că pe lîngă aceste aparate de radio emisie-recepție lăsate de englezi, Iuliu Maniu a avut la dispoziție pînă în vara anului 1941 și pe cel al grupului Rică Georgescu — Ion Popovici. *Concluzia care se impune este aceea că liderul P.N.Ț. a avut suficiente posibilități tehnice pentru a se putea angaja în modul cel mai hotărît într-o activitate de rezistență și colaborare cu Aliații. Datele disponibile nu indică însă ca el să fi transmis pînă în vara anului 1941, mai mult de două mesaje englezilor, ceea ce este, în afară de orice discuție, cu totul infim în raport cu responsabilitățile pe care le afirma și, îndeosebi, cu așteptările Aliaților de la el.*

---

* În realitate nu era vorba de acest aparat, ci de cel construit în țară de către Bălan Sache Iuliu, tehnicianul grupului Rică Georgescu-Ion Popovici, și la care ne-am referit deja.

Care era de fapt cauza pentru care el evita în mod constant să efectueze emisiunile aşteptate ? Ar putea fi invocate lipsa unui operator capabil ori deficienţe tehnice în funcţionarea aparaturii. Asemenea cauze n-au fost însă amintite în această perioadă extrem de importantă în desfăşurarea evenimentelor şi care impuneau o atitudine deosebit de activă din partea lui Iuliu Maniu.

Pe această bază poate fi formulată opinia că *Iuliu Maniu îşi impunea o rezervă faţă de un asemenea gen de preocupări în aşteptarea — atît de caracteristică firii lui excesiv de prudente — unor clarificări politico-militare care să-l ferească pe el şi partidul său naţional-ţărănesc de orice fel de riscuri.*

Pentru depăşirea acestui serios impas, conducerea S.O.E. i-a ordonat lui G. de Chastelain să se deplaseze în secret în România. Aşa cum am precizat deja, potrivit unui document al Serviciului Special de Informaţii, „C. de Chastelain a reintrat pe bază de acte false în România în primele zile ale anului 1941".

Misiunea de activizare a grupului de rezistenţă încredinţată lui De Chastelain este confirmată de faptul că abia după venirea lui în România a avut loc ceea ce s-ar putea numi cu un termen militar, „joncţiunea" organizaţiilor Rică Georgescu — Ion Popovici cu Asociaţia „Ardealul", pe linia asigurării comunicaţiilor cu Istanbulul. În aceste împrejurări, aşa cum rezultă şi din documentele Serviciului Special de Informaţii, „G. de Chastelain a luat contact, printre alţii, şi cu Maniu şi Mihalache".

Rezultatul acestui contact secret pare să fi fost promiţător căci, aşa cum se va constata, opţiunile S.O.E. rămîn ferme. *„Englezii sperau ca Iuliu Maniu să ia conducerea activităţilor subversive"* — ne asigură Paul Quinlan [10] şi este firesc să considerăm că numai un asemenea obiectiv important a putut decide deplasarea în România în condiţiuni destul de riscante a celui mai important rezident al S.O.E. pentru întîlnirea lui cu liderii P.N.Ţ.-ului.

Iuliu Maniu se comportă însă şi în continuare la fel de contradictoriu şi nehotărît, stîrnind enervarea şi deruta englezilor. Acelaşi Paul Quinlan o spune fără rezerve : „*El* (Maniu — n.n.) *n-a vrut să se implice în acest tip de activitate subversivă pe care o dorea Londra*" [11]. Elisabeth Barker luînd în considerare şi trăsăturile specifice liderului P.N.Ţ., se apropie cu mai mult realism de concepţia

acestuia atunci cînd afirmă că deşi a cultivat contacte secrete cu Marea Britanie, Iuliu Maniu *„nu a intenţionat nici un moment să provoace o revoltă în România împotriva Germaniei şi nu avea vreo încredere în sabotaje sau activităţi subterane“* [12].

Spre surprinderea rezidenţilor S.O.E., Iuliu Maniu nu se mai arată dispus nici să se stabilească peste hotare în vederea coordonării acţiunilor de rezistenţă naţională. *„Nu am primit nici un fel de explicaţie asupra faptului că Maniu nu mai venea în străinătate deşi promisese acest lucru lui Hoare şi reprezentanţilor S.O.E., lui Gardyne de Chastelain personal“* [13]. În legătură cu aceste ezitări, Elisabeth Barker a scris : *„Prestigiul său putea, eventual, să-i mai atenueze negativismul... dar el avea o incapacitate temperamentală care nu-i permitea să se hotărască la timp în iniţierea unor acţiuni pozitive“* [14] (s.n., H. B.).

Este greu de spus dacă aceste ezitări — foarte exacte de altfel sub raportul caracterizării personalităţii lui Iuliu Maniu — erau apreciate ţinînd seama şi de o anumită diferenţă de tratament în ce-l privea, şi pe care liderul P.N.Ţ.-ului o sesizase în atitudinea Londrei. Astăzi ne apare limpede faptul că serviciile secrete engleze — spre deosebire de forurile politice londoneze — doreau stăruitor sosirea lui în străinătate *pentru a anima o mişcare de rezistenţă din exterior*. Byckham Sweet-Escott o spune deschis : *„Dacă ni s-ar fi permis să-l scoatem din ţară, am fi avut, după trei ani, o poziţie mult mai solidă decît am avut în realitate“* [15]. Este însă în afară de orice îndoială. că Iuliu Maniu, *chiar dacă a dorit să plece în străinătate nu avea intenţia s-o facă în calitate de invitat al S.O.E. ci ca om politic şi reprezentant al unui guvern român în exil. Dar el a ştiut că Londra îi refuză acest mandat şi a renunţat la plecare* (s.n., H.B.).

2. Emisiuni radio în Orient

În aceeaşi perioadă în care la Istanbul ia fiinţă Secţia a III-a S.O.E., se îndreaptă spre Turcia şi unele persoane refugiate din România de teama represaliilor legionare ori diverşi emisari ai partidelor de opoziţie. Indiferent de motivul ori de scopul deplasării lor în Orient, odată ajunşi acolo, ei s-au aflat în atenţia serviciilor speciale ale ambelor tabere beligerante.

În ce privește poziția lor politică, se impune constatarea că cei mai mulți dintre românii refugiați s-au situat pe o linie antinazistă și au militat pentru cauza țării și a luptei aliaților. Activînd în diferite organisme ale războiului psihologic, ei au condus „birouri române libere", au editat materiale de propagandă care au fost aduse și difuzate în țară ori au fost răspindite din avioane deasupra teritoriului românesc. Unii dintre ei au lucrat în cadrul unor posturi de radio ale aliaților, iar la sfîrșitul războiului le-au fost înmînate atestări oficiale privind activitatea lor împotriva nazismului.

Între aceștia, profesorul George Beza pare să fi ocupat o poziție oarecum aparte. Fără dubii, el făcea parte din categoria oamenilor cu o existență încărcată de contradicții, care a navigat pe direcții de viață paradoxale, și care i-au adus, nu odată, numeroase complicații *. La 11 noiembrie 1940 se refugiază în Turcia (cu familia) spre a se pune la adăpost de prigoana legionară dezlănțuită împotriva lui drept răzbunare pentru campania de presă ostilă pe care o desfășurase la adresa Gărzii de Fier.

Potrivit unor date, George Beza nu a ajuns în Turcia întîmplător ci la îndemnul și prin intermediul serviciilor speciale engleze. Încă în țară el se aflase în legătură cu Archibald Gibson care l-a scos peste hotare și l-a trimis la Istanbul unde a fost preluat de către G. de Chastelain pentru a-l angrena în cadrul frontului de propagandă, avînd în vedere pregătirea și experiența lui în domeniul publicisticii.

Într-adevăr, George Beza se dedică în Turcia unei intense activități de propagandă îndreptată împotriva Germaniei naziste și a dictaturii legionaro-militare din țară. Prima broșură pe care o scrie este intitulată semnificativ :

---

* A debutat de timpuriu în presă, încă în anul 1929, pe cînd urma studiile universitare, făcîndu-și ucenicia la „Epoca" lîngă Grigore Filipescu și Ion Pas.

Un anumit timp activează în mișcarea legionară, pe care o părăsește fără ezitări atunci cînd își dă seama că se află într-un grav dezacord de principii cu această organizație înfeudată nazismului german. La rîndul ei, Garda de Fier îl declară drept unul dintre dușmanii ei neîmpăcați, iar la 5 aprilie 1936, Congresul legionar de la Tîrgu Mureș îl condamnă la moarte !

În anul 1939 se angajează la Căpitănia Portului Constanța și, după ce urmează o școală, este încadrat ofițer III. Funcționează în această calitate pînă în luna noiembrie 1940, cînd se refugiază în Turcia.

„Statul legionar — instrument al stăpînirii germane în România".

Aproximativ în aceeași perioadă, au ieșit din țară și s-au stabilit la Istanbul, Cornel Bianu, Ștefan Nenițescu și Pavel Pavel, ca reprezentanți neoficiali ai P.N.Ț. și ai lui Iuliu Maniu, primul fiind și nepot și purtător de cuvînt autorizat al liderului P.N.Ț.

Rezidenții britanici Archibald Gibson, G. de Chastelain și Seton Watson au avut mai multe consfătuiri cu cei patru români pentru examinarea posibilităților de a organiza în Orientul Mijlociu o mișcare liberă română. De la început au apărut însă greutăți. În timp ce George Beza s-a declarat pentru începerea unei acțiuni de organizare a luptei împotriva nemților și a regimului antonescianolegionar, Cornel Bianu a precizat că... este împotriva oricărei inițiative, a oricărei acțiuni, deoarece mandatul său de la Maniu e limitat la ordinele ce primește. Pavel Pavel și Ștefan Nenițescu s-au plasat pe o poziție de mijloc.

În legătură cu punctul de vedere expus, George Beza editase și o broșură, în luna noiembrie 1940, în care scria : „România este ocupată de trupele germane și condusă de un guvern de agentură dușmană. Poporul român, exploatat și asuprit de germani, caută drumul care să-l ducă la biruință, la eliberare. Acest drum este lupta împotriva imperialismului german și a uneltelor nemțești din România" [1].

În februarie 1941 are loc la Istanbul ultima întrevedere a lui Archibald Gibson și G. de Chastelain cu George Beza, Cornel Bianu, Pavel Pavel și Ștefan Nenițescu, dar nici atunci nu s-a ajuns la un acord privind începerea „acțiunii politice antihitleriste în România", deoarece Cornel Bianu invoca din nou motivul că nu are un asemenea mandat din partea lui Iuliu Maniu.

La sfîrșitul lunii martie 1941, la propunerea Secției a III-a S.O.E., George Beza pleacă în Palestina, întrucît neutralitatea Turciei nu îngăduia dezvoltarea corespunzătoare a luptei de propagandă împotriva Germaniei naziste. Cu permisiunea autorităților britanice se stabilește la Casa Românească din Ierusalim și deschide un *Birou Liber Român* de presă și propagandă. Era sprijinit de ziariștii emigrați din România, George Horia, Henri Marcus, avocatul Solomon și studentul Gheorghe Barer.

Linia politică generală a propagandei a fost enunțată sub semnul „luptei de eliberare a poporului român de sub

dominația hitleristă". În acest scop, în luna aprilie 1941 el a fixat „Principiile de bază ale propagandei antinaziste românești", pe care le-a formulat în 11 puncte, între care :

— Lămurirea caracterului de exploatare nemiloasă și asuprire sîngeroasă a dominației naziste în România ;

— Demascarea instrumentelor românești ale dominației hitleriste în România ;

— Formarea convingerii că România se poate elibera numai prin luptă continuă și fără cruțare împotriva germanilor :

— Dezvoltarea și dinamizarea spiritului general de revoltă și de luptă organizată împotriva dominației germane și a instrumentelor ei din România.

În mare măsură, această nevoie de clarificare a apărut pe fondul unor neajunsuri sesizate de G. Beza asupra conținutului propagandei postului român de la Londra care, după opinia lui Beza, *nu era orientat în direcția unor acțiuni de luptă efective și nici nu avea un caracter net antigerman*. El nu a întîrziat să semnaleze opiniile sale cercurilor britanice cu care era în contact, fiind asigurat că, în măsura în care le va fi cu putință, vor căuta să remedieze lacunele emisiunilor postului.

Între timp au ajuns în Palestina și Cornel Bianu, Pavel Pavel și Ștefan Nenițescu, iar George Beza le-a reînnoit propunerile. În acea perioadă, conceptul său de propagandă era deja definitivat, fiind editat, în luna mai 1941, în cadrul „Manifestului luptei de eliberare". Cei trei refuză din nou să se alăture și, după scurt timp, au plecat la Londra.

George Beza primește însă încuviințarea autorităților engleze să coordoneze „*Mișcarea Liberă Română*" în *Orientul Mijlociu*. În acest scop i se *încredințează organizarea și conducerea unui post de radio în limba română* prin care să facă o propagandă conform principiilor enunțate, la recomandarea lui Cristureanu, care lucra în Departamentul Războiului Politic.

George Beza conduce postul de radio, ce funcționa sub indicativele Z-1 și Z-2, și la scurt timp i se alătură și Petre Vulpescu, un alt român venit din țară. De asemenea, la Ierusalim au mai desfășurat activitate de propagandă, inginerul Grossu, Ion Rubișteanu, Victor Constantinescu, Constantin Gheorghe-Beru, Zăgănescu, și alții.

După un timp, sprijinul britanic, în forma lui inițială, a fost retras urmînd ca emisiunile să fie organizate de către britanici, dar să fie sprijinite de Mișcarea și Biroul Liber Român, ale căror materiale le puteau folosi.

În august 1941 începe să funcționeze la Ierusalim postul de radio *„Independența României"*, devenit mai apoi *„Glasul Conștiinței Românești"*. „Am inaugurat emisiunile postului printr-o conferință despre «Lupta popoarelor lumii împotriva fascismului». Postul respectiv a adoptat, de la început, o linie politică net antigermană" — va scrie după război George Beza.

Activitatea lor era susținută și apreciată atît de englezii de la Ierusalim cît și de către cei de la Istanbul, îndeosebi de G. de Chastelain, care asigura legătura cu țara prin agenții și curierii pe care îi dirija spre Iuliu Maniu, grupul Rică Georgescu—Ion Popovici și asociația „Ardealul". Prin intermediul canalelor secrete create de către S.O.E., G. de Chastelain transmitea în țară și materialele de propagandă editate de Mișcarea și Biroul Liber Român de la Ierusalim. Activitatea acestora din urmă începe să ocupe un loc tot mai recunoscut în angrenajul acțiunilor engleze ale războiului de propagandă, fiind chiar consultați de către rezidenții S.O.E. asupra unor acțiuni ce priveau nemijlocit intensificarea luptei antinaziste, în condițiile în care inerția lui Iuliu Maniu ajunsese să-i neliniștească pe reprezentanții serviciilor speciale engleze. Pentru interesul pe care îl prezintă, vom reproduce integral una din scrisorile pe care D. Chastelain însuși, o adresează lui George Beza și Petre Vulpescu, la Ierusalim:

Istanbul
20 August 1941

Dragă Gheorghe și Petre,

Avînd acum cîtva timp ocazia să trimit niște materiale de propagandă în țară printr-un cunoscut al lui Aurel Dobrescu (fruntaș al P.N.Ț.-n.n.), am găsit că era bine din două puncte de vedere să rog pe omul meu să se ducă la Dobrescu și să-i predea lucrările voastre. Sper că veți fi de acord. Nu puteți fi altfel deoarece nu mi-ați dat alte.

adrese unde să mă duc și știam că George era mai demult în legătură cu Dobrescu. Cred, în orice caz, că rezultatul a justificat acțiunea mea. În primul rînd, Dobrescu va face tot posibilul să răspîndească lucrările acolo unde vor fi folosite și în al doilea rînd, chiar D-sa se arată dispus să conlucreze.

Alăturez o scrisoare din partea lui...

Am telegrafiat eri la Londra și la Jerusalim cerînd părerea lor în privința sumei cerută de Dobrescu de $ 15 000. Totodată aș vrea să am părerea Dvs. Prea s-a întîrziat dintr-un șir întreg de motive pînă acum, și cred că ar trebui să ne folosim fără întîrziere de acest ajutor care se oferă.

Curierul pleacă din nou peste cîteva zile și mai ia cu el un număr de buletine de ale Dvs.

Regret că amicul meu White nu a venit aci încă, ca să pot pleca eu la Dvs. Sper totuși că voi putea pleca în curînd.

Între Maniu și Antonescu se duce o adevărată luptă de memorii. Vă voi trimite, sper, cu același curier care aduce prezenta, exemplare după toate «petițiile».

Sper că treaba merge așa cum doriți, și urîndu-vă spor la muncă,

Rămîn al Dv.,
Sincer,

G. Thompson

În amintita scrisoare primită de către G. de Chastelain de la Aurel Dobrescu se spunea, între altele :

Dragă amice,

Cu plăcere îți comunic că sînt de acord să intensificăm acțiunea în contra dictaturilor...

Memoriul lui B, adus de amicul Mircea, e foarte prețios. În el se reflectează multe din ideile și sentimentele pe care le-am cultivat în colaborarea noastră. El e utilizabil ca bază pentru hîrtii mai puțin voluminoase. Te rog să-mi mai trimiți vreo

cincisprezece exemplare, de care am nevoie pentru o acțiune temeinică...

Te salut cu afecțiune,

Aurel Dobrescu.

Serviciul Special de informații, care a intrat în posesia acestor două documente, a formulat și precizările necesare pentru înlesnirea lecturii, și pe care le reproducem, de asemenea, integral :

„1. — Gardyne de Chastelain semnează cu pseudonimul G. Thompson ;

2. — Scrisoarea este adresată lui George Beza la Ierusalim. (Petre este Vulpescu Petre, despre care S.S.I.-ul nu aflase încă la acea dată că se afla acolo (n.n., H. B.) ;

3. — Lucrările de propagandă la care se referă G. de Chastelain că au fost trimise în țară sînt manifeste antigermane multiplicate de Biroul Liber Român din Ierusalim condus de Beza ;

4. — Agentul lui G. de Chastelain care a adus scrisoarea acestuia de la Istambul la București, lui Dobrescu, este Mircea Dinu sau Mircea Zăgănescu * (Zăgănescu se mai chema și Dinu — n.n., H. B.) ;

5. — Odată cu materialul propagandistic, agentul Mircea... a adus lui Dobrescu și o sumă de bani (probabil 1 000 dolari). Dobrescu a mai cerut încă 15 000 de dolari ;

6. — Amicul „WHITE" la care se referă De Chastelain în scrisoare este pseudonimul colonelului Bailey care era în acea vreme, 1941, șeful lui G. Chastelain ;

7. — De Chastelain disprețuia activitatea memorialistică a lui Maniu. Se poate constata aceasta din tonul întrebuințat atunci cînd se referă la aceasta în scrisoare : „Între Maniu și Antonescu se duce o adevărată luptă de... memorii" sau „vă voi trimite exemplare după toate... petițiile". Ceea ce nu-l împiedica, ca, din ordinul guvernului său, să continue a da sprijin politic și material lui Maniu: „Am telegrafiat ieri la Londra și Ierusalim (unde se afla Comandamentul Armatei Imperiale pentru Orientul Mijlociu și Centrala S.O.E. pentru aceeași zonă — n.n.,

* Fusese recrutat de Alexandru Stelescu, co-directorul restaurantului „Taxim-Bar", pentru serviciul de spionaj englez. A executat sarcini de curier, aducînd în țară bani și manifeste pentru cei ce activau în favoarea englezilor.

H. B.) cerînd părerea lor în privința sumei solicitate de Dobrescu".

Se desprind, de asemenea, și alte aspecte : G. de Chastelain era vădit enervat de rezerva lui Iuliu Maniu în privința declanșării unor acțiuni de propagandă antinazistă în România. „Prea s-a întîrziat dintr-un șir întreg de motive pînă acum..." — spune el. Lucrul era valabil, în egală măsură, și pentru refuzul constant al reprezentantului liderului P.N.Ț. trimis în Orientul Mijlociu, Cornel Bianu, de a se angaja în cadrul măsurilor războiului psihologic. Doar disponibilitatea lui Aurel Dobrescu îi apare șefului Secției a III-a S.O.E.-Istanbul ca fiind favorabilă dezvoltării unor acțiuni de propagandă antinazistă, pe baza materialelor întocmite de către Biroul Liber Român din Ierusalim, apreciate de altfel și de către Dobrescu, după cum am văzut.

În activitatea Biroului Liber Român de la Ierusalim apar și alte greutăți. După cum avea să noteze ulterior G. Beza, „existența în Orientul Mijlociu a unui post de radio antigerman devenea supărătoare pentru «d-nii de la Londra» care patronau postul pe 26 m. O corespondență însuflețită a început să se poarte între Londra și Orientul Mijlociu". Motivul supărării se putea datora și faptului că G. Beza tocmai încheiase un studiu critic ce-i fusese cerut de către cei de la Centrală pe o perioadă mai lungă asupra emisiunilor în limba română ale postului B.B.C. Studiul a fost înaintat de G.H.Q.-M.E. (Marele Cartier General din Orientul Mijlociu) la Foreign Office. Din răspunsul primit, rezulta că Londra continua să sprijine totuși concepția postului pe 26 m, criticată de G.H.Q.-M.E. pentru o mai scăzută combativitate antigermană, pe fondul vechilor contradicții politice între reprezentanții diferitelor departamente britanice.

Între timp, bizară coincidență, la începutul lunii septembrie 1941, ziarele „Porunca Vremii" și „Seara" atacau în coloanele lor formarea în Palestina a Biroului Liber Român, iar în Camera Comunelor, colonelul Wedgwond îi interpela și el pe ministrul Coloniilor : „Știe D-sa că un mare număr de refugiați ne-evrei au fost admiși în Palestina ? Dăm noi ospitalitate acelora care sînt inamicii sau aliații inamicilor noștri ?"

Ca urmare, în septembrie 1941, Colonial-Office cerea Ministerului de Externe și Ministerului de Război *să lichideze Grupul Liber Român din Palestina*. Gerge Beza a fost

chemat astfel la Cairo și i s-a spus că „românii de la Londra cer suprimarea mișcării", urmînd să se suspende activitatea din Palestina și să se reorganizeze întreaga mișcare pe alte baze și în alt teritoriu. La 1 decembrie 1941, în preajma declarării stării de război între Marea Britanie și România, activitatea Biroului Liber Român a fost într-adevăr suspendată.

La sfîrșitul anului 1941, Tom Masterson, care acționa pe atunci la Cairo, i-a declarat însă lui George Beza că *„este împuternicit de guvernul englez să trateze cu grupurile politice românești, cărora, fără a le recunoaște oficial guvernul, le încuviințează activitatea liberă"*. În cadrul tratativelor, colonelul Masterson era asistat de maiorul Hugh Seton Watson, cpt. Jules Amery și lt. Murphy. S-a discutat mai întîi posibilitatea unei colaborări cu „grupul Tilea-Boxshall"*, dar acest lucru nu s-a putut realiza nici cu „Comitetul Democrat Român" (Cornea-Mateescu-Dimăncescu) din cauza deosebirilor de concepții.

În iulie 1942, cu sprijinul colonelului Anthony Kendall, care dirija propaganda de război pe lîngă Marele Cartier General, George Beza a pus bazele unui post de radio liber român, *«Postul luptei de eliberare»*, în emisiunile căruia chema la luptă contra nemților. În 1943, George Beza a fost încadrat la „Political Warfare" în calitate de specialist în problemele românești și ca radiocomentator.

În același timp, la Ierusalim, în cadrul Departamentului războiului psihologic, desfășura activitate și Tudoran Maxim (Fischer), cetățean român, căruia i se încredințase funcția de director politic al tuturor emisiunilor în limbi străine ale postului de radio Ierusalim. El lucra sub conducerea lui Amery John, fost director al Asociației anglo-române din București, și Kendall Anthony, fost consul englez la Constanța.

Tudoran Maxim era un cadru vechi al Intelligence Service-ului în România. Înainte de anul 1939 figura în cadrul rezidenței engleze ce acționa la Dunăre pe linia Departamentului „D", ca salariat al societății de transporturi „Britanova". După evenimentele petrecute la Giurgiu în aprilie 1940, Tudoran Maxim a primit din partea lui G. de Chastelain misiuni în cadrul frontului de propagandă, îndeosebi de a asigura o tipografie clandestină pentru editarea manifestelor și a celorlalte materiale de propagandă.

* Colonelul Boxshall lucra în centrala de la Londra a S.O.E. Era ginerele prințului Barbu Știrbey.

Prin intermediul unui prieten, avocatul Deleanu Andrei (Grimberg Arnold), a fost preluată conducerea tipografiei „Bucur" din strada Colței 48. La indicația lui G. de Chastelain, în cadrul acestei tipografii au fost tipărite manifeste engleze pe care apoi le-au difuzat oamenii lui Tudoran Maxim. Întrucît unul dintre aceștia a fost surprins și arestat de Siguranță în timpul difuzării, pentru evitarea unor alte căderi, Tudoran Maxim a fost scos din țară clandestin la bordul unui avion englez, operațiune pe care a organizat-o Desmond Doran, „consulul" englez de la București.

După această dată, Deleanu Andrei a fost pus în legătură cu inginerul Ion Popovici, continuînd să tipărească manifeste pentru organizația condusă de acesta. Pînă în 1941, ing. Ion Popovici i-a achitat suma de 134 000 lei pentru manifestele pe care le tipărise.

În ce-l privește pe Tudoran Maxim, judecînd după misiunile îndeplinite în România și funcția de răspundere încredințată pe linia războiului psihologic în Palestina, putem conchide că era un agent important al serviciului de spionaj englez și care a fost recuperat nu întîmplător în condițiile amintite.

Românii care au acționat în Orientul Mijlociu au fost desigur numeroși. Ne-am referit doar la cei de mai sus pe temeiul legăturilor care au existat între aceștia și serviciile speciale engleze pentru a putea urmări o anumită continuitate în cadrul tematic specific lucrării noastre.

Duel cu reguli proprii

1. Infiltrarea

România era vizată de ambele tabere beligerante, îndeosebi pentru petrolul ei, care se afla inclus în mobilurile cu caracter strategic ale conflagrației. Importanța protejării rezervelor românești împotriva sabotajului și a bombardamentelor aeriene crește în mod deosebit pentru cel de-al III-lea Reich, în contextul evenimentelor primei jumătăți a anului 1941 în care s-a desfășurat o nouă etapă a bătăliei pentru petrolul mondial, și care a anulat și cea mai mare parte a șanselor germane de acaparare a petrolului din cele mai importante zone ale lumii.

Aceste circumstanțe se reflectă nemijlocit și în prioritățile serviciilor secrete germane în Balcani și în Orientul Mijlociu, zone aflate pe cele mai avansate poziții ale confruntării cu serviciile aliate. În strînsă legătură cu lupta pentru lichidarea rezidențelor și grupărilor secrete aliate din România, serviciile naziste se concentrează pe direcția anihilării legăturilor acestora cu centrele S.O.E. care asigurau dirijarea din exterior. În acest scop, începînd din toamna anului 1940, legăturile clandestine ale grupărilor proaliate din România sînt căutate febril pe teritoriile Turciei, Palestinei, Egiptului și Iranului.

Istanbulul și Ankara erau deja împînzite de agenți secreți care desfășurau un duel aprig. Cel de-al III-lea Reich aruncă aici numeroasele rețele secrete ale S.D.-ului Extern (Amt VI) și ale Abwehr-ului I și II. La rîndul lui, S.O.E.

răspunde energic, exploatînd la maximum posibilităţile sale superioare de implantare. La ordinea zilei, penetrarea reciprocă era deja definită drept obiectivul prioritar care nu mai lăsa nici o îndoială asupra intenţiilor combatanţilor.

Pentru depistarea centrelor engleze din străinătate care coordonează grupările secrete din România serviciile speciale germane au în vedere şi o anumită colaborare cu Serviciul Special de Informaţii, reorganizat şi el în urma ultimelor evenimente politice din toamna anului 1940. De altfel, însuşi Moruzov, în vederea atenuării exigenţelor Berlinului, se declarase în cele din urmă dispus să formuleze oferte dintre cele mai tentante : evacuarea tuturor „suspecţilor" străini şi români din zona petroliferă pentru evitarea eventualelor acte de sabotaj şi, fapt cu totul neobişnuit pentru el, crearea unui birou special care să se ocupe cu urmărirea serviciilor speciale engleze din România. Pentru această „colaborare" secretă, Moruzov se arătase dispus să conlucreze chiar şi cu Rohrscheidt, şeful organizaţiei de informaţii germane din România, „ataşat" pe lîngă Legaţia germană din Bucureşti, în fapt unul dintre conducătorii Gestapo-ului din România. În ce-l privea, amiralul Canaris, deşi acceptase cu entuziasm propunerea fostului conducător al serviciului român de informaţii, se declarase în modul cel mai categoric împotriva imixtiunii lui Rohrscheidt în intimitatea colaborării cu S.S.I., cu toate că în momentul respectiv — iunie 1940 — acesta ajunsese deja să beneficieze chiar de o anumită bază în cadrul S.S.I.-ului, prin relaţiile neoficiale pe care şi le crease cu ajutorul şefului Secţiei de contrainformaţii, Georgescu, peste capul lui Mihail Moruzov. Împrejurările legate de arestarea acestuia din urmă, îl lipsiseră însă pe Canaris de finalizarea amintitelor propuneri, iar Eugen Cristescu nu le-a reluat, preferînd să adopte încă de la început o linie prudentă şi strict reglementată în cadrul relaţiilor sale cu Abwehr-ul, mai ales că, încă de la numirea lui, constatase că va avea de făcut faţă unui întreg cortegiu de cereri, una mai abuzivă decît alta. Va hotărî, aşadar, să se conformeze în modul cel mai strict ordinelor primite din partea generalului Antonescu şi să ceară pentru fiecare problemă mai importantă aprobarea acestuia, care se dovedea, după rebeliunea legionară, destul de circumspect faţă de imixtiunile serviciilor naziste de spionaj în viaţa internă a României.

Foarte curînd, Abwehr-ul a simțit această rezervă și, cunoscîndu-i temeiurile, a înțeles că va putea apela la serviciile S.S.I.-ului numai în cazuri extreme, cînd nu avea alte căi de ales. De pildă, nu putea renunța la astfel de solicitări cum erau cele referitoare la *„pașapoarte emise de țările neutre și coloniile sau dominioanele engleze, precum și sigilii de pașapoarte, timbre de pașapoarte și legitimații militare"*, necesare în mod evident spionajului german pentru contrafacerea documentelor de călătorie pentru agenții ce urmau a fi infiltrați în exterior. Va manifesta însă serioase rețineri în cadrul colaborării cu Serviciul Special de Informații pentru scoaterile propriu-zise de agenți în exterior, deși uneori faptul era inevitabil, de pildă pentru unii dintre cei trimiși să acționeze în Orient și al căror drum era proiectat prin Constanța, pentru ruta pe mare spre Istanbul, ori prin Giurgiu, pentru ruta cu trenul prin Bulgaria. Abwehr-ul evita, în general, asemenea modalități, fiind conștient că ele implicau deconspirări inevitabile. Un singur exemplu, cel al unei agente germane de origine olandeză, este de natură să ne edifice că cea în cauză era trimisă pentru penetrarea cercurilor engleze, în fața cărora urma să apară ca fiind plecată „clandestin" din România, astfel cum rezultă și din documentul ce urmează :

G. Nr. 11 603/41

NOTĂ

Cu trenul de astăzi de la prînz pleacă Doamna Norden, prin Bulgaria în Turcia.

Doamna Norden pleacă din ordinul nostru, nu are viza de tranzit românească, are însă o viză de tranzit bulgară și o viză de intrare în Turcia.

Rugăm a da ordin organelor de frontieră Giurgiu de a lăsa pe D-na Norden *să treacă nestingherită frontiera*. Bineînțeles, controlul va trebui să fie făcut astfel încît ceilalți pasageri să nu observe tratamentul special ce se aplică Doamnei.

Doamna Norden trebuie să fie pusă în posibilitatea de a declara în Turcia că a părăsit România în mod clandestin" (s.n., H. B.).

Într-adevăr, agenta germană a părăsit România conform „consemnului" și s-a stabilit la Ankara, unde a lo-

cuit un anumit timp, apoi a trecut în Egipt, locuind la Cairo. Dacă românii au înțeles să respecte „regula jocului", nu este mai puțin adevărat că ei au și urmărit-o cu grijă ca urmare a faptului că ea urma să penetreze cercurile din străinătate de pe poziții inamicale României, de vreme ce părăsise această țară „în mod clandestin".

Existau astfel suficiente motive și pentru Serviciul Special de Informații să-și ia măsurile de rigoare în cadrul „colaborării" sale cu Abwehr-ul, mai ales cînd era pe deplin previzibil că infiltrarea unor agenți în Orient conducea în mod inevitabil la descifrarea legăturilor aliate cu România și la declanșarea unor noi conflicte la Berlin. De altfel, serviciile germane au remarcat foarte curînd nemulțumirea lui Eugen Cristescu, evident justificată, cînd exemple importante au adus relațiile la situații deosebit de critice, Abwehr-ul încercînd să lase impresia că la mijloc s-ar aflat doar intrigile Gestapo-ului și ale S.D.-ului. Oricum, șeful S.S.I. a limitat tot mai mult „colaborarea" la aria internă, singura avizată explicit de mareșal, și a încercat să anuleze și „scurgerea" datelor eliminînd cadrele cu veleități progermane, precum Florin Georgescu, pe care l-a destituit în toamna anului 1941, numind în locul lui pe locotenent-colonelul Traian Borcescu, ofițer cu convingeri antinaziste.

În același timp, șeful Serviciului Special de Informații nu a rămas impasibil nici față de acțiunile hazardate și încărcate de riscuri din exterior ale serviciilor engleze, dirijînd, așa cum vom vedea, agenți care au reușit să penetreze S.O.E. Se poate afirma însă că, pe baza datelor obținute, Serviciul Special de Informații a căutat să asigure rezolvări dintre cele mai „suple", deși nu au putut fi evitate nici situațiile care i s-au impus de către serviciile naziste în contextul evoluției cu totul neașteptate a unor cazuri. Atunci s-a dovedit, dacă mai era necesar, că serviciile germane reprezintă un „colaborator" incomod și fără scrupule, care se folosește de orice împrejurare pentru a transforma datele obținute în probe acuzatoare privind „infidelitatea" României, probe traduse necondiționat la nivelul cel mai înalt al conducerii naziste dînd naștere la nesfișite și aride dispute la Berlin.

Confruntat cu astfel de realități dezagreabile, Ion Antonescu, atent consiliat de Eugen Cristescu, a dispus „soluții interne" în cazurile care implicau serviciile engleze și legăturile lor din România. Atunci cînd „urechile" spio-

najului nazist descopereau cazurile cu pricina, se proceda la instrumentări „de ochii lumii" și la amînări *sine die*, spre nemulțumirea fățișă a germanilor, care nu conteneau să se plîngă de „ermetismul" mareșalului.

Devine astfel explicabil de ce acțiunea de penetrare a serviciilor engleze din Orientul Mijlociu de către spionajul nazist s-a desfășurat de cele mai multe ori pe cont propriu, puținele cazuri de „colaborare" fiind rezultatul unor compromisuri încărcate de susceptibilități reciproce. În consecință, atît la Ankara cît mai ales la Istanbul, cadrele lui Eugen Cristescu își desfășurau activitatea fără a întreține prea multe legături cu serviciile naziste.

În Turcia, atît la Ankara, cît și la Istanbul, Serviciul Special de Informații a avut rezidenți care își desfășurau activitate în cadrul reprezentanțelor diplomatice. Aceștia au recrutat și dirijat agenți spre serviciile engleze din Turcia prin intermediul Secției de Informații a S.S.I. condusă de colonelul Lissievici, ofițer cu o recunoscută reputație profesională, provenit de la Secția a II-a a Marelui Stat Major în toamna anului 1941, odată cu locotenent-colonelul Traian Borcescu.

*

Unul dintre cei mai eficienți agenți români prin care S.S.I.-ul a penetrat în acești ani S.O.E.-Istanbul a fost fără îndoială, cel care a purtat alternativ numele de cod „I-17" și „Niki". A fost recrutat în anul 1940 de către maiorul Trifan I. Trifan, care avea responsabilități contrainformative pe spațiul Turcia-Bulgaria. „I-17" a reprezentat unul din cazurile cele mai tipice prin care s-a aplicat metoda „interpunerii", adică „plasarea" unui agent în întîmpinarea serviciului de informații care caută legături pentru pătrundere spre țară. Pornind tocmai de la interesul serviciilor speciale engleze de a-și crea canale de legătură spre grupurile din România, Serviciul Special de Informații a selecționat și recrutat un cetățean român care oferea prin natura serviciului său o poziție ideală din punctul de vedere al S.O.E. Istanbul : era un angajat permanent al Societății Române de Navigație (S.R.N.) și lucra pe vasele românești care efectuau curse săptămînale pe ruta Constanța — Istanbul.

„Niki" a format destul de curînd obiectul atenției rezidenților S.O.E. din Turcia, fapt pe care l-a sesizat el însuși cu ocazia unor vizite pe care le-a făcut la „Taxim-Bar". Într-adevăr, englezii îl reperaseră și trecuseră deja la verificarea lui. Datele obținute de ei îl înfățișau ca fiind un angajat onest, serios, pasionat de meseria lui și de călătoriile pe mare. Era cunoscut ca un tip echilibrat, fără vicii, sociabil și circumspect în angajarea de legături cu lumea interlopă a imensului port turcesc.

Un anumit timp englezii îl supraveghează pas cu pas la fiecare sosire la Istanbul. Rezultă un comportament fără preocupări sau legături dubioase. Datele lui Mișu Iorgulescu, și îndeosebi cele ale lui Tudoran Maxim, care au posibilitatea naturală de a angaja cu el conversații despre situația din țară atunci cînd „Niki" își face apariția la „Taxim-Bar", sînt favorabile. În acest stadiu al verificărilor, englezii se decid să acționeze, fără a adînci însă și investigațiile în țară, din motive mai greu de explicat. Altfel, ei ar fi putut constata că după fiecare cursă la Istanbul, „Niki" se prezintă la unul din sediile secrete ale S.S.I.-ului. Verificarea ar fi fost cu atît mai necesară, dacă se ținea seama de funcționarea sa îndelungată cu salariat al Societății Române de Navigație în acele vremuri.

Contactul englezilor cu „Niki" s-a realizat, evident, la „Taxim-Bar". Într-una din seri, G. de Chastelain și Archibald Gibson ocupă o masă vecină cu cea a lui „Niki", și conversează degajat în limba română, cu acea secretă plăcere de a putea exprima în voie gîndurile, fără ca acestea să poată fi tălmăcite de urechi indiscrete. Suficient pentru ca după un timp discuția lor să atragă privirile plăcut surprinse ale românului, care se reține, cu discreție, într-o rezervă bine marcată. Instructajul primit asupra comportamentului său în cazul în care ar fi fost abordat de englezi, indica sobrietate și refuzul atent al unor oferte pripite.

În aceeași seară, pentru a sublinia poziția importantă a celor doi bărbați care se aflau în apropierea românului, Mișu Iorgulescu face personal oficiul de gazdă, servind un meniu special care trădează preferința comesenilor cu accent englezesc, ușor de distins, pentru bucatele românești. Din timp în timp se fac referiri la greutățile prin care trecea România și li se urează să se poată reîntoarce la București.

„Niki" este informat apoi „cu discreție" de Mișu Iorgulescu în legătură cu faptul că vecinii săi sînt persoane foarte importante care au ocupat ani îndelungați funcții de răspundere în cadrul societăților cu capital englez în România și în diplomație. Pe neobservate, se fac prezentările de rigoare, sub imboldul firesc al oamenilor aflați în străinătate, de a se cunoaște atunci cînd au ceva comun, și, îndeosebi, cînd provin, au locuit și lucrat, ori cunosc foarte bine aceeași țară. Cei trei se așază la o singură masă și discută cu foarte multă plăcere în limba română. Pe neobservate se instaurează sentimentul unei vechi amiciții. Românul are o conversație plăcută, a voiajat mult pe mare, iar la acea oră tîrzie de seară, amintirile lui, depănate cu talentul omului cultivat, transformă nostalgia celor doi englezi într-un moment de revelație. Cei trei se despart greu, în toiul nopții, cu promisiunea de a se revedea la prima sosire la Istanbul a lui „Niki".

În țară, maiorul Trifan, șeful „Agenturii de Sud" din cadrul Serviciului Special de Informații, este de îndată informat despre întîlnirea cu cei doi englezi. Desprinde că acțiunea poate derula cu bune rezultate, și obține aprobarea pentru „Niki", de a continua legătura cu aceștia, promovînd o atitudine favorabilă unor eventuale propuneri de colaborare secretă.

Următorul voiaj are loc peste două săptămîni, potrivit programului obișnuit de navigație al vasului pe ruta Istanbul. „Niki" este plăcut surprins că cei doi englezi, nerăbdători, îl așteaptă, ca pe o veche cunoștință, chiar la ieșirea din radă și îl conduc prin vechiul port cu mașina lor, direct la... „Taxim-Bar". La sfîrșitul unui dejun prelungit, ei îi solicită doar un banal comision : să ducă la București un mic pachet soției lui Archibald Gibson, româncă, rămasă în țară. Firește, rugămintea nu poate fi refuzată, mai ales că englezii nu ezită a-i oferi și o recompensă generoasă în dolari.

Englezii procedează pe această cale la o subtilă verificare a omului care poate deveni un important agent-curier : „comisionul", care este „aranjat" cu un foarte discret adeziv, constituie o încercare a discreției și probității curierului, în timp ce trecerea pachetului prin vamă reprezintă un test asupra posibilităților și relațiilor acestuia. Secția Tehnică a Serviciului Special de Informații descoperă însă la timp existența adezivului și nu risca deschiderea pachetului, care ajunge intact în posesia doam-

nei Gibson. Organele vamale române, prevenite şi ele, nu împiedică trecerea comisionului prin filtru. Englezii se declară satisfăcuţi. După un şir de alte verificări, ei trec la recrutarea propriu-zisă a lui „Niki". Acesta cere un răgaz de... gîndire şi evaluare a riscurilor pe care şi le asumă, apoi se declară de acord să devină agent şi curier secret pentru România al Secţiei a III-a S.O.E.-Istanbul.

Începe astfel să aducă în ţară diferite plicuri sau mesaje verbale pentru persoanele din cercul de relaţii al lui G. de Chastelain şi al celorlalţi rezidenţi englezi din Turcia, cu responsabilităţi informative pe spaţiul României. Serviciul Special de Informaţii are astfel o nouă posibilitate să reconstituie intenţiile şi schema legăturilor secrete din România ale S.O.E. În termeni tehnici, „Niki" era un agent „exterior şi curier al S.S.I.", activînd în „Agentura de Sud". Ţinînd seama de poziţia cheie pe care ajunge să o ocupe în mod treptat în filiera secretă a „Special Operations Executive", el a fost preluat, începînd din prima parte a anului 1941, în legătură nemijlocită de către directorul Secţiei de contrainformaţii a S.S.I., Florin Georgescu (Becescu), iar la Istanbul va ţine legătura numai cu rezidentul acoperit al S.S.I., Teohari.

Toate plicurile predate lui „Niki" de către G. de Chastelain ajung intacte pe biroul şefului Secţiei de contrainformaţii. Filiera este sigură : „Niki" le înmînează chiar în Turcia lui Teohari, iar acesta le predă curierului diplomatic român, care călătoreşte de cele mai multe ori cu vasul „Dacia" pînă la Constanţa, fără să bănuiască ceva în legătură cu rolul angajatului Societăţii Române de Navigaţie. Cînd „Niki" are unele bănuieli în legătură cu posibilitatea unor verificări engleze în ţară, pachetele i se remit îndată ce sînt trecute de vama portului după sosirea lui la Constanţa.

Totul decurge normal şi englezii se felicită pentru şansa de a fi putut recruta un curier atît de sigur şi util pentru România. Relaţiile lui „Niki" cu G. de Chastelain şi ceilalţi englezi devin tot mai strînse. De fiecare dată cînd el ajunge la Istanbul, aceştia îl aşteaptă cu maşina. Invariabil, primul drum este cel spre Inkilap, Apartament nr. 6, domiciliul lui G. de Chastelain, unde se predau pachetele şi comisioanele aduse din ţară. Cele mai multe ajung în aceeaşi zi în seifurile S.O.E. din Cumhuriyet Cadessi 33 Taxim, unde este sediul Secţiei a III-a pentru România.

Urmează alte întîlniri, nelipsitele mese de la „Taxim-Bar" ; unele în văzul tuturor, încît este greu de presupus că această legătură a englezilor putea scăpa atenției rețelelor secrete naziste din Turcia...

2. Surprize în lanț

Aproximativ în luna mai 1941, „Niki" a adus de la Istanbul o comunicare deosebit de importantă : De Chastelain l-a rugat *să caute o posibilitate de a se comunica generalului Ion Antonescu că englezii vor să aibă o legătură directă cu el.* (s.n.) Faptul nu este de natură să surprindă dacă ținem seama că unul dintre oamenii de mare încredere ai lui Ion Antonescu, atașatul militar al României în Turcia între anii 1940—1944, colonelul Traian Teodorescu, ulterior general, a declarat : „După ruperea relațiilor diplomatice dintre Anglia și România, în anul 1941, am primit ordin de la mareșalul Antonescu să păstrez mai departe contactele cu ambasada britanică din Ankara, precum și cu cea americană. Aceste contacte le-am păstrat pe toată durata războiului — cu știința mareșalului Antonescu și a Marelui Stat Major Român — pînă la încheierea armistițiului în anul 1944".

La rîndul lui, Alexandru Cretzianu, care a fost trimis ca ambasador al României în Turcia în toamna anului 1943, tocmai pentru a înlesni contactele secrete și negocierile României pentru abandonarea Axei, a notat în memoriile sale : „Mareșalul Antonescu nu avea sentimentul că în realitate s-ar fi aflat în război, nici cu Marea Britanie, nici cu Statele Unite. Multă vreme înainte ca mersul evenimentelor să se întoarcă împotriva lui Hitler, el a manifestat aceasta într-un număr mare de procedee semnificative. De exemplu, spre sfîrșitul anului 1941 el și-a dat asentimentul pentru plecarea fostului ministru de externe Gafencu, care ceruse să i se permită să se stabilească în Elveția, unde putea să ia în mod direct contact cu aliații occidentali... De asemenea, presa guvernamentală a primit ordin de a nu ataca guvernele de la Londra și Washington. Cetățenii britanici nu au fost internați și Antonescu s-a abținut prudent de la orice fel de represalii cînd bunurile românești au fost blocate în Anglia și Statele Unite. De

fapt, cîştigurile companiilor britanice şi americane, ale căror capitaluri fuseseră investite în petrolul românesc, au rămas disponibile posesorilor «duşmani» tot timpul războiului.

Această atitudine s-a datorat în mare parte faptului că mareşalul Antonescu refuza, contra oricăror evidenţe, să creadă în solidaritatea guvernului Churchill cu aliatul său, Stalin. Această credinţă s-a manifestat în termeni ce nu puteau fi puşi la îndoială, cu ocazia unei convorbiri pe care a avut-o mareşalul, spre sfîrşitul anului 1942, cu Gheorghiu, unul dintre şefii administrativi ai marii societăţi de petrol („Creditul Minier", n.n.), care se întorcea tocmai de la Istanbul, unde avusese contacte cu un reprezentant al intereselor petroliere britanice din România (G. de Chastelain, n.n.). Gheorghiu i-a comunicat lui Antonescu că purtătorul de cuvînt britanic l-a întrebat ce caută trupele române la Stalingrad ? Mareşalul a exclamat : «Bine, dar de ce nu l-aţi întrebat motivele pentru care britanicii nu bombardează regiunile noastre petrolifere ?». Cînd Gheorghiu (Dumitru, n.n.) a răspuns cu o privire uimită, Antonescu a conchis : «Vă voi spune eu de ce. Fiindcă germanii primesc întregul combustibil de care au nevoie pentru a-i învinge pe ruşi. Ei bine, acesta este exact motivul...» Astfel mareşalul Antonescu refuza cu încăpăţînare să considere România ca fiind în război cu aliaţii occidentali...".

În legătură cu solicitarea locotenent-colonelului G. de Chastelain de a stabili o legătură cu Ion Antonescu este cît se poate de evident că o astfel de propunere nu putea proveni decît de la cercuri mult sus-puse lui. Faptul că a adresat-o tocmai lui „Niki", omul care exprimase anumite disponibilităţi în acest sens, pune în discuţie şi un alt aspect la fel de interesant : este foarte posibil ca în temeiul vechilor relaţii de colaborare ale serviciilor speciale engleze cu S.S.I., S.O.E. să fi dorit restabilirea acestor relaţii chiar şi în noile împrejurări, mai ales că salariatul societăţii române de navigaţie nu ezitase să-i mărturisească lui G. de Chastelain că are legături în ţară cu un prieten care este ofiţer la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, ceea ce, tradus în limbajul timpului, nu însemna altceva decît... S.S.I. ! Informaţia nu l-a determinat deloc pe şeful Secţiei a III-a S.O.E. pentru România să-l abandoneze pe „Niki" ci, dimpotrivă. Acesta din urmă s-a angajat să aducă demersul rezidentului eng

glez la cunoștința „prietenului său", iar G. de Chastelain i-a subliniat că așteaptă cu toată nerăbdarea un răspuns pozitiv. Într-adevăr, ajuns în țară, „Niki" a raportat propunerea englezilor. Ofițerul care îl dirija, Trifan, i-a declarat fără rezerve : „Noi sîntem datori să-i aducem la cunoștință generalului această cerere".

Documentele cercetate nu oferă însă un răspuns la această problemă importantă a frontului secret din România în anii celui de-al doilea război mondial, care putea conduce la realizarea unui canal extrem de util în perspectiva evoluției viitoare a evenimentelor : chiar dacă era numai o încercare de tatonare a englezilor, ea trebuia supusă lui Ion Antonescu, singurul în măsură să ia o decizie. Eugen Cristescu, scrupulos cu privire la evenimentele trăite, nu amintește totuși în memoriile sale despre o asemenea problemă, fie refuzată ori amînată, ca urmare a poziției de neimplicare a mareșalului. Ea nu a fost reținută nici pe agenda directorului general al S.S.I., în vederea unei activări viitoare, cînd poate Ion Antonescu ar fi încuviințat-o. și nu trebuie uitat că organul român de informații se dovedea destul de combinativ pe terenul atît de imprevizibil al frontului nevăzut, care oferea, cum se va vedea și din alte evenimente pe care le vom evoca, posibilități noi pentru contacte secrete în vederea scoaterii țării din alianța cu Axa. În acest context nu trebuie desigur neglijate nici frecventele călătorii din Turcia la București ale colonelului Traian Teodorescu, din ordinul mareșalului Antonescu, și întîlnirile confidențiale cu acesta, indicînd o posibilă variantă la care Ion Antonescu apela pentru informarea sa, în afară de datele pe care i le furniza Eugen Cristescu. Fără a emite și alte ipoteze, rămîne fapt că pornind de la cunoașterea opțiunilor pro-engleze ale lui Ion Antonescu, reprezentanții serviciilor speciale engleze au luat în considerare ideea unei legături secrete cu mareșalul în mai multe împrejurări, inclusiv în toamna anului 1943 cînd însuși G. de Chastelain a fost lansat în România în fruntea misiunii speciale „Autonomous".

*

Pînă atunci, să constatăm că acțiunile Serviciului Special de Informații în direcția descifrării intențiilor engleze se desfășoară pe fundalul cunoașterii și prevenirii, al unei

conivențe nemărturisite, de protecție, în fața intrasigenței oficiilor naziste.

Colaborarea lui G. de Chastelain cu „Niki" se consolidează în mod treptat. Agentul român a primit după un anumit timp de la rezidentul englez o scrisoare care trebuia predată în țară, după un anumit consemn, unui bărbat cu numele de Crăciun, care lucra la benzinăria din fața hotelului „Lido". Desfăcută și fotocopiată la sediul S.S.I., scrisoarea relevase un text convențional greu de descifrat. Cui anume îi era destinat de fapt acest mesaj ? Cine se afla în spatele modestului lucrător de la benzinăria „Lido" ?

Firul obținut era etxrem de prețios. Clarificarea lui cerea însă abilitate și, mai ales, multă răbdare. Au fost organizate măsuri de supraveghere permanentă a numitului Crăciun, care, se putea deduce fără dubii, îndeplinea doar rolul unei modeste „căsuțe poștale"...

Evident, oricine își poate imagina cît de mare este numărul celor care se opresc la o benzinărie din plin centrul Capitalei. Totuși, clienții sînt notați cu migală și identificați apoi după numerele mașinilor Urmează o operație cu caracter de selecție, și truda poate oferi într-adevăr anumite indicii : care dintre oamenii care dețin funcții importante în cadrul societăților petroliere — și care ar putea fi destinatarii mesajului enigmatic din partea lui G. de Chastelain — au vizitat în această perioadă benzinăria „Lido" ? Și iată că, după scurt timp, la amintita stație își face apariția chiar... inginerul Ion Popovici, succesorul lui G. de Chastelain la societatea „Unirea", și asupra căruia Serviciul Special de Informații avea deja unele suspiciuni mai vechi *.

„Lovitura de teatru" avea să o constituie însă următoarea misiune încredințată de G. de Chastelain curierului secret „Niki" : acesta va aduce în țară un plic ce conținea o parte a unui cifru pentru un post de radio emisie-recepție și două chei de folosire a cifrului (pentru codificarea și decodificarea textelor transmise ori recepțio-

* Una din legăturile secrete ale lui G. de Chastelain din România, despre care S.S.I.-ul avea cunoștință, îi făcuse o vizită lui Ion Popovici la domiciliu. Pornind de la această legătură suspectă, s-a considerat că inginerul Ion Popovici, care lucrase cu G. de Chastelain la aceeași societate petrolieră, ar fi putut primi anumite misiuni din partea rezidentului englez. În consecință, la data cînd el a apărut la benzinăria „Lido", figura deja pe lista suspecților.

nate, n.n., H. B.). *Din acest moment devine limpede că Secția a III-a S.O.E. are legături în țară cu un grup secret care utilizează un aparat de radio emisie-recepție !*

Plicul trebuia predat de „Niki" în prima duminică unei persoane de la societatea petrolieră „Unirea" ! În acest scop el urma să meargă pe strada General Berthelot, în fața sediului societății, și să aștepte la anumite ore, cînd trebuia să fie acostat de un domn căruia, după schimbarea unei parole, trebuia să-i predea plicul.

Supravegheat de la distanță de agenții de filaj ai Serviciului Special de Informații, „Niki" s-a plimbat îndelung prin fața sediului societății, dar destinatarul nu și-a făcut apariția. Să-l fi dat de gol agenții filajului ? Să fi descoperit între timp adresantul mesajului anterior, cel lăsat la benzinăria „Lido", că semnul minuscul pus de către G. de Chastelain între cele două plicuri* nu se mai afla la locul lui, dînd apoi alarma? Greu de spus...

Spre dezamăgirea ofițerilor de la Secția de contrainformații, „Niki" fusese nevoit să lase plicul la portarul societății „Unirea", conform „variantei de rezervă" stabilită de către G. de Chastelain. Analiza efectuată apoi în cadrul secției îl indica drept suspect pe inginerul Ion Popovici. În temeiul datelor existente el putea fi unul dintre destinatarii plicului : era salariat la societatea „Unirea", iar tabelele întocmite pe baza supravegherii benzinăriei „Lido" îl indicaseră, deja, cum am precizat printre vizitatori...

3. De la „Taxim" la ...„Malmaison" ! **

La sfîrșitul lunii iulie 1941, serviciile naziste din România erau înștiințate de către rezidenții lor din Istanbul despre o apropiată călătorie la București a lui Mișu Iorgulescu. În modul cel mai ferm, Abwehr-ul cere arestarea, percheziționarea și anchetarea acestuia, deoarece,

---

* G. de Chastelain obișnuia să trimită mesajele secrete în două plicuri lipite cu hîrtie gumată, introduse unul în celălalt, punînd totodată și un semn de recunoaștere de către destinatar a intangibilității corespondenței. Chiar și pentru tehnicienii S.S.I.-ului deschiderea plicurilor era o treabă destul de complicată.

** Denumirea neoficială a sediului Închisorii preventive a S.S.I., situată pe Calea Plevnei. Ea pare să fi provenit de la cea a cazarmei din apropiere și din al cărei corp de clădire făcea parte.

precîza adresa organului german „directorul restaurantului «Taxim», considerat unul dintre presupușii agenți ai Intelligence Service-ului în Turcia, este aducătorul unei scrisori și a unei importante sume în lire sterline pentru agenții din România".

În acel moment se suprapun însă o serie de împrejurări parcă anume pentru a încurca socotelile conducerii Serviciului Special de Informații : Eugen Cristescu era plecat la Iași unde coordona activitatea „Eșalonului operativ înaintat" pentru Frontul de Est. Împreună cu el erau detașate la Iași și alte cadre, între care și Florin Georgescu, pe atunci încă șeful Secției de contrainformații...

Cererea germană, avînd mențiunea „URGENT", a fost trimisă de către colonelul Rodler direct la Secția Juridică a Serviciului Special de Informații. Colonelul Velciu, aflat temporar la conducerea acestei secții, nu stă prea mult pe gînduri și, fără a mai raporta la Iași lui Eugen Cristescu, trimite la Giurgiu pe unul din ofițerii săi magistrați, care îl reține pe Mișu Iorgulescu la coborîrea din tren și îl transportă direct la Malmaison.

La percheziția corporală este, într-adevăr, găsită o scrisoare adresată de G. de Chastelain lui... Ion Popovici. Semnalarea Abwehr-ului se dovedea absolut exactă, relevînd însă și existența unui agent german la Istanbul cu posibilități informative în anturajul englezilor și al „Taxim-Bar"-ului. Desigur, colonelul Velciu nu are nici o cunoștință despre acțiunea informativă a Serviciului Special în legătură cu englezii din Turcia, și nici despre datele deținute deja de Secția de contrainformații și, cu atît mai puțin, de faptul că aceste preocupări, care se află la o cotă foarte apropiată de o importantă descoperire, impun menajamente speciale, potrivit concepției șefului S.S.I.

Colonelul Velciu, total neavizat, pășește însă cu netulburat entuziasm la acțiune, convins de șansa unei importante izbînzi profesionale. Foarte curînd, în arestul de la Malmaison este adus și inginerul Ion Popovici...

În anchetă, Mișu Iorgulescu face declarații evazive. El este doar un comerciant onest, aflat la Istanbul cu toate aprobările de rigoare. Și socotește că prin meseria lui aduce un serviciu bunelor tradiții ale ospitalității româ-

neşti pe malurile Bosforului. Restaurantul lui este vizitat de foarte multă lume, dar acesta este un lucru specific vieţii de port. Într-adevăr, vin foarte mulţi străini, mai ales cei care cunosc România şi au lucrat aici. Au oare domnii anchetatori să-i reproşeze ceva în această privinţă ? Dînşii pot fi siguri că el nu a deschis la Istanbul un club cu membri special aleşi...

Oricum, directorul „Taxim-Bar"-ului pare foarte sigur pe el. Ar dori să i se spună cărui fapt se datorează totuşi reţinerea lui... Scrisoarea ? A fost rugat de un fost director al societăţii petroliere „Unirea", cu mari interese de afaceri în România, să o aducă la Bucureşti celui care rămăsese în locul lui ca director comercial. Nici nu îl cunoaşte personal. Urma să-i lase scrisoarea la sediul societăţii...

...Ancheta bate pasul pe loc. Mişu Iorgulescu este tot mai surprins şi revoltat de faptul că un simplu comision a devenit un lucru interzis de lege. Bani ? Zîmbeşte ofensat : nu, nu a primit nici o sumă de bani pentru a o aduce în ţară, şi mai ales lire sterline. Atunci, desigur, ar fi informat Siguranţa... Susţine că este nevinovat, consideră reţinerea lui drept un grav abuz şi menţionează că a venit în ţară după mărfuri pentru restaurant, iar în Turcia are importante afaceri care nu permit nici o amînare. Anchetatorii înclină să-i dea dreptate.

Inginerul Ion Popovici se arată şi el la început foarte surprins de măsura reţinerii sale. Da, are legături cu fostul director comercial al societăţii, care se ocupă încă de Societatea de la Istanbul, avînd mandat de la preşedintele acesteia. Primeşte corespondenţă comercială şi răspunde dispoziţiilor care i se dau...

Este totuşi foarte frămîntat. Se agită lăuntric pradă unei disperări, şi faptul captează atenţia şi bănuiala anchetatorilor. Se explică apoi, într-un acces de plîns care îi zguduie toată făptura : cu cîteva clipe înainte de a fi fost reţinut, a primit o veste îngrozitoare — fratele său, la care ţinea enorm, a fost ucis pe frontul de Răsărit.

Pare într-adevăr zdrobit. Sub influenţa crizei sufleteşti în care se găseşte, face mărturisiri uluitoare. Acum pentru el totul pare complet lipsit de sens... Lucra pentru serviciul englez !

La percheziția domiciliară care i se face în grabă, este descoperită o sumă foarte mare de bani : 56 728 600 lei ! Erau banii ce mai rămăseseră din cei 80 000 000 lei lăsați de serviciul secret englez pentru organizarea unui grup secret în slujba Angliei !

Celelalte declarații privind membrii grupului, rolul fiecăruia, acțiunile proiectate și aduse în parte la îndeplinire, mijloacele utilizate pentru culegerea și transmiterea datelor secrete, legăturile superioare cu cadrele S.O.E. din Istanbul, toate se succed într-un ritm stupefiant pentru anchetatorii Serviciului Special de Informații. La scurt timp, în arestul de la Malmaison se regăsesc toți membrii grupului, în frunte cu Rică Gorgescu. La Bălan Sachelariu este descoperit și aparatul de radio emisie-recepție.

Personal, Ion Popovici este însă departe de a crede că aceste fapte pot fi interpretate în defavoarea celor arestați. Ele au un caracter antinazist și de fapt anchetatorii vor înțelege că dincolo de existența unor prevederi penale, ceea ce contează este convingerea intimă asupra acestor acțiuni pentru cauza aliaților tradiționali României.

Se raportează de îndată directorului general al Serviciului Special de Informații, la Iași. Eugen Cristescu este stupefiat ! Nu aveau dreptul să treacă la acțiuni de o asemenea amploare fără aprobarea mareșalului Antonescu ! „Ce știu germanii" ? — întreabă el sufocat de spaimă. „Nimic încă" — i se răspunde, dar numai el știe ce greu li se poate ascunde acestora o acțiune de asemenea proporții legată de serviciile speciale engleze, mai ales cînd ei au și declanșat toată treaba. Ordonă să nu se mai discute absolut nimic despre toată această afacere încurcată și cu grave implicații. În cîteva ore va fi la București. Nimeni nu mai are voie să ia contact cu arestații ori să-i mai interogheze fără ordinul lui !

Bănuiește care va fi reacția lui Ion Antonescu. Îi raportează pe scurt cele petrecut și zboară la București cu primul avion. Îl însoțește Florin Georgescu, care face o adevărată criză la aflarea veștii că planurile sale s-au dus pe apa Sîmbetei... Pentru a se răzbuna, după ce ajunge la București, refuză să-i mai vorbească colonelului Velciu și, pentru a-l umili și a-i demonstra proporțiile gafei, trimite la el un subaltern cu toate „probele" deținute deja de Secția de contrainformații.

Eugen Cristescu nu se gîndește decît la modalitatea de a putea evita un foarte posibil și extrem de neplăcut scandal cu serviciile germane care vor încerca să exploateze și acest dosar în defavoarea țării.

4. Apar implicațiile

Într-adevăr, serviciile naziste de spionaj din România, jubilează. Au avut posibilitatea să afle în scurtă vreme despre existența grupului de spionaj în favoarea Angliei. La Malmaison are loc un permanent pelerinaj. Colonelul Rodler, maiorul von Gregory, căpitanul Alfred Peterman, căpitanul von Stranski se prezintă zilnic în Calea Plevnei cerînd să participe la interogatorii, să consulte dosarele, să studieze corpurile delicte, să afle totul despre legăturile cu serviciile engleze. Din indicația amiralului Canaris, inginerii Rică Georgescu și Ion Popovici sînt ceruți în Germania pentru a fi anchetați acolo în legătură cu daunele aduse celui de-al III-lea Reich ! Par a fi în mod special interesați să afle legăturile englezilor cu serviciile speciale turcești pentru a dovedi încălcarea statutului de neutralitate al acestora.

Îm mod evident, descoperirea grupului Rică Georgescu — Ion Popovici se dovedea o grea povară pentru conducerea S.S.I.-ului. Eugen Cristescu consideră că cea mai gravă problemă era aceea decurgînd din faptul că în spatele celor arestați se află „opoziția politică" din țară și, în primul rînd, Iuliu Maniu. Căci serviciile naziste nici nu mai fac vreun secret din faptul că așteaptă mărturisiri senzaționale și deplin revelatoare în legătură cu implicarea bătrînului politician chiar în fruntea grupului de arestați, prilej nesperat al Berlinului de a trece la lichidarea aceluia care pare a galvaniza acțiunile forțelor ostile Reichului nazist din România.

Rezultatele sperate se lasă însă tot mai mult așteptate. O stare de tensiune se instalează între serviciile germane și Serviciul Special de Informații, care rămîne deosebit de ermetic față de orice pretenție germană. Eugen Cristescu avea să declare mai tîrziu în fața acuzatorului public Dumitru Săracu de la Tribunalul Poporului :

„...În prima parte a războiului se descoperise, pe baza unor informațiuni germane, o organiza-

țiune de spionaj în favoarea unui stat străin, care dispunea de importante fonduri bănești, de o stație de radiotelegrafie și de coduri cifrate. *Majoritatea membrilor acestei organizații erau oameni ai d-lui Maniu.*

Eu nu mă găseam în Capitală, eram cu Eșalonul la Iași și mi s-a raportat despre această descoperire. Am citit dosarul cercetărilor, *Am constatat că operațiunea avea două părți : o legătură politică pe care dl. Maniu o întreținea în exterior prin aparatul de telegrafie și astfel se explica prezența celor mai mulți oameni ai săi în această organizație ; dar am mai constatat că sub paravanul acțiunii politice, aceștia făcuseră și spionaj în defavoarea armatei germane și a statului român. Complicii organizației căutau să atragă persoana d-lui Maniu în această afacere și am văzut din modul în care erau date declarațiile că germanii, dacă ar fi luat cunoștință de conținutul lor, ar fi putut cere foarte bine arestarea d-lui Maniu.*

Cum din tehnica și experiența acestor afaceri știam că o afacere de spionaj nu trebuie complicată cu problemele politice, *am expus d-lui Mareșal Antonescu această chestiune. D-sa a găsit foarte gravă imprudența făcută de d-l Maniu cu oamenii săi, care la adăpostul acțiunii politice intrau în conflict cu legea spionajului, ce prevedea pedeapsa cu moartea. Dl. Mareșal Antonescu a reflectat mai multă vreme asupra acestei chestiuni și în urma unei discuțiuni avută, am ajuns la soluția să înlocuim din dosar declarațiile care angajau persoana d-lui Maniu și arătau imprudența sa, cu alte declarațiuni ale aceleiași persoane, ceea ce s-a și executat. Vechile declarații au fost date domnului Mareșal Antonescu...*

Domnul Mareșal Antonescu a sfîrșit apoi spunînd, ceea ce mi-a repetat apoi și mie, că „sînt nevoit să înghit toate imprudențele d-lui Maniu, ca să nu dau argumente germanilor și arme în mîna lor, ca să-mi ceară măsuri care mi-ar complica situația internă...

Nesfîrşite au fost intervenţiile d-lui Maniu pentru ca procesul să nu fie judecat, iar membrii organizaţiei să fie trataţi în condiţiuni omeneşti...". În memoriile sale, Alexandru Cretzianu nota şi el pe marginea acestui caz : „...Serviciile germane de contrainformaţii au descoperit că Rică Georgescu, directorul filialei româneşti a societăţii Standard Oil of New Jersey, era în contact prin radio cu reprezentanţii de la Istanbul ai Comandamentului din Orientul Mijlociu. Cînd Georgescu a fost arestat, *conducătorul partidului naţional-ţărănesc l-a informat pe Antonescu că dacă i se va face proces, el, Maniu, va fi citat ca principalul apărător.* Prestigiul şi popularitatea bătrînului om de stat erau atît de mari, încît, *în ciuda furiei germanilor, care erau atunci în culmea cursului lor victorios, Antonescu a ordonat procurorului militar să facă astfel cercetările încît Georgescu să nu fie adus niciodată în faţa Curţii Marţiale.*

Germanii au luat foarte în serios cazul lui Georgescu, fiind furioşi din cauza aminărilor. Mai tîrziu am aflat de la Mihai Antonescu că Himmler a trimis la Bucureşti un avion special care să-l ducă pe Rică Georgescu în Germania, pentru *„un curs mai rapid al cercetărilor. Guvernul Antonescu a refuzat totuşi chiar şi predarea temporară a omului cerut"* [1], în pofida presiunilor lui Canaris. *

La 29 septembrie 1941, în perioada cînd se desfăşurau conciliabulele privind trimiterea dosarului în justiţie, este rîndul lui Sever Bocu, fruntaş al P.N.Ţ şi socrul lui Rică Georgescu, să intervină la vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, Mihai Antonescu. Acesta din urmă cere ca actele să-i fie înaintate spre studiu şi dispune blocarea procedurii, nu fără a atrage atenţia că respinge poziţia lui Maniu care declarase, pe marginea acestui caz, că „guvernul crează martiri naţionali".

* În acea perioadă a sosit în România cu un avion „Goliath" amiralul Canaris. Este de presupus că acesta a suplimentat presiunile lui Himmler de scoatere din ţară a conducătorilor grupului englez, arestaţi la Malmaison.

Este de reținut însă și faptul că în vara anului 1941, Iuliu Maniu s-a întîlnit cu Ion Antonescu la Președinția Consiliului de Miniștri, cînd și-a argumentat verbal punctul de vedere susținut în memoriul de răspuns la scrisoarea lui Ion Antonescu din 22 iunie 1941. Emitem ipoteza că liderul P.N.T. a intervenit cu acest prilej în favoarea grupului de arestați de la Malmaison. De altfel, potrivit lui D. Quinlan, „în vara anului 1940, S.U.A. a început să stabilească legături mai importante cu oponenții guvernului Antonescu, iar în toamna aceluiași an, Ministerul de Externe al S.U.A. *i-a dat în secret lui Maniu 40 000 de dolari pentru a salva cîțiva din cei care așteptau procesul*". Nu dispunem de alte mărturii în legătură cu această afirmație, dar ea poate găsi un punct de sprijin indirect în aceea că reprezentantul S.U.A. la București, Günther, era, potrivit aceluiași autor, „prieten cu regina (mamă — n.n.) și cu regele Mihai, pe care îl vizita foarte des". Pe de altă parte, cînd însărcinatul cu afaceri al S.U.A., Benton, pleca din România, Mihai Antonescu îl asigura că „România nu va comite niciodată vreun act ostil față de S.U.A." și, la fel de important, în același an, un ofițer englez, care nu era altul decît G. de Chastelain, venise clandestin în România și tratase direct cu Iuliu Maniu. Să încheiem această suită de elemente și cu opinia lui Traian Borcescu, potrivit căreia, amînarea sine die a procesului ar fi fost în realitate consecința directă a unei acțiuni de reciprocitate*.

Împrejurările enunțate au făcut ca, din considerente tactice, Secția Juridică a Serviciului Special de Infor-

---

* În luna februarie 1941, S.S.I. l-a trimis ca rezident în Egipt pe căpitanul Tănăsescu, fost ofițer de marină care stăpînea dialectele orientale. În Palestina a fost arestat de serviciile engleze deoarece transporta cu el și aparatul de radio emisie-recepție. Acuzat că urma să desfășoare activitate de informații, a fost condamnat la moarte. Guvernul român a depus demersuri pentru comutarea pedepsei. S-a căutat și o persoană pentru realizarea unui schimb, dar cum România nu avea nici un englez arestat, a solicitat Abwehr-ului un civil condamnat sau un prizonier important. Serviciile germane au refuzat să coopereze și, în astfel de circumstanțe, apare plauzibilă ipoteza avansată de Traian Borcescu : pe măsură ce devenea limpede că procesul grupului din România nu va mai avea loc, deși dosarele erau instrumentate, cpt. Tănăsescu a beneficiat de reducerea pedepsei, urmată la foarte scurt timp de suspendarea executării și apoi expulzarea sa. El s-a stabilit în Australia, lucrînd la Melbourne în calitate de căpitan de port.

maţii să deruleze totuşi o acţiune „pro-forma" : dosarul de anchetă a fost definitivat în vederea procesului. El cuprindea actele „celor 17 arestaţi, membri ai organizaţiei de spionaj în favoarea Angliei. La fiecare capitol sînt recunoaşteri complete, coroborate cu probe de vinovăţie neîndoielnice". De notat însă că, potrivit documentelor S.S.I., „latura politică a activităţii, respectiv legăturile cu Iuliu Maniu nu mai figura în dosar".

Chiar şi în această formă, procesul nu va mai avea totuşi loc, spre nemulţumirea profundă a emisarilor serviciilor naziste care acuză România pentru amînarea la nesfirşit a procesului. Subşeful serviciului german de informaţii al armatei germane (S.I.A.G.) din România, locotenent-colonelul Braun, afirma că „amînarea sine die a procesului lotului de agenţi în solda Angliei, în frunte cu Rică Georgescu şi Păsătoiu, a produs o proastă impresie în cercurile germane şi la Legaţia germană din Bucureşti. Din informaţiile ce deţine, rezultă că personal D-l Mareşal Antonescu a ordonat amînarea acestui proces de acuzaţi".

Incep atacurile la adresa lui Eugen Cristescu pe tema unei presupuse complicităţi a acestuia cu aliaţii. Se face un tapaj deosebit pentru faptul că Rică Georgescu n-a fost încarcerat împreună cu ceilalţi arestaţi. Este văzut chiar în oraş în compania unor ofiţeri magistraţi de la Secţia Juridică a S.S.I. *.

Insistenţele germane sînt alimentate şi de informaţiile furnizate pe filiera Florin Georgescu, motiv care grăbeşte decizia lui Eugen Cristescu privind demiterea acestuia şi lichidarea în acest mod a unui canal principal de scurgere a informaţiilor.

•

Arestaţii sînt menţinuţi la închisoarea preventivă a S.S.I. de la Malmaison pînă la 23 August 1944 sub pro-

* Regimul aplicat lui Rică Georgescu era destul de îngăduitor. La 3 octombrie, 1941, cînd socrul său, Sever Bocu, a făcut un nou demers pentru a fi pus în libertate, este sugestiv să menţionăm că însuşi inculpatul a opus un refuz, precizînd „că este tratat bine şi extrem de civilizat" şi ruga să fie ţinut mai departe în arestul S.S.I. Era evident că el se temea de o acţiune directă împotriva lui din partea organelor germane.

tecția organelor S.S.I. Iuliu Maniu continuă să aibă importante legături cu Rică Georgescu și să intervină permanent pentru el. În luna februarie 1944, iritat de insistențele acestuia, mareșalul Antonescu îi trimite o scrisoare prin Cabinetul Militar, în care se spunea, între altele :

„Domnul Mareșal Antonescu a luat cunoștință de intervenția ce ați făcut Dv. și unii dintre prietenii Dv. politici, cu scopul de a asigura unor elemente implicate într-o organizație de spionaj — cum au calificat-o organele de cercetare judiciară —, un regim de prevenție neuzitat în nici-o țară, și interzis de legile și regulamentele noastre în vigoare.

Domnul Mareșal Antonescu este surprins că un fost Președinte de Consiliu poate recomanda factorilor răspunzători de destinele Țării să înfrîngă legile și să creeze o situație specială unor oameni care se află în cercetarea justiției și sînt obligați să aibă un regim impus de prevederile regulamentare.

Domnul Mareșal Antonescu regretă că Domnul Maniu nu-și dă seama de gravele consecințe ce s-ar produce, dacă Guvernul s-ar preta la acte prin care ar face dovada că este de conivență cu spionii.... Domnul Maniu trebuie să aibă în vedere imensele suferințe ce s-ar abate asupra Țării și a populației noastre prin gesturi necugetate sau prin tolerarea unor acțiuni, la care nici-un factor de răspundere și cu o vedere clară a situației nu se poate preta. Domnul Mareșal Antonescu roagă pe Domnul Maniu să aibă necontenit (în vedere) întîmplările din Polonia și represaliile din Iugoslavia și să înțeleagă că nu avem nici un interes să expunem Țara și poporul român la asemenea suferințe.

Dacă se urmărește, în mod intenționat, să se provoace un conflict cu aliatul german, care să aibă ca urmare o tulburare generală, cu sute de mii de victime nevinovate, *numai pentru a se invedera străinătății o așa-zisă „politică de rezistență"*, tre-

buie să se știe că orice om conștient din această țară ar dezaproba aceste manopere naive și amăgitoare, iar Guvernul ar fi silit să intervină cu o exemplară energie...

Domnul Mareșal Antonescu speră că Domnul Maniu va înțelege atitudinea corectă și loială pe care trebuie să o păstreze Guvernul în toate problemele de Stat".

Epilogul marilor dispute

1. După modelul batalioanelor de șoc

Zelul anarhic al „tinerilor colaboratori" legionari ai generalului Antonescu se îndreaptă în mod rapid și nedisimulat spre acapararea singulară a puterii în cadrul „statului național-legionar". Prevăzînd, se pare, posibilitatea unui asemenea deznodămînt, generalul Ion Antonescu, prudent, le repartizase fotolii guvernamentale de importanță secundară, deși majoritare ca număr, cele esențiale — departamentele militare și economice — fiind atribuite unor cadre din cercurile militare apropiate generalului și unor tehnicieni din cadrul vechilor partide.

Protestele și acuzațiile conducătorilor legionari în fața tendințelor de subordonare de către general a mișcării legionare nu vor întîrzia să-și facă apariția, aceștia afirmînd fără scrupule vocația răzbunării, a execuțiilor pe cont propriu, a arestărilor și samavolniciilor. În acest scop, legionarii s-au grăbit să-și consolideze organizațiile înarmate paramilitare și să transforme poliția de stat în poliție legionară. Horia Sima este consiliat pas cu pas în acest domeniu de către specialiștii Gestapo-ului trimiși cu promptitudine în România de către Heinrich Himmler și puși la dispoziția comandanților legionari.

Pentru o deplină edificare, să urmărim modul în care au acționat organismele de șoc ale organizației legionare în numai cele patru luni în care Garda de Fier s-a aflat la putere.

Asaltul principal a fost îndreptat spre acapararea Ministerului de Interne, reuşind să-l impună pe generalul Petrovicescu, adept convins al legiunii, care a executat docil ordinele lui Horia Sima. Tot aici, în calitate de director al Direcţiei Generale a Poliţiei, a fost numit legionarul Alexandru Ghika, iar în postul de importanţă cheie, care era Prefectura Poliţiei Capitalei, a fost adus un alt legionar, colonelul Zăvoianu.

În luna septembrie, la numai două săptămîni de la decretarea „statului naţional-legionar", prin ordinul nr. 63343, legionarul Alexandru Ghika ordonă inspectoratelor şi poliţiilor din ţară să „colaboreze cu conducerea mişcării legionare din fiecare localitate", ceea ce echivala, în fapt, cu subordonarea acestor organe faţă de Garda de Fier. Eforturile colonelului Alexandru Rioşanu, numit ca subsecretar de stat pentru poliţie şi siguranţă de către generalul Antonescu pentru a împiedica intrarea acestui important minister în întregime sub mîna legionarilor, se loviseră de greutăţi aproape insurmontabile.

În conformitate cu ordinele Comandamentului legionar, colonelul Zăvoianu a transformat foarte curînd organul poliţienesc al Capitalei într-o veritabilă instituţie legionară, prin înlocuirea personalului „vechi" şi aducerea la cîrma serviciilor, îndeosebi ale Siguranţei, a legionarilor recomandaţi de Horia Sima şi Nicolae Petraşcu, secretarul general al organizaţiei legionare.

Treptat, dar destul de rapid, organele poliţiei legionare se diversifică. Horia Sima instituie un detaşament de poliţie legionară cu sediul în Splaiul Independenţei nr. 75, care dubla şi încălca atribuţiile Prefecturii Poliţiei Capitalei, fiind subordonat nemijlocit comandantului Gărzii de Fier. Pentru înlocuirea disimulată a aşa-numitei «Poliţii criminale» din cadrul Ministerului de Interne, a fost creată, sub conducerea primarului legionar Vasile Mailat de la Sectorul Albastru, o aşa zisă poliţie legionară „contra speculei". Tot în afara competenţei Ministerului de Interne funcţiona şi o mai veche grupare legionară cu caracter paramilitar, „Spărgătorii de fronturi", cu sediul în strada Cobălcescu nr. 1, condusă de comandantul legionar Ovidiu Găină, şi aflată, de asemenea, în subordinea nemijlocită a lui Horia Sima, căruia îi asigura şi paza personală. Toate celelalte formaţiuni legionare, şi anume, Corpul Răzleţi, Corpul Muncitoresc Legionar şi Corpul Studenţesc Legionar, aveau fiecare poliţii proprii.

Evident, în acest context, samavolniciile, schingiuirile, percheziţiile şi „confiscările" de bunuri, „opera" poliţiilor legionare de tot soiul, erau în mod deliberat puse în afara controlului Ministerului de Interne.

Horia Sima se pregătea de asaltul total. În acest scop îşi crease un organ propriu de informaţii, un gen de serviciu secret al mişcării legionare, sub conducerea lui Ilie Niculescu, comandant adjunct al Corpului Străjeri. Misiunea principală a acestui organism secret era de a supraveghea toată activitatea persoanelor din guvern, inclusiv cea a generalului Ion Antonescu.

Pentru a completa cadrul organismelor sale secrete, Garda de Fier îşi crease şi un serviciu de informaţii în interiorul mişcării legionare, pentru descoperirea şi lichidarea tuturor actelor de infidelitate faţă de şeful ei, pus sub comanda legionarului Constantin Stoicănescu.

În lipsa posibilităţii unui control din partea instanţelor oficiale ale statului, aceste filiere se întrec în aplicarea unui program sistematic de jaf şi teroare, căruia îi cad victime nenumăraţi oameni, începînd cu militanţii comunişti şi ai mişcării muncitoreşti, reprezentanţii breslelor de meseriaşi, evrei, cetăţeni străini, reprezentanţi ai aparatului de stat, militari, reprezentanţi ai partidelor politice, magistraţi etc.

Apărute la scurt timp de la crearea „statului naţional-legionar", contradicţiile dintre generalul Ion Antonescu şi organizaţia legionară evoluau treptat şi inevitabil spre semnarea actului de deces al acestei structuri politice cu caracter efemer şi de foarte tristă amintire. Pe fondul unor contradicţii specifice caracterului ei fascist, al unei tot mai ascuţite lupte pentru putere, în condiţiile intenselor manevre ale diplomaţiei naziste, rivalitatea va fi canalizată spre soluţia cea mai favorabilă, care să garanteze Berlinului aservirea şi exploatarea nestînjenită a resurselor României.

Dezmăţul legionar capătă proporţii. Începe şicanarea comandanţilor unor unităţi militare. Sub pretextul efectuării unor „controale", se încearcă pătrunderea în cazărmi, ajungîndu-se la încingerea spiritelor. La 4 octombrie, colonelul Alexandru Rioşanu emite un ordin către prefecţii de judeţe, inspectorii regionali şi şefii poliţiilor oraşelor de reşedinţă prin care atrage atenţia asupra faptului că „... atît poliţia legionară cît şi orice organizaţie a cămăşilor verzi nu are dreptul să facă nici-o arestare

sau descindere și nici-un act de autoritate ce intră în competența Ministerului de Interne și Siguranței Generale a Statului". Dar ordinul a fost ignorat. Horia Sima, care se pregătește deja pentru un puci împotriva generalului Antonescu cere ministrului de Interne, Petrovicescu, să sprijine înarmarea febrilă a Gărzii : „Domnule general, vă rog să predați cît mai multe revolvere băieților. Cît mai multe...".

La început, confruntarea dintre generalul Antonescu și Horia Sima va avea loc pe calea unor acide corespondențe care vădeau neconcordanțe în problemele fundamentale ale organizării sistemului de stat și ale sistemului de guvernare. Dictatura național-legionară își dovedea curînd incapacitatea de a guverna o țară aflată la răspîntia unor mari probleme politico-sociale.

Întrucît colaborarea cu generalul Antonescu îi apare doar ca o etapă intermediară ajunsă spre finalul ei, Horia Sima începe efectiv asaltul pentru obținerea exclusivă a puterii. Într-o scrisoare adresată generalului la 28 octombrie, Sima își declară vădita nemulțumire pentru rolul de secondant ce i se hărăzise și pentru o pretinsă eludare de către Antonescu a „orientării în spirit legionar a guvernării", somîndu-l să adopte metode radicale, favorabile legiunii : „Regimul legionar cere guvernare în spirit legionar, guvernare totalitară a unei mișcări care a biruit, exclusivitate dacă voiți, așa e în Italia, așa e în Germania. În România legionară nu mai există loc pentru nici-un alt partid, pentru nici o altă grupare. Cine îndrăznește, trebuie să fie sancționat. La noi constatăm exact contrariul...".

Încercînd să escamoteze răspunderea ce revine organizației legionare pentru fărădelegile comise începînd de la 6 septembrie 1940, Sima amintea generalului doar de „cele cîteva ilegalități" care, după părerea lui, „nu erau decisive", cu atît mai mult cu cît „fuseseră făcute în cele mai multe cazuri de perfectă bună credință" (!?). În consecință, generalul era somat să se constituie solidar cu acestea. „Să presupunem că vin reclamații contra legionarilor. Cazurile trebuie, evident, cercetate. Dar Dv. sînteți în fruntea statului legionar ca să apărați în primul rînd pe legionari, pentru că ei sînt osatura noului stat... Domnule general, să nu uitați că este regim legionar, că legionarii au întîietate".

În răspunsul său, generalul Antonescu își expune ideile despre conducerea statului, încercînd să-l convingă pe

Sima să adopte un mod de acțiune bazat pe metode moderate și împotriva anarhiei legionare în cadrul aparatului de stat : „Dacă sînt două poliții în stat ; două justiții ; două concepții și două conduceri politice și economice ; dacă toți se amestecă ; dacă toți ordonă și toți intervin, cînd vor și cum vor, prăbușirea, în circumstanțele interne și externe în care se găsește țara, va veni vertiginos. Trebuie unitate în conducere. Cu sistemul care tinde să se generalizeze, anarhizăm aparatul de stat".

Reclamînd respectarea drepturilor sale în conducerea statului, el își reafirmă decizia de a nu ceda presiunilor : „Generalul Antonescu este șeful regimului legionar și șeful guvernului...".

La 1 noiembrie, Fabricius, căruia cele două părți îi „supuseseră cazul", scria la Berlin că a apărut „un prim conflict de anvergură... El (Sima) critică faptul că generalul oprește acțiunile poliției legionare, că nu intervine mai energic împotriva manevrelor unor politicieni mai vechi, ca Dinu Brătianu și Maniu, ba chiar că permite să apară în presă comunicări cu privire la foștii liberali și că ordinea economică legionară trebuie în sfîrșit, înscăunată... În oarecare măsură, reproșurile față de general sînt absolut justificate *din punct de vedere legionar, altele însă, mai cu seamă cele cu privire la domeniul economic, dovedesc păreri naive în ce privește reconstrucția economiei românești...*" [1].

Ultima apreciere se va dovedi de o importanță hotărîtoare, alături de alte considerente în viitoarele opțiuni ale cancelarului german care, la momentul în discuție, nu se grăbește să impună un punct de vedere în favoarea uneia dintre părți. El așteaptă supralicitări garantate de o bază sigură care să nu-i încurce planurile de perspectivă, oricare dintre cei doi concurenți urmînd să fie sacrificat la momentul oportun. Jocul este încă lăsat liber, iar identitatea scopurilor politice, arborată cu aplomb și infatuare de către Horia Sima, găsește sufragii optime din partea lui Himmler și Hess, care îl sprijină în continuarea acțiunilor anarhice.

Generalul Antonescu este conștient de lipsa atuu-rilor sale politice la Berlin, dar el acționează pe temeiul unei atitudini care inspiră garanții asupra angajamentelor asumate. Șansele sale devin mult mai solide în direcția unei eventuale subordonări în folos german a economiei românești, cu atît mai mult cu cît, referindu-se la legionari,

Fabricius revine într-o telegramă din 20 noiembrie şi transmite îngrijorat la Berlin : *„În ultimul timp, experienţele diletantiste, lipsa de disciplină şi abuzurile de tot felul se înmulţesc în domeniile economic şi administrativ. Situaţia politică şi economică a României, precum şi interesul nostru ca administraţia, comunicaţiile şi economia să funcţioneze, necesită ca tulburările »revoluţionare« să ia sfîrşit. Am discutat astăzi această problemă cu generalul Antonescu şi i-am exprimat temerile mele...“* [2].

În consecinţă, generalul Antonescu procedează la aplicarea unora dintre măsurile cerute de Fabricius şi Neubacher inclusiv menţinerea progermanului Dimitriuc la Departamentul petrolului şi trimiterea la Berlin a lui Cancicov, acceptat de asemenea de germani, pentru a participa la tratativele economice româno-germane.

Apreciind că generalul va fi nevoit să se subordoneze mişcării politice care l-a propulsat spre putere, legionarii refuză să accepte tutela acestuia. Ei acordă în continuare o atenţie deosebită întăririi elementelor de forţă proprii care îşi desfăşoară tot mai mult acţiunile peste capul şi în afara organelor oficiale ale statului, sub pretextul lipsei de competenţă a poliţiei şi jandarmeriei.

La 21 noiembrie 1940 are loc prima vizită a generalului Ion Antonescu în Germania. Aderarea formală la Pactul Tripartit este una din garanţiile după care Hitler începe să cîntărească avantajele de a dispune de un om forte la cîrma statului român, iar Ion Antonescu îi apare, cel puţin pînă la această dată, lipsit de echivocuri şi suficient de dispus să se angajeze pe direcţia evenimentelor impuse de al III-lea Reich. Această primă vizită devine astfel pentru Ion Antonescu un prilej hotărîtor în obţinerea încrederii din partea lui Hitler în confruntarea sa cu legionarii. Aceştia simt că au pierdut din avansul iniţial şi lansează îndemnuri deschise la revanşă. Apelurile la crimă, incitarea la practicile instinctelor primare ale răzbunării, apar tot mai des în coloanele presei legionare, în special ale principalului ziar de propagandă legionară, „Buna Vestire“.

În condiţiile în care generalul Antonescu se limitează doar la unele admonestări, fiind încă prizonierul unei politici de echilibru, în dorinţa de a-şi menţine puterea cu orice chip, abuzurile şi samavolniciile poliţiei legionare întrec orice închipuire. Începînd cu data de 6 septembrie 1940 au fost arestaţi şi depuşi la închisoarea Văcăreşti

numeroşi demnitari cu poziţie antilegionară, magistraţi militari, ofiţeri de poliţie şi jandarmerie cunoscuţi cu activitate de serviciu impotriva organizaţiei legionare, în vederea unor cumplite răfuieli. Cei arestaţi sînt transferaţi apoi la fortul Închisorii Jilava, iar în noaptea de 26/27 noiembrie, legionarii procedează la deshumarea osemintelor lui C. Z. Codreanu din vecinătatea Închisorii Jilava şi, în urma ordinului dat de Horia Sima prin legionarul Victor Biriş, secretar general la Ministerul Afacerilor Externe, grupe de legionari trec la asasinarea în celule a celor arestaţi. Cad victime, generalul Argeşeanu, fost prim ministru, generalul Gabriel Marinescu, fost ministru de Interne şi prefect al Poliţiei Capitalei, Victor Iamandi, fost ministru de justiţie, generalul Bengliu, fost inspector general al Jandarmeriei, Mihail Moruzov, fost şef al Serviciului Secret de Informaţii, colonelul Zeciu, fost prim procuror militar, şi alţii. În total, numai la Jilava, 64 de victime !

Dezmăţul continuă în toată ţara, transformîndu-se într-o adevărată noapte a Sfîntului Bartholomeu.

În ziua de 27 noiembrie este ridicat de la domiciliul său de către o echipă de legionari savantul de renume mondial Nicolae Iorga şi ucis în pădurea de lîngă comuna Strejnicu, după ce fusese schingiuit şi batjocorit în mod oribil. În aceiaşi zi, la punctul numit Coada Lungă din Pădurea Snagov a fost ucis economistul de mare valoare, Virgil Madgearu.

Colonelul Ştefan Zăvoianu ordonase şi arestarea lui Gheorghe Tătărescu, Constantin Argetoianu, Mihail Ghelmegeanu, Mihai Ralea şi dr. Marinescu, dar subsecretarul de stat, colonelul Alexandru Rioşanu îi salvează de la moarte sigură, menţinîndu-i sub protecţia sa la Ministerul de Interne.

Teroarea cea mai cruntă au îndreptat-o legionarii împotriva Partidului Comunist Român, a mişcării muncitoreşti şi revoluţionare. Cumplitei terori îi cad victimă, între alţii, Constantin David şi Tereza Ocskó, militanţi ai clasei muncitoare. Numeroşi comunişti devin în acele zile obiectul unor oribile măsuri de răzbunare. Sînt arestaţi toţi cei cunoscuţi cu activitate comunistă şi schingiuiţi pînă la exterminare.

La 29 noiembrie 1940, în şedinţa guvernului era analizată situaţia ordinii publice, iar V. Iaşinschi şi Corneliu

Georgescu, membri ai guvernului, promit lui Ion Antonescu să-i indice pe asasini în 24 de ore. Nu au însă de gînd să dea curs unei asemenea promisiuni, cerînd, în schimb, ministrului de Interne, Petrovicescu, „să închidă ochii, să nu se facă procese".

O zi mai tîrziu, generalul Antonescu dispune desființarea poliției legionare, măsură pe care Petrovicescu o comunică prin ordinul nr. 4766, în care menționează cu cinism : „Influența polițiilor legionare asupra mersului general al poliției a dat roade depline" (?).

Cu toate acestea, poliția legionară și-a continuat activitatea, elementele legionare în cauză fiind încadrate oficial în poliția de stat. Este de reținut că la multe județe, ordinul de desființare a poliției legionare nici nu a ajuns pînă în ianuarie 1941, ceea ce a permis ca în multe cazuri, rebeliunea legionară să fie condusă chiar de către elementele din poliția legionară ! Cu deplin temei, în Platforma din 15 ianuarie 1941 a C.C. al P.C.R., se arăta : „Regimul legionar a creat „poliția legionară". Acești bandiți înarmați ai poliției legionare au maltratat, schingiuit și jefuit mii de cetățeni, devastînd domiciliile lor. În urma revoltei generale a populației, poliția legionară a fost „desființată" prin încadrarea membrilor ei în „serviciul de securitate interioară" [3].

Încordarea dintre cele două grupuri aflate la conducerea statului s-a menținut și în perioada următoare, legionarii fiind încurajați în continuarea acțiunilor anarhice de către reprezentanții Gestapo-ului, S.S.-ului și ai Secțiunii N.S.D.A.P. din România.

La sfîrșitul lunii noiembrie a avut loc vizita în România a Reichsleiter-ului Baldur von Schirach și a secretarului de stat, gauleiterul Böhle, care i-au recomandat lui Horia Sima „să folosească pentru întărirea Gărzii de Fier serviciile unor consilieri naziști". Întrucît asemenea indicații au lăsat să se înțeleagă că la Berlin s-ar privi cu ochi buni „o atitudine mai activă a legiunii" faptul a provocat o vie îngrijorare ministrului german la București, care se temea ca acești „consilieri" să „nu sfătuiască pe membrii Gărzii de Fier, de pildă, să ia atitudine împotriva generalului Antonescu și a conducerii sale". Pentru evitarea unei asemenea stări de lucruri, Fabricius cerea lui von Ribbentrop să intervină pentru ca activitatea „consilierilor germani să fie dirijată în mod centralizat, numai prin intermediul Legației germane" [4].

După programul de asasinate comise în țară, și pentru a-și verifica șansele viitoarelor acțiuni, Horia Sima îl trimite la Berlin pe legionarul Victor Biriș, secretar general la Ministerul de Interne. Acesta este primit la început de către Reinhard Heydrich, șeful Poliției de Siguranță, apoi de însuși Reichsführerul S.S. și șef al poliției germane, Heinrich Himmler. La plecare acesta îi înmînează o scrisoare pentru Horia Sima în care aprobă crimele comise de legionari și îl asigură de sprijinul său. Referindu-se la situația din Germania în perioada în care nazismul preia puterea în Germania, Himmler scrie : „...În această primă epocă a preluării puterii, au fost trași la răspundere și împușcați de către mișcare, *în afara justiției de stat*, oamenii și adversarii, similari cazului legionarilor, care au răzbunat moartea stimatului și iubitului lor Căpitan, cum și a nenumăraților camarazi. *O asemenea măsură este justă, pentru că ea nu poate fi niciodată adusă la îndeplinire de justiția ordinară, care este legată de paragrafe și va depinde întotdeauna de un formalism al paragrafelor... !*" [5] (s.n., H. B.).

Încurajați în mod expres de unele vîrfuri ale Reichului nazist, legionarii pregătesc puciul și asasinarea lui Ion Antonescu. În luna decembrie 1940, obținînd informații cu privire la intențiile Gărzii de Fier de a trece la lichidarea generalului, Eugen Cristescu îl informează personal pe general : „Se accentuează un curent extremist, ostil măsurilor de ordine luate de conducătorul statului. Elemente situate la periferia vieții sociale și încadrate recent în mișcarea legionară, vor căuta să desăvîrșească agresiunea împotriva oamenilor politici. Informațiunea ne-a fost repetată în ultimul timp, cu adăugirea, *că dacă generalul Antonescu nu va înțelege să se încadreze în mișcare, va fi înlăturat, și la nevoie, chiar suprimat*" (s.n., H.B.).

Lupta pentru întîietate în fața naziștilor, se apropie de etapa ei decisivă. La mijlocul lunii decembrie, unii membri ai Legației germane apreciază deja că „o înțelegere între Sima și Antonescu este imposibilă, iar Antonescu va sfîrși prin a fi asasinat, partidul legionar spunînd, ca întotdeauna, că fapta se datorează unui exaltat".

În cele din urmă, Antonescu îi cere o întrevedere cancelarului german, în efortul de a se asigura de sprijinul acestuia. Întîlnirea are loc la 14 ianuarie, la Obersalzburg și se încheie cu un rezultat favorabil pentru general. Horia

Sima, ascultînd sfatul lui Himmler, principalul său susținător la Berlin, transmis prin ataşatul de poliție de pe lîngă Legația din București, în fapt şeful Gestapo-ului din România, Peter Geissler, a refuzat să-l însoțească pe Antonescu la Hitler, deşi fusese invitat. Dorea să se înfățişeze singur Führerului cu prilejul congresului partidului nazist şi să-şi consolideze terenul cu ajutorul lui Heinrich Himmler şi Rudolf Hess. Potrivit lui Fabricius *, Horia Sima nu voia să-şi dezvăluie în prezența lui Ion Antonescu intențiile cu privire la colaborarea sa cu generalul, şi mai cu seamă, voia să evite a se angaja la o conlucrare definitivă cu Antonescu în guvern.

Pentru a afla în ce măsură se poate bizui pe un sprijin eficient din partea cercurilor oficiale naziste, Horia Sima a trimis o telegramă prin Alexandru Ghika, şeful Direcției generale a Siguranței şi poliților, lui Rudolf Hess, locțiitorul lui Hitler şi însărcinat cu relațiile dintre cabinetul cancelarului nazist şi mişcarea legionară din România, prin care informa că generalul Ion Antonescu şi guvernul român (în afara legionarilor din guvern), „sînt vînduți iudeo-masonilor". Răspunsul nu pare să inspire prea multă siguranță şefului Gărzii de Fier : „Domnul general Antonescu trebuie să rămînă la conducere. Ceilalți componenți ai guvernului se pot schimba...".

Opțiunea cancelarului nazist devenea tot mai limpede. În perspectiva aplicării Planului „Barbarossa" şi a obținerii concesiilor economice în România, „formula Antonescu" constituia un pas decisiv, cu atît mai mult cu cît rapoartele primite de la București continuau să avertizeze : „În sfera economică, trebuie ca în propriul nostru interes să ne opunem planurilor lui Sima... Garda, numai ea însăşi, este prea slabă pentru a restabili rău zdruncinatul sistem economic şi politic al României şi generalul (Antonescu n.n.) este garanția liniştei şi a ordinei în România" — transmitea Fabricius la 1 noiembrie 1940, iar Neubacher, superambasadorul economic la București, atrăgea şi el atenția Berlinului, la 19 noiembrie 1940 : „Legionarii sînt incompetenți, cei din Ministerul Economiei nu au nici cea mai

* Horia Sima avea relații de-a dreptul neamicale cu Fabricius. Prin intermediul lui Peter Geissler reuşeşte să-l convingă pe Himmler să provoace retragerea lui Fabricius din funcția de ministru al Germaniei la București. Aflînd, la 14 decembrie că înlocuirea lui Fabricius se făcuse la cererea ministrului legionar Alexandru Sturdza, de la Departamentul Afacerilor Străine, Ion Antonescu l-a demis, preluînd interimatul acestui departament.

slabă ideie de economie şi administraţie, epurările au o influenţă negativă..." [6].

Informat în legătură cu aceste stări de lucruri, în discuţiile avute cu Ion Antonescu la 14 ianuarie 1941, Hitler nu mai lasă nici-un echivoc asupra modului în care vede soluţionarea situaţiei din România. El îi declară generalului că „şi el a avut de luptat cu dificultăţi interne şi mai mari, deşi venise la putere sprijinindu-se pe un partid organizat... Greutatea de căpetenie provine din faptul că se găsesc întotdeauna elemente care nu-şi dau seama că revoluţia nu este o stare care trebuie permanentizată...". Ion Antonescu este investit cu un mandat care îi va permite să trateze cu Sima de pe poziţii sigure : „*Nu este exclus* — concluzionează Hitler în încheierea discuţiilor de la Obersalzburg — *ca generalul Antonescu să se vadă obligat de a face o operaţiune asemănătoare. Domnia sa are însă convingerea nestrămutată că este singurul om în stare să o facă*" [7].

La întoarcere, Ion Antonescu îi adresează lui Horia Sima o scrisoare în care îi transmite aprecierile lui Hitler referitoare la colaborarea nesatisfăcătoare dintre el şi legionari şi recomandarea adresată acestora de către Führer de a înceta agresiunile interne.

Legionarii reacţionează cu promptitudine. La 13 ianuarie, Sima dezlănţuie campania de agitaţie premergătoare rebeliunii, rostind un cuvînt incendiar în faţa conducătorilor legionari din Capitală. Folosind drept pretext pentru declanşarea rebeliunii uciderea în noaptea de 18/19 ianuarie a maiorului german Döring * de către supusul grec Demetrios Sarantolupos, emigrat din America în iulie 1940, — prilej cu care s-a încercat învinovăţirea colonelului Alexandru Rioşanu că aprobase prelungirea vizei de şedere în ţară — se trece la intensificarea demonstraţiilor armate, cerîndu-se aducerea lui Sima la cîrma statului. Ministrul de Interne, generalul Petrovicescu vorbeşte la radio, instigînd la revoltă. A doua zi este demis de Ion Antonescu. Pentru a-l determina să revină asupra măsurii luate, Sima adună comandanţii de eşaloane legionare, şi aceştia pe legionarii din subordine. Este difuzat un manifest legionar. În cursul serii, legionarii, în mod demons-

* Potrivit unor date publicate după război, maiorul Döring, care era unul dintre conducătorii serviciilor de informaţii naziste pentru Balcani, a fost suprimat de către patriotul grec din dispoziţia Intelligence Service-ului.

trativ, depun jurămînt de credință lui Hitler în fața Legației germane, și lui Mussolini în fața celei italiene, apoi se îndreaptă spre Consiliul de Miniștri și cer demiterea lui Rioșanu, reîncadrarea lui Petrovicescu, guvern „pur" legionar condus de Horia Sima, și „România legionară", procedînd apoi la ocuparea instituțiilor publice. Manifestații asemănătoare au loc și în alte centre din țară. Sînt ocupate oficii telefonice, primării, prefecturi. Legionarii din Capitală ocupă, între altele, Cazarma gardienilor publici din spatele clădirii guvernului și atacă militarii trimiși să evacueze clădirea.

Generalul Hansen îl înștiințează pe Ion Antonescu că are ordin din partea lui Hitler să-i pună la dispoziție unități militare în cazul agravării situației. Generalul Antonescu adresează legionarilor un nou apel pentru încetarea dezordinilor. Se asigură totodată de concursul comandanților de mari unități militare, și dispune între timp schimbarea prefecților de județe și a inspectorilor de poliție din întreaga țară.

Sima, îndemnat de Papanace prin agenții lui Himmler*, menține valabilitatea ordinului de rebeliune, dar se și ascunde la agentul Gestapo-ului, Bolschwing, apoi la colonelul Octav Vorobchievici, fost atașat militar la Lisabona și Berlin. Avînd o întrevedere cu generalul Hansen, acesta îi reproșează șefului Gărzii de Fier că Misiunea militară germană n-a fost consultată anticipat asupra oportunității rebeliunii, și îl înștiințează că în cazul în care aceasta „ar periclita planurile româno-germane, armata germană ar intra în conflict, fără a prejudicia sentimentul de amiciție față de legiune".

În seara de 22 ianuarie 1941, generalul Hansen face cunoscut emisarilor legionari, generalul Mehedinți și colonelul Zăvoianu, că „pentru Germania și România sînt în curs fapte militare importante care nu trebuie tulburate în nici un caz". Altfel, „forțele germane vor interveni numai în favoarea conducerii oficiale a statului, care a oferit Führerului încredere nețărmurită". Apelul generalului

---

* După 6 septembrie 1940, Himmler înțelege să-l sprijine nemijlocit pe conducătorul Gărzii de Fier pentru dobîndirea exclusivă a puterii, trimițîndu-i cadre ale Gestapoului în calitate de „consilieri". De pildă, trei dintre aceștia, și anume, conducătorul S.S. Bolschwing, și gestapoviștii Gune și Hahn, au fost „acreditați" pe lîngă legionarul Constantin Papanace, subsecretar de stat la finanțe.

Hansen nu este luat în considerație. Legionarii sînt convinși că pot da o lovitură de forță, bazîndu-se pe sprijinul lui Himmler.

În aceeași zi, Radu Lecca, în numele lui Ion Antonescu, **a avut o** întrevedere cu Killinger, în cursul căreia i s-a transmis ministrului german dorința generalului de a se interveni în numele guvernului german pentru a se pune capăt rebeliunii*. Declarînd că „Germania are tot interesul ca aceste dezordini care opresc producția și periclitează transporturile, să ia sfîrșit cît mai grabnic", Killinger a cerut să se transmită lui Ion Antonescu că „poate conta pe sprijinul Reichului și al Cancelarului Hitler", angajîndu-se că „va da dispoziții armatei germane care se găsește la București să dezarmeze toate centrele de rezistență legionară".

Cu toate acestea, încă în seara zilei de 21 ianuarie, rebeliunea era generalizată. În Capitală și în multe centre județene legionarii ocupaseră astfel de poziții, încît Horia Sima se socotea victorios. El ordonă rezistență și ofensivă. În ziua de 22 ianuarie, legionarii au căutat să-și extindă acțiunile agresive în întreaga țară. În București au oprit circulația tramvaielor și autobuzelor, au incendiat depozite de benzină. Din cazarma gardienilor publici se trăgea asupra clădirii Președinției Consiliului de Miniștri. Au fost dezarmate unități militare izolate și se continua înarmarea legionarilor. Asupra armatei care încerca să restabilească ordinea, legionarii deschideau focul.

Dar rebeliunea nu s-a limitat numai la atît. Profitînd de atmosfera încordată legionarii s-au dedat la jafuri și torturi. În București au fost maltratați, schingiuiți și uciși bestial zeci și sute de oameni nevinovați. Halele și cîrligele abatorului au fost folosite pentru cadavrele oamenilor care le-au căzut victime. Pădurea Băneasa devenise un adevărat poligon de ținte vii, fiind secerate multe vieți[8].

În condițiile crizei deosebit de grave în care se afla România, Londra căuta să exploateze orice prilej favorabil

---

* Încredințarea unei astfel de însărcinări de către Ion Antonescu lui Radu Lecca pare destul de dubioasă, cunoscînd trecutul pro-german al acestuia. Se poate admite că s-a mizat tocmai pe un asemenea factor în succesul mandatului dat, și nu este exclus ca el să fi fost destinat de Gestapo pentru varianta de retragere și salvarea șefilor rebeliunii.

pentru a adînci destabilizarea țării *, exprimînd o flagrantă contradicție cu atitudinea antifascistă a întregului popor român, preocupat de găsirea unor soluții de depășire a acestei nedorite împrejurări din întreaga sa existență, și care i-a repudiat el însuși pe legionari. Chiar dacă o asemenea optică ar fi putut fi invocată prin existența stării de război — declarată în mod precipitat la 6 decembrie 1940 — directive de acest gen ne apar cu totul nejustificate, încît, pe bună dreptate, s-a apreciat că ele, nu numai că au slăbit pozițiile României, dar implicit s-au întors împotriva inițiatorilor lor, prin faptul că, în fond, au întărit capacitatea de manevră și de presiuni ale Germaniei naziste.

Între timp, raportul de forțe se schimbă necontenit în defavoarea legionarilor. În balanța de forțe dintre Antonescu și Horia Sima, un rol important l-au avut trupele germane din țară. La 22 ianuarie, după o convorbire telefonică între Ribbentrop și Killinger, Berlinul redactează o telegramă, recepționată la Legația germană din București la 23 ianuarie, orele 03, avînd următorul conținut : „Recomandăm generalului Antonescu următorul mod de procedare : 1) Întrucît între generalul Antonescu și Legiune a curs sînge, nu mai este loc pentru jumătăți de măsură. Numai măsuri radicale pot duce la țintă ; 2) Generalul Antonescu, ca șef al Statului, ar trebui să-i proclame pe legionari ca rebeli și să declare că nu tratează cu rebelii ; 3) În afară de aceasta, generalul ar trebui să ceară retragerea tuturor formațiunilor legionare. În cazul cînd acest lucru nu se realizează, el trebuie să-și asigure cu toate mijloacele de forță pe care le are la dispoziție, dominația în Capitală și în țară ; 4) Încă în această noapte, generalul-ar trebui să proclame starea excepțională și să ordone arestarea tuturor capilor participanți la rebeliune. „Idealiștii" (legionarii — în termenii Berlinului) — exil

* Nenumăratele asasinate, dezordini și samavolnicii legionare sugerează Londrei posibilitatea de a accentua procesul distructiv din țară. La 23 ianuarie 1941, cînd deja rebeliunea legionară era înfrîntă, o directivă aprobată de guvernul britanic și transmisă de S.O.E. Legației engleze din București, stabilea : „Avînd în vedere condițiile generale haotice din România, *instruiți urgent toate canalele ce vă sînt deschise de a realiza toate planurile posibile de a provoca dezagregare și haos mărit. Nu economisiți mijloace*". Cf. Eugen Preda, *Miza petrolului*, Ed. Militară, București, 1983, după D.G.F.P., vol. 11, doc. 41, 269, 360 ; Microfilme S.U.A., rola 663, c. 0331—0332 ; M.A., rola 445, c. 199.

în Germania, astfel încît să se abţină de la orice activitate politică. Altfel — extrădare ; 5) Generalul Antonescu ar trebui să se proclame imediat conducător al Legiunii" [9].

În aceeaşi zi, ministrul Killinger a dat ordin ca armata germană să dezarmeze pe legionarii baricadaţi în clădirea Prefecturii poliţiei Capitalei din Calea Victoriei şi de la sediul legionar din strada Roma. Aceştia se vor preda armatei germane dar eforturile unităţilor româneşti sînt în cele din urmă cele care duc la înfrîngerea definitivă a rebelilor.

Datele atestă că evenimentele expuse, care s-au soldat cu expulzarea unei organizaţii eminamente naziste de la putere, nu puteau să convină, din multe puncte de vedere, Berlinului care a sperat pînă în ultimul moment la „împăcarea părţilor", dovadă starea de expectativă a armatei germane, care a intervenit numai în ultimă instanţă. Deloc întîmplător şi sprijinul acordat conducătorilor legionari de a se refugia în Germania în scopul refacerii vechiului mariaj. O va spune deschis noul ministru al Germaniei la Bucureşti, Manfred von Killinger, prezent la Ion Antonescu chiar pe data de 24 ianuarie 1941, cînd generalul îşi începuse consultările pentru constituirea noului guvern. „Mandatul meu este să te reconciliez cu Legiunea" îi declarase el fără rezerve lui Ion Antonescu, în conformitate cu instrucţiunile primite de la Ribbentrop, care glăsuiau astfel : „Vă rog să folosiţi toate mijloacele potrivite şi să faceţi tot posibilul ca elementele bune şi folositoare ale Mişcării legionare să se întîlnească cu noii conducători ai mişcării generalului Antonescu. În discuţiile pe care le veţi avea, vă rog să nu lăsaţi nici un dubiu cu privire la faptul că Führerul şi Germania doresc să-l vadă în mod hotărît pe Antonescu recunoscut în calitate de conducător al statului român şi ca străduinţele lui să fie încununate de succes. Pe de altă parte, vă rog să recomandaţi în mod expres generalului Antonescu, ca nu cumva să facă greşeala de a se sprijini, la reconstrucţia noului stat român, pe armată, ci la *baza politică a acestui nou stat, să ia în consideraţie exclusiv Mişcarea legionară*" [10].

Antonescu a avut grijă ca respingerea cererilor conducătorilor naziști să o facă într-o asemenea manieră, încît să nu trezească resentimente la Berlin. Documentele cercetate demonstrează însă că Antonescu era hotărît să nu-i mai includă pe legionari în guvern. Un studiu întocmit în

acele zile la cererea lui Antonescu de Serviciul Special de Informații, referitor la rebeliunea legionară, se încheia cu următoarele concluzii : „*Trebuie a curăți toată administrația de stat de toate elementele introduse prin regimul de ieri, elemente care au avut un singur scop : a distruge statul român... Legiunea nu mai are nici o rațiune de a subsista ca organ de conducere în stat*" (s.n., H.B.).

Conducătorii Gărzii de Fier, în frunte cu Horia Sima au găsit adăpost la protectorii lor naziști, care i-au ajutat să se refugiaze în Germania. Prin trecerea peste granițe, nucleul conducător al Gărzii de Fier a fost păstrat. În Germania, legionarii au constituit „o echipă de schimb", a cărei existență reprezenta un mijloc de presiune asupra generalului Antonescu.

2. Înfruntînd teroarea

La capătul efemerei lor „guvernări", legionarii încheiau un drum de tristă amintire, presărat cu numeroase victime și orori greu de imaginat. Bilanțul, cu adevărat tragic, înfățișa un „program" care implicase asasinatul drept metodă predilectă de confruntare politică.

Faptele se cunosc.

Istoria a consemnat ca în primele rînduri ale celor care au înfruntat cu demnitate și curaj pe zbirii legionari s-au aflat comuniștii, inițiatorii și organizatorii mișcării antifasciste românești, luptătorii cei mai vajnici împotriva fascismului și hitlerismului, pentru cauza apărării independenței și integrității țării, a democrației și culturii. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „De-a lungul a peste două decenii de activitate ilegală, partidul comunist, înfruntînd represiunea sălbatică, teroarea polițienească și dînd grele jertfe de sînge, a fost sufletul luptelor revoluționare, democratice și antifasciste, a slujit cu eroism și devotament cauza poporului, a libertății și independenței României, a socialismului și comunismului" [1].

Partidul Comunist Român era pe deplin avizat că promotorii organizației legionare instituiseră deliberat teroarea împotriva mișcării comuniste și muncitorești, scontînd pe slăbirea forței și influenței sale în rîndul maselor largi populare. Comuniștii s-au angajat însă deschis în luptă, cu puterea izvorîtă din dreptatea marii cauze revoluționare și patriotice a maselor muncitoare, a poporului român [2],

apte să confere forță interioară, convingeri nestrămutate, curaj desăvîrșit. În acele condiții, întreaga activitate a partidului a înregistrat o creștere deosebită a combativității revoluționare, o largă diversificare a metodelor și mijloacelor de acțiune. Documentele epocii atestă pregnant că dictatura legionaro-antonesciană a fost demascată permanent printr-o largă activitate de masă a P.C.R., pentru monstruoasele ei acte de teroare fascistă, anticomunistă și antidemocratică, pentru consecințele nefaste ale acestora.

La 10 septembrie 1940, deci cu cîteva zile înainte de proclamarea țării „stat național-legionar", P.C.R. a editat și difuzat importantul document programatic intitulat: *Punctul nostru de vedere*, prin care era denunțat regimul legionaro-antonescian, iar masele erau chemate la luptă pentru revendicări politice fundamentale. Datorită modului ingenios în care s-a făcut editarea și difuzarea acestui document, organele Siguranței au intrat în posesia lui abia după o lună și jumătate, timp în care a fost distribuit de la om la om, sub formă deghizată, de broșură, intitulată „Strigoii", de părintele Moța (tatăl legionarului I. Moța, mort în unitățile lui Franco din Spania, în 1937), și cu indicarea Editurii „Universul", „pentru a putea fi răspîndită și sustrasă vigilenței organelor polițienești", după cum menționau chiar acestea într-un raport al lor[3]. În noaptea de 15/16 septembrie 1940, la scurt timp după constituirea guvernului legionaro-antonescian, în care rolul dominant îl aveau legionarii, Comitetul orășenesc București al P.C.R. a răspîndit în cartierele muncitorești un manifest litografiat, intitulat: *Către muncitorii din fabrici și de pe ogoare, vîrstnici și tineri, soldați, femei și concentrați*, prin care era demascat regimul de dictatură fascistă-antonesciană.

Datele obținute de către Serviciul poliției sociale și al informațiilor din cadrul Prefecturii poliției Capitalei în septembrie 1940 evidențiau că „centrele (organizațiile) comuniste din Capitală au început să activeze intens". Se atrăgea, de asemenea, atenția asupra activității Regionalei Dunărea de Jos a P.C.R. La 25 septembrie 1940, aceeași sursă semnala ca verificată informația potrivit căreia „conducerea centrală a Partidului Comunist Român a transmis organizațiilor din Capitală și provincie instrucțiuni să tipărească prin orice mijloace manifeste «incendiare» prin care să atace în termeni violenți regimul legionar, arătîndu-se că este un regim de dictatură. Prin aceste mani-

feste, care vor fi tipărite, litografiate și șapirografiate după mijloacele proprii ale organizațiilor, se vor îndemna masele muncitorești și țărănești la organizarea de manifestațiuni și demonstrațiuni populare contra regimului.

Centrala Partidului Comunist Român din București *a și tipărit un stoc foarte însemnat de asemenea manifeste, din care o parte urmează a fi trimise regionalelor din provincie. Pentru Regionala Prahova va veni în București spre a ridica un stoc de manifeste, comunistul Constantin David, care este însărcinat cu organizarea mișcării în regiunea petroliferă*".

Misiunea încredințată acestuia este reconfirmată nouă zile mai tîrziu, respectiv la 4 octombrie 1940, cînd organele Siguranței constatau: „*Comunistul Constantin David a fost trimis de Partidul Comunist la Ploiești pentru organizarea muncitorilor din regiunea petroliferă în nuclee comuniste. În acest scop a venit în Capitală pentru a primi instrucțiuni și a informa conducerea centrală a Partidului Comunist...*". Greutățile care trebuiau învinse de către partid în această importantă regiune rezultau, pe de o parte, din existența unor grupări legionare fanatice, implicate nemijlocit în „echipele morții", ce îndoliaseră întreaga țară prin asasinarea marelui istoric român Nicolae Iorga și a altor personalități românești, iar pe de altă parte din infiltrarea masivă a agenților spionajului nazist în întreprinderile petroliere. Însăși Siguranța generală preciza că aceste întreprinderi angajaseră „numeroși «specialiști» germani care au început o vie activitate anticomunistă" *.

Sub îndrumarea Partidului Comunist Român, o intensă activitate antifascistă a desfășurat organizația comunistă a tineretului din țara noastră. În septembrie 1940, Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist a difuzat în rîndul maselor largi de tineri un manifest cu un bogat conținut de idei, puternic mobilizator, intitulat *Tineri muncitori, țărani și intelectuali din România*. În cuprinsul manifestului se făcea un aspru rechizitoriu dictaturii regale care sfîrșise în mijlocul unui imens val de nemulțu-

* La 28 septembrie 1940, pe marginea unei întîlniri „de lucru" dintre maiorul Freund, reprezentant al Abwehr-ului, și locot. colonelul C. Ionescu-Micandru din partea S.S.I.-ului, acesta din urmă nota următoarele: „În primul rînd, maiorul Freund — referent pentru contraspionaj în Serviciul de Informații al Armatei Germane — a mulțumit Serviciului nostru pentru toate informațiunile, de foarte bună calitate, date pînă în prezent și *în special pentru lucrarea „Comunismul în Românța"*.

miri populare, și instaurării unei alte dictaturi, și mai odioase, a gardiștilor, slugile lui Hitler. Adresîndu-se un apel înflăcărat conștiinței tineretului, în manifest se declara răspicat : „...n-avem nevoie de *generali gardiști și poliția legionară. Noi vrem pîine, pace și libertate...*".

Pe un larg spațiu în manifest erau examinate cerințele vitale ale tineretului, lupta sa pentru revendicări economice și politice. „*Tineri din România* — chema manifestul —, *formați comitete de acțiune și gărzi de autoapărare împotriva teroarei, intrați în frontul antirăzboinic al tineretului, luptați pentru revendicările voastre, împotriva dictaturii militare-gardiste, împotriva teroarei, a diversiunii, pentru eliberarea deținuților politici comuniști și antifasciști din închisori și lagăre de concentrare...*

Organizați acțiuni, greve, demonstrații, manifestații, care, încheindu-se într-un mare val revoluționar, sub conducerea Partidului Comunist Român, ne vor duce la victorie".

Consecvența și fermitatea acțiunilor partidului comunist, amploarea lor, dădeau tot mai mult de gîndit dictaturii legionaro-antonesciene. „*Elementele comuniste din România* — se arăta într-un document din 29 septembrie 1940 al aparatului represiv — *au început să se manifeste tot mai ostil actualului regim, fapt pentru care guvernul român a luat o serie de măsuri contra acestora...*" În legătură cu acțiunile represive, anticomuniste și antidemocratice, documentul preciza că ele făceau parte dintr-un program pus de acord cu emisarii celui de-al III-lea Reich în România și supervizat de Berlin.

Înfruntînd curajos prigoana, comuniștii și-au intensificat activitatea în rîndul poporului; organizînd acțiuni de masă în vederea eliberării luptătorilor comuniști și antifasciști deținuți în închisori și lagăre. O notă a organelor Siguranței din 26 septembrie 1940, informa că „elementele care militează în comitetele comuniste din Capitală au primit instrucțiuni din partea conducătorilor respectivi să intensifice propaganda în rîndurile populației de toate categoriile, organizînd demonstrații și manifestații prin care să ceară eliberarea membrilor de partid și simpatizanților comuniști aflați în închisori și lagăre. În același scop, comitetele au primit din partea conducerii centrale o serie de manifeste format etichetă, scrise la mașină, cuprinzînd lozinci comuniste, prin care masele populare sînt îndemnate să lupte pentru eliberarea comu-

nistilor din închisori şi lagăre. Aceste etichete urmează a fi lipite de zidurile locuinţelor şi ale întreprinderilor industriale din cartierele muncitoreşti". Era redat textul a două din manifestele menţionate : *„Închisorile sînt pline de luptători pentru pîine, pămînt, libertate, pace. Eliberaţi-i !" ; „Salvaţi viaţa celor ce zac în închisori pentru că au apărat interesele clasei muncitoare !"*

Potrivit aceloraşi surse, „conducerea centrală a partidului comunist din Capitală se află în căutarea unei noi case conspirative pentru instalarea tipografiei clandestine, astfel ca materialele de propagandă să fie tipărite în bune condiţiuni tehnice. În curînd va apare un manifest în care se va comenta Pactul Tripartit încheiat între Germania, Italia şi Japonia...". La chemarea P.C.R., „celulele comuniste din marile întreprinderi ale Capitalei colectează sume de bani pentru familiile comuniştilor arestaţi pentru participarea la manifestaţiile organizate în ziua de 1 august 1940. La întreprinderile textile, căile ferate şi Pirotehnia Armatei se întocmesc liste cu muncitorii care urmează a fi propuşi ca martori ai-apărării în procesul ce se va deschide la Curtea marţială. Conducătorii comunişti desfăşoară propagandă în rîndurile muncitorilor pentru a formula proteste colective adresate Tribunalului militar...". La Uzinele Vulcan, în seara zilei de 4 octombrie 1940 au fost difuzate exemplare ale unui manifest lansat de Uniunea Tineretului Comunist. Autorităţile represive informau cu acest prilej că Frontul antirăzboinic *„este o nouă organizaţie camuflată, sub egida căreia activează tineretul comunist din România"*.

Prin ansamblul activităţii sale, Partidul Comunist Român punea în mod deschis în cauză politica unui regim nefast pentru destinele întregii naţiuni române, arătînd că : „dorinţa de libertate şi dreptate socială a maselor nu poate fi satisfăcută de regimul burghez..."

— „Noul regim (legionar)... învederează imposibilitatea stăpînirii evenimentelor..."

Organele Prefecturii poliţiei Capitalei semnalau faptul că P.C.R., pornind de la continua adîncire a crizei regimului legionaro-antonescian, a acţionat energic pentru creşterea mişcării revoluţionare a muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor, pentru denunţarea legionarilor ca agentură a hitlerismului în România şi înlăturarea lor de la conducerea ţării. *„Comuniştii* — se arăta într-un document al poliţiei — *luptă pentru demascarea legionarilor şi*

a domnului general Antonescu ca instrumente ale imperialismului german.

Pentru a atrage în mișcarea comunistă cît mai mulți intelectuali, partidul intenționează editarea unei publicațiuni intitulată *Presa liberă*, care va fi expediată în țară la diferite adrese chiar prin poștă.

Se intenționează pregătirea de către comuniști și a propagandei clandestine prin radio, procurîndu-se un aparat de radio-emisiune, care, *în cîteva zile, va începe emisiunea pe unda scurtă de 36—38 m, lansînd lozincile comuniste imediat după terminarea jurnalului românesc al Postului de radio...*

Intenția comuniștilor este de a provoca la iarnă mișcări de stradă la orașe, iar la sate revolta țăranilor în vederea îndepărtării regimului actual".

Acest program de acțiune, elaborat pe baza unei concepții revoluționare ferme, care stabilea obiectivele imediate și de perspectivă ale luptei împotriva regimului legionaro-antonescian, demonstra forța partidului, maturitatea și originalitatea ideilor sale. El a stat la baza unei mișcări politice puternice, care a focalizat energiile forțelor revoluționare, patriotice, democratice și antifasciste.

Amploarea acțiunilor inițiate, organizate și conduse de P.C.R., au condus la înăsprirea fără seamăn a măsurilor represive ale regimului, care a dat frîu liber dezmățului poliției legionare, organ vandalic ce acționa în afara oricăror norme legale, arestînd, schingiuind și ucigînd cu sînge rece, fără a da cuiva socoteală de faptele ei. În pofida pericolelor grave care îl amenințau pas cu pas, a unor importante căderi, Partidul Comunist Român a rămas neclintit, ferm hotărît să lupte pînă la capăt împotriva fascismului. El și-a menținut structura organizatorică, de la organele superioare de conducere pînă la organizațiile de bază, avînd forța pentru a-și reface de fiecare dată verigile lovite.

La 8 octombrie 1940, conducerea P.C.R. a lansat cuvîntul de ordine privind intensificarea activității în rîndul muncitorilor, în special al tineretului din întreprinderile industriale, în vederea extinderii rețelei sale organizatorice, a dezvoltării activității de înrîurire a maselor. Au fost pregătiți, totodată, instructorii necesari pentru constituirea de noi nuclee și celule de partid. Delegatul partidului însărcinat cu această misiune, a luat contact cu șefii nucleelor și celulelor care activează pe lîngă întreprinderile

industriale, căminele de ucenici, ateliere, școli etc., dîndu-le instrucțiuni de felul cum trebuie să se desfășoare acțiunea comunistă față de noul regim" — informau organele poliției, adăugînd că „acțiunea s-a și declanșat prin imprimarea și răspîndirea de etichete și manifeste prin care se cere oprirea exportului în Germania... Tot în scop de propagandă se vor tipări și difuza anumite broșuri cu caracter comunist, avînd textul camuflat de copertele broșurilor cu caracter legal". În ziua de 14 octombrie 1940, Curtea marțială din București a judecat procesul unui grup de tineri militanți comuniști, printre care Vasile Tudose și Constantin Godeanu, condamnați la închisoare pentru activitatea lor patriotică, antifascistă desfășurată în rîndul tineretului din Capitală.

În condițiile în care guvernul intenționa să opereze noi arestări în rîndul militanților comuniști în vederea internării lor în lagăre, P.C.R. a indicat organizațiilor sale să ia măsuri ca toate cadrele care fuseseră condamnate, arestate ori identificate de autorități, să părăsească de urgență Capitala și să plece în localități din provincie și, în același timp, să fie asigurată, în condițiile date, unitatea muncii de partid.

Circumstanțele istorice arătau cu fiecare zi mai mult că soluția în raport cu realitățile politice era realizarea unui larg consens național de luptă pentru înlăturarea dictaturii legionare-fasciste și în această direcție a acționat convergent Partidul Comunist Român. În vederea înfăptuirii unui atare obiectiv, partidul a pus un mare accent pe continua amplificare a rîndurilor mișcării muncitorești, temelia și centrul acestui consens național. „*Pentru realizarea scopului urmărit* — menționau organele Serviciului poliției sociale și al informațiilor —, *organizațiile clandestine ale partidului comunist au întreprins, în ultimul timp, o vastă acțiune de propagandă în mai toate întreprinderile pentru atragerea muncitorimii în mișcarea de stînga*". Originalitatea și caracterul viabil al acestei activități erau ilustrate de indicația P.C.R. ca „*organizațiile să dezvolte sentimentul național în sensul de a demasca regimul legionar..., înfățișîndu-l și ca o adevărată periclitare a existenței naționale a României*". Un moment important în planul creșterii influenței P.C.R. în masa muncitorilor l-a constituit faptul că în conducerea breselelor muncitorești comuniștii au jucat un rol tot mai mare.

Pentru intensificarea activității partidului de propagare în rîndurile maselor a liniei sale politice, de înrîurire și mobilizare a lor la luptă au fost extinse continuu preocupările și mijloacele în vederea folosirii largi a cuvîntului scris. A fost procurată, în acest scop, și o mașină tipografică portativă, care a fost instalată și pusă în funcțiune într-o casă conspirativă. La 8 octombrie 1940, editura clandestină a partidului a realizat un important stoc de exemplare ale ziarului „Scînteia", care aveau să fie larg difuzate. Potrivit hotărîrii conducerii P.C.R., în aceeași lună a fost tipărit și difuzat un manifest referitor la situația grea a maselor muncitoare în condițiile regimului de dictatură legionaro-antonesciană.

Iminența unor noi măsuri represive de amploare a determinat conducerea P.C.R. să dea cuvînt de ordine cadrelor sale cu munci de răspundere „să-și schimbe imediat adresele, potrivit regulilor de conspirație, urmînd să fie adăpostite prin casele membrilor și simpatizanților numai o singură noapte". În pofida condițiilor grele de activitate, în toamna anului 1940 partidul comunist a reușit să organizeze manifestații în toate piețele Capitalei, în cadrul cărora participanții au demascat jaful trupelor hitleriste intrate în țară, caracterul profund antinațional și antipopular al regimului legionaro-antonescian, represiunea de o extremă duritate pe care acesta o instaurase. Intensificarea acțiunilor de masă ale P.C.R. s-a făcut tot mai simțită. În noaptea de 31 octombrie 1940, în cartierul Regie din Capitală au fost răspîndite numeroase exemplare ale manifestului semnat *Comitetul local al Partidului comunist din București*, multiplicat la gestetner. Pe zidurile clădirilor din cartierele Obor și Pantelimon au fost șablonate lozinci de luptă ale P.C.R., iar în noaptea de 1 spre 2 noiembrie 1940 răspîndite și șablonate manifeste, etichete și lozinci pe străzile Lînăriei, Candiano Popescu, Theodor Speranția, Parcul Carol ș.a.

La 3 noiembrie 1940, P.C.R. a organizat în Capitală manifestația antihitleristă din Piața-Obor, desfășurată sub lozinca „Afară cu armata germană de ocupație !", care a pus în evidență cu putere capacitatea clasei muncitoare, a partidului comunist de a se situa în fruntea poporului român împotriva fascismului, pentru independența și suveranitatea țării, de a antrena masele largi populare în această luptă. Guvernul nu a dat publicității date în legătură cu această manifestație de amploare, încercînd să as-

cundă şi pe această cale forţa de înrîurire a partidului comunist, de teamă „ca masele de nemulţumiţi, să nu se îndrepte spre comunişti" — după cum recunoşteau înseşi organele represive. Or, linia de luptă pe care P.C.R. o înfăţişase poporului cîştiga, zi de zi, noi şi noi aderenţi. De aceea, ofensiva politică declanşată de acesta s-a desfăşurat cu rezultate dintre cele mai eficace. În cursul lunii noiembrie, din iniţiativa Comitetului oraşenesc Bucureşti al P.C.R., au avut loc întruniri fulger, numite şi „zburătoare", la toate întreprinderile industriale, atît dimineaţa cît şi după amiaza, la intrarea lucrătorilor în ateliere. De asemenea, s-au desfăşurat manifestaţii populare în pieţele Grant, Obor, 13 Septembrie, la Hala şi Piaţa Traian, unde participanţii au venit cu steaguri şi pancarte roşii. În noaptea de 6 spre 7 noiembrie 1940, au fost răspîndite manifeste pe străzile Capitalei, în cartierele C.F.R., Regie şi S.T.B. La rîndul lor, tinerii comunişti din Sectorul IV Verde au organizat, în Piaţa Grant, o mare manifestaţie cu pancarte şi steaguri roşii şi au difuzat manifeste care cuprindeau revendicări economice şi politice cu caracter antifascist şi antihitlerist. Pentru evitarea arestărilor, manifestaţia s-a produs spontan, în centrul pieţei, chiar în mijlocul mulţimii.

Urmare a acestor acţiuni, generalul Piky Vasiliu, şeful Inspectoratului general al jandarmeriei, a transmis unităţilor teritoriale în subordine un ordin special pentru urmărirea activităţii partidului comunist, care cuprindea semnificative recunoaşteri privind creşterea şi extinderea continuă a activităţii P.C.R. în rîndul maselor, a luptei sale ferme împotriva regimului legionar : „Urmare la Ordinul circular secret nr. 36 019 din 29 octombrie 1940. *Activitatea comunistă se accentuează zilnic, organizînd greve şi sabotaje împotriva regimului legionar şi ducînd campania provocatoare* (sic !) *faţă de Germania. Concentraţi toate mijloacele contra propagandei comuniste şi deosebit urmăriţi automobilele suspecte fiind întrebuinţate pentru răspîndirea manifestelor*".

La 10 noiembrie 1940, la indicaţia conducerii P.C.R., a avut loc o nouă acţiune de amploare pentru răspîndirea de manifeste în toate cartierele din Capitală şi şablonarea de lozinci pe zidurile clădirilor, împotriva Gărzii de Fier.

Înfruntînd sîngeroasele măsuri represive, partidul comunist a continuat şi a amplificat activitatea sa de revoluţionare a maselor de muncitori şi ţărani, de organizare

a lor în lupta pentru drepturi și libertăți, împotriva regimului legionaro-antonescian, a dominației Germaniei hitleriste în România. „Muncitorimea și țărănimea din România — concludeau rapoartele organelor represive — este în pragul revoluției" ; „starea de spirit în această direcțiune este foarte avansată".

În lumina directivelor partidului, acțiunile de luptă nu cunoșteau nici un moment de răgaz. În noaptea de 12 spre 13 noiembrie 1940 — constatau organele Siguranței —, în cartierele muncitorești Grant și Grivița au fost difuzate „numeroase exemplare din manifestele imprimate la gestetner, semnate, *Partidul Comunist din România, Comitetul județean Ilfov*. Manifestele au fost răspîndite dintr-ún automobil". Așa cum informau și organele represive, această acțiune a avut o mare amploare, fiind difuzate concomitent și în cantități importante trei tipuri de manifeste, adresate muncitorilor și țăranilor, maselor largi, în care era demascat regimul legionaro-antonescian, iar poporul era chemat la dîrze acțiuni de împotrivire față de odiosul regim.

În legătură cu dezastrul produs de cutremurul din noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1940, cînd, sub dărîmăturile închisorii Doftana, au fost uciși mai mulți luptători comuniști aflați în detențiune, P.C.R. a lansat un manifest prin care muncitorii erau îndemnați la demonstrații de stradă. La 4 decembrie 1940, Comitetul local București al Partidului Comunist Român a trecut la pregătirea unei mari demonstrații de protest a muncitorilor de la Atelierele C.F.R. „Griviță", „pe tema răului tratament aplicat deținuților comuniști de la închisoarea Doftana, din care cauză aceștia au fost omoriți sub dărîmături. Această demonstrație — precizau organele Siguranței —, pregătită cu pancarte, steaguri roșii și material propagandistic, a fost prevăzută a fi ținută prin surprindere, înainte sau după data de 13 decembrie, la intrarea și ieșirea muncitorilor din ateliere".

La 20 noiembrie 1940, partidul a elaborat ample îndrumări pentru organizațiile din Capitală în legătură cu acțiunile dedicate împlinirii a 22 de ani de la manifestația din Piața Teatrului Național de la 13 decembrie 1918, cînd zeci de muncitori au căzut victimă gloanțelor burgheziei. La intrările în fabrici, la C.F.R., la Pirotehnia Armatei, la S.T.B. și Regie, la toate întreprinderile în care existau mase compacte de muncitori, comuniștii au organizat mi-

tinguri. În dimineața zilei de 13 decembrie, grupe de comuniști au mers la cimitirele Ghencea, Pătrunjel și Sf. Vineri, unde se aflau înmormîntați cei căzuți în memorabila zi și au organizat acțiuni comemorative, iar Organizația P.C.R. a Capitalei a editat un manifest omagial. În aceeași zi, au fost comemorați martirii clasei muncitoare care și-au pierdut viața la Doftana, precum și luptătorii ceferiști căzuți în februarie 1933. La aceste manifestații au fost invitate și familiile celor uciși. S-au arborat steaguri roșii și pancarte cu lozinci de luptă ale P.C.R.

Acordînd o importanță deosebită organizării cît mai temeinice și mai largi a muncii de propagandă, conducerea partidului a indicat să se treacă la selecționarea unor instructori bine pregătiți care să fie repartizați pe lîngă comitetele regionale, județene și orășenești din toate centrele industriale. Un mare accent se punea pe amplificarea activității în rîndul muncitorilor ceferiști, petroliști și minieri, pe creșterea muncii de organizare și mobilizare a lor la puternice acțiuni revoluționare. „Partidul comunist — arătau organele Siguranței —, se interesează de la un timp de vreme de muncitorimea ceferistă, petrolistă și minieră, spre a o organiza... pentru mișcări greviste cu caracter general în România".

Asasinatele legionare de la 26—27 noiembrie 1940 au provocat protestele populației, în frunte situîndu-se comuniștii. Comitetul orășenesc București al P.C.R. a difuzat în cartierele Capitalei numeroase manifeste, a șablonat pe zidurile clădirilor, în special ale fabricilor, și pe gardurile de la Atelierele C.F.R. „Griviția", S.T.B., Regie, Pirotehnia Armatei, chemări la luptă pentru înlăturarea guvernului asasin. La 8 decembrie 1940, P.C.R. a lansat un manifest către muncitori și țărani prin care îi îndemna la luptă prin greve și demonstrații politice pentru desființarea lagărelor de concentrare, eliberarea luptătorilor comuniști și antifasciști din închisori, alungarea trupelor germane din țară, curmarea regimului de dictatură legionaro-antonesciană. În noaptea de 11 spre 12 decembrie 1940, pe zidurile unor clădiri din Capitală au fost lipite manifeste împotriva „guvernului trădător de țară", care cuprindeau chemările : „Jos cu guvernul asasin și cu vînzătorii de țară !" ; „Jos cu trădătorii de țară care ne-au vîndut Germaniei !" ; „Bărbații noștri nu vor lupta pentru altă țară și nici pentru ciocoi !" ; „Vrem eliberarea deținuților politici !" ; „Vrem să plece nemții din țară". La 13 de-

cembrie 1940, Comitetul local Bucureşti al P.C.R. a imprimat la gestetner un nou manifest : *Către toţi muncitorii şi ţăranii săraci, către toate femeile trudite şi întreg tineretul dornic de muncă şi pace, către toţi soldaţii asupriţi şi înfometaţi, către cetăţeni şi premilitari.*

Prin întreaga sa activitate de luptă, P.C.R. s-a dovedit exponentul hotărît al maselor, unicul lor apărător, decis să lupte pînă la capăt, cu toate sacrificiile implicate. Sesizînd forţa acţiunilor partidului, capacitatea sa de înrîurire în popor, regimul legionaro-antonescian a recurs la noi acte deosebite de înăsprire a terorii, comuniştii constituind principala ţintă a răfuielilor legionare. Siguranţa nu ascundea că „guvernul intenţionează să vină cu măsuri represive drastice împotriva organizaţiilor comuniste, care vor avea drept urmare libertatea legionarilor de a extermina pe principalii conducători ai Partidului Comunist din România, şi că vor fi executaţi în masă cei din închisori". Dată fiind această situaţie, partidul a luat noi măsuri pentru apărarea cadrelor şi desfăşurarea activităţii revoluţionare, pentru creşterea rîndurilor activului. Pentru munca de partid în Capitală au fost selecţionaţi şi pregătiţi, în şcolile de cadre, noi activişti.

Mobilizînd în mod exemplar detaşamentele clasei muncitoare, masele largi, partidul comunist a opus dictaturii legionaro-antonesciene un larg front de luptă al poporului român. Încercarea legionarilor, după dizolvarea breslelor muncitoreşti, de a crea o diversiune, prin atragerea muncitorilor în Corpul muncitoresc legionar a eşuat, P.C.R. desfăşurînd o largă muncă pentru menţinerea muncitorilor în afara asociaţiilor profesionale legionare. În această acţiune au fost angrenaţi şi activişti ai Partidului Social-Democrat.

O viguroasă activitate a desfăşurat partidul comunist pentru a determina muncitorii şi micii comercianţi din întreprinderile care lucrau pentru Germania să refuze a livra producţia. „Acest curent antigerman — constatau, la 20 decembrie 1940, organele Siguranţei se dezvoltă pe zi ce trece, comuniştii fiind atît de interesaţi, încît intenţionează chiar provocarea grevelor şi demonstraţiilor cu caracter ostil producţiei industriale din România (destinate Germaniei hitleriste n.n.)". Aceleaşi surse confirmau că „unele întreprinderi au şi început, sub diferite motive, refuzul categoric al livrării mărfurilor".

Un puternic ecou a produs în rîndurile maselor manifestul intitulat : *Către toată populația Capitalei, muncitori, muncitoare, mici meseriași, comercianți, funcționari de toate categoriile, frați de luptă*, difuzat în Capitală în noaptea de 23 spre 24 decembrie 1940. „Bilanțul celor trei luni de guvernare a dictaturii militaro-gardiste — se arăta în manifest — demonstrează că ce nu este prăbușit încă, amenință să se prăbușească. Să luptăm, deci, pentru răsturnarea guvernului de jaf și teroare, care ne înăbușă și ne duce la pieire. Să luptăm pentru acordarea unei largi amnistii politice, militare și agrare și pentru ca miile de muncitori și țărani, pe nedrept închiși în lagăre și închisori, să fie eliberați. Să ne ridicăm în masă și să opunem rezistența împotriva arestărilor ilegale și a samavolniciilor, căci legea și autoritatea nu se apără cînd jaful și asasinatul sînt la cîrma statului. Să organizăm în fiecare întreprindere și în fiecare cartier delegațiuni cît mai numeroase ca să le trimitem la Președinția Consiliului de Miniștri și la Ministerul de Interne să ceară eliberarea conducătorilor noștri. Să adunăm și să trimitem celor închiși alimente, haine și bani, să le trimitem de sărbători scrisori și cărți poștale de solidarizare și îmbărbătare... (Guvernul) a grațiat și amnistiat pe toți asasinii făcînd parte din Legiune, numai pe cei care au luptat pentru pîine, pace, libertatea voastră, îi țin încă în lagăre și ocne...".

Sfîrșitul anului 1940 și începutul anului 1941 găsește partidul comunist în plină activitate organizatorică și politică. La uzinele Malaxa și Wolf, la Atelierele C.F.R. „Griviția", Atelierele C.A.M., ale Pirotehniei Armatei și la S.T.B. din Capitală s-a acționat pentru reorganizarea celulelor de partid. Comitetele de partid au primit sarcina să-și organizeze propriul aparat tehnic pentru difuzarea materialelor de propagandă în localitățile în care își aveau reședința clandestină. O largă activitate s-a desfășurat în rîndurile muncitorilor care făcuseră parte din bresle în vederea cuprinderii lor în acțiunile desfășurate de P.C.R.

Analizînd cursul evenimentelor internaționale, Partidul Comunist Român a sesizat faptul că Germania nazistă se îndrepta spre un război împotriva Uniunii Sovietice și a atras atenția asupra acestui curs periculos, a chemat masele populare la luptă împotriva împingerii țării într-o asemenea conflagrație, arătînd că „poporul român este tîrît, împotriva voinței lui, într-un război pe care nu-l dorește". Expresie a acestei orientări, membrii celulei P.C.R.

de la Pirotehnia Armatei au arborat, în noaptea de 2 spre 3 ianuarie 1941, steaguri roșii în dreptul porții de intrare a muncitorilor la lucru, pe care erau inscrise lozincile: „Vrem guvern popular"; „Afară din țară cu armatele germane". Aceleași chemări erau arborate la C.F.R. Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist a editat și răspîndit un manifest adresat tineretului muncitor și studios, premilitarilor și soldaților, în care erau virulent denunțate mobilurile sîngeroase și agresivitatea Germaniei naziste, rolul nociv al acesteia pentru viața și libertatea popoarelor.

O scurtă și nefastă guvernare, de numai cinci luni, încărcată de suplicii. Cele 136 de zile calendaristice ale cumplitei terori legionare au probat, însă, cu puterea faptelor eroismul pilduitor al comuniștilor din țara noastră, dîrzenia și hotărîrea lor de a nu ceda în fața fascismului. *Nu a existat zi sau noapte în care să nu se înregistreze acțiuni dintre cele mai temerare, care au semănat derută în rîndul opresorilor, obligați, de cele mai multe ori, doar la consemnarea faptelor.* În pofida sîngeroaselor represiuni, Partidul Comunist Român, urmînd consecvent linia sa de luptă revoluționară, patriotică, antifascistă și antihitleristă, a găsit și în acea neagră perioadă metodele adecvate de acțiune politică, s-a aflat în fruntea clasei muncitoare, a maselor largi, mobilizîndu-le la acțiuni mereu mai puternice și mai ample. În acest fel, deși P.C.R. se afla în condiții de ilegalitate, practic el se manifesta viguros la suprafața vieții politice, *fiind principala și cea mai hotărîtă forță de înfruntare a fascismului, de polarizare a poporului român în ampla bătălie care se va încununa, prin grele jertfe, cu marea biruință a libertății din August 1944.*

3. Dimensiuni ale rezistenței naționale

În perioada de grea cumpănă care a urmat pentru ființa națională și soarta întregului nostru popor, Partidul Comunist Român și-a asumat cu îndrăzneală și luciditate răspunderea de a organiza și conduce la victorie lupta tuturor forțelor muncitorești și populare, patriotice și naționale, pentru eliberarea de sub dominația fascistă. *Mișcarea de rezistență națională s-a manifestat sub cele mai diferite forme, cu intensități diferite de la o perioadă*

la alta, ceea ce demonstrează justețea obiectivelor și metodelor de luptă stabilite [1].

În Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941, în Platforma — program din 6 septembrie 1941 și în alte documente ulterioare, partidul comunist a elaborat tactica de luptă corespunzătoare noilor condiții în care se afla țara, stabilind, printre altele, următoarele obiective de luptă: *răsturnarea regimului antonescian; formarea unui guvern al independenței naționale, compus din reprezentanții tuturor forțelor patriotice; ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite; alungarea trupelor hitleriste din țară și eliberarea părții de nord a Transilvaniei; recucerirea libertăților cetățenești și democratice* etc.

În cadrul acțiunilor de rezistență și luptă antifascistă s-au făcut simțite cu o deosebită forță, deteriorarea utilajelor din uzine; deraierea trenurilor militare; sabotarea producției uzinelor de armament; incendierea depozitelor militare; lupta de partizani și a formațiunilor patriotice; nesupunerea țăranilor la rechiziții; proteste adresate guvernului antonescian de numeroase personalități din domeniul culturii; neprezentarea a zeci de mii de oameni la concentrare; dezertări în masă; riposte armate ale militarilor români împotriva celor hitleriști; opoziția unor cercuri industriale și bancare față de cererile economice ale Germaniei naziste.

Formele prin care populația și-a manifestat ostilitatea față de trupele germane pe teritoriul României și de întreaga politică de alianță cu Reichul au cunoscut o largă arie de manifestări. La rîndul lor, ofițerii români și-au exprimat deschis adversitatea față de acțiunile militare în care era aruncată armata română soldate cu decimarea acesteia.

Militanții comuniști au asigurat tipărirea și editarea a numeroase broșuri, manifeste, apeluri, afișe, comunicate și altor materiale prin care adresau maselor populare chemări la luptă. Numai prin grija C.C. al P.C.R. a fost editat din toamna anului 1940 și pînă în primăvara anului 1944, un număr de 111 titluri de materiale cu caracter de propagandă, din care 57 manifeste, 27 broșuri și 27 apeluri și buletine informative [2].

Guvernul antonescian a continuat oprimarea forțelor democratice antifasciste, în special a comuniștilor. Cadrul în care Ion Antonescu își exercita dictatura era stabilit

de măsurile legislative cu caracter fascist adoptate de regimul său. Astfel, printr-un decret-lege din 13 noiembrie 1940 au fost înființate lagăre de muncă forțată și s-a instituit pedeapsa cu domiciliul forțat, iar un decret din 4 aprilie 1941 stabilea pedeapsa cu internarea în lagăre de muncă. A fost interzisă orice formă de organizare profesională a muncitorilor.

În anul 1941 au fost decretate o serie de măsuri prin care o parte a întreprinderilor industriale erau militarizate, fiind trecute sub controlul direct al armatei. *La 6 aprilie 1941 a fost adoptat un decret lege prin care se instituia pedeapsa cu moartea pentru acțiunile de sabotaj avînd ca urmare distrugerea în parte sau în întregime a depozitelor întreprinderilor sau fabricilor care lucrau pentru producția de război.*

În anii următori, cînd rezistența antifascistă căpăta amploare, legislația antimuncitorească dată de regimul antonescian s-a completat cu măsuri și mai aspre. Prin decretele din 17 septembrie 1942 și 3 august 1943, pedeapsa cu moartea a fost extinsă împotriva celor care loveau în producția destinată războiului și chiar a celor ce se făceau vinovați de stînjenirea activității normale a întreprinderilor care lucrau pentru război.

Ascuțișul principal al legislației adoptate de regimul antonescian a fost îndreptat împotriva comuniștilor și a celorlalți luptători antifasciști. Suferințele abătute asupra poporului român în anii dictaturii antonesciene și ai dominației hitleriste sînt ilustrate prin arestarea și judecarea a 11 000 de antifasciști, verdictele însumînd zeci de mii de ani de închisoare sau muncă silnică ; peste 300 de condamnări la moarte, internarea în ghetouri a circa 50 000 de cetățeni români.

În nordul Transilvaniei, vremelnic aflat sub ocupația horthystă, tragedia a fost cumplită pentru populația românească : concedierile masive de muncitori români ; deposedarea de pămînt a zeci de mii de țărani ; trimiterea în lagăre a sute de mii de oameni, a unor militanți revoluționari români, evrei, slovaci, maghiari, care au plătit cu viața pentru dîrzenia împotriva horthyștilor.

Dar nici execuțiile, nici torturile, nici celulele închisorilor, nu au putut frînge voința de luptă a patrioților români, nu i-au putut abate pe comuniști de la activitatea lor neobosită de demascare a fascismului și a războiului hitlerist.

Deşi cele mai multe din întreprinderi fuseseră militarizate, conflictele de muncă şi grevele care loveau în maşina de război hitleristă au fost numeroase. Numai în anul 1943, în plin război, la inspectoratele judeţene ale muncii au fost înregistrate 3658 conflicte de muncă individuale şi 206 conflicte colective[3]. De asemenea, după date estimative, în anii dictaturii antonesciene au avut loc 57 de greve în mari întreprinderi din Bucureşti, Braşov, Galaţi, Constanţa, Timişoara, Valea Jiului, Ploieşti. Neprezentarea la lucru a atins procente ridicate iar prestarea lucrului în ritm lent şi de slabă calitate a condus în mod sistematic la neîndeplinirea prevederilor de producţie.

În numeroase întreprinderi metalurgice, petroliere, miniere, la căile ferate, un mare număr de piese au fost produse cu defecte ; au fost deteriorate maşini şi instalaţii, rebutate şarje de oţeluri speciale necesare fabricării materialelor de război. Ca urmare a acţiunilor de sabotaj, au fost distruse parţial sau în întregime unele depozite de armament şi muniţii, precum şi alte obiective cu caracter militar.

Încă în luna martie 1941 a fost incendiat depozitul Fabricii de mine antitanc de la Mogoşoaia, în care se aflau peste 1 000 de mine *. La acea dată, sabotarea maşinii de război germane înregistrase o evoluţie cu adevărat îngrijorătoare în ce priveşte aprovizionarea cu petrol din România. Potrivit unui studiu întocmit de organele Serviciului Special de Informaţii în toamna anului 1940, activitatea de sabotaj în acest domeniu înregistrase 161 acţiuni directe. Cele mai multe au vizat exploatările şi instalaţiile din domeniul petrolului — 59 —, urmate de cele asupra transporturilor petroliere pe căile ferate — 45 —, de cele asupra vaselor şi căilor de comunicaţie fluvială şi maritime — 39 —, şi de acţiunile în porturile dunărene **.

În luna februarie 1942, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a luat hotărîrea de a pune în aplicare acte de sabotaj de mari proporţii, ca incendieri de întreprinderi de interes militar, împiedicarea transportului pe calea ferată a trenurilor militare germane etc. În acest

---

* Pe nota ce l-a fost prezentată în legătură cu acest eveniment, Ion Antonescu a pus următoarea rezoluţie : „Incendiile depozitelor alimentare şi militare se înmulţesc. *Nu mai trebuie să aşteptăm să ne convingem că lucrul este organizat sau dirijat.*

** A se vedea Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45°*, Ed. Junimea, Iaşi, 1986, cap. Faptele rămîn totul, filele 300—310.

scop a luat ființă Resortul tehnic central de sabotaj, cuprinzînd un număr restrîns de cadre, necunoscute de autorități ca militante în mișcare și neavînd contact cu celelalte organizații de partid. Totodată, conducătorii organizațiilor comuniste au primit cuvînt de ordine să reînnoiască instrucțiunile către celulele de întreprinderi pentru comiterea actelor de sabotaj în toate domeniile de activitate și în special în întreprinderile de utilitate publică și în cele care lucrează pentru armată.

Urmare a acestor indicații, acțiunile de sabotaj au cunoscut o evoluție crescîndă :

— în ziua de 11 iulie 1942, la marginea orașului Buzău au fost incendiate 66 depozite de muniții, făcîndu-se să explodeze peste 200 vagoane cu muniție. Cu acest prilej a fost distrus complet și depozitul de carburanți al armatei germane aflat în apropiere, care conținea cîteva sute de vagoane de benzină pentru aviație *;

— la 12 iulie 1942 a fost incendiat Arsenalul din Tîrgoviște ;

— la 26 septembrie 1942 a fost incendiat un tren german cu muniție și vagoane cisterne în gara Ploiești ;

— la începutul lunii decembrie 1942, la Uzinele de muniții Mîrșa de lîngă Sibiu, au fost distruse 16 vagoane de trotil și circa 70 000 proiectile de artilerie [4].

În luna noiembrie 1942 organele Direcției generale a poliției, în urma cercetărilor efectuate în orașul Reșița și regiune (Bocșa-Montană, Anina și Bocșa-Română) au identificat membrii Comitetului local al Partidului Comunist și ai Uniunii Tineretului Comunist, „care urmau să săvîrșească o serie de acte de sabotaj în uzinele Reșița pentru a paraliza industria de război, un număr de 32 comuniști fiind deferiți Curții Marțiale Timișoara... În vederea aplicării actelor de sabotaj se izbutise procurarea materialului exploziv (aninită) prin organizația tineretului comunist din Anina" [5].

Deseori a fost perturbată rețeaua de transmisiuni a aviației și unităților de artilerie antiaeriană prin tăierea cablurilor electrice de la bateriile de reflectoare în zonele București, Constanța, Ploiești, Cîmpina, Brașov și în alte

* În buletinul informativ din 15 iulie 1942 se preciza : „După afirmațiile procurorului militar al Curții marțiale Ploiești, se pare că ne aflăm în fața unei «milini criminale». Pînă în prezent nu s-a ajuns la concluziuni definitive asupra cauzelor. Toate ipotezele au nevoie de verificări".

părți [6]. La 7 noiembrie 1942, comandantul Misiunii militare aeriene germane din România, colonelul Gerstenberg, făcea cunoscut șefului Marelui Stat Major Român repetatele furturi de cabluri.

La 8 februarie 1943, Misiunea Aeronautică germană din România comunica Marelui Stat Major Român numărul actelor de sabotaj comise asupra cablurilor și conductelor germane, rezultînd nu mai puțin de 66 evenimente în intervalul octombrie 1942 — ianuarie 1943. La aceeași dată, lista actelor de sabotaj era predată de generalul Gerstenberg și lui Ion Antonescu în cadrul unei convorbiri speciale.

Întrucît acțiunile de sabotaj asupra rețelei germane de transmisiuni au continuat în perioada următoare cu o și mai mare virulență, la 26 august 1943, generalul Gerstenberg s-a adresat cu o altă scrisoare lui Ion Antonescu, informîndu-l în legătură cu noile acte de sabotaj întreprinse asupra legăturilor telefonice „care sînt extrem de importante pentru *apărarea regiunii petrolifere*... Stricăciunile provocate legăturilor telefonice sînt atît de mari, încît pregătirea de alarmă a vînătoarei de zi (aviația de vînătoare n.n.) și de noapte precum și alarmarea antiaeriană sînt periclitate pe teritoriul României... *Suspiciunea sabotajului vast este foarte verosimilă, deoarece, în nenumărate cazuri, legăturile paralele românești din imediata apropiere nu au fost deteriorate*" [7] (s.n., H.B.).

Acțiunile de sabotaj nu au putut fi stăvilite, ele intensificîndu-se necontenit. La 24 noiembrie 1943, generalul Gerstenberg cerea din nou lui Ion Antonescu „să se ia neîntîrziat măsurile necesare pentru protecția instalațiilor armatei germane".

În conformitate cu hotărîrea Comitetului Central din iunie 1943 privind creșterea muncii organizatorice în raport cu condițiile obiective favorabile și pentru așezarea muncii de partid pe baze noi de război, a fost elaborat „*Cursul asupra muncii de partid în timp de război*", potrivit căruia, atenția centrală a partidului era orientată *în direcția subminării mașinii de război hitleriste, intensificării muncii patriotice în rîndul soldaților și ofițerilor români, a acțiunilor de sabotaj și a luptei de partizani* [8].

Semnalînd înmulțirea actelor de sabotaj împotriva unor obiective importante, organele militare arătau : „În ultimul timp incendiile de la depozitele militare și stabilimentele militarizate *nu mai pot fi puse pe seama întîm-*

pării. Aceste incendii au fără îndoială altă cauză, care trebuie căutată în actele de sabotaj organizate..." [9].

La 13 octombrie 1943, ca urmare a „dezvoltării *propagandei comuniste în întreprinderile industriale, în fabrici, uzine, şi în special în regiunea petroliferă*", S.S.I. cere organelor din subordine „intensificarea acţiunii contrainformative pe linia comunistă" [10].

Împotrivirea faţă de războiul hitlerist şi dictatura antonesciană creşte nemăsurat în dîrzenie, apropiind momentul întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste, pentru eliberarea ţării de sub dominaţia fascistă.

Pe tapetul vechilor pretenții

1. Obsesia

Derularea programului fascisto-horthyst pentru înfăptuirea obiectivelor sale cu caracter iredentist integral pe seama României, învedera noi acțiuni concertate pentru permanentizarea stăpînirii Ungariei asupra teritoriului răpit prin Dictatul de la Viena, cît și pentru extinderea ocupației asupra întregii Transilvanii, a Banatului și, în ansamblu, a arcului carpatic.

Preocuparea pentru aceste deziderate a fost exprimată de Horthy și în scrisoarea trimisă lui Hitler în preajma dictatului vienez, cu scopul obținerii unei bucăți cît mai substanțiale din trupul României. Invocînd marile sentimente față de Reich și „sarcina istorică a Ungariei de a apăra Europa în fața Răsăritului", el declara emfatic: „Fără a stăpîni Carpații, noi nu putem îndeplini această sarcină... Stăpînirea Carpaților este pentru noi o problemă vitală. Ardealul este singura fortăreață naturală a Europei și va fi spre binele Germaniei dacă ea va fi în mîini sigure. Mai devreme sau mai tîrziu va veni vremea răfuielii dintre Germania și Rusia". Deși a deslușit străvezia propunere a regentului, care mărșa cu dezinvoltură spre rolul de pivot al Balcanilor, Hitler era el însuși departe de a-i lua în considerare tertipurile.

Cu toate acestea, Horthy va persevera. Încă în primele zile după Dictatul de la Viena el perora la Oradea: „Prin obținerea unei părți din Ardeal, s-a făcut un pas nou

către înfăptuirea idealului propus". Hitler a sesizat însă că pe această bază poate obține tot ce dorea de la regentul Ungariei. La 10 septembrie 1940, deci numai patru zile de la insolenta declarație a lui Horthy făcută la Oradea, cancelarul nazist promitea ministrului horthyst la Berlin, Stójay, că la sfîrșitul războiului, „la soluționarea tuturor problemelor, va fi luată în considerare și o nouă linie de demarcație între România și Ungaria în favoarea acesteia din urmă, cu condiția ca guvernul ungar să țină seama de «sfaturile» Germaniei și să-și îndeplinească prompt cererile" [1]. „*Căci dacă există o țară* — accentua Hitler — *care trebuie să fie interesată într-o victorie categorică a puterilor Axei, aceasta este Ungaria... Dacă puterile Axei ar pierde războiul, ceea ce este cu totul exclus, toate aceste revizuiri ar deveni nule...*" [2] (s.n., H.B.).

Pentru dobîndirea pretențiilor sale cu caracter fascist-iredentist, guvernul horthyst a satisfăcut complet pretențiile Reichului nazist, ajustîndu-și, conform pretențiilor acestuia, întreaga producție agricolă și industrială. După ce la 10 octombrie 1940 a fost semnat pactul Jurcsé-Moritz, prin care Ungaria se obliga să furnizeze în următorii cinci ani toate produsele agricole și plantele industriale cerute de naziști, zece zile mai tîrziu, Ungaria a aderat la Pactul tripartit fiind primul dintre micile state care și-au pus semnătura pe acest document.

Euforia conducătorilor horthyști era deplină. Oficiosul „Nyirvidék" se deda la instigări dintre cele mai grave: „Pe teritoriul ocupat din Ardeal s-au constituit baze de plecare pentru mutarea graniței și pe creasta de sud a Carpaților. «Eliberarea» întregului Ardeal este în curs... Drumul pînă la reînviere s-a scurtat odată cu apariția soldatului ungur la Oituz" [3].

La 20 noiembrie 1940 are loc la Viena întîlnirea lui Hitler cu primul ministru ungar, prilej cu care acesta din urmă încearcă să escamoteze crimele fasciștilor horthyști comise asupra populației din nord-vestul Transilvaniei care stîrnise oprobriul întregii umanități. Hitler l-a asigurat de girul său în fața acuzațiilor vehemente ale României și a cererilor ferme ale acesteia în apărarea drepturilor ei istorice asupra teritoriului răpit precum și împotriva protestelor severe ale celor mai importante foruri mondiale și personalități din întreaga lume.

Trei zile mai tîrziu are loc prima întîlnire dintre cancelarul nazist și generalul Antonescu. Hitler este obligat

să constate însă că noul conducător român îi formulează încă din start o foarte clară respingere a Dictatului de la Viena. El pledează îndelung, energic și documentat cauza Transilvaniei, prezentînd hărți, documente și un important memorandum protestatar. Răspunzînd atacurilor lui Antonescu față de dictatul de la Viena [4], Hitler este nevoit să declare că „n-a fost găsită o soluție ideală", dar că nu venise timpul „să se reconsidere chestiunea în mod retrospectiv". Convorbirea între cei doi s-a încheiat cu promisiunea extrem de vagă, dar destul de ademenitoare a Führerului, că „istoria nu se va opri în anul 1940" [5]. Această aluzie avea menirea de a-l determina pe Antonescu — cum s-a și întîmplat de altfel —, să meargă alături de Germania pentru a putea redobîndi nordul Transilvaniei răpit în mod samavolnic[6]. Era continuarea aceleiași politici de dezbinare a popoarelor român și ungar promovată de Germania nazistă față de cele două state în perioada precedentă [7], reamintind numai declarația vicleană din 10 septembrie făcută de Hitler lui Sztójay în legătură cu Transilvania.

Sub oblăduirea vechiului aliat, cercurile budapestane animate de un avînt revanșard îndelungat continuară cu și mai multă ardoare asaltul împotriva României sub deviza *revizionismului teritorial integral*. În aceste circumstanțe este racordat din nou la cota cea mai fierbinte angrenajul complicat al organizațiilor fasciste de spionaj, teroare și diversiune, care adîncea necontenit învrăjbirea dintre cele două popoare, sub grava rostire a „destinului milenar ungar", dar care, privit mai atent, nu constituie altceva decît programul disimulat al intereselor de clasă nobiliare. Nu era de altfel pentru prima oară cînd în Ungaria vîrfurile aristocratice, castele politice, comandanții militari și ierarhii bisericii urneau carul uneia dintre cele mai anacronice întreprinderi de iz medieval, exacerbînd ansamblul preferat al măsurilor de forță insinuate perfid în viața frămîntată a locuitorilor Transilvaniei, stîrnind patimi artificiale și lăsînd în urmă nenumărate suferințe. Amenințînd cu o răsturnare a cursului istoriei, cu revenirea la lunga noapte a evului mediu, un alt reprezentant al regimului horthyst amintind de Dücsö Csaba, spunea fără teamă : „...Vom organiza și o noapte a Sfîntului Bartolomeu și vom ucide și copii în pîntecele mamelor lor !".

Principalele obiective ale politicii fasciste a Ungariei horthyste față de România în această perioadă, au fost următoarele :

— slăbirea situației interne a statului român sub raportul potențialului economico-militar, a capacității de apărare și a coeziunii sale organizatorice și moral-politice ;

— deteriorarea poziției externe a statului nostru prin desfășurarea unei vaste și intense campanii propagandistice și diplomatice pe plan internațional, pentru a asigura Ungariei o situație favorabilă la încheierea păcii, definitivarea și recunoașterea anexiunilor teritoriale operate pe seama României și a celorlalte state vecine cu care era în litigiu ;

— întărirea dominației ungare în nordul Transilvaniei în dauna populației românești și a nemaghiarilor în general ;

— obținerea pentru maghiarii situați pe teritoriul românesc a unei situații privilegiate, simliare celei acordate Grupului Etnic German. Incitarea acestora la acțiuni ostile statului român, pentru a atrage măsuri vexatorii din partea autorităților românești, care să fie folosite drept pretext în propaganda revizionist-horthystă peste hotare, mai ales în statele fasciste :

— continuarea acțiunii revizionist-iredentiste și pregătirea unei noi acțiuni militare împotriva României, prin implicarea în cea mai mare măsură a acesteia în războiul hitlerist antisovietic, în scopul slăbirii forțelor sale militare, a potențialului său de luptă, și a creării unei situații militare favorabile Ungariei, în vederea invadării de către forțele militare horthyste pentru anexarea Transilvaniei de sud, a Banatului, și chiar a teritoriilor de la sud și est de Carpați ;

— atribuirea înfrîngerilor suferite de trupele Axei pe frontul antisovietic ca urmare a neangajării premeditate în luptă a unităților militare românești, pentru a atrage represalii împotriva României din partea cercurilor conducătoare hitleriste și a dobîndirii unor noi revendicări teritoriale cerute de Ungaria horthystă ;

— expulzarea populației românești majoritare, care reprezenta peste 50,2% din populația nordului Transilvaniei față de 37% unguri. Reprimarea în sînge a rezistenței antihorthyste din partea populației românești. În scopul consolidării elementului maghiar și creșterii posi-

bilității de a putea justifica și permanentiza stăpînirea Ungariei horthyste asupra nordului Transilvaniei.

Pentru a lipsi populația românească de conducătorii ei firești, au fost expulzați mii de intelectuali, preoți, învățători și cadre ale aparatului de stat, iar comuniștii și militanții antifasciști au fost trimiși în lagăre și închisori. Împotriva românilor au fost comise cele mai atroce acte de teroare și de exterminare. Reprimarea sentimentelor și a rezistenței naționale pornea de la crimele odioase, comise cu premeditare, pînă la persecuțiile administrative neîntemeiate și subiective.

Teroarea fascisto-horthystă s-a îndreptat și împotriva maghiarilor din nordul Transilvaniei, care manifestau idei antifasciste ori își exprimau ostilitatea față de ocupația horthystă, împotriva evreilor, slovacilor și rutenilor. Regimul fascist iredentist maghiar a dovedit prin crimele sale un antisemitism atît de feroce, încît a înregistrat „performanțe" negalate nici chiar de cei mai diabolici naziști în rîvna lor pentru aplicarea „soluției finale". Potrivit datelor cunoscute în literatura de specialitate, numărul evreilor supuși acțiunii de exterminare a fost de peste 166 000, dintre care peste 150 de mii au fost deportați de autoritățile horthyste la Birkenau-Auschwitz, iar în jur de 15 000 au fost trimiși la moarte în Ucraina. Pentru a înțelege proporțiile genocidului, să precizăm că recensămîntul din 1941 întreprins de organele horthyste a pus în evidență existența a 151 125 de evrei în nordul Transilvaniei. Autoritățile horthyste nu au cruțat nici pe germanii din nordul Transilvaniei asupra cărora s-a abătut o cruntă teroare. Astfel, în cursul anului 1942 au fost arestați și trimiși în lagăre speciale un număr de 20 intelectuali germani, ceea ce a determinat Legația germană de la Budapesta să protesteze pe lîngă guvernul horthyst împotriva măsurilor represive întreprinse contra cetățenilor germani care se opuneau maghiarizării lor. Însuși secretarul Legației germane din Budapesta, îngrozit de amploarea teroarei ungare împotriva populației românești din nordul Transilvaniei confia unor apropiați ai săi, că trecînd prin Marghita, județul Bihor, „a avut durerea să întîlnească și să vadă personal 30 de bărbați români legați cu lanțuri de mîini și de picioare și unul de altul, conduși în șir de doi jandarmi unguri ce îi duceau de capetele lanțurilor".

Editurile maghiare din Cluj publicau cărți care abundau în injurii la adresa românilor ori făceau apologia crimei împotriva lor. Broșura intitulată „Nincs Iryolou" („Nu există iertare"), scrisă și editată de ziaristul Toth Sándor din Cluj, descria modul cum erau organizate bandele teroriste în Ungaria și misiunea acestora „de a stîrpi populația valahă". Cîtă asemănare cu broșura „Fără îndurare" semnată de Dücsö Csaba la Budapesta în 1939.!

În scopul de a intimida populația românească din nordul Transilvaniei, trupe în disproporție cu misiunile reale de ocupație au apărut pe teritoriul anexat, declanșînd teroarea prin arestări pentru delicte imaginare, bătăi, schingiuiri, asasinate și devastări de locuințe.

O linie obstrucționistă a fost adoptată și de către oficialitatea ungară și forurile politice conducătoare ale minorității maghiare din România. La conducerea acesteia au fost promovate persoane cu trecut politic iredentist și recunoscute pentru ostilitatea lor față de statul român.

Conform instrucțiunilor cercurilor guvernamentale budapestane, Centrul acțiunii iredentiste maghiare din România a fost instalat la Aiud, sub forma camuflată a unui „Cerc cultural unguresc", condus de fostul deputat în parlamentul român, Páll Szász, vicepreședintele Comunității maghiare. Din dispoziția guvernului ungar, în manualele școlare de istorie și geografie, sudul Transilvaniei era prezentat ca „teritoriu ungar în curs de eliberare".

Prin diferite memorii, delegații și manifestații publice, elementele iredentiste cereau guvernului ungar să treacă la măsuri efective de anexare a Transilvaniei de sud și a Banatului. După intrarea Ungariei în războiul antisovietic, o delegație condusă de fostul deputat în parlamentul român, moșierul Gábor Pál din județul Ciuc, s-a prezentat guvernului ungar cerîndu-i printr-un memoriu să ocupe întreaga Transilvanie și să intervină în acest sens la Berlin și Roma. În diverse localități din Banat, agenții iredentiști îndemnau pe conaționalii lor să ceară direct alipirea la Ungaria.

După instaurarea dominației Ungariei horthyste asupra nordului Transilvaniei în acest străvechi teritoriu românesc și-au extins activitatea partidele fasciste din Ungaria — Crucile cu săgeți, Reînnoirii Maghiare, Național-Socialist etc. și organizațiile teroriste, paramilitare. Totodată s-au înființat noi partide politice.

Dintre acestea, Partidul Ardelenesc, care s-a consti-

tuit în nordul Transilvaniei după anexarea acesteia de către Ungaria horthystă, încorporase în rîndurile sale marea majoritate a foștilor membri ai Partidului maghiar, și reprezenta în continuare interesele claselor exploatatoare — conți, baroni, bancheri, industriași, conducătorii celor 4 biserici ale populației maghiare. El a susținut regimul de ocupație horthystă în acțiunea sa de oprimare a românilor prin aplicarea programului naționalist-șovin iredentist. A sprijinit, de asemenea, consolidarea dominației elementului etnic maghiar în dauna celorlalte naționalități conlocuitoare, exercitarea unei administrații exclusiv ungurești, continuarea activității iredentiste împotriva României prin anexarea de către Ungaria a întregii Transilvanii și a Banatului, sprijinirea războiului hitlerist, eliminarea evreilor din viața economică și politică etc.

Referindu-se la acest partid, Serviciul Special de Informații sublinia în Buletinul informativ din 22 octombrie 1941 : „Partidul Ardelenesc Maghiar, creat la Cluj de contele Teleky Bela, nu este decît o anexă a partidului guvernamental al lui Bárdossy. Acest partid a fost creat de guvernul ungar pentru a masca anumite acte pe care acesta nu le-ar fi putut executa din cauza angajamentelor sale".

Acțiunea represivă împotriva populației românești din nordul Transilvaniei a primit un sprijin masiv și din partea elementelor fasciste ale partidului „Crucile cu săgeți". Acest partid fascist a constituit o rezervă politică pentru Germania hitleristă, în situația în care regimul fascist al lui Horthy nu și-ar fi executat cu fidelitate obligațiile față de mașina de război nazistă. El a reușit să-și creeze organizații județene și orășenești, devenind o importantă forță politică a reacțiunii ungare din nord-vestul Transilvaniei. Principalele sale obiective erau de a facilita instaurarea unui regim identic celui național-socialist din Germania pentru înfăptuirea integrală a lichidării tuturor evreilor și eliminarea organizațiilor democrate și muncitorești.

Pe teritoriul răpit prin Dictatul de la Viena și-a extins activitatea și Partidul Reînnoirii Maghiare, condus de Bela Imredy. Acest partid a reușit să-și creeze prozeliți îndeosebi în rîndurile intelectualilor maghiari.

Partidul guvernamental „Nemzetti Szabad elví Párt" (Partidul principiului libertății naționale), continua acti-

vitatea profascistă a partidului „Nemzetty Egyseg Párt" (Partidul Uniunii Naționale) și număra în rîndurile sale moșieri, fabricanți, bancheri, comercianți.

În orașul Cluj a luat ființă și așa-numita „Uniune a studenților maghiari", ai cărei membri, constituiți în grupuri, circulau pe străzi interzicînd folosirea limbii române, iar cei care nu se supuneau acestei interdicții, erau maltratați.

2. Revizionism integral

După impunerea dominației horthyste asupra nord-vestului României, organizațiile teroriste și formațiunile paramilitare au îndeplinit cu zelul cunoscut măsurile de deznaționalizare forțată și de exterminare fizică a populației românești.

În fruntea acestora s-a situat „Rongyos gárda" (Garda Zdrențăroșilor), care a săvîrșit numeroase crime împotriva populației românești și a celorlalte popoare oprimate de unguri, dovedind o ferocitate greu de închipuit. Este necesar să se cunoască faptul că în cursul ocupării nord-vestului României, conducătorul „Gărzii Zdrențăroșilor", maiorul Héjjas a propus guvernului horthyst aplicarea „soluției totale" prin exterminarea tuturor conducătorilor românilor rămași în teritoriul anexat, acțiune criminală care s-a înfăptuit în mare măsură. Cel în cauză se angajase să execute în Transilvania un masacru de proporțiile celui din zona iugoslavă Bacika din ianuarie 1942, cînd au fost omorîți zeci de mii de oameni nevinovați.

Organele informative românești au identificat și locurile de pregătire și antrenament ale acestor ucigași. „Instruirea teoretică" se asigura la Budapesta iar cea practică, privind folosirea explozibililor și mînuirea armamentului, la centrele de la Háromszigut (artilerie) și Várpalota (infanterie). Ea era completată pe teritoriul Transilvaniei, la Someșeni lîngă Cluj și la Tîrgu Mureș unde funcționau școli speciale pentru pregătirea teroriștilor unguri.

O altă formațiune paramilitară care s-a remarcat prin activitatea teroristă și de spionaj desfășurată după ocuparea nord-vestului României a fost organizația „Vînă-

torii Turanici". Ea a fost împuternicită să se ocupe în mod special cu contracararea prin mijloace teroriste a activității comuniștilor și a organizațiilor democratice, a rezistenței anti-horthyste a populației românești, germane și maghiare.

De asemenea, acestei organizații i s-a încredințat misiunea, după ocuparea nord-vestului României, să formeze echipe de teroriști și să pregătească terenul în vederea unor operațiuni militare și de gherilă în sudul Transilvaniei. În acest scop, rîndurile organizației au crescut în mod vertiginos : numai în anul 1941 ele au ajuns la 80 000 membri !

Pentru a ilustra misiunea acestei organizații teroriste paramilitare să-l citățm pe însuși Szoldos Gustav, unul din șefii acesteia, care declara la 22 noiembrie 1942, cu prilejul „sfințirii drapelelor" : „Trupele Vînătorilor Turanici sînt trupele de asalt ale viitorului stat ungar, care stau gata de orice răfuială, iar în sufletul lor arde idealul frontierelor milenare".

Pe lîngă misiunile menționate, această organizație a furnizat în mod organizat agenți denunțători ai organelor polițienești pentru urmărirea necruțătoare a celorlalte naționalități.

În perspectiva unui conflict militar româno-ungar, misiunea acestei organizații era de a desfășura activitate contrainformativă în nordul Transilvaniei și a întreprinde acțiuni teroriste pe teritoriul României. În acest scop, echipe infiltrate în sudul teritoriului românesc urmau să pună la cale acte de sabotaj și diversiune pentru distrugerea obiectivelor militare și a lucrărilor de artă, să organizeze activități de agitație, alarmism și defetism.

Pe măsură ce armata ungară înainta pe teritoriul românesc, „Vînătorii Turanici" trebuiau să asigure spatele frontului de operațiuni prin identificarea și executarea elementelor românești ce nu prezentau încredere. Echipele de teroriști unguri pentru războiul împotriva României au fost pregătite la centrele de instruire a „Vînătorilor Turanici" și poligoanele de trageri ale pionerilor de pe insula șantierelor navale din Budapesta (Hajogyárszziget). Paralel cu instrucția tehnică ei urmau și cursuri de însușire a limbii române.

Pentru a se asigura de fidelitatea integrală a membrilor organizației „Vînătorilor Turanici", autoritățile ungare

le-au acordat acestora o situație privilegiată față de restul cetățenilor unguri, fiind preferați în funcții publice și în întreprinderile industriale.

Una dintre cele mai active organizații paramilitare revizioniste ungare care a activat în perioada dominației horthyste asupra nordului Transilvaniei a fost „*Asociația Generală a Tiraliorilor Unguri*", căreia i-a revenit misiunea pregătirii post-militare a populației pînă la vîrsta de 60 de ani. Totodată, această organizație a propagat intens revizionismul și a stimulat spiritul războinic. Pe lîngă menținerea spiritului iredentist combativ în cadrul populației maghiare, ea s-a ocupat cu reinstruirea celor 22 de contingente care au făcut serviciul militar în armata română. În ansamblu ea trebuia să asigure pregătirea „militar-morală" a întregii populații maghiare din teritoriul anexat prin Dictatul de la Viena, de a „ține în frîu" pe românii transilvăneni în cazul unei agresiuni a Ungariei împotriva României și de a da un ajutor efectiv armatei regulate ungare în lupta defensivă cu trupele române în cazul cînd luptele s-ar desfășura pe teritoriul aflat sub stăpînirea ungară.

Caracterul de franctitori ce li s-a rezervat în cazul unei lupte defensive cu armata română a reieșit și din faptul că toți tiraliorii, indiferent de arma în care și-au făcut stagiul militar, executau pregătire militară pe linie de infanterie. Această instrucție se executa de două ori pe săptămînă sub conducerea unui instructor. În comunele din apropierea frontierei cu România, armamentul și muniția erau păstrate în depozite speciale, iar pregătirea avea un caracter mai intens. Formațiile de tiraliori de la grănița cu România executau împreună cu pichetele de grăniceri exerciții de alarme și aplicații, nopți de-a rîndul.

În studiul întocmit de către Serviciul Special de Informații în februarie 1943 asupra propagandei revizioniste ungare împotriva României, se făcea constatarea că „prin membrii organizațiilor de tiraliori se execută cea mai conștiincioasă activitate de deznaționalizare și prigoană a românilor sub conducerea directă a lui Ászél". Totodată se consemna că „faimosul Institut de Cercetări Rasiale, menit să determine emigrarea în masă a românilor din Ardealul ocupat, era opera organizației tiraliorilor".

Formațiunea paramilitară *„Divizia secuiască de frontieră"* a reprezentat în timpul ocupației horthyste asupra nordului Transilvaniei cea mai puternică organizație iredentistă și teroristă, fiind constituită după reguli militare și dotată din timp cu armament și material de război. A cuprins cele 4 județe din intrîndul secuiesc — Mureș, Ciuc, Trei Scaune și Odorhei — avînd statul major la Tîrgu Mureș.

Divizia secuiască și-a constituit efectivele din secui și unguri din zonele menționate, nemobilizabili în unitățile armatei ungare, din militarii vechilor contingente care au participat la primul război mondial, din tinerii rezerviști mobilizați pentru lucru și dispensați de satisfacerea stagiului militar, în unități permanente precum și din cetățeni maghiari și secui pregătiți în celelalte organizații paramilitare, îndeosebi în Asociația tiraliorilor. Batalioanele acestei divizii aveau în compunerea lor și artilerie, precum și subunități speciale. Pînă în toamna anului 1942, efectivele acestei divizii au cuprins și pe sașii din zonă, însă pierzîndu-se încrederea în ei s-a renunțat la recrutarea lor.

Pentru pregătirea militară a luptătorilor „Diviziei secuiești", în noiembrie 1942 s-a înființat la Sovata un centru de instrucție unde au fost reciclați în serii de cîte 21 de zile cîte 2 000 ofițeri, subofițeri și trupă. Pînă la începutul anului 1943 au fost pregătiți în acest centru peste 6 000 de militari, ale căror arme și muniții, după terminarea cursurilor, au fost depozitate la posturile de jandarmi din comunele de reședință.

Divizia secuiască număra în rîndurile ei peste 20 000 militari și urma să acționeze în caz de conflict armat dintre Ungaria și România, fiind considerată una dintre cele mai bine pregătite și puternice formațiuni paramilitare.

„Organizația de zece" *(Tízes Szervezet)* era o organizație civică iredentistă contrainformativă și de protejare a elementului maghiar, care a activat în nordul Transilvaniei, avînd sediul la Cluj. Din această organizație făceau parte numai unguri etnici. Misiunea ei era de a asigura supravegherea tuturor românilor și a celorlalte naționalități. A jucat un rol activ pe lîngă organele informative și polițienești în cunoașterea stării de spirit a populației orașului Cluj, denunțînd pe cei care activau în mișcarea de rezistență antihorthystă.

Organizația „*Levente*" a asigurat pregătirea militară a tineretului maghiar în scopuri războinice, pentru agresiunea împotriva României. Era condusă nemijlocit de comandamentele corpurilor de armată, unde se aflau și sediile acestei organizații.

Un mare număr de „leventiști" au fost puși la dispoziția Serviciului de Informații Ungar ca radiofoniști și radiotelegrafiști. În acest sens ei urmau cursuri de pregătire pentru cunoașterea aparaturii radio de emisie-recepție, a codurilor și cifrurilor pentru transmiterea și recepționarea informațiilor secrete.

Întrucît un mare număr de jandarmi fuseseră trimiși în regiunile anexate din teritoriile Iugoslaviei, Cehoslovaciei și României, leventiștii au fost utilizați și pentru realizarea unor atribuții ale jandarmilor. Prin cursuri de 4 luni, ei erau pregătiți pentru a lupta împotriva parașutiștior și a sabotajului.

Acțiunea naționalist-iredentistă a Ungariei horthyste îndreptată împotriva României a evoluat în proporții neobișnuit de mari. Scopurile ei au fost exprimate deschis, fără rezerve. Presa maghiară a făcut o largă publicitate declarațiilor primului ministru ungar care afirma în 1941 : „Ungaria trebuie să-și păstreze o forță militară independentă și intactă, fiind necesar să aibă 1 500 000 soldați la sfîrșitul războiului" [1].

Pe fondul acestei decizii, evenimentele anilor 1941—1944 au demonstrat cu prisosință că Ungaria horthystă s-a preocupat în mod deosebit să-și pregătească și să-și mențină gata de luptă împotriva României forțele sale militare. În acest sens, șeful Marelui Stat Major al armatei ungare declara și el, la 20 decembrie 1941, fără echivoc : *„Forțele armate ale Ungariei trebuie să se rezerve pentru a constitui o forță primordială, decisivă, în desfășurarea viitoare a evenimentelor"* [2]. (s.n., H. B.). Prin dotarea și efectivele care o compuneau, armata Ungariei horthyste devenise o forță puternică în centrul Europei. În numai 4 ani, efectivele ei crescuseră, de la 30 000 de oameni în 1938, la 1 630 000 la 1 martie 1943, din care, 570 000 erau bine instruiți, restul avînd o pregătire militară satisfăcătoare. La 1 octombrie 1942, efectivele ei cuprindeau 31 mari unități militare terestre, între care, două divizii blindate și trei brigăzi de aviație. O atenție deosebită se acordase trupelor motomecanizate

și aviației, precum și formațiunilor moderne de parașutiști, unităților antitanc și artileriei antiaeriene, ceea ce evidențiază caracterul eminamente ofensiv al armatei maghiare. Armata a fost înzestrată cu armament modern. Eforturile financiare erau considerabile, bugetele alocate ajungînd să se tripleze în intervalul 1940—1943.

La 7 decembrie 1942, Horthy declara cu emfază: „Avem datoria să fim pregătiți pentru noi încercări. Avem nevoie de o armată cu putere de șoc pentru a termina lupta cu victoria dreptății ungare". Pentru a nu mai lăsa nici o îndoială, deputatul Varó Gyorgy din partidul guvernamental afirma: „Oricine își dă seama că este nevoie astăzi de o foarte puternică armată maghiară *îndeosebi în Ardeal... Grănicerii secui să fie așezați pe întreaga linie a Carpaților*" [3]. Nu erau voci izolate. La ședința Camerei ungare din 12 noiembrie 1941, deputatul Bajacsy Zsillonsky Endre enunța: „Va sosi timpul, nu peste multă vreme, cînd nu va exista o altă politică ungară decît cea militară. Pînă atunci, națiunea ungară, de aproape cinsprezece milioane de oameni, trebuie să dispună de o armată desăvîrșită, înarmată și instruită, de 1 500 000 oameni. Cred că sîntem de acord că acestei forțe militare nu-i este îngăduit să se macine înainte de vreme" [4].

Pierderile suferite de armata Ungariei în războiul antisovietic nu au fost mari, ele înregistrîndu-se îndeosebi în rîndul militarilor din Corpul expediționar, alcătuit din cetățeni de alte naționalități. Era evident efortul Ungariei horthyste de a-și menține aproape intacte forțele ei militare pentru a le putea folosi în conflictul armat pe care îl pregăteau împotriva României. În acest scop, totalul forțelor militare ungare rămase în țară se ridica la 20 mari unități, din care 14 se aflau cantonate la est de Tisa și în nordul Transilvaniei.

Potrivit datelor aflate la dispoziția statului român, efectivele ungare care au luptat pe frontul de Răsărit, s-au compus din: două brigăzi mixte; un corp rapid format din două brigăzi motorizate și o brigadă de cavalerie; o escadrilă de aviație de bombardament (12 avioane); o escadrilă de aviație de recunoaștere; o escadrilă de aviație de vînătoare (25 avioane); artilerie antiaeriană și trupe de pionieri. Efectivul total al acestor forțe militare a fost de circa 40 000 oameni. După iulie 1941, brigăzile mixte au primit destinația de trupe de

ocupație în Polonia, trupele operative însumînd la începutul lunii noiembrie, pe front, 18 000 oameni.

Urmărind declanșarea războiului împotriva României, Ungaria horthystă a efectuat în cursul anului 1943 importante pregătiri militare la granița cu aceasta, cele mai importante fiind :

— construirea de fortificații puternice la frontiera spre Moldova și Bucovina pe care ungurii o considerau „definitivă", în timp ce pe frontiera de sud a Transilvaniei ocupate, nu au efectuat decît lucrări ușoare de fortificații, această linie fiind considerată „provizorie", în perspectiva intenției de a o depăși ;

— depozitarea de importante cantități de materiale de război pe direcția liniei de demarcație cu România. Completarea rețelelor de șosele și căi ferate, cu noi linii de interes strategic ;

— amenajarea aeroporturilor de pe teritoriul ocupat al Transilvaniei ;

— minarea trecătorilor Carpaților, a principalelor căi ferate, poduri, tuneluri și obiective economice pentru a împiedica pătrunderea trupelor române spre nordul Transilvaniei, în cazul eșecului agresiunii horthyste împotriva României ;

— intensificarea pregătirii formațiunilor paramilitare ungare pentru participarea lor la războiul împotriva României ;

— organizarea unei intense activități de spionaj și diversiune pe teritoriul românesc, premergătoare campaniei militare horthyste etc.

* * *

În vederea realizării scopurilor enunțate, nordul Transilvaniei a fost împînzit cu o serie de centre de spionaj avînd misiunea de a supraveghea activitatea României și a obține datele secrete necesare armatei horthyste în cadrul agresiunii militare.

Centrul de spionaj de la Cluj a fost condus de consilierul Peterdy, fostul conducător al Secției ofensive a Serviciului de spionaj ungar. Avea sediul în localul poliției de stat din acest oraș, unde a funcționat și Secția contrainformativa condusă de Gyulai Árpád. Majoritatea agenților recrutați de acest centru și trimiși în misiuni de

spionaj în România au primit ordin de a se stabili în București, în unele orașe din Moldova și din zona Dunării. Ei trebuiau să obțină date referitoare la pregătirea și dotarea armatei române, starea de spirit a populației, producția uzinelor care lucrau pentru front.

Centrul de spionaj de la Oradea își avea sediul principal în localul tribunalului și un al doilea sediu în clădirea teologiei. Era condus de maiorul Halaszy și de Bled Gustav, acesta din urmă cunoscut și sub numele de „doctor Ur".

Agentura recrutată de acest centru a primit indicația de a se stabili în orașele Arad și Timișoara, cu misiunea de a culege informații asupra comandamentelor și unităților militare românești dislocate în aceste orașe, precum și a concentrărilor ce se efectuau de către unitățile armatei române în această zonă. Punctele utilizate pentru trecerea agenților în România au fost Salonta (unde funcționa și un subcentru informativ) și Mierlău.

Centrul de la Bistrița-Năsăud avea misiunea de a culege informații asupra pregătirilor armatei române la granița cu Ungaria. Acest centru avea subcentre la Coșna, Rodna, Ilva Mică.

Misiuni identice reveneau *centrelor de la Tîrgu Mureș și Tîrgu Secuiesc*, conduse de Bartalon Kiss și, respectiv, Tibor Astvány.

În teritoriul anexat, la Cluj, Oradea, Tîrgu Mureș, Baia Mare, Bistrița Năsăud și Tîrgu Secuiesc, precum și în alte orașe din Transilvania de nord-est au fost create *școli de spionaj** pentru instruirea agenților care urmau a fi infiltrați în România. Aceștia erau pregătiți atît în tehnica obținerii datelor secrete cît și în săvîrșirea actelor de

* De pildă, în toamna anului 1941, organele informative românești au depistat o școală de spionaj care funcționa în localul fostului liceu militar din Tîrgu Mureș. Pe această bază au fost identificați încă de „la bază" o parte dintre viitorii agenți destinați a lucra în sudul Transilvaniei. O importanță aparte a constituit-o descoperirea faptului că această școală de spionaj a organizat în România grupuri subversive denumite „Polgáris" („Gardă populară"), care aveau în compunere echipe și plutoane. În sînul acestor organizații, neutralizate încă din fază incipientă de organele românești, se creaseră și *„echipe ale morții"*, formate din cetățeni maghiari de „absolută încredere", care supravegheau populația românească și înregistrau persoanele care manifestau sentimente patriotice. De asemenea, notau numele acelor maghiari care „simpatizau cu românii", pentru a fi asasinați în cazul izbucnirii unui conflict militar între România și Ungaria.

sabotaj și diversiune asupra obiectivelor militare și de importanță strategică din România.

Marile unități militare ungare din nordul Transilvaniei, dotate cu peste 20 aparate de radio emisie-recepție, desfășurau o intensă activitate informativă asupra teritoriului românesc. În același timp, sub conducerea Legației Ungariei din București se ducea o febrilă activitate de spionaj pe teritoriul român. Într-un raport al Serviciului Special de Informații din iunie 1942 se preciza, între altele, că secretarul atașatului militar ungar la București, precum și oficiile consulare de la Brașov și Arad dispuneau de rezidențe informative. Erau indicați agenții centralei de spionaj de la Budapesta identificați de organele românești, și numele lor de cod. În același document se făceau referiri concrete la agenții care lucrau pentru centrele de spionaj de pe lîngă corpurile armatei ungare din apropierea granițelor cu România. Se preciza că la acea dată *Serviciul ungar de spionaj intrase în faza a III-a de acțiune, care prevedea obținerea planurilor de luptă ale României în cazul unui atac din partea Ungariei* (s.n., H.B.).

Activitatea informativă a organelor române s-a soldat cu rezultate deosebite privind contracararea acțiunilor și agenților spionajului horthyst. În memoriile sale, Eugen Cristescu relatează în legătură cu această activitate: „S.S.I. a avut mult de luptat cu spionajul ungar care se făcea atît prin elemente aflate în țara noastră cît și prin altele trimise din afară. Ungurii activau atît prin persoane singulare precum și prin grupuri restrînse.

Aproape toate elementele informative aveau posibilitatea să transmită datele culese prin aparate T.F.F., clandestine. S.S.I. a reușit să descopere un număr de aparate, din care unele au fost determinate să lucreze în serviciul nostru, comunicînd prin ele informații militare false centralei de spionaj de la Budapesta. Ceea ce este interesant, e faptul că spionii nu erau plasați numai în Transilvania de sud, ci mulți dintre ei pe Dunăre și în Moldova, între Galați și Iași interesîndu-se foarte mult de situația trupelor române pe frontul de Est...".

Între situațiile de „impact" ale anului 1942 care au atras după sine noi confruntări pe agenda Abwehr — S.S.I. s-au aflat și cazurile de spionaj ungar privind pe Zsille Sigmund zis Gonda Gheorghe și Szegedi Iosif. Odată cu descoperirea lor avea să se constate că *ambii*

foloseau aparate de emisie de proveniență germană primite de la Consulatul ungar din Brașov la începutul lunii februarie 1942.

Cercetările întreprinse de către Serviciul Special de Informații au stabilit că aparatele fuseseră puse la dispoziția serviciului de spionaj maghiar de către Serviciul de Informații al armatei germane, constituind o nouă dovadă că serviciile secrete naziste colaborează cu cele horthyste împotriva României. Eugen Cristescu a prezentat un protest scris Serviciului de informații al armatei germane, în care se arăta că spionajul ungar se dezvoltă pe teritoriul României cu ajutorul celui german. Ca urmare a acestui protest, tehnicienii germani au verificat aparatele, *constatînd că, într-adevăr, sînt de construcție germană.* În ce privea însă folosirea lor în România, Abwehr-ul a încercat să explice că aceste aparate au fost puse la dispoziția Marelui Stat Major ungar pentru a fi întrebuințate în Orientul Apropiat și nu în România, lăsînd să se deducă reaua credință a Serviciului ungar de siponaj.

Organele române de contraspionaj au reușit să determine agenții horthyști să emită sub control românesc și să intoxice serviciul de spionaj ungar cu informații contrafăcute. De menționat că „duelul nevăzut" purtat de organele române a continuat și după 23 August 1944 prin capturarea și „întoarcerea" unor agenți trimiși, de data aceasta în comun, de Serviciul de Spionaj ungar și Gestapo.

Dintre *cazurile preluate sub control de organele române* ne vom referi doar la *cel din luna aprilie 1943.* În nota prezentată mareșalului Antonescu de către șeful Marelui Stat Major General. generalul I. Șteflea, și șeful Secției a II-a, colonelul C. Ionescu, se raporta, între altele :

> „Organele informative de pe zona de Vest *au capturat trei agenți informatori care, prevăzuți cu aparate de radio speciale, au fost plasați de Serviciul de spionaj maghiar pe teritoriul nostru, cu misiuni informative.*
>
> Pentru a putea urmări informațiunile asupra noastră, despre care se interesează spionajul maghiar și în scopul de a înșela credința ungurilor că au putut realiza pe teritoriul țării aceste importante legături informative, destinate de ei să funcționeze numai pentru chestiuni importante și în

special în caz de conflict armat cu România, agenții au fost lăsați în funcțiune și lucrează sub controlul direct al Centrelor noastre de Informații.

Recent, acești agenți au primit de la spionajul maghiar următoarele misiuni :

1. — *Din punct de vedere politic*
Să urmărească situația internă din România, interesînd în special :
   — Acțiunea partidelor politice conduse de Domnul Maniu și Brătianu ;
   — Acțiunea mișcării legionare ;
   — Acțiunea separatistă a Domnului Maniu ;
   — Amănunte în legătură cu atentatul săvîrșit contra Domnului Mareșal (?)
2. — *Din punct de vedere militar*
   — Dacă Divizia 20 s-a reînființat sau se va reînființa ;
   — Ce este cu Armata de operațiuni română și dacă „fuga" soldaților izolați și a unităților române de pe front în țară este o consecință a indisciplinei ;

De asemenea, dacă retragerea în felul acesta a unităților române de pe front este ordonată de guvern și Marele Stat Major pentru a se reface sau aceasta este numai un pretext pentru a se sustrage de la obligațiunile continuării participării la război".

*
* *

Cercurile politice de la București erau informate în legătură cu pregătirile militare ale Ungariei împotriva României și cu declarațiile publice făcute de oficialitățile budapestane asupra viitoarei campanii din sud. Neliniștea lor a devenit cu atît mai mare cu cît se crease convingerea că trupele maghiare de pe frontul de răsărit sînt sustrase în mod deliberat pentru a le pregăti de luptă împotriva României, și că acest subterfugiu se produce sub protecția unor factori politici din Germania. Drept urmare, la 11 februarie 1942, prin cel de-al șaselea memorandum remis lui Hitler, guvernul român îi cerea acestuia să-și clarifice poziția față de Ungaria. Justificînd în-

grijorarea față de o eventuală agresiune ungară, guvernul român atrăgea atenția celui de la Berlin că această clarificare era cu atît mai necesară cu cît România își epuiza forțele umane și materiale în război. Pe lîngă contribuția ei în produse, care era împinsă pînă la secătuire, guvernul angajase în luptă 587 000 oameni, cu 22 000 ofițeri și 18 000 subofițeri, din care pierduse, pînă la 1 ianuarie 1942, aproape un sfert, morți și dispăruți. În consecință, mareșalul Ion Antonescu îi cerea lui Hitler să ia poziție față de Ungaria, *întrucît slăbirea potențialului de război al României o punea într-o poziție de inferioritate din punct de vedere militar față de aceasta.* Totodată, I. Antonescu solicita Berlinul să informeze guvernul român asupra contribuției de război a Ungariei și Bulgariei, cît și a poziției Germaniei față de raporturile româno-ungare. Berlinul era invitat să solicite celor două țări să contribuie la o luptă comună, în cadrul unui echilibru în efective și materiale, astfel ca Ungaria să nu poată pune România într-o situație de inferioritate în sud-estul Europei, căci, „pentru a nu ocoli nimic, nu avem încredere în Ungaria și nu ne putem expune riscurilor față de ea"[5].

La începutul anului 1942, relațiile româno-ungare au fost înveninate de represaliile inițiate de guvernul de la Budapesta împotriva românilor din Ungaria și apoi, în replică, de cel de la București contra ungurilor din România. Față de amploarea represaliilor, cabinetele german și italian au hotărît să trimită o comisie mixtă spre a cerceta situația pe teren și a pacifica spiritele. Ca răspuns la protestele celor două guverne, cabinetul Antonescu a înaintat la Roma și Berlin o notă în care a subliniat prin exemple supliciile la care erau supuși românii din nordul Transilvaniei de către administrația horthystă. Urmare, în vara și toamna anului 1942, comisia mixtă, cunoscută sub numele de comisia Henke-Rogeri a cercetat în Transilvania starea de fapt, căutînd să amelioreze tensiunea. În preajma sosirii în capitala României a celor doi delegați — 4 noiembrie 1942 — s-au produs noi incidente de graniță, ceea ce i-a determinat pe Henke și Rogeri să ceară lui Mihai Antonescu să respecte „frontierele juste", termen prin care reprezentanții celor două puteri înțelegeau granițele stabilite prin Dictatul de la Viena. Faptul a atras după sine protestul energic al vicepreședintelui român : „Dar, actualmente, Dv. aveți o misiune tehnică, și înțelegeți ca în momentul cînd soldatul român moare,

în momentul cînd ducem un război care depășește posibilitățile normale ale unei națiuni, care nu și-a împlinit mai întîi misiunea sa, în momentul acesta, înțelegeți, a face preciziuni pentru aceste frontiere... Ar însemna să se ucidă încrederea poporului în scopurile acestui război și, în loc de a servi idealurile de pacificare a două națiuni vecine, să se provoace imediat o reacțiune, să se ajungă la rezultate exact contrarii. Dacă această formulă ar fi destinată să fie pusă în practică, atunci declar deschis că m-am înșelat în spiritul de justiție al Führerului și Ducelui" [6].

Comisia de anchetă nu a reușit să amelioreze raporturile româno-ungare. Din contră, ele au devenit mai încordate, iar declarațiile tot mai agresive ale oamenilor politici unguri au continuat să fie tolerate de Reich. În aceste împrejurări, la 10 ianuarie 1943, guvernul român a emis un nou memorandum lui Hitler prin care se amintea că, după 11 februarie 1942 — data ultimului memorandum trimis de mareșalul Antonescu lui Hitler —, situația nu făcuse decît să se agraveze. Memorandumul evidenția cu detalii eforturile de război ale României, cerînd să se ia măsuri ca „echivocul ungar" să înceteze cu amenințările la adresa României, întrucît Budapesta își conserva forțele pentru „lovitura de șoc", iar în cazul dat, cînd România lupta în răsărit, îi rămînea descoperit spatele frontului [7].

Trei luni mai tîrziu, la 11 aprilie 1943, Mihai Antonescu a adresat un nou memorandum* lui Hitler, în care acuza direct Reichul pentru Dictatul de la Viena. *„În 1940* — se arăta în memorandum — *Germania avea nevoie de petrolul românesc, în care scop a luat naștere Dictatul de la Viena, de la 30 august 1940, care, prin «coridorul secuiesc», îi asigura apropierea de zăcămintele de țiței.*

* Trebuie să ne îndoim în modul cel mai serios de șansa pe care o aveau la Berlin acele memorandum-uri. Generalul Ion Gheorghe a relatat că, încă de la primele demersuri române în problema Transilvaniei, secretarul de stat la M.A.E. — german, Weizsäcker, nu s-a ferit să-i declare ministrului român la Berlin (Raul Bossy) că toate protestele sînt de prisos. Cînd acesta i-a înmînat din nou unul din memoriile asupra represiunilor ungare împotriva poporului român din nordul Transilvaniei, Weizsäcker, care era un cinic, l-a aruncat pur și simplu în sertar, și i-a spus :

— Vedeți unde îl pun ? Să nu credeți că îl voi citi vreodată ! De altfel am primit ieri un document asemănător de la ambasadorul ungar Stoyay. Nu vă supărați, deci, că nu l-am citit nici pe acesta ! (Ion Gheorghe, *op. cit.*, p. 122).

Astfel, arbitrajul apărea ca un act de război, nu ca unul de pace". Guvernul de la București era nemulțumit de faptul că ministrului României la Berlin i se comunicase că „fundamentul ce stă la încheierea actului de la Viena rămîne neschimbat pentru Reich. *Ori englezii, adversarii României în război, n-au recunoscut actul de la Viena, deci admiteau dreptul României asupra Transilvaniei*" [8] (s.n., H.B.).

La 22 decembrie 1943, Mihai Antonescu a intervenit pe lîngă Killinger pentru a-i transmite lui Ribbentrop că „România era îngrijorată de faptul că maghiarii efectuau pregătiri militare cu intenția de a da o lovitură în Transilvania". Pe acest temei se cerea ca România să fie înzestrată cu tot atîtea care blindate cîte dăduse Germania Ungariei. Urmare acestei intervenții, la sfîrșitul aceleiași luni, în trecere spre Balcani, Neubacher s-a oprit la Budapesta unde a avut convorbiri cu guvernul ungar pentru a încerca o ameliorare a raporturilor ungaro-române. Guvernul budapestan promitea în mod formal să renunțe la represalii împotriva românilor din nord-vestul Transilvaniei.

Spionul care a fost numit „Insensibilul"

Părăsind bezna de nepătruns a timpului, dr. Arthur Tester, cel care este considerat unul dintre spionii importanți ai celui de-al doilea război mondial, pare să pășească treptat în sfera faptelor dezvăluite *.

Acest „dosar" apreciat a fi unul dintre cele mai controversate, se oprește, în general, la întrebarea esențială : pentru care serviciu secret a lucrat de fapt Arthur Tester ? Cel mai adesea este avansată teza că cel în cauză a acționat în serviciul Marii Britanii, reprezentînd una dintre infiltările cele mai reușite în cadrul celui de-al III-lea Reich.

Poate fi acreditată cu adevărat o asemenea teză ? Care sînt argumentele ei ? Ce rol joacă în ansamblul judecăților emise faptul că după război, reprezentanții serviciilor secrete engleze au manifestat un interes special pentru elucidarea situației misteriosului agent ?

Fără a anticipa, este totuși necesar să avizăm asupra faptului că pe lîngă ipoteza amintită, de a ne afla în fața unui agent englez, se impun a fi luate în considerare și celelalte versiuni plauzibile, și anume, apartenența celui în cauză la spionajul nazist, care l-ar fi infiltrat de fapt de la început în sînul celui englez, precum și aceea de a avea de-a face cu un clasic agent dublu **. Unele vagi afir-

* A se vedea, în acest sens, Jacques de Launay, Roger Gheysens, *Les grands espions de notre temps*, Ed. Hachette, Paris, 1971 ; Paul Ștefănescu, *Front fără tranșee*. București, 1985.

** Termenul de „agent dublu" este folosit pentru a desemna pe cel care lucrează simultan în slujba a două servicii.

maţii fac referiri, ce-i drept, chiar şi la apartenenţa lui la un al treilea serviciu secret de informaţii, fapt nu atît fără precedent, cît mai ales în cazul de faţă, nesusţinut prin argumente date publicităţii.

O întrebare justificată ni se adresează şi nouă : de ce ne ocupăm în prezenta lucrare de „cazul dr-ului Arthur Tester?" Răspunsul este firesc : acest caz se impune atenţiei cititorului român întrucît acest agent secret a acţionat pe frontul din umbră din ţara noastră în perioada cea mai fierbinte a conflagraţiei mondiale, şi anume, între anii 1940—1944.

1. Biografie încărcată

Potrivit mărturiilor de care dispunem, existenţa lui Arthur Tester s-a dovedit a fi destul de complicată, imprevizibilă şi contradictorie, motiv suficient de puternic pentrú a fi emise versiuni dintre cele mai fanteziste şi misterioase, unele dintre acestea aparţinînd, potrivit unor opinii, chiar celui în cauză.

Cum s-a înfăţişat aşadar Arthur Tester contemporanilor săi şi cine a fost de fapt acest om ?

Întreprinzător şi versat, neîntrecut organizator de afaceri dintre cele mai dubioase, permanent angajat în diferite expediente, incorect şi violent cu partenerii de tranzacţii, lipsit de scrupule faţă de asociaţi, neîndurător cu cei slabi pe care îi spolia fără jenă, spirit teatral şi gongoric, extrem de avid după fast şi bogăţie, uzînd fără jenă de numele ori protecţia celor puternici, iată pe scurt tipul clasic al aventurierului de profesie conturat în memoria cercurilor româneşti din acei ani în legătură cu portretul lui Arthur Tester.

Să fi constituit toate acestea doar ipostaze anume compuse pentru a-şi travesti chipurile un anumit rol secret pe care trebuia să-l ducă la îndeplinire ? Greu de admis. În ce ne priveşte vom mărturisi din capul locului opinia că *Arthur Tester a ştiut mai curînd să exploateze în modul cel mai convenabil lui împrejurările de război, convertind interesul acut al beligeranţilor pentru informaţii secrete în rentabila ocupaţie a spionului de profesie.* De aici şi o netă demarcaţie ce se impune subliniată, între oamenii din această categorie, fie ei chiar şi foarte dotaţi, şi marii slujitori ai artei informaţiilor, care s-au

dedicat în modul cel mai onest şi dezinteresat unei cauze pentru care au acţionat cu strălucire dar într-un anonimat impus firesc de cerinţele misiunii încredinţate.

* * *

Arthur Tester s-a născut la Stuttgart, la 23 august 1895. Tatăl său, Fred Tester era consul al Marii Britanii în Germania, unde s-a şi căsătorit cu Louise Emma Kauffelin, cetăţeancă germană*.

Părinţii lui Arthur s-au preocupat de cultura fiului lor, sprijinindu-l să-şi desăvîrşească studiile, mai întîi în Germania apoi în Anglia. În tinereţe, Arthur Tester a fost atras de ştiinţele juridice şi economice precum şi de actorie, această din urmă înclinaţie putîndu-ne oferi şi un anumit răspuns în legătură cu aptitudinea sa de a-şi compune variate repertorii de viaţă în care se metamorfoza aliajul trăsăturilor sale personale, în cea mai mare parte negative. De altfel, un înzestrat coseur, dispunînd de un substanţial bagaj de amintiri dobîndite în timpul numeroaselor voiajuri făcute în ţările Europei, Americii şi Asiei, utilizînd cu uşurinţă şi dezinvoltură limbile germană, engleză şi franceză.

În anul 1917 Arthur Tester s-a căsătorit cu Ingeborg Alt la Wiesbaden şi din această căsătorie au rezultat patru copii : Violet, Marghit, Mary şi Fred. A mai avut un fiu din afara căsătoriei, Arthur, pe care, deşi nu l-a recunoscut legal, s-a ocupat de creşterea lui.

În anul 1926 Arthur Tester s-a despărţit de prima soţie şi, un an mai tîrziu, s-a recăsătorit cu Uckert Charlott, cu care a mai avut o fiică, Lillian, născută la Broadstaires în Anglia.

Este de precizat că în anul 1925, Arthur Tester a luat hotărîrea de a pleca din Germania, unde avea o anumită stare materială dobîndită de la părinţii săi. Cum poate fi explicată *această primă şi mare cotitură produsă în viaţa lui*, la numai 30 de ani, atunci cînd avea deja însemnate

* Potrivit unei versiuni aparţinînd lui Rudolf Dvorak-Rewesch, rezident al Gestapo-ului, cu care Tester a avut legături de spionaj în România, acesta din urmă s-ar fi născut la Wiesbaden ca fiu al unei „kammersängerin" şi al unui fabricant de mobile lăcuite. Această aserţiune nu este însă întemeiată. La Stuttgart, la primăria oraşului, este înregistrată naşterea sa în registrul de stare civilă (fişa nr. 3007/1895). Cf. Paul Ştefănescu, op. cit., p. 27.

responsabilități familiale? Răspunsul ar putea fi căutat în dorința sa de a realiza avere pe calea unor speculații comerciale și financiare, în care își descoperise deja o anumită vocație, renunțînd la marea lui pasiune, actoria. În același timp, faptul trebuie examinat și în strînsă legătură cu situația specifică a Germaniei acelor ani, cînd viitoarea revanșă era deja cuvîntul de ordine lansat de șefii militari ce nu capitulaseră niciodată de fapt, și nu se considerau nici în continuare de neînfrînt. Era perioada în care popularitatea castei militare, hotărîrea ei de a se reînarma și promisiunile demagogice ale unor politicieni de a scoate țara din haosul economic în care se cufundase, nu mai lăsau nici o îndoială asupra a ceea ce avea să urmeze. În fortăreața-închisoare de la Landsberg, un nou „erou" german prezida ședințe ale mișcării național-socialiste și dicta textul unei cărți care va arunca o umbră neagră peste anii ce aveau să vină. „Eroul" era Adolf Hitler iar cartea se va numi „Mein Kampf".

Încă pe atunci, serviciile germane de informații, aflate și ele în ascensiune camuflată, își selecționau viitorii agenți pentru a-i lansa în virtuala tabără beligerantă. Putea fi oare considerată o asemenea preocupare a serviciilor germane drept prematură? Nicidecum! Să ne amintim de Alfred Wahring, cel care a intrat în istoria spionajului celui de-al doilea război mondial sub numele de „spionul de la Scapa Flow". Datorită informațiilor foarte exacte furnizate de el, la 14 octombrie 1939 submarinul german U-47 a reușit să pătrundă în interiorul bazei flotei britanice metropolitane unde a torpilat navele Pegasus și Royal Oak, care s-au scufundat rapid cu aproape întreg echipajul aflat la bord (numai Royal-Oak, construit în 1914, de 29 150 tone, avea la bord 24 ofițeri și 809 marinari).

Este important de precizat însă că Alfred Wahring a lucrat timp de 15 ani pentru a asigura reușita acțiunii executată de U-47, după ce mai înainte servise în flota lui Wilhelm al II-lea, urcînd treptele ierarhiei militare pînă la rangul de căpitan de vas, poziție din care, la sfîrșitul primul război mondial, avîndu-se în vedere experiența sa a fost cooptat în Nachrichtendienst, respectiv „Biroul de spionaj militar german" condus pe atunci de Walter Nicolai. Acționînd în slujba spionajului german el a devenit între timp... voiajor comercial al unei firme germane de ceasuri. La ordinul Biroului de spionaj militar din Berlin, *în 1924 s-a mutat în Elveția ca reprezentat al firmei*

respective. De aici, în anul 1927, cu un pașaport autentic, eliberat pe numele de Albert Oertel, pleacă în Anglia unde s-a hotărît să se stabilească definitiv. După ce în 1932 a fost naturalizat ca supus britanic, s-a instalat în localitatea Kirkwall din insulele Orkney, nu departe de Scapa Flow... [1] (s.n., H. B.).

Chiar și numai acest singur caz, asupra căruia am insistat deloc întîmplător, prezintă similitudini care se regăsesc parțial și în „dosarul Arthur Tester" și pe care le vom examina pe parcursul lucrării noastre. Vom face deci de la început precizarea că apartenența lui Arthur Tester la spionajul german, încă din anii tinereții, poate fi considerată foarte posibilă. Selecționarea și recrutarea lui de către spionajul german s-au putut întemeia tocmai pe acele criterii de ordin personal care facilitau „plasarea" lui în tabăra engleză. Deși născut în Germania, el era fiul unui notabil funcționar diplomatic englez, dispunînd astfel de posibilitatea naturală de a se stabili în patria tatălui său și a obține cetățenia engleză prin naturalizare, ceea ce s-a și întîmplat de altfel, în modul cel mai firesc și legal cu putință, fără eforturi deosebite din partea spionajului german pentru a asigura agentului său un traseu complicat și date contrafăcute, așa cum s-a întîmplat în cazul lui Alfred Wahring, alias Albert Oertel, la care s-a impus, pe drumul infiltrării sale în Anglia, o perioadă „elvețiană", cu adaptările reclamate de o nouă identitate, nu întotdeauna ușor de regizat. Situația familială grea a lui A. Tester completează tabloul unui om dispus să se angajeze pe o traiectorie de prosperitate anume finanțată, spre care era de altfel îndemnat și de firea lui avidă și cheltuitoare, precum și de chemarea spre aventură. După plecarea lui în Anglia, aspect semnificativ, nu le va chema la el decît pe Mary și pe Violet, ceilalți copii rămînînd în grija mamei lor, care, numai lipsită de mijloace de existență și forțată de împrejurări, a consimțit să se despartă și de cele două fete.

2. Bancher peste noapte

Cariera „londoneză" a lui A. Tester se înscrie între anii 1925—1938. La început va profesa avocatura, avînd, în anii '30 un birou de asistență juridică la Londra. Se afirmă treptat, în raport cu scopurile pentru care este destinat,

Studiile juridice și economice berlineze se dovedesc salutare în acțiunea de penetrare a societății oamenilor bogați care îl asimilează în mod progresiv. Dobîndește renumele unui abil om de afaceri, în care el își face loc mărșind prin complicate dueluri de eludate clauze contractuale. Este domeniul său preferat. Nu scapă însă prilejul de a se lansa în cadrul numeroaselor societăți comerciale și, important, dispune de capitaluri tot mai consistente. Puțini stau să examineze cu atenție o anumită coincidență între prosperitatea economică a lui Arthur Tester și instaurarea nazismului în Germania.

Poziția sa materială și relațiile create îi permit să abordeze cercuri de afaceri tot mai importante. Apariția lui în viața londoneză nu se produce brusc, pentru a nu șoca „lumea bună" atît de atentă la etichetă și tradiții, și care, odată încălcate, lipsesc de șansă chiar și cea mai abilă încercare secretă pusă în scenă.

Protagonistul nostru cunoaște desigur aceste legi severe. Își consolidează treptat poziția prin persoane importante pe care le invită la petreceri. Voiajează mult în țările Europei unde frecventează cercuri economice. Pentru o cît mai deplină reușită, în 1938 achiziționează un mare și luxos yacht, „Lucynda", cu care efectuează numeroase croaziere pe Marea Mediterană. La bordul navei are oaspeți de seamă din lumea de afaceri și financiară a occidentului. Yachtul dispune însă și de un puternic radioemițător cu ajutorul căruia informațiile transmise din zona apelor internaționale, ajung în siguranță la destinație *.

Serviciile naziste continuă să îl cultive asiduu, încredințîndu-i misiuni din ce în ce mai complicate. Pe lîngă datele cu caracter politic pe care le culege din mediul înalt al relațiilor sale, el facilitează acum și numeroase contracte economice între oamenii de afaceri din țările occidentale și firmele germane. Multe dintre acestea se perfectează chiar la bordul „Lucyndei".

Devine între timp unul din mesagerii secreți ai lui Alfred Rosenberg care îl împuternicește să trateze achiziționarea unor importante oficioase de presă din Europa în vederea folosirii lor de către propaganda celui de-al III-lea Reich. Se cunoaște, de pildă, că în luna martie 1937,

* Considerat unul dintre cele mai mari yachturi la acea vreme, „Lucynda" aparținuse unui negustor londonez de vinuri, B. L. Kappenhagen. Nava fusese construită în 1899 și avea un deplasament de 588 tone, remarcîndu-se atît prin eleganța sa — era de culoare albă, cu feroneria aurită.

Arthur Tester a descins la hotelul „Plaza" din Bruxelles şi, la numai cîteva ore, a luat legătura cu cîţiva fascişti belgieni. Cel de-al III-lea Reich dorea să susţină mişcarea nazistă din Belgia, iar Rosenberg făcea eforturi să acapareze presa pentru a-şi intensifica activitatea de propagandă. Aceasta se efectua în mod indirect prin mijlocirea unor firme interpuse pentru acoperire şi finanţare. Astfel, firma „Bayer", cunoscuta producătoare de medicamente a oferit sprijinul ei financiar ziarelor belgiene sub pretextul unei acţiuni publicitare, în schimbul unei orientări mai puţin antigermane a redactorilor. Aceştia au refuzat însă, în mod solidar, asemenea propuneri. Alfred Rosenberg a schimbat tactica, apelînd la un subterfugiu. El l-a trimis pe Arthur Tester pentru a încerca achiziţionarea unui ziar belgian, aflat în pragul falimentului. În acea după amiază de martie a anului 1937, suma pusă în miză de Arthur Tester era deosebit de tentantă : 110 000 lire sterline. Proprietarii ziarului nu au căzut însă în cursa ce le fusese întinsă şi Tester a ratat acţiunea pentru care venise [1]. Cu toate acestea, relaţiile sale cu şeful Oficiului de politică externă al P.N.S.G. vor rămine şi pe mai departe foarte strînse.

Arthur Tester se prezintă acum într-o poziţie extrem de avantajoasă pentru orbita spionajului european. Atrage astfel treptat interesul serviciilor secrete britanice, care nu pot rămîne indiferente în faţa posibilităţilor foarte largi de culegere a informaţiilor pe care le oferă Arthur Tester prin relaţiile sale cu importanţi oameni de afaceri germani. Berlinul figurează invariabil în agenda voiajurilor sale europene. Este perioada în care se conturează şi ipoteza racolării sale de către serviciile secrete engleze. Deşi poate părea paradoxal, interesul acestora pare să fi fost suplimentat şi de o schimbare a conduitei politice a lui Arthur Tester. De la etapa în care el trebuia să evite cu grijă orice complicaţie politică, devine subit un admirator al liderului fasciştilor britanici, Oswald Mosley, care înfiinţase organizaţia „British Union of Fascists". Faptul că aderă atît de tîrziu la această atitudine politică pare să-i confere o etichetă moderată deşi, potrivit datelor serviciilor secrete engleze, Oswald Mosley îi frecventase încă în anul 1930 biroul de avocatură, fără ca Tester să se aventureze însă în susţinerea acţiunilor acestuia. Deşi german, el se ţinuse departe şi de organizaţiile de prietenie anglo-germane şi chiar de renumitul club „The link", foarte la modă în Marea Britanie, după cum am menţionat

deja. Toate aceste măsuri de prudență, care nu puteau fi decît rezultatul modului în care fusese dirijat în vederea consolidării poziției sale londoneze, vor înregistra acum o cotitură în măsură să acrediteze convingerea că poate fi utilizat chiar în sînul fasciștilor englezi. Nu trebuie așadar să surprindă prea mult faptul că acum el se angrenează destul de serios în noua sa pasiune, finanțînd chiar gruparea lui Mosley și colaborînd la revistele fasciste engleze „The black shirt" și „Fascist Quartery". La scurt timp, Mosley îl desemnează drept aghiotantul său personal iar Tester participă cu tot mai mult zel la acțiunile partidului fascist englez.

Întreaga sa atitudine se va înscrie de aici înainte sub semnul unor manifestări deschis antibritanice, motiv care îngăduie unor autori să-i atribuie calitatea de agent englez, lucru verosimil dacă se admite că el era acum dirijat de Intelligence Service spre o atare atitudine tocmai pentru a-și consolida noul statut. Oricum, numeroasele sale declarații îl situează necondiționat pe o linie pro-germană, cu toate semnele neplăcute care încep să apară în Anglia cu privire la posibilitatea de a nu mai putea beneficia prea mult de ospitalitatea acesteia. Putea fi exact efectul scontat de serviciile engleze care urmăreau, la rîndul lor, să-l dirijeze spre zonele de interes din cadrul sau din apropierea inamicului potențial. *Ne găsim astfel în fața unei situații care favorizează apariția agentului dublu, dispus să se folosească de împrejurările create și să le exploateze în interes personal, lăsînd ambelor părți a înțelege că le va pune la dispoziție datele cerute* (s.n., H. B.).

Este necesar să subliniem însă că pentru această foarte verosimilă situație duplicitară, recomandată de împrejurările date și de înseși trăsăturile de caracter ale lui A. Tester, dispunem de argumente diferite : calitatea de agent nazist poate fi probată *prin fapte și activități sigure*, în timp ce apartenența sa la serviciile engleze este mai ales rezultanta unor concluzii deduse în mod logic din ansamblul legăturilor și cercurilor pe care le frecventa. Așa cum se întîmplă însă de regulă în practică, nici unul din cele două servicii nu-l revendică nici pînă astăzi. Și mai curios, ambele servicii lasă a înțelege doar suspiciuni pentru serviciile aduce celuilalt, încît este riscant a ne grăbi să formulăm acum o anumită apartenență, singure faptele aflate la dispoziția cercetării putînd să certifice un punct de vedere cît mai aproape de realitate.

Deteriorarea poziției sale în Anglia se accentuează progresiv. Într-un document al Corpului Detectivilor din cadrul Siguranței generale întocmit la 28 decembrie 1944, aflăm că „în anul 1938, *Tester a fost vehement atacat de întreaga presă engleză pentru activitatea sa politică fascistă, fiind acuzat că agenția sa de presă, „European-Press — Agency, Ltd.", al cărei acționar era, ar primi subvenții bănești din partea Ministerului Propagandei Germane. Au urmat apoi o serie de interpelări în parlamentul englez, chestiunea fiind cercetată și de Scotland Yard fără a se putea obține dovezi concrete. În cele din urmă, această agenție a fost lichidată*" (s.n., H. B.).

Documentul citat subliniază că Arthur Tester continua să lucreze pentru Alfred Rosenberg pe linia propagării ideilor fasciste în Anglia, fiind substanțial remunerat din fondurile puse la dispoziție de Aussenpolitische Amt der N.S.D.A.P. El demonstrează un comportament asemănător celui al Dr. Herbert Rosel, renumitul agent nazist care acționa la Londra sub masca de corespondent al ziarului „Die Nazional Zeitung", și care reușise să-și creeze o „rețea de influență" destul de vastă, despre care am amintit deja.

Între timp, evenimentele se precipită. Anul 1939 aduce inevitabil schimbări importante și în activitatea lui Arthur Tester. Devenit indezirabil în Anglia, el se îndreaptă spre zonele care prezintă interes maxim pentru viitorii beligeranți.

La 22 decembrie 1938 el părăsește deja Anglia la bordul „Lucyndei", cu destinația Lisabona. În ianuarie 1939 a intrat în Mediterana și a ancorat succesiv în Malta, Tripoli, Alexandria, Port Said, Istanbul, Atena și Neapole.

„În timpul ședерii sale în Grecia — se precizează în raportul amintit din 28 decembrie 1944 al Corpului Detectivilor — *a fost urmărit de poliția engleză și elenă, fiind suspectat că desfășoară o activitate informativă în favoarea Germaniei*". Precizarea concordă și cu cea făcută de către un cadru de conducere din Serviciul Special de Informații, potrivit căreia, „*Tester a fost utilizat în această perioadă în largul coastelor Spaniei de către serviciile de informații germane, în special de către Abwehr. După informațiile acestuia, germanii reușesc să scufunde cîteva vase în Mediterana*".

După declanşarea războiului mondial, Tester ocupa o vilă luxoasă în nordul capitalei Greciei iar „Lucynda" se afla ancorată în portul Pireu. Arthur Tester primea în vila sa numeroase persoane precum şi corespondenţă din România, Bulgaria şi Albania. La sfîrşitul fiecărei săptămîni pleca la bordul yachtului său în largul coastelor greceşti *şi emitea mesaje lungi, codificate...* [2].

Autorităţile britanice l-au obligat să plece la Alexandria — Egipt pentru a preda yachtul spre rechiziţionare, *însă el a reuşit să scape de urmărirea poliţiei engleze care căuta să-l aresteze.* Iată aşadar că încep să apară deja primele semne de întrebare vizînd raporturile sale cu organele engleze. Ajuns la Port Said, nu mai poate salva yachtul, care este rechiziţionat de flota britanică...

3. Spre o nouă bază

Arthur Tester urmează în continuare un traseu destul de sinuos pînă la instalarea sa în noua bază pentru activitatea de spionaj. De la Port Said se refugiază la Istanbul apoi trece prin Atena şi de acolo pleacă la Neapole, unde se oficiază căsătoria fiicei sale Mary cu un cetăţean român. El pleacă însă grăbit şi de unul singur spre Belgrad, de unde se întoarce pentru scurt timp la Atena — unde îşi lasă provizoriu familia — şi de acolo, tot de unul singur, ajunge... *la Bucureşti. Suficient pentru a realiza legături secrete de ultimă oră pentru anii care vin şi pentru a-i putea deruta pe cei care ar fi încercat să descifreze cine îl dirijează din umbră.* În ce priveşte indicarea acestora, răspunsul este cu atît mai dificil de formulat dacă ne gîndim că noua sa bază de acţiune, România, în care se va stabili pentru perioada războiului, prezintă o maximă importanţă pentru ambele tabere beligernate. Iar dacă ar fi posibil să admitem că la această dată el nu avea încă angajamente ferme faţă de nici una dintre părţi, atunci este sigur că el şi-a pregătit aici o reşedinţă cît mai profitabilă pentru anii de încleştări furibunde care băteau la uşă.

Este aşadar, iunie 1940 cînd Arthur Tester prezintă la recepţia hotelului Athénée-Palace din Bucureşti *paşaportul englez* nr. 134542/1940 eliberat de Consulatul englez din Atena. Sosesc la scurt timp în România soţia şi Lilian, în timp ce fiul cel mic, Arthur rămîne „ostatec" la hote-

lul „Acropolis-Pallace" din Atena pentru neplata notelor de cheltuieli. El va fi adus în România abia în ianuarie 1941 cînd Tester a trimis suma respectivă prin consulatul englez din Atena.

Începutul existenței sale în România nu este lipsit de greutăți deși, judecînd după măsurile pregătitoare, ședere lui în această țară a fost concepută din timp și pentru o durată îndelungată. Între altele, notăm că Arthur Tester achiziționase încă din 1939 pachete de acțiuni ale societății petroliere „Napfta — Română" și își crease relații foarte apropiate cu Valeriu Ghibaldan, avocat român, care participase și la cîteva croaziere pe yachtul „Lucynda". Important de menționat că acest avocat *era deja suspectat la acea dată de organele românești pentru activitate de spionaj în favoarea Angliei*, iar în iunie 1940, cînd situația lui A. Tester ajunsese extrem de nesigură, el... apare la Neapole și se căsătorește cu fiica cea mare a lui Tester. Oficial, Arthur Tester avea acum un ginere în România la care se putea stabili în modul cel mai verosimil. Avocatul Valeriu Ghibaldan devine între timp și secretarul lui Arthur Tester și împreună cu Mary, cei mai intimi inițiați în combinațiile financiare ale socrului său. O „mișcare" ingenioasă, specifică spionajului englez ? Posibil...

4. Implantare dificilă

Încă de la sosirea sa în România, Arthur Tester se avîntă în numeroase afaceri dintre cele mai dubioase. Își creează curînd un cerc de asociați cu nume de rezonanță, iar pentru a-i impresiona pe unii dintre parteneri, nu uită să facă referiri exprese la adresa relațiilor sale cu reprezentanții de seamă ai celui de-al III-lea Reich, lăsînd să se înțeleagă că acționează din ordinul acestora pentru interesele germane în România.

Pentru a dobîndi un statut cît mai autorizat devine unul din vizitatorii nelipsiți ai Legației germane și publică articole în ziarele „Seara" și „București" prin care atacă vehement politica Marii Britanii și războiul „purtat împotriva Germaniei". Înmănunchează apoi cele cîteva articole într-o carte cu caracter de propagandă intitulată „England quo vadis ?" „Anglia încotro ?" prin care încearcă să demonstreze că războiul va duce Anglia la pieire și că Ame-

rica va moşteni imperiul britanic. „Singura salvare — pretindea el — este fascismul lui Mosley şi alianţa cu Germania". Cu lucrarea în această formă, culeasă la imprimeria lui Eugen Titeanu, *Tester face un voiaj la Berlin unde se prezintă la Joachim von Ribbentrop şi Alfred Rosenberg. Cei doi decid ca modesta broşurică, odată terminată, să fie tipărită nu numai în limba germană, în care o scrisese Tester, ci şi în limbile engleză, franceză şi română, în circa 10 milioane de exemplare.*

Din motive neelucidate încă, Tester nu a mai definitivat această carte. Scopul pentru care se deplasase la Berlin fusese însă atins : omul din preajma lui Hitler, ministrul german de externe, îi acordă acum o atenţie din ce în ce mai mare iar la Bucureşti relaţiile sale cu ministrul von Killinger devin dintre cele strînse, acesta din urmă desemnîndu-l curînd unul din principalii săi rezidenţi secreţi în România.

Organele româneşti rămîn circumspecte. Încă de la primele verificări efectuate asupra lui Arthur Tester de la venirea sa în România, se ajunge la concluzia *că este suspect de spionaj iar şederea lui în România trebuie considerată inoportună.*

Verificările indică faptul că Arthur Tester nu se afla pentru prima oară în România, unde îşi făcuse apariţia încă în luna noiembrie 1933 (!) avînd legături cu Barbu Ionescu (Marcel Leiba), avocat şi om de afaceri, dovedind şi atunci trăsăturile specifice aventurierului lipsit de scrupule *.

Arthur Tester marşează însă imperturbabil. Sesizînd importanţa cu totul deosebită pe care Germania o acordă petrolului românesc, preia conducerea tratativelor unui

* În legătură cu această vizită se indică şi faptul că la scurt timp de la sosirea în Bucureşti, a cunoscut-o pe Lola Stroe Lupescu, fiica unor comerciaţi evrei din Capitală, o femeie cultă şi foarte atrăgătoare, care trăia despărţită de soţul ei. Tester i se recomandă ca mare bogătaş din Londra, venit pentru afaceri importante şi, după cîtva timp, îi face propuneri de căsătorie. Îl convinge totodată şi pe soţul acesteia să consimtă la divorţ. Cînd lucrurile sînt deja foarte avansate, sub pretextul unor afaceri urgente la Londra pleacă din ţară. Lola Lupescu îl urmează mai tîrziu în capitala Angliei, unde este prezentată de viitorul consort drept... Elena Lupescu. Presa londoneză îi publică fotografia cu această menţiune, încercînd să acrediteze versiunea lansată de Tester.

Curînd ea îşi dă seama că vînătorul de zestre este un simplu escroc. Lola Lupescu revine la Bucureşti, intentînd acţiune judiciară ziarelor londoneze amatoare de scandal.

grup financiar german pentru cumpărarea acțiunilor societății petroliere cu capital englez „Steaua Română". Faptul atrage atenția și, la o întrebare pusă de vîrfurile regimului antonescian, un cadru al Serviciului Special de Informații raportează : „...Informația este exactă. Dr. Tester întîlnește regulat la S.S.T. pe dr. Guiness de la societatea «Petrol-Block» (achiziționată de capitalul german)". Curînd, o altă informație semnalează „că nu tratativele pentru vînzarea «Naftei» sînt pe cale de a reuși. Se așteaptă numai un răspuns tehnic valutar de la Berlin, pentru sistemul plății".

După numai cîteva luni de la instalarea sa în România *bilanțul „loviturilor" sale este atît de încărcat, încît organele Siguranței — Corpul Detectivilor examinînd rapacitatea cu care A. Tester exploatase în beneficiu personal avantajele dictaturii legionare, propun internarea lui în lagăr, măsură care se aprobă* la data de 6 martie 1941, prin ordinul rezolutiv al ministrului Afacerilor Interne. *„Odată cu venirea regimului legionar* — citim în nota cu propuneri de internare în lagăr — *începe epoca de aur a acestui gangster... Prin legături cu corespondenți de ziare străine, și-a făcut relații în cercurile gazetarilor legionari. Astfel i-a cunoscut pe Victor Medrea, șeful presei legionare, și pe Livadaru (aceștia doi erau nelipsiți de la locuința lui Tester)... A avut colaboratori pe colonelul Zăvoianu, șeful Poliției legionare a Capitalei, pe locotenent-colonel Lupașcu Emanoil, fost director al Uzinelor Vulcan și membru în Senatul legionar, pe colonelul Rambela, și un timp pe generalii Comănescu și Rădulescu.*

Loviturile

A reușit să cumpere Banca de Scont și Depozite din strada Smîrdan, care îi înlesnea operațiunile sale ilicite :

1. — *Prima lovitură a dat-o inginerului Hari Vaisman pe care l-a înșelat cu 3 600 lire sterline ;*

2. — *J. Remeny, cu 2 000 000 lei ;*

3. — *Vaisman — „Apretura", cu 4 000 000 lei ;*

4. — *Ing. Lenghel din strada Londra nr. 40, căruia i-a luat imobilul ;*

5. — *Lui Florian de la fabrica Textila — Iași i-a luat 1 000 000 lei și automobilul ;*

6. — *Lui Bella Goldstein i-a luat fabrica de ciorapi „Ideal" în valoare de 30 000 000 lei și suma de 7 000 000 lei.*

Acestea sînt loviturile cunoscute, dar Tester a reuşit să dea şi alte numeroase lovituri în rîndurile comercianţilor şi industriaşilor evrei. La acestea Tester a fost ajutat de avocatul Sacha Roman, care dădea informaţii favorabile comercianţilor care se interesau de situaţia lui Tester.

După rebeliune şi în urma presiunilor ce au făcut, Tester a înapoiat inginerului Lenghel imobilul şi lui B. Goldstein fabrica, fără a restitui şi banii.

În timpul rebeliunii ar fi avut legături cu unii dintre conducătorii rebeli.

Pentru reuşita operaţiunilor sale Tester şi-a asociat doi germani : Alfred Schommer — care se intitula Comisarul Reichului pentru Petrol — şi Carl Iankel, iar mai tîrziu pe Edgar Lűnau, funcţionar la societatea Hamburger — America — Line.

Este un om periculos deoarece întreţine legături cu foştii fruntaşi legionari pe care îi finanţează, şi fiind lipsit de orice scrupule este capabil de orice" (s.n., H.B.).

La rîndul lor, cei aflaţi în preajma lui Tester îl descriu drept „*un aventurier de cea mai înaltă clasă, dublat de un om de afaceri... remarcabil*". Acest „*stil*" rezultă de altfel şi din unele metode utilizate de el în activitatea de spionaj. Agenţii şi legăturile lui trebuiau să remarce din modul său de comportare şi de viaţă că au de-a face cu un om bogat, atotputernic prin forţa banilor şi a relaţiilor ce le are. El a dovedit multă abilitate şi perspicacitate în modul de a-şi hrăni agenţii cu iluzii şi speranţe. Colonelul Lupaşcu Emanoil, utilizat de Arthur Tester şi în culegerea de informaţii, declara : „Eu trebuia să rămîn mereu convins că el este extrem de bogat şi că după război vom lucra împreună în Brazilia unde ar poseda o avere imensă sub forma a 3 milioane şi jumătate de saci de cafea în silozurile proprii prevăzute cu instalaţii frigorifice".

În cele din urmă, nu se dă curs măsurii de internare în lagăr a lui Arthur Tester. Deşi intervin pentru el, germanii încearcă, de ochii lumii, să-şi repudieze intrepidul agent secret. Pe nota cu propuneri de internare în lagăr se află următoarea rezoluţie: *Dl. dr. Könen*, delegatul poliţiei germane ne comunică, că (A. Tester,* n.n.) *nu a lucrat cu nici un birou oficial german.* A avut însă legă-

* Presupunem că este una şi aceiaşi persoană cu dr. Koemen, subşeful Gestapoului din Bucureşti.

turi și a lucrat cu un anume Sommer (Schommer, n.n.)* pe cont propriu și aflîndu-se, Comandamentul german l-a pedepsit și l-a trimis pe acesta în Germania. Poliția secretă germană (Gestapo-ul, n.n.) *în acest moment nu are nici o cunoștință că Tester colaborează cu vreun serviciu de-al lor*".

Urmare intervențiilor făcute, pentru început se decide ca „supusul englez A. Tester să fie lăsat încă două zile la domiciliu fără a fi internat, căci *lucrează cu ministrul Killinger* și acesta urmează să sosească azi sau mîine". La 4 aprilie, o altă adnotare : „*Tester — Neubacher spune să fie lăsat liber însă supravegheat*", iar referatul Corpului detectivilor din 1 iulie conchide : „*În martie a.c. organele polițienești urmau să interneze la Tîrgu Jiu pe Tester, dar el a fost luat în proteguire de Legația germană care a intervenit în sensul de a se reveni asupra dispoziținnii de internare, iar pe de altă parte, a fost ținut sub pază la domiciliu*".

5. Toboganul suspiciunilor

Concomitent cu eforturile pe care le depune pentru a-și consolida creditul în fața forurilor naziste, Arthur Tester nu neglijează să afirme în cercul intimilor săi că a rămas un mare admirator al Angliei. Faptul poate fi explicat numai prin interesul lui de a nu pierde încrederea nici uneia dintre părți, în perspectiva incertă a deznodămîntului conflagrației. Ceea ce prevalează însă acum sînt preocupările lui de a-și menține sufrageriile serviciilor secrete germane din România. Beneficiul încrederi de care se bucură din partea lui Killinger, deși important, nu se dovedește suficient în raport cu vechile servicii aduse Abwehr-ului și lui Alfred Rosenberg, încît eforturile sale trebuie suplimentate, concomitent cu potolirea bănuielilor

* Alfred Schommer era un important rezident al Gestapo-ului în România, unde a fost trimis în anul 1940, cînd pregătirile pentru asaltul nazist împotriva țării noastre impunea prezența unor cadre „cu experiență". Acționa uneori și „în cuplu" cu spioana Edith von Cohler (despre care am amintit deja), iar sosirea lor la București a atras de îndată atenția serviciilor române care dețineau date despre misiunile executate de ei la Praga (în timpul crizei cehoslovace) apoi la Varșovia (în preajma ocupării Poloniei).

Oficial, Alfred Schommer se afla la București în calitate de legat" al Ministerului german al transporturilor. Abuzurile comise de el au devenit atît de notorii încît s-a impus retragerea în Reich.

Gestapo-ului de care el este conștient. *În același timp nu-și face deloc iluzii nici în legătură cu suspiciunile care planează asupra lui din partea organelor românești.*

În ce le privește pe acestea din urmă, este de menționat că încă la 28 septembrie 1940, situația lui Tester formează obiectul unei analize între S.S.I. și Abwehr. Locotenent-colonelul Ionescu-Micandru cere maiorului Freund date lămuritoare asupra poziției oficiale a organelor germane față de A. Tester. Răspunsul este însă echivoc, permițînd concluzia că Abwehr-ul își păstrează rezerve acoperitoare pentru intenții ce nu pot fi încă dezvăluite. La încheierea discuției, Ionescu-Micandru notează în raportul său : *„Urmează ca Abwehr-ul să furnizeze detalii asupra lui Tester, fiind bănuială că ar putea fi la mijloc o chestiune de spionaj contra Germaniei. Deocamdată* (Abwehr-ul n.n.) *roagă Serviciul nostru ca începînd de azi, Tester să fie în mod continuu și strict supravegheat"* (s.n., H. B.).

Asemenea solicitări aveau însă și mobiluri dezinformative. Aprecierea se bazează pe faptul că Arthur Tester va demonstra foarte curînd legături cu reprezentanții Abwehrului la București — după cum vom avea prilejul să constatăm — devenind mai tîrziu chiar unul dintre cei mai importanți *agenți „indicatori"* * *ai maiorului Waldemar von Gregory* ** subșeful S.I.A.G. (Serviciul de Informații al Armatei Germane) din România — Abwehr-ul — și șeful Secției contrainformative.

Pentru a pătrunde în grațiile maiorului Waldemar von Gregory, A. Tester a cumpărat cîțiva cai de curse la Hipodromul Băneasa, a angajat antrenori și îngrijitori. Metoda nu era nouă. În perioada „ascensiunii londoneze", cînd se

---

* În sistemul de lucru al vremii, agentul „indicator" era o persoană cu largi posibilități de acoperire a mediilor vizate de serviciile secrete, pe care le frecventa în virtutea relațiilor firești ale ocupației sau profesiei (om de afaceri, diplomat, militar etc.). El studia persoanele pretabile de a fi atrase în activitatea de informații și le „indica" recrutorului care era, de regulă, cadru oficial al serviciului de informații.

** În ce-l privește pe maiorul Waldemar von Gregory este necesar a nu fi confundat cu maiorul S.S. Karl Freiherr von Gregory care a venit în România în oct. 1943 sub acoperirea de consul general, fiind în realitate principalul reprezentant la București al Geheimdienst-ului (unul din cele mai importante servicii de spionaj germane). La sosirea lui Karl Freiherr von Gregory, omonimul său părăsea România, fiind numit în Italia. Să reținem însă că A. Tester a lucrat în mod succesiv cu cei doi „maiori von Gregory", deși aceștia reprezentau servicii diferite în cadrul sistemului organelor de spionaj al celui de al III-lea Reich în România.

străduia să-şi etaleze aproape cu ostentaţie averea, şi-a cumpărat de asemenea, o herghelie de cai de curse, în preajma căreia foia o lume pestriţă, compusă din tineri aristocraţi, diplomaţi, politicieni şi mulţi aventurieri.

O lună mai tîrziu, respectiv la 29 iulie 1940, organele române sintetizau rezultatele activităţii de urmărire dusă pînă atunci asupra lui A. Tester, luînd deopotrivă în consideraţie cele două posibilităţi :

„Se dă drept fascist englez expulzat din Anglia.
Principala ocupaţie — afaceri (unele pretext)...
În contact cu diferiţi englezi şi diferiţi germani...
Par foarte suspecte vizitele dr. Tester... şi diferitele pretexte de afaceri, mai cu seamă contactul cu indivizi suspecţi şi chefurile ce le face cu aceştia.

Părerile despre Tester sînt diferite: unii îl socotesc omul englezilor iar alţii omul germanilor" (s.n., H. B.).

Aceste opinii se apropie destul de mult de tabloul agentului dublu, *motiv care întăreşte şi mai mult suspiciunea organelor române faţă de A. Tester.* Deşi la 22 august Serviciul Special de Informaţii cere Direcţiei Generale a Poliţiilor prelungirea termenului de şedere în ţară (doar pentru... opt zile !), ii supraveghează în acelaşi timp orice mişcare. La „Athenée-Palace" se instalase o echipă de agenţi anume destinată urmăririi lui.

Cînd spiritele păreau mai înfierbîntate, Arthur Tester îi anunţă pe cei din anturajul apropiat că „de la Berlin s-a expediat o telegramă Legaţiei germane din Bucureşti pentru a delega pe cineva care să-i verifice actele". Faptul că el deţinea chiar şi o asemenea informaţie a cărui sursă nu putea fi decît ministrul Germaniei la Bucureşti releva creditul important de care A. Tester se bucura din partea lui von Killinger. Pentru o edificare cît mai deplină, sau fiindcă aşa i s-a indicat, Killinger l-a delegat să facă această verificare chiar pe reprezentantul Gestapoului, căpitanul Kurt von Rohrscheidt, care s-a deplasat în după-amiaza zilei de 2 aprilie 1940 la locuinţa lui Tester unde a verificat actele personale ale acestuia timp de 3 ore. Este aproape inutil a sublinia că o asemenea măsură cu caracter de rutină nu ar fi fost menită să rezolve aspectele de fond atît de controversate ale „dosarului A. Tester". Aşa cum se va constata, emisarul Gestapo-ului a avut mai curînd rolul de a-i preciza acestuia obligaţiile informative ce-i revin faţă de Poliţia secretă de stat împuternicită cu controlul tuturor cetăţenilor germani în afara hotarelor ţării.

Evident, așa cum vom vedea foarte curînd, Arthur Tester nu scapă prilejul de a-și exprima atașamentul față de această importantă instituție secretă, mai ales dacă nu uităm faptul că el reușise să-și refacă situația materială în România cu sprijinul legionarilor și sub oblăduirea protectorilor acestora, agenții sinistrei organizații naziste.

6. Punctul critic a fost depășit

După vizita cpt. von Rohrscheidt, viitorul lui Arthur Tester pare asigurat. Suița intervențiilor din 4 și 5 aprilie pe lîngă organele române, ca Tester să fie lăsat liber constituie primele semne ale unui nou și important contract ce va fi parafat destul de curînd. Pînă atunci să consemnăm începutul unei schimbări de poziție chiar din partea organelor române cărora le sînt trimise demersuri germane tot mai insistente în favoarea lui Tester. O notă din 5 aprilie 1941 face cunoscut că „Dl. Roșianu* a comunicat ca dr. Tester, care are domiciliul forțat în casă, *să fie lăsat liber*." Ne atrage însă atenția fraza finală a Siguranței: „(Și) *noi adăugăm să fie lăsat liber*".

Două luni mai tîrziu, A. Tester formează obiectul unei atenții speciale din partea forurilor conducătoare ale celui de-al III-lea Reich. „La data de 17 iunie 1941, A. Tester a plecat în Germania *pentru a primi ordine și instrucțiuni de la conducerea Gestapo-ului german*", iar un referat al Corpului Detectivilor din 1 iulie 1941 menționa, în legătură cu această călătorie, că „*la Berlin* (Tester„n.n.) *a fost primit în audiență de Cancelar*". Însemnarea, formulată pe un document oficial, nu lasă să se întrevadă, pentru cei care au făcut-o, că nu ar putea fi demnă de încredere. De notat că trei zile înainte de a se deplasa la Berlin, Legația germană din București i-a eliberat *și un pașaport german, ce purta nr. 966. El redevenea astfel nu numai un cetățean german cu drepturi deplin recunoscute, ci și un spion la București cu acte în regulă.*

* Alexandru Rioșanu a deținut funcția de subsecretar de stat la Departamentul Afacerilor Interne în perioada 14 decembrie 1940—21 ianuarie 1941. Fiind unul dintre principalii sprijinitori ai lui Ion Antonescu în disputa acestuia cu legionarii, Rioșanu a intrat într-un grav conflict cu Garda de Fier. La 4 februarie 1941 pentru a nu trezi suspiciuni la Berlin, Antonescu a trebuit să numească în locul lui Rioșanu pe generalul Jack (Ion) Popescu. În toamna anului 1941, Rioșanu a fost numit guvernator al Bucovinei.

Aceste împrejurări, şi mai ales rolul tot mai important care i se atribuie lui Arthur Tester la Berlin *permite formularea ipotezei că acesta a fost investit cu o calitate specială în cadrul spionajului nazist din România, cu menţiunea deosebită că acest lucru se produce nu în orice împrejurări, ci tocmai în ajunul declanşării războiului antisovietic, cînd nevoile de informaţii ale spionajului german cresc în mod deosebit* (s.n., H. B.).

Nu trebuie să mai surprindă faptul că în atari circumstanţe, el reprezintă acum în cercurile Legaţiei germane „omul zilei", fiind mult apreciat de von Killinger, ministrul Reichului în România.

Afacerile sale prosperă prin tranzacţii dintre cele mai oneroase. Drept acoperire este folosită Banca de Depozite şi Scont, pe care, în mod formal, a încredinţat-o ginerelui său Valeriu Ghibaldan, în calitate de administrator delegat. „Sub egida acestei bănci se petrec lucruri ciudate" — reţine un material al S.S.I. — şi este tot mai evident că sediul băncii din strada Smîrdan nr. 11 constituie deja o rezidenţă acoperită a uneia dintre cele mai puternice filiere ale spionajului german în România. Prin ea se manipulează un important volum de date secrete şi se asigură remunerarea acoperită a unui mare număr de agenţi care acţionează în mediul cercurilor politice, financiare şi economice din România. Nu trebuie uitat că stările de lucruri din aceste sectoare interesau în cel mai înalt grad Berlinul, începînd îndeosebi din a doua jumătate a anului 1941, cînd sînt deja puse în evidenţă primele grave dezacorduri în raporturile româno-germane, ca urmare a înrobirii economice sistematice a ţării şi a acţiunilor excesive de tutelă politică. Aflat în plină bătălie pentru petrol, Hitler resimte puternic anularea şanselor sale de acaparare a resurselor din cele mai importante zone ale lumii, încît decide măsuri de supervizare directă a României, precum aceea de acreditare a lui Hermann Neubacher la Bucureşti, ca împuternicit al Reichului pentru problemele petrolului în sud-estul european.

Arthur Tester ştie ca nimeni altul să profite de această conjunctură. Dispunînd de importante sume de bani, cumpără acţiuni în valoare de zeci de milioane de lei la unele întreprinderi româneşti ai căror proprietari sau acţionari erau îndeosebi evrei : societatea „Aprętura", întreprinderile „Filderman" din Bacău, moara „Herdan",

drogheria „Standard", iar în 1943 a devenit și coproprietar al fabricii de mezeluri „Kulke" din Deva.

Activitatea pe linia acestor întreprinderi și societăți i-a creat însă lui A. Tester posibilitatea de a cunoaște probleme importante ale vieții economice și politice românești și de a-și crea relații în cercurile politice și financiare din țara noastră.

7. Misiuni de anvergură

Arthur Tester a abordat o problematică foarte largă în activitatea sa de spionaj în favoarea celui de-al III-lea Reich. El a avut misiunea de a urmări legăturile pe care împortanți factori ai regimului, în primul rînd Mihai Antonescu, precum și conducătorii partidelor Național-țărănesc și Național-liberal le întreținеau cu statele occidentale prin intermediul unor legații neutre din România, îndeosebi prin cea a Turciei. Faptul este confirmat prin filierele Serviciului Special de Informații încă în luna iunie 1942 : *„Tester, din Gestapo-ul german, a primit recent dispoziții din partea lui von Killinger de a supraveghea activitatea membrilor Legației turce din București"*. În acest context, ministrul Germaniei la București era informat că „personalul legației turce este în legătură nu numai cu democrații români, dar chiar și cu spionii anglo-saxoni".

Suficiente motive pentru ca spionajul nazist să decidă utilizarea unui agent de talia lui Arthur Tester pentru a se apropia de vicepreședintele român spre a-i desluși intențiile ori planurile. Era, evident, o probă de maximă eficiență care i se cerea, și pe care Arthur Tester s-a străduit în mod special să o ducă la îndeplinire.

Cel puțin două puncte de sprijin urmau să joace un rol decisiv în scenariul proiectat în vederea apropierii de Mihai Antonescu. Pe de o parte, activizarea propagandei germane în România de către Arthur Tester trebuia să atragă în mod inevitabil o anumită reacție, de aprobare sau opoziție, din partea vicepreședintelui român, care răspundea în cadrul guvernului român și de problemele de propagandă. În mod deosebit însă, în procesul apropierii spionului, rolul de magnet și de test totodată, urma să-l joace „reputația" de agent dublu a lui A. Tester, cu misiuni exprese în favoarea Angliei, versiune abil întreținută de

cel în cauză. Această din urmă ipoteză s-a şi dovedit precumpănitoare. În condiţiile în care Arthur Tester nu contenea să alimenteze cercul intimilor săi cu referiri la o astfel de versiune, datele devin tot mai consistente şi îl impun atenţiei lui Mihai Antonescu. După un anumit timp, la cererea lui Arthur Tester, vicepreşedintele român îi acordă o primă audienţă. Mai apoi, vizitele lui Tester la Mihai Antonescu devin mai dese îngăduind spionului să abordeze subiecte variate, cele mai frecvente referindu-se, potrivit documentelor, la evoluţia războiului, situaţia economică a României şi problema evreiască. Arthur Tester a înregistrat cu atenţie opiniile lui Mihai Antonescu. La rîndul lui, vicepreşedintele român „se folosea de acest canal pentru a face să parvină la Berlin nemulţumiri sau doleanţe ale guvernului român. Este sigur că în urma fiecărei întrevederi, Arthur Tester întocmea rapoarte pe care le trimitea la Berlin". Împrejurări de natură a suplimenta antipatia Berlinului la adresa lui Mihai Antonescu, care, în acelaşi timp, socotea că, „fără a se compromite, putea strecura în discuţiile sale cu Tester, şi vederile sale pro-engleze, mai ales cînd soarta războiului părea pecetluită" [1]. În atari circumstanţe, exprimăm opinia că dosarul discuţiilor din luna aprilie 1943 dintre Hitler şi Ion Antonescu pe tema unor acuzaţii deschise la adresa „infidelităţii" lui Mihai Antonescu, a fost alcătuit şi cu sprijinul datelor furnizate de A. Tester.

*

Referitor la aria foarte largă a activităţilor de spionaj abordate de Arthur Tester în favoarea celui de-al III-lea Reich este de subliniat că acesta a stabilit şi cultivat relaţii şi cu persoane din cadrul aparatului de stat, din viaţa politică şi economică-financiară a României. Se reţin astfel raporturile lui Tester cu industriaşii Max Auschnitt şi Karmitz, care, sub imperiul legăturilor lui cu Gestapou-ul, i-au oferit, prin avocatul Marcel Unterman, suma de 7 milioane lei, întrucît abilul şantajist pretindea că are nevoie pentru crearea unei societăţi menită să faciliteze emigrarea evreilor în Palestina, denumită „Cunard Star".

În ce-l priveşte pe avocatul Marcel Unterman este de precizat că reprezenta tipul informatorului şi al mijlocitorului de profesie. În memoriile sale, locot.-colonelul Traian

Borcescu, șeful Secției de contrainformații a S.S.I., relatează despre acesta: „În primăvara anului 1943, prin Cristache Chelbașu, care era șeful agenturii „Muntenia", am aflat că acesta are o cunoștință care se oferă să dea informații din cercurile ziaristice și politice, și dacă aș dori să-l angajez. Era Marcel Unterman, despre care i-am raportat lui Eugen Cristescu, care a fost de acord.

Mi-a fost adus de Chelbașu în strada Saita nr. 10. *Cu acest prilej, Unterman mi-a spus că pînă la acea dată a lucrat cu germanii prin Tester Arthur, căruia îi furniza informații de natură economică, și că s-ar fi certat cu el pentru o sumă de bani, fapt ce l-a determinat să rupă legăturile cu acesta.* De asemenea mi-a spus că are relații în rîndul membrilor P.N.Ț., iar în schimbul informațiilor pe care urma să mi le furnizeze, să-i garantez libertatea întrucît se aștepta ca Arthur Tester să ia măsuri represive împotriva sa.

Arthur Tester a avut și alte canale importante prin care și-a completat fondul de date și informații. Între acestea, Constantin Bursan, industriaș și acționar, profesorul Dan Mihăilă, specialist al regimului antonescian în probleme economice și financiare, Eugen Titeanu, fost ministru subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne și alții.

Supravegherea și cunoașterea convingerilor intime ale unor vîrfuri antonesciene, a unor șefi legionari rămași în țară, a unor generali și ofițeri superiori cu o anumită influență în armată, precum și a cercurilor industriale și financiare sus-puse, au constituit o preocupare permanentă a lui A. Tester. Aceasta rezultă cu pregnanță din analiza mediilor pe care le frecventa, a procedeelor și mijloacelor utilizate, și mai ales a structurii agenturii folosite.

În același timp, el a avut misiunea de a culege informații cu privire la mișcarea comunistă din România. Unul din agenții S.S.I-ului raporta în iunie 1942, că „a văzut pe biroul său o notă informativă în limba germană despre o comunistă ce fusese văzută în compania unui parașutist rus".

Potrivit documentelor, Arthur Tester a cules și transmis date secrete Legației ungare la București. După o supraveghere sistematică efectuată asupra sa de către S.S.I., în raportul întocmit se menționează între altele: „*S* („sursa", n.n. H. B.) *de la Legația ungară a informat pe dl. Agronomu* (cadru de conducere al S.S.I. — n.n.) *că*

Torday are legături pentru schimb de informații cu un oarecare Tester Arthur, funcționar al Legației germane" (s.n., H. B.).

Pentru a fi la curent și cu atmosfera ce exista în sînul minorității germane din România, Arthur Tester a utilizat în mare măsură o agentură provenind din aceste medii. Agenții săi, de diferite vîrste și profesiuni, îi furnizau informații asupra influenței exercitate asupra populației de evenimentele internaționale, manifestările ei, gradul de loialitate față de regimul hitlerist și raporturile cu autoritățile române.

Folosindu-se de relațiile pe care și le-a creat în rîndul unor vîrfuri legionare, Tester a căutat să stabilească poziția exactă a acestora față de oficialitățile Germaniei care-l sprijineau pe Antonescu, și natura legăturilor ce le aveau cu Horia Sima. Prin intermediul celor cu care se afla în legătură, a intrat în posesia unor informații de culise despre activitatea legionarilor din România, relațiile ce le aveau cu cei fugiți în Germania, Austria și Italia, planurile de viitor ale acestora, pe care le comunica lui von Killinger, von Ritgen și maiorului S.S. Freiherr von Gregory, care-i erau șefi pe linie informativă.

Culegerea de informații politice cu privire la poziția partidelor, grupărilor și personalităților politice, îndeosebi a Partidului Național Țărănesc, a constituit o preocupare permanentă aflată pe agenda lui A. Tester. Referindu-se la această latură, unul din apropiații săi, arăta : „...Din punct de vedere politic, Tester se informa de la mine asupra politicii românești, asupra sentimentelor uneia sau alteia dintre grupările politice românești, amicale sau inamicale față de Germania ; în special îl preocupa activitatea lui Maniu. Cînd a cunoscut prin mine pe dl. Constantin Bursan, membru marcant al partidului liberal, și-a putut completa informațiile pe tărîmul politic, cu mai multă amploare și cu mai multe detalii...".

Activitatea intensă pe care A. Tester a desfășurat-o în cadrul spionajului nazist din România l-a situat irevocabil în postura unui „expert" în ochii legației germane și ai lui von Killinger, de la care primea misiuni exprese. De pildă, la 25 octombrie 1942, Agentura I a S.S.I. intra în posesia următoarei informații : „Waldemar Müller, atașat cultural pe lîngă Legația germană, și A. Tester, au depus în urmă cu 2—3 zile la legație un raport privitor la situația opoziției democrate române. Punctul principal al acestui ra-

port este descrierea acțiunii conduse de Gheorghe Tătărescu și a unui cortegiu de personalități politice de forță — care s-a încadrat în această acțiune... nefastă". În încheiere, raportul menționează că „vina o poartă ministrul de Interne, care în aceste vremuri grele se ocupă cu teorii și nu trece la acțiuni practice".

Activitatea informativă desfășurată de Tester a cuprins și unele medii ale armatei. Treptat, el a reușit să-și creeze legături în rîndul unor ofițeri. Pe unii dintre aceștia i-a atras în consiliile de administrație ale unor întreprinderi economice și bănci, exploatîndu-i informativ „în orb", iar pe alții i-a recrutat ca agenți.

Astfel, sînt cazurile generalului D. Rădulescu, care a devenit mebru în Consiliul de administrație al Băncii de Depozite și Scont, a locotenent-colonelului în rezervă Lupașcu Emanoil, fost președinte al Consiliului de administrație al aceleiași bănci, al căpitanului în rezervă Arthur Holban, fost atașat comercial al României la Londra, cu care se cunoștea încă din anii 1932—1933.

Începînd din anul 1943, și mai ales în cursul anului 1944, Tester a stabilit legături strînse cu colonelul Dumitrescu, prefectul județului Hunedoara. A avut, de asemenea, strînse legături cu comisarul Georgescu Eugen, desemnat de Siguranța generală cu supravegherea lui Tester cînd a avut domiciliu obligatoriu și care a devenit unul din intimii săi. Tester l-a vizitat adesea la Pipera unde acesta avea o fermă. Prin el, Tester a intrat apoi în legătură cu inspectorul Stratilescu din Siguranța generală și cu alți doi inspectori care îl urmăreau, terminînd — după cum se crede — prin a-i subvenționa.

Convins că va putea folosi teritoriul român pentru „propagandă neagră" împotriva Marii Britanii, în anul 1943 A. Tester se adresează în scris lui von Killinger și mr. Freiherr von Gregory, cu propunerea de a se obține aprobarea din partea autorităților germane și române pentru „crearea la postul de radio român a unei emisiuni destinată propagandei «Comitetului Revoluționar al Uniunii Fasciste Britanice», propagandă menită să arate Angliei că mișcarea exista, cu toate măsurile luate împotriva ei de guvernul englez". În același timp, Tester se oferea să folosească această propagandă și „în favoarea României (?) dezmințind stările politice, economice și militare arătate de postul de radio Londra".

Joachim von Ribbentrop a dat fără ezitări aprobarea de principiu, la solicitarea dr-ului Schmidt, șeful Presei din M.A.E. german și a dr-ului Kuehlman, secretar de legație în cadrul aceluiași minister. Aceeași opinie favorabilă a manifestat și Alfred Rosenberg, propunerea fiindu-i prezentată prin dr. Wrede, șeful serviciului de presă externă a Partidului Național Socialist German.

„Această propunere a fost principial acceptată de guvernul german — aflăm din sinteza întocmită pe marginea corespondenței lui A. Tester — care, la rîndul său, *propune dr. Tester să se încadreze în aparatul german de propagandă și să se stabilească în Germania. În fața acestei condiții, dr. Tester a ezitat și a tergiversat trecerea la realizări...*"

Ajunși în acest moment și admițînd că o asemenea conduită era urmarea directivelor primite din partea serviciilor engleze, ceea ce ne apare totuși inexplicabil, este refuzul acestui presupus agent englez de a declina o ofertă care îi îngăduia să penetreze organele centrale ale Reichului nazist ! Din această împrejurare rezultă mai curînd că Tester a recurs la o nouă manevră în stil personal, pentru a se putea reasigura de un nou credit la Berlin.

În ce ne privește, mult mai esențial, ne apare faptul că manevra lui Tester de a transforma teritoriul României într-un avanpost al propagandei fasciste împotriva Marii Britanii, *nu a primit acordul statului român.* Acest moment reprezintă și un prilej decisiv pentru Mihai Antonescu de a desluși exact manevrele lui Tester și *de a-l evita în continuare cu cea mai mare grijă.*

*

În legătură cu retribuirea agenturii, am menționat deja că A. Tester o făcea prin încadrarea celor ce-i furnizau date în mod organizat, în consiliile de administrație ale întreprinderilor și băncilor unde era acționar sau proprietar, prin angrenarea lor în diverse afaceri de pe urma cărora realizau cîștiguri personale, cît și prin remunerarea cu sume de bani primite din Germania. În legătură cu această cale, la 16 iulie 1943, Agentura I din S.S.I. era sesizată că „în fiecare lună, între zilele de 16—19 ale lunii vine de la Berlin un delegat special al Gestapo-ului care aduce cu el lei și dolari falși cu care se face plata aparatului informativ al unităților secrete germane. Se aduc în

special bancnote de 2 000 lei și dolari care sînt lucrate într-o fabrică specială la München. Acești bani falși se utilizează în Turcia, România, Ungaria, Elveția. Numai în Suedia și Portugalia se utilizează bancnote veritabile.

Principalul manevrant al acestor bani falși în România este A. Tester... Bancnotele false de cîte 2 000 lei sînt puse în circulație pe piață de către agenți speciali, iar informatorii sînt plătiți cu bani veritabili, spre a nu cădea în mîna autorităților".

Eugen Cristescu dispune să se continue verificările în această problemă. Ordinul său rezolutiv ne apare fără echivoc : „*Tester conduce un grup informativ — deci ar corespunde faptul că el face plăți la informatori*" (s.n., H.B.).

La scurt timp, o altă informație o confirmă pe prima : „...Din discuțiile purtate care au avut loc în cerc intim la Legația germană, s-a aflat că S.S.G. (Serviciul Secret German — Gestapoul — n.n., H. B.) și celelalte oficine germane de informații *utilizează un stoc de lei falși și dolari americani, în special*, care sînt foarte ușor de falsificat. Aceste bancnote false *sînt utilizate pentru plata agenților informatori și pentru acordarea de ajutoare legionarilor care lucrează pentru aceste servicii* *. Informatorii străini și în special evreii, sînt plătiți cu devize forte, în mare majoritate falsificate de specialiști germani. Unul din principalii *inițiatori și operatori în această afacere este A. Tester*".

---

* La 12 octombrie 1943, Eugen Cristescu ordona unuia dintre cei mai buni agenți ai S.S.I.-ului infiltrat la Legația germană, „Karr" să efectueze cu toată discreția investigații asupra „consilierului comercial" dr. Karl Freiherr von Gregory, numit pe atunci consul general al Germaniei în România. „*Interesează în special legăturile sale cu elementele legionare. A fost semnalat ca fiind prieten personal cu Horia Sima*" — *nota Eugen Cristescu în ordinul său rezolutiv* (s.n., H. B.).

„Karr" a răspuns prompt : „Nu este diplomat de carieră. Este provenit din Ministerul Propagandei... *Acesta este șeful direct al lui Tester*...".

În legătură cu preocuparea lui Freiherr von Gregory de a stabili contacte cu elementele legionare, după părerea lui „Karr", acestea urmau „a fi folosite ca o masă de manevră împotriva mareșalului Antonescu".

Într-adevăr, la acea dată, criza relațiilor româno-germane se accentuase, iar mareșalul Antonescu devenise „nesigur" la Berlin. A existat chiar intenția de suprimare a acestuia, printr-un atentat.

Aceste informații puteau fi cu greu puse la îndoială, mai ales că, la 5 iulie 1943, un informator de la „bursa neagră" sesiza : *„Dr. Tester a pus pe piață, ieri și azi, mai multe bancnote engleze de 500 și 100 funzi în valoare de mai multe milioane...* Între alții, și evreul maghiar Drecsker mi-a oferit funzi (pfunzi, n.n.) sterlini de-ai lui dr. Tester în calitate de delegat al acestuia".

8. Cursa de urmărire a șefului S.S.I.

Arthur Tester a manifestat o preocupare aparte față de faptul că încă de la venirea lui în România, Serviciul Special de Informații l-a urmărit cu asiduitate pentru descifrarea adevăratului său statut informativ și descoperirea activităților secrete pe care le desfășoară. Încă din perioada de început, care a implicat decizia internării sale și a supravegherii sistematice la domiciliu, au fost relevate intenții dintre cele mai ferme ale organelor române de a nu i se acorda posibilități de mișcare și acțiune. Măsurile se înăspresc și mai mult cînd se constată că el stabilește legături apropiate cu unii conducători legionari și pare a îndeplini rolul de mesager al Berlinului pentru o eventuală alternativă de schimbare a echipei conducătoare în caz de nevoie.

Abil, Tester încearcă o despresurare, și se decide să iasă aparent, de bună voie, în întîmpinarea unor cadre de conducere ale S.S.I. Eugen Cristescu se dovedește însă reticent față de un asemenea „dialog", cu toate avansurile pe care Tester i le transmite prin intermediul principalului său rezident, maiorul Waldemar von Gregory. Este perioada în care Eugen Cristescu depune eforturi în procesul urmăririi informative a lui Tester pentru clarificarea apartenenței spionului la oficiile naziste sau engleze, ori pentru a se lămuri dacă este unul dintre cei mai periculoși agenți dubli de care a avut prilejul să se ocupe în întreaga lui activitate contrainformativă. Socotește, pe bună dreptate, că un contact în acest stadiu este nu numai lipsit de bază, ci și încărcat de numeroase riscuri. Se rezervă, așadar, pentru viitor, și pînă atunci intensifică acțiunea de urmărire a spionului, strîngo cercul în jurul lui pentru a-l sili să facă erori și să se descopere. Foarte

curînd are dovada că spionul este vădit incomodat de severa supraveghere, dar și intrigat totodată, de vreme ce dispune de o poziție din ce în ce mai solidă în cadrul serviciilor naziste din România. Agentul german „Radu", aflat la post în cadrul Legației germane din București, și care lucra pentru Serviciul Special de Informații, îl informa pe Eugen Cristescu, la 28 august 1941 : „Ieri 25 crt., seara, am avut plăcerea de a fi invitat la Dl. Dr. Tester, împreună cu soții Lunau, germani, și în compania d-lui colonel Lupașcu. La înapoiere acasă, am constatat cu toții că sîntem urmăriți de un automobil... Fiind totuși probabil că... americanii se interesează în acest mod de dr. Tester, îmi permit a vă informa de această supraveghere...".

Firește, Eugen Cristescu știa cine erau urmăritorii și de ce acționaseră într-un mod atît de direct, pentru a-și semnala prezența. În urma acestor măsuri, organizate cu ostentație, A. Tester îl caută tot mai insistent pe Eugen Cristescu, oferindu-i, drept preț al unui posibil „armistițiu", o pretinsă garanție de lealitate : recunoaște că acționează pentru serviciile naziste dar pretinde că nu va afecta interesele românești. Ipocrizia lui este fără margini, și șeful S.S.I., căruia i se transmite propunerea pe canalul Abwehr, o respinge fără echivoc. Are dovezi sigure că Tester este considerat la Berlin „specialist" în problemele „românești", iar felonia lui a devenit deja proverbială. Va avea foarte curînd noi mărturii în acest sens. Pentru moment a obținut recunoașterea celui în cauză că este agent oficial nazist în România, poziție de pe care dorește să negocieze chiar cu șeful S.S.I.

Mai tîrziu, șeful S.S.I. adoptă o hotărîre izvorîtă din considerente tactice : de vreme ce are confirmarea expresă a activității lui A. Tester în slujba spionajului nazist, decide pentru implicarea acestuia într-un sistem de dependență față de S.S.I., ținînd seama de faptul că spionul este totuși obligat să „coopereze" întrucît aprobarea șederii lui în România depinde exclusiv de organul român. Nu se pune deocamdată problema racolării lui în sens clasic deoarece se bucură de protecția Berlinului care poate face tapaj, dar trebuie urmărit și verificat pas cu pas, și determinat, în mod treptat, să dezvăluie planurile serviciilor naziste cu privire la România.

Șeful Serviciului Special de Informații angajează astfel în mod progresiv, o „partidă" de urmărire cu Arthur

Tester. Prima lor întîlnire se situează în intervalul august-septembrie 1941 şi relaţiile evoluează gradat, pe măsura creşterii rolului jucat de A. Tester în angrenajul spionajului nazist. Pe această cale, şi datorită eforturilor depuse de către cadrele S.S.I., activitatea de agent nazist a lui A. Tester este tot mai mult dezvăluită şi probată. Organul român dispune deja la sfîrşitul anului 1941 de date sigure privind angrenarea lui A. Tester în acţiunile spionajului nazist în România, inclusiv *în probleme care vizau în mod direct ţara noastră.*

La 17 iunie 1942, cînd Arthur Tester este (din nou) invitat la Berlin pentru a primi ordine, surse informative din cadrul Legaţiei germane transmit fără echivoc directorului general al S.S.I. : *„A. A. Tester se află plecat în Germania spre a primi ordine şi instrucţiuni de la conducerea Gestapo-ului"* (s.n., H. B.).

Activitatea lui A. Tester în cadrul spionajului nazist din România devine un fapt absolut notoriu şi informaţiile despre el indică deja sarcini foarte importante, care se încredinţează numai agenţilor cu un vechi statut, şi care dispun de rezidenţe proprii. Nu mai poate surprinde, în aceste circumstanţe, informaţia furnizată la 24 iulie 1942 de către o sursă a Serviciului Special de Informaţii din cadrul Legaţiei germane, potrivit căreia, *„Ministrul Killinger a dispus ca A. A. Tester din Gestapo să trimită agenţi la Timişoara pentru verificări, întrucît... populaţia română din Banat are o atitudine rău voitoare faţă de şvabi şi există o permanentă stare de ură între cele două populaţii"* (s.n., H. B.).

Care era în realitate „temeiul" acestei acţiuni provocatoare a spionajului nazist din România ? Informaţia intrată în posesia organelor române arăta că von Killinger „primise în ultimele zile pe dl. Andreas Ruhrig, şef de stat major al Comandamentului minorităţii germane din România, şi pe Walter May, şeful propagandei minorităţii germane, care i-au adus la cunoştinţă cele de mai sus". Ministrul nazist, pe lîngă amintita misiune încredinţată lui A. Tester, îi ceruse şi lui Andreas Schmidt, şeful Grupului Etnic German, să-i prezinte un raport... În fond, atitudinea „rău voitoare" reprezenta opoziţia fermă a poporului român faţă de manifestările inadmisibile ale elementelor hitleriste din rîndul şvabilor care trecuseră

la nazificarea formelor de viață ale comunității lor. Profitînd de faptul că la 30 august 1940, la Viena, statutul minorității germane din România formase obiectul unui „protocol special", completat de un acord între Ion Antonescu și Andreas Schmidt, care îi conferea acestei minorități statutul unei corporații, împrejurarea infestase întreaga atmosferă. Se ajunsese la manifestări cu caracter fascist atît de evidente, încît organele române de contrainformații se vedeau nevoite să semnaleze stările de lucruri conducerii statului. Astfel, Secția a II-a a Marelui Stat Major raporta la 22 septembrie 1940 Consiliului de Miniștri : *„În comunele cu populație germană din Banat, se organizează fără legiuită aprobare, gărzi germane cu caracter militar. În acest scop se execută în prezent, în unele din aceste comune, o adevărată recrutare. Bărbații germani între 32—40 de ani sînt trecuți în fața unei comisii medicale. Trec în fața acestei comisii mai ales cei care au făcut armata și... chiar unii din ostașii* (armatei române, n.n.) *aflați în permisie. La Timișoara și Sibiu, la diferite instituții ale Comunității germane au fost instalate cîte două posturi de sentinele în uniformă hitleristă și într-o atitudine* (cu mîna ridicată, n.n.) *care nu este privită favorabil de armată și populația românească a orașului...*

Marele Stat Major a cerut Ministerului de Interne să arate dacă organizarea acestor gărzi este aprobată de guvern, și care trebuie să fie atitudinea armatei față de manifestările minoritarilor germani, mai ales că în ultimul timp s-au semnalat și unele tendințe de nesupunere la legile în vigoare (rechiziții, concentrări...) Părerea Marelui Stat Major este că cetățenii români de origine germană au aceleași drepturi politice, civile și militare ca și românii, dar trebuie să se integreze în cadrul legilor și obligațiunilor statului român" (s.n., H.B.).

Organele române nu pot trece cu vederea nici rolul nefast care este încredințat lui A. Tester în procesul de agravare a situației din România. La 9 iunie 1942, Secția a II-a a Marelui Stat Major cere în mod oficial Serviciului Special de Informații *să-i dea lămuriri precise în legătură cu activitatea și poziția lui Tester în România.* Răspunsul oficial semnat de Eugen Cristescu este pe deplin edificator :

„Domnul Tester, cetățean englez și *membru marcant al Partidului fascist din Anglia, se află în România ca refugiat politic.*
Intrucit ideile pe care le propagă sînt favorabile politicei Axei, Tester se găsește în strins contact și sub protecția cercurilor oficiale germane din țara noastră, și chiar conlucrează cu acestea.
Serviciul nostru este la curent cu întreaga sa activitate, chiar și cu cea particulară, și opinează că nu este nimic dăunător statului. Dacă în relațiunile sale vine în contact cu persoane care ar părea suspecte, aceasta o face în interesul serviciilor pe care le prestează alături de cercurile germane". (s.n., H.B.).

Precizările, implicînd și unele elemente de circumstanță pe care șeful S.S.I. le lanscază au, evident, scopul de a-l putea urmări nestingherit, deși se putea considera că A. Tester ar fi reușit să-i cîștige încrederea într-o măsură care depășea raporturile între conducătorul unui organ informativ și un agent străin. În sprijinul unei asemenea aserțiuni, să notăm că la 19 august 1942, cînd reprezentanții ordinei publice se aflau convocați la București pentru indicații în vederea întăririi măsurilor de siguranță, unii dintre aceștia, potrivit locotenent-colonelului Ionescu-Micandru, prezent la convocarea respectivă, „au ridicat în plen *chestiunea dr.-ului A. Tester, aducîndu-i o serie de învinuiri. Șeful S.S.I. a clarificat situația dr.-ului Tester, arătînd că acesta este în serviciul Ministerului german al Propagandei, că activitatea lui este perfect cunoscută de S.S.I., și a rugat pe șefii celorlalte servicii de informații și siguranță să nu se mai ocupe de persoana dr.-ului A. Tester, deoarece șeful Serviciului Special de Informații își ia personal răspunderea asupra activității sale*" (s.n., H.B.).

Dispoziția de supraveghere în exclusivitate formulată de către șeful S.S.I. ne determină să presupunem că el se afla într-un stadiu avansat al încadrării informative a acestuia care îi dădea depline garanții. Pe de altă parte, asumarea unei atari răspunderi în plenul organelor române de ordine și informații — caz absolut unic — atestă și faptul că A. Tester ajunsese să ocupe o poziție deosebită în cadrul sistemului organelor spionajului nazist, în-

cît chiar și Eugen Cristescu era nevoit să țină seama de aceasta, nu însă fără a pretinde și el o dovadă de garanție din partea serviciilor naziste. De altfel, chiar cu acel prilej, el a făcut cunoscut în plen și faptul că „*a decis să informeze în mod oficial organele germane asupra angajamentului său fără precedent*“ (în legătură cu Tester, n.n.).

„Doctorul Ecko" este propulsat în scenă

Reconstituirea confruntării aride și de lungă durată dintre serviciile speciale aliate și spionajul nazist pe teatrul de război secret al Orientului Apropiat și Mijlociu permite constatarea că problemele României se regăsesc în centrul disputelor din această zonă. Motivele au fost numeroase, prevalînd, îndeosebi, cele de ordin politic, economic și militar, în strînsă legătură cu gravele dezacorduri puse în evidență de raporturile româno-germane începînd chiar din a doua parte a anului 1941 *.

După descoperirea grupului condus de Rică Georgescu — Ion Popovici, serviciile naziste dețineau probe incontestabile asupra rolului pe care îl îndeplineau oficiile aliate din Orient pentru dirijarea acțiunilor și grupurilor secrete din România. În consecință, ele și-au intensificat acțiunile de penetrare spre rezidențele din Istanbul și Cairo prin utilizarea unor agenți dintre cei mai versați. În realizarea unui asemenea program dificil, Arthur Tester va fi direct implicat, misiunea lui constînd, mai ales, în crearea și dirijarea unor agenți de primă mărime pe aceste spații. Faptul este atestat de un document oficial al Serviciului Special de Informații, întocmit la 22 septembrie 1944, de către colonelul magistrat Radu Ionescu, șeful Secției Juridice a S.S.I., pentru ministrul de atunci al Afacerilor Interne, generalul Ion Aldea. Ofițerul magistrat examinase mai multe documente privitoare la activitatea secretă a lui Arthur Tester, precizînd, între altele :

* Vezi pe larg, *Impact la paralela 45°*, de același autor.

„Din corespondența dintre dr. Fischer, din Serviciul de informații german, și dr. Tester, rezultă că acesta din urmă avea însărcinări informative din partea celui dintîi ; aceste însărcinări se refereau la activitatea englezilor în Turcia și Siria, la persoanele care activau pe teren informativ împotriva Germaniei, la metodele guvernului englez, și la posibilitatea stabilirii unor legături informative cu Orientul Apropiat".

Iar în corespondența cu maiorul Freund, tot din Serviciul de informații german (reprezentantul Abwehr-ului la București pe probleme de contraspionaj — n.n., H.B.), nota ofițerul magistrat — *„acesta mulțumește dr.-ului Tester pentru activitatea sa informativă, anunțîndu-l că proiectează o călătorie la Istanbul, pentru a stabili legături informative cu Palestina, Transjordania, Egipt, și chiar Irak"* (s.n., H.B.).

Aceste documente demonstrează încă o dată rolul de cadru al spionajului nazist pe care Arthur Tester l-a îndeplinit în România, misiunile de maximă importanță care i-au fost încredințate, gradul de încredere și treapta foarte înaltă pe care o ocupa în ansamblul confruntărilor dure dintre spionajul nazist și serviciile speciale aliate din această zonă a Europei.

Pentru a demonstra aceste realități profund dăunătoare, atît intereselor naționale românești cît și celor engleze, cu fapte și acțiuni din activitatea spionului A. Tester, vom examina implicarea lui într-un caz deosebit de semnificativ.

1. Un personaj fără scrupule

A purtat alternativ numele de cod „Doctor Ecko" și „Doctor Bruno", fiind considerat la Berlin unul dintre agenții cei mai importanți ai Abwehr-ului din România. El a reprezentat însă, în mare măsură, o „creație" a spionului A. Tester care l-a racolat și oferit serviciilor naziste.

Cine a fost în realitate acest personaj insolit din anii atît de frămîntați ai vieții românești ai celui de-al doilea război mondial ? Numele său a fost *Constantin Bursan*, iar datele indică fără dubii a fi fost un individ izolat, străin

și dezrădăcinat de crezurile și suferințele neamului românesc, un personaj de o inconștiență împinsă pînă în spațiul absurd și ridicol al celor care, în ciuda evoluției evenimentelor, continuau să mizeze pe o victorie a celui de-al III-lea Reich. Faptul ne apare cu atît mai bizar cu cît el, important politician liberal, nu părea adeptul nazismului, iar sub raport economic, era destul de bogat pentru a invoca o motivație materială, deși egoismul lui părea să nu mai aibă nici un fel de limite... Astfel, se poate spune că nu a ajuns întîmplător în această postură. Reprezentînd tipul afaceristului venal și fără scrupule, el a fost vestejit pînă și în memoriul mareșalului Antonescu din 29 octombrie 1942, în care acesta formula contra-acuzații extrem de grave la adresa lui C. I. C. Brătianu și a lui Iuliu Maniu și, în general, a conducerii partidelor Național Liberal și Național Țărănesc, pentru modul cum conduseseră pînă atunci țara, cînd se aflaseră la guvern. „...Abuzați de răbdarea, de tăcerea și de înțelepciunea mea — scria Antonescu — și, rînd pe rînd, la scurte intervale de timp, îmi trimiteți, cînd dumneavoastră, cînd domnul Maniu, avertismente, sfaturi și acuzațiuni. În virtutea cărui drept ? Ce reprezentați în această țară, dumneavoastră, toți foștii oameni politici, în afară de interesele dumneavoastră egoiste și un trecut politic total compromis și dureros ?... Stați față în față cu conștiința dumneavoastră, depănați cu corectitudine, pas cu pas, atît actele dumneavoastră, cît și pe ale acelora cu care, rînd pe rînd, v-ați întovărășit și v-ați acuzat, în fața nației dezolate, scandalizate și înmărmurite... Adăugați, la acest bogat și concludent stat de serviciu al partizanilor și al adversarilor dumneavoastră de ieri, cu care — ca întotdeauna cînd vă găsiți în opoziție — sînteți azi prieten, cazurile pe care națiа le ține în adormire, ale domnilor Tătărescu, *Bursan*, Boilă, Aristide Blank și Afacerea Skoda, ruinarea poporului prin dobînzile oneroase care au prăbușit economiile..."[4]

Reputația sa îndoielnică și dorința de parvenire l-au impus astfel pe Constantin Bursan atenției recrutorilor naziști. Abil ademenit de Dr. A. Tester, prin promisiuni fantasmagorice, că va putea fi numit ministru al economiei naționale... după victoria Germaniei naziste, el ne apare prin întreg ridicolul situației pe care a acceptat-o drept unul dintre cele mai triste portrete caragialești ale acelor ani sumbri.

Constantin Bursan a debutat încă din tinerețe în cercurile vicioase ale Capitalei, plecînd apoi la Paris pentru studii, unde duce însă o viață de orgii și expediente prin tripouri și taverne. După cîțiva ani, poliția pariziană îi retrage dreptul de ședere în Franța. Revine la București — era în preajma primului război mondial — și continuă viața de desfrîu din lumea interlopă, ocupîndu-se cu afaceri dubioase ca misit și intervenient pe lîngă diverși fruntași politici cu care speră să lege relații. Versat procurator de plăceri nocturne pentru persoanele cu o bună stare materială, ajunge să cunoască, printre alții, pe fostul ministru liberal Alexandru Constantinescu. Devine „omul său de casă" și reușește în mod progresiv să-și creeze o situație politică și materială care îi îngăduie accesul spre vîrfurile partidului liberal, partid în care depune cuvenita rîvnă burgheză pentru o viitoare „carieră politică". Treptat i se încredințează diferite misiuni cu caracter politic sau economic.

În anul 1922, prin mituirea președintelui Comisiei electorale și a unuia dintre contra-candidați, devine deputat liberal, calitate pe care și-o menține în toate guvernările liberale, grație relațiilor cu Mitiță Constantinescu, fost secretar, director de cabinet și secretar general sub ministeriatele lui Alexandru Constantinescu. După moartea acestuia din urmă, Constantin Bursan și-a consolidat legăturile cu Mitiță Constantinescu, ajungînd chiar membru în diverse comisii ale Adunării Deputaților, raportor al bugetului armatei (!) în perioada de guvernare liberală din anii 1935—1937 — precum și în consiliile de administrație ale diferitelor societăți și regii autonome. În aceeași perioadă a făcut o serie de afaceri cu caracter speculativ împreună cu fratele său Jules Bursan — stabilit la Paris —, realizînd beneficii importante. De asemenea, a jucat un rol de intermediar plătit al diferitelor societăți străine în tratarea unor contracte de furnituri pentru statul român, precum și cu trusturi sau financiari suspecți. A fost membru marcant în consiliul de administrație al Uzinelor Statului R.I.M.M.A., la care s-au săvîrșit nereguli cifrate la zeci de milioane lei.

Sub ministeriatul lui Mitiță Constantinescu devine consilier al Ministerului de Finanțe. A avut legături apropiate cu familia Elenei Lupescu și cu Ernest Urdăreanu. Prieten al lui Aristide Blank, Constantin Bursan a fost numit director al Oficiului economic român — creație

a lui Marmorosch Blank —, şi director la societatea „Discom", înfiinţată de aceeaşi bancă. A fost director la Secţia armament a Societăţii „Astra—vagoane", şi membru în Consiliul de administraţie al Societăţii de telefoane. În anul 1941 a cumpărat cu Radu Xenopol 60 000 de acţiuni ale societăţii „Laromet", devenind membru în Consiliul de administraţie al acesteia.

În anul 1938 a fost implicat în afacerea Max Auschnit, fiind învinuit că a intervenit pentru transferarea sumei de 17 000 000 franci francezi aur, datorată de „Reşiţa" societăţii Cipi-Monaco, al cărei reprezentant în România era însuşi Constantin Bursan.

Mare acţionar, avea la Banca Românească peste 40 000 de acţiuni, şi dispunea de o însemnată avere — moşie la Cimpulung Muscel, vilă la Sinaia, sume depuse la băncile din Anglia şi Franţa. Întreţinea relaţii cu cercurile străine din ţară şi străinătate, fiind membru în Cluburile Tinerimii, Agricol, Automobil-Club, unde avea reputaţia unui cartofor şi afemeiat.

2. Atragerea

Începînd din toamna anului 1940, Constantin Bursan intră în atenţia serviciilor naziste de informaţii din România, îndeosebi a maiorului Waldemar von Gregory care, în calitatea lui de şef al Secţiei contrainformative a Abwehrului, era împuternicit să intensifice activitatea împotriva serviciilor secrete britanice, atît în România cît şi statele în care se aflau principalele secţii ale acestora.

Datele de studiu indică posibilităţi de reuşită a recrutării lui Constantin Bursan, ţinînd seama de caracterul său avid şi afacerist şi de firea lui extrem de „maleabilă". Viitorul agent este „descoperit" de către Arthur Tester, care îl „indică" spre recrutare după obţinerea unor date privind posibilităţile sale informative deosebite din ţară şi din străinătate. „Mobilul" atragerii îl va constitui existenţa unui anumit impas în afaceri, care poate fi depăşit dacă este sprijinit să efectueze călătorii pentru noi oferte în afara ţării. În acest sens, deosebit de importante erau legăturile sale în rîndul englezilor şi posibilităţile de a reintra în legătură cu aceştia chiar în Turcia, unde el putea călători în mod justificat pentru perfectarea comenzilor firmei „Laromet" în conducerea căreia se afla.

Constantin Bursan părea a fi, aşadar, agentul ideal pentru serviciile naziste. Îi cunoştea bine pe toţi rezidenţii englezi plecaţi din România şi stabiliţi în Turcia, îndeosebi pe G. de Chastelain cu care se întîlnise adeseori la Automobil — clubul din Bucureşti, ai cărui membri fuseseră amîndoi. De asemenea, avusese legături cu Archibald Gibson, Leonard Kirschen şi cu George Littman, care lucraseră în România pentru serviciile englez şi american, sub acoperirea de ziarişti.

Hotărîrea Abwehr-ului de a trece la recrutarea industriaşului român a fost suplimentată şi de aprecierea că „acesta dispune şi de priză în cercurile politice româneşti, cunoscîndu-i bine pe Maniu şi Brătianu".

Potrivit planului stabilit, atragerea a fost iniţiată prin Arthur Tester, care l-a invitat pentru unele obligaţii de afaceri, folosindu-se de împrejurarea că pînă în luna aprilie 1940, Constantin Bursan deţinuse funcţia de vicepreşedinte al Băncii de Depozite şi Scont, iar preşedintele acestei bănci, Kaufman, se stabilise în S.U.A. El a invocat faptul că în perioada în care Constantin Bursan a rămas pentru scurt timp (după plecarea lui Kaufman) la conducerea băncii, ar fi existat nişte nereguli, drept pentru care spionul i-a trimis printr-un avocat somaţia de a se prezenta pentru lămurirea lucrurilor.

Constantin Bursan, care se descărcase în mod legal de gestiunea băncii înainte ca aceasta să fie acaparată de Tester a primit cu evidentă surprindere comunicarea acestuia de a se prezenta la domiciliul avocatului Stelian Ionescu din strada Dionisie Lupu, „pentru a clarifica problema unei datorii de 5 milioane lei contractată de către fostul şef al S.S.I., Mihail Moruzov". De fapt, acest credit, garantat cu o ipotecă asupra unor bunuri ale debitorului din judeţul Tulcea, fusese achitat. În consecinţă, Constantin Bursan nu a dat curs invitaţiei.

Motivul insuficient plauzibil şi stilul „în forţă" al lui A. Tester, părea să fi compromis şansa întrevederii. Este rîndul lui Lupaşcu, abil dirijat, să stimuleze în mod treptat interesul lui Constantin Bursan de a veni singur în întîmpinarea lui A. Tester. I se vorbeşte despre puterea şi relaţiile importante ale lui Tester care nu trebuie ocolit căci se dovedeşte receptiv şi întreprinzător în lumea oamenilor de afaceri.

În luna octombrie 1941, Constantin Bursan urma să plece la Ankara pentru perfectarea contractării unor cazane

din aramă (cutii de foc) pentru locomotivele căilor ferate ale Turciei. Se gîndeşte să se adreseze lui Arthur Tester spre a-i cere unele lămuriri asupra dificultăţilor călătoriei. Îi telefonează lui Lupaşcu, şi a doua zi este deja invitat de către A.Tester care îl întîmpină la domiciliul său din strada Aurel Cosma. Gazda avea oaspeţi importanţi — aranjament anume organizat pentru a crea impresie. Era ora ceaiului de după amiază, potrivit ritualului englezesc, pe care Tester mimează a-l respecta, abordînd o mască de încredere nelimitată în şansele insularilor. Îi este prezentat, între alţii, generalul Rădulescu, despre care i se spune aproape cu veneraţie că a fost aghiotantul generalului Prezan în timpul primului război mondial, şi pentru mai multă importanţă, că ar fi şi în bune relaţii cu generalul Ion Antonescu...

Potrivit regiei stabilite, ceilalţi oaspeţi dispar curînd. Tester îl invită pe Constantin Bursan cu o deferenţă anume compusă, la o discuţie „tête-à-tête" într-o somptuoasă încăpere. Pentru a marca importanţa gestului, cere să nu fie deranjaţi şi precizează că vor servi ceaiul în doi. Se lansează într-o largă expunere asupra importantelor afaceri pe care le-a angajat în România şi exprimă regretul pentru neglijarea poziţiei sale financiare în metropola londoneză şi în ocidentul Europei, datorită greutăţilor momentane de a se deplasa acolo. Foloseşte gesturi largi, de amfitrion versat. În vreme ce-şi rosteşte monologul ştiut pe dinafară, are aerul de a studia impresia pe care o face, privindu-şi foarte des imaginea în oglinda imensă aşezată deasupra căminului.

Ambianţa este de natură să impresioneze. După suita de superlative la adresa „reputaţiei" de care a aflat că se bucură interlocutorul lui în lumea oamenilor români de afaceri se grăbeşte să aducă vorba despre „regretabilul incident" din vară, datorat desigur unei erori birocratice de interpretare financiară, dar pe care el s-a grăbit să o înlăture.

S-a adus ceaiul. Oaspetele priveşte cu discreţie interiorul camerei. Remarcă pentru sine scrinul cu secretaire Bidemayer, fotoliile de mătase dominate de un superb covor Corasan. Se explică apoi asupra scopului vizitei, afişînd o mască de modestie simulată. Cere unele lămuriri, eventual un anumit sprijin, pentru evitarea inconvenientelor voiajului spre Turcia. A aflat că gazda sa călătoreşte frecvent în Bulgaria cu importante afaceri, iar colonelul

Lupaşcu i-a făcut vagi referiri la necesitatea unor precauţiuni...

A. Tester se arată încîntat de a-i putea fi de folos. Îi descrie mai întîi dificultăţile călătoriei cu amănunte accentuate, îndeosebi cele din teritoriul bulgar, apoi drumul cu trenul pînă la Edirne, la frontiera cu Turcia, unde legăturile sînt practic întrerupte între cele două ţări ca urmare a aruncării în aer a unui mare pod. Poate folosi doar mijloace de ocazie, destul de nesigure.

Plin de zel, telefonează chiar de faţă cu Bursan şi cere amănunte autorităţilor germane din Bulgaria. Transmite totodată acestora consemnul facilităţilor necesare pentru ca voiajul oaspetelui să decurgă în cele mai bune condiţiuni. Se explică, emfatic, că în Bulgaria autorităţile germane efectuează un control riguros spre Turcia şi îl asigură că în urma indicaţiilor sale nu va avea dificultăţi. Doreşte să ştie, desigur, fără o curiozitate aparte, ce anume îl îngrijorează de fapt pe Dl. Bursan în legătură cu acest voiaj, făcîndu-se a uita temerile pe care Lupaşcu i le insuflase din ordinul lui în mod sistematic.

Bursan, un tip calm, aparent neavizat, doreşte să nu i se ia intervenţia în tragic, dar... însoţeşte o femeie. Problema este delicată. Tester, lăsînd a subînţelege o combinaţie personală, asupra căreia el, ca perfect om de lume, nu insistă la început, dar revine curînd pretextînd că trebuie să comunice vameşilor numele acestei persoane pentru a nu fi percheziţionată. Bursan îi face cunoscut că este doamna Angela Maria Zisu, iar pentru a înlătura bănuiala pe care Tester avea acrul a o fi dedus, precizează că aceasta este prietena lui George Littman, stabilit în Turcia, cu care ea urmează a se întîlni la Istanbul.

Tester nu lasă să se întrevadă unda de interes care i-a străfulgerat pentru o clipă faţa sa lată, lipsită de expresie, de negustor sadea. Este corpolent, are un trup inundat de grăsime, iar mîinile umflate se agită neîncetat, aşezînd părul negru, strălucitor, uns cu briantină, după moda timpului.

Pare dintr-o dată, foarte satisfăcut de întîlnire, spre mirarea reţinută a lui Bursan care nu înţelege exact motivul acestei transfigurări. Abia atunci începe să-l privească mai atent, deslușind vag, nelămurit, apropierea unui pericol. Tester fumează mult, aspiră vicios şi adînc. Are o gură strînsă şi chircită, bătută de timpuriu, ce trădează spirit egoist şi violent.

Politeţea este şi ea pe sfîrşite. Îl cîntăreşte circumspect cu privirea sa fixă pe Bursan şi îl atenţionează încă odată asupra controlului ce se efectuează la ieşirea din Bulgaria, dînd parcă uitării promisiunile anterioare. Bursan este derutat cu adevărat, cînd din senin, Tester îi rosteşte cu o semnificaţie numai de el ştiută : „Paşapoartele trebuie să fie absolut în regulă... Iar în Turcia să sperăm că lucrurile vor decurge normal. Nu ştie cît va sta dl. Bursan acolo, *dar la înapoiere i-ar face plăcere să se reîntîlnească*".

Desigur, Bursan nu are nimic împotrivă. Îi va comunica negreşit despre înapoierea sa...

3. Prima călătorie în Turcia

Constantin Bursan a ajuns fără dificultăţi la Ankara, în jurul datei de 15 noiembrie 1941. Timp de cîteva zile angajează negocieri cu directorul general al căilor ferate turce. După perfectarea afacerilor are o suită de vizite şi întîlniri cu numeroşi cunoscuţi plecaţi din România în preajma războiului. Între aceştia, şi unii dintre reprezentanţii serviciilor speciale occidentale. Primul cu care se întîlneşte, este Leonard Kirschen, cadru al serviciului secret englez pe care Bursan îl anunţase despre sosirea lui în Turcia încă din Istanbul. Soţia lui Kirschen avea părinţii în România şi dorea să afle veşti despre ei, iar Constantin Bursan îi vizitase înainte de a se deplasa la Istanbul, ceea ce presupunea existenţa unor legături mai vechi.

Discuţiile cu Leonard Kirschen relevă interesul deosebit al cadrelor serviciilor engleze din Turcia de a obţine informaţii „de la sursă" despre situaţia din România, la un an după ce părăsiseră această ţară. Numeroasele evenimente confirmau lipsa de aderenţă a României pe drumul grav şi nefiresc pe care era tîrîtă. Sosirea lui Constantin Bursan în Turcia, care se produce în preajma unui important demers al Marii Britanii faţă de România *, devine un eveniment de maxim interes pen-

* La 30 noiembrie, sesizînd situaţia favorabilă pentru o anumită schimbare a poziţiei României, Marea Britanie a adresat guvernului român o notă ultimativă în care arăta, că „dacă pînă la 5 decembrie 1941 guvernul român nu va fi oprit operaţiile militare şi încetat orice participare la ostilităţi, guvernul Majestăţii Sale nu va avea nici o altă alegere decît de a declara existenţa unei stări de război între cele două ţări". Ion Antonescu nu a dat curs avertismentului englez, *deşi ţara încă mai putea fi scoasă din de-*

tru factorii englezi de a intra în legături cu el. Leonard Kirschen îi propune contacte cu însuşi ministrul Angliei, Thompson. Discuţia cu acesta se desfăşoară pe durata unor ore întregi şi în cadrul acesteia se remarcă dorinţa ministrului Angliei de a cunoaşte situaţia şi activitatea partidelor politice din România, poziţia strict personală a lui Ion Antonescu faţă de colaborarea militară cu Germania şi de jertfele deosebit de mari ale armatei române. Bursan îi va relata, între altele, că „războiul, angajat de Ion Antonescu doar printr-o proclamaţie şi un ordin către armată, dacă a fost consimţit în ce privea Basarabia, era foarte impopular în legătură cu depăşirea Nistrului. Partidele politice nu desfăşoară activităţi importante, iar Antonescu este hotărît să continue drumul pe care s-a angajat ca ostaş. Atît Dinu Brătianu cît şi Iuliu Maniu, cărora Ion Antonescu le-a împărtăşit hotărîrea sa, au fost de acord cu ea".

Se distinge o anumită preocupare a ministrului Thompson faţă de implicaţiile „cazului Carol", în legătură cu care el ar dori să ştie ce se crede în realitate despre fostul rege. Constantin Bursan i-a comunicat că „această problemă a provocat o adversitate unanimă" *.

Constantin Bursan este solicitat de către Leonard Kirschen să se întîlnească şi cu unii dintre conducătorii Secţiei S.O.E. pentru România din Istanbul. Revenit în acest oraş se întîlneşte cu Archibald Gibson, care fusese prevenit între timp de Kirschen. Servesc masa la un restaurant în cartierul Pera, iar Constantin Bursan este îndelung chestionat de fostul „ataşat de presă" asupra si-

---

zastrul care s-a consumat în tranşeele de pe Volga şi de la Stalingrad.

Pe termen scurt, se consumă acte diplomatice cu importante urmări : la 7 dec. 1941, intervine starea de război între România şi Marea Britanie. Concomitent, declară război României şi dominioanele britanice, Noua Zeelandă, Canada, Australia şi Africa de Sud. Cinci zile mai tîrziu, în conformitate cu recomandarea Germaniei şi Italiei, guvernul român a declarat război Statelor Unite ale Americii. Declaraţia română, stipulată în temeiul Pactului Tripartit, a părut atît de neverosimilă Washingtonului, încît acesta nici măcar nu a reacţionat.

* În această privinţă, Thompson a împărtăşit destul de contradictoriu presei engleze spusele lui C. Bursan, rezultînd că fostul rege ar putea inspira o viitoare aliniere în opinia publică românească, motiv ce a determinat agenţia Reuter să dezmintă „zvonurile relative la o pretinsă acţiune în favoarea lui Carol susţinută de Londra". Ştirea a apărut şi într-un ziar turc, pe care Leonard Kirschen i l-a arătat lui Constantin Bursan.

tuației din țară. Îi comunică acestuia informații importante despre starea de spirit încordată, imensele greutăți, sacrificii și lipsuri, îndeosebi alimentare, datorate războiului. Pe Gibson pare să-l intereseze în mod special efectele războiului psihologic dus de Anglia, dacă emisiunile radiofonice sînt ascultate cu interes și dacă recepția este suficient de clară. Rezidentul serviciului secret englez pare satisfăcut. Va continua discuția pe această temă și în localul ambasadei engleze unde Constantin Bursan a fost invitat în mod special. I se înmînează broșuri de propagandă privind acțiunile desfășurate de Royal Air Force pentru a fi aduse în țară și difuzate prietenilor. Urmează o nouă întîlnire cu Littman care îi cere și el detalii de ordin politic în legătură cu situația din țară.

4. Recrutarea

După întoarcerea în țară, Constantin Bursan îl anunță cu promptitudine pe Arthur Tester, iar acesta îl invită neîntîrziat la domiciliul său. Acolo, în afară de colonelul Emanoil Lupașcu — nelipsit oaspete al lui Tester și unul din principalii săi colaboratori — se mai află de această dată și un german, cu ținută distinsă, care s-a recomandat scurt : „Paul". Era căpitanul Alfred Peterman, subșeful Secției germane de contrainformații a Abwehr-ului din România *, denumită în termeni tehnici „Secția a III-a F", și adjunct al maiorului Waldemar von Gregory, șeful Secției de contrainformații a Abwehr-ului din România.

În acea după amiază de sfîrșit de noiembrie, căpitanul Peterman urma să completeze „studiul" posibilităților informative ale viitorului agent. Discuțiile se poartă în limba franceză, într-o atmosferă destinsă, „Paul" cunoscînd foarte bine mai multe limbi străine. El fusese, pînă la declanșarea războiului cadru acoperit al Abwehr-ului pentru țările din spațiul sud-vestic, lucrînd ca profesor de limbi occidentale la un liceu din Tzitau...

La discuții nu iau parte decît Constantin Bursan, Tester și Peterman, colonelul Emanoil Lupașcu înțelegînd că este cazul să se retragă.

* Căpitanul Alfred Peterman a acționat în România din octombrie 1941 pînă în august 1944, cînd a fost luat prizonier de război la București.

Convorbirea s-a dovedit foarte importantă. Căpitanul Peterman avea să declare el însuşi după război : „...Datorită unei agenturi în toate straturile sociale din România, serviciul german de contrainformaţii a aflat multe secrete ce priveau fruntaşii politici din România. Rezultatul cel mai însemnat al activităţii noastre contrainformative pe această linie a fost stabilirea faptului că... preşedintele P.N.Ţ., Iuliu Maniu, este agentul secret al serviciului britanic*... ...În decembrie 1941 (noiembrie — n.n.) maiorul von Gregory, subşeful Secţiei Abwehr a discutat cu mine în biroul nostru din Aleea Alexandru nr. 23, despre necesitatea intensificării activităţii împotriva serviciului secret britanic. Astfel, el mi-a spus că agentul nostru „Teddy" — avocatul şi marele bancher Arthur Tester —, a făcut cunoştinţă cu industriaşul român Constantin Bursan. Acesta ne-a adus mai tîrziu mari servicii «pentru demascarea activităţii de spionaj a lui Maniu, dusă în folosul englezilor».

...Von Gregory l-a caracterizat pe Bursan ca fiind un om cu bune legături, care pot fi utilizate cu succes în acţiunea contra englezilor. Deosebit de preţios era faptul că Bursan, ocupînd un post important în direcţia firmei metalurgice „Laromet" din Bucureşti, a avut posibilitatea să călătorească în Turcia, unde, conform informaţiilor centralei „Abwehr" din Berlin şi a Secţiei „Abwehr" din Bucureşti, se aflau colaboratorii serviciului secret britanic: De Chastelain, Gibson, Kirschen şi Littman, care au lucrat pînă la începutul anului 1941 în România. Pe aceştia, Bursan îi cunoştea foarte bine din Bucureşti. Mai îndeaproape el îl cunoştea pe englezul De Chastelain, cu care se întîlnea adesori la Autoclubul din Bucureşti, unde amîndoi erau membri.

...Din materialul pe care l-am cercetat, ştiam că De Chastelain este unul din conducătorii serviciului secret

* Se impune precizarea că spionajul german, care a reuşit să stabilească unele din legăturile lui Iuliu Maniu cu reprezentanţii S.O.E., cărora le-a transmis anumite date şi informaţii secrete privind situaţia din România, intrate şi în posesia Abwehr-ului, după cum vom constata pe parcursul lucrării noastre, s-a folosit de aceste împrejurări pentru a cere Serviciului Special de Informaţii arestarea omului politic român, pentru motivul a fi un „spion în slujba serviciului secret englez (!) O asemenea măsură s-a încercat a fi impusă şi lui Ion Antonescu de către Hitler şi Ribbentrop, cu prilejul convorbirilor care au avut loc în aprilie 1943 la castelul Klessheim, dar mareşalul a respins asemenea cereri.

englez din Balcani și Orientul Apropiat, și a locuit în România timp de 13 ani, în calitate de director al unei rafinării de petrol.

...Gibson, Kirschen și Littman au fost, de asemenea, informatori însemnați, activînd în România ca ziariști. Toți aceștia, după ruperea relațiilor diplomatice dintre Anglia și România, au plecat în Turcia de unde continuau activitatea lor informativă contra Românici".

Discuțiile celor doi reprezentanți ai serviciului de spionaj german cu Constantin Bursan au decurs conform planului stabilit. La început, Arthur Tester l-a informat pe „domnul Paul", lăsînd a înțelege cu prefăcută modestie că îl situa în postura unui cadru de conducere în ierarhia organelor germane de spionaj din România, că domnul Constantin Bursan, o persoană de vază în lumea industrială a României, a răspuns cu o deosebită amabilitate invitației de a informa asupra impresiilor Domniei Sale culese cu ocazia ultimei vizite de afaceri efectuată în Turcia.

Evident flatat, Constantin Bursan a relatat amănunțit modul cum a decurs vizita, persoanele cu care s-a întîlnit și discuțiile purtate. Interlocutorii lui au ascultat cu deosebită atenție. Căpitanul Alfred Peterman, avînd aerul că îi cunoaște foarte bine pe cei cu care se întîlnise Bursan în Turcia, nota totul într-un carnet accentuînd astfel caracterul solemn al întîlnirii. Arthur Tester, care este familiarizat cu procedeul, surîde din cînd în cînd, cu deferență spre ofițerul german, apoi îl privește complice pe Bursan, care își continuă expunerea,dovedind o memorie ieșită din comun.

Totuși, „Paul" se păstrează circumspect. Îl studiază cu o privire rea pe român, întrebîndu-se parcă dacă acesta poate prezenta vreo garanție. Tester se străduiește să-l îmbuneze. Îl gratulează în răstimpuri cu apelativul „dragă Paul", pentru a-i sugera totuși lui Bursan raporturile apropiate pe care le are cu Abwehr-ul, și adaugă, pe tonul cel mai rafinat : „Domnul Bursan, pe care am avut plăcerea să vi-l prezint, este o persoană de toată încrederea și respectabilitatea. Spun foarte rar asemenea vorbe, dar de data aceasta le și garantez cu propria mea persoană !".

Abia atunci Peterman, care își împreună adesea pleoapele, gest reflex enervant, îl privește fix pe Tester, și figura lui pare să spună : „Da, așa mai merge". Reia apoi cu meticulozitate nemțească fiecare pasaj din relatările în-

dustriaşului român, cerînd nesfîrşite precizări. Este interesat în modul cel mai evident să fixeze problemele ridicate de către ministrul englez Thompson şi de Archibald Gibson. Marchează cu o anumită grimasă preocuparea celor doi englezi cu privire la cunoaşterea stărilor negative de lucruri din ţară, îndeosebi cele vizînd alianţa militară cu Germania nazistă, dusă dincolo de mobilurile proprii României-şi, mai ales, sacrificiile inutile şi nelimitate impuse acesteia. Bursan îi va recunoaşte şi lui Peterman ce spusese englezilor : „Depăşirea Nistrului era totalmente dezaprobată (în România — n.n.) iar pierderile suferite în rîndurile armatei române, îndeosebi cele prilejuite de atacul Odessei, cu tot mutismul comunicatelor oficiale, erau totuşi cunoscute şi comentate negativ de către pubiicul românesc"

Peterman devine perplex : dacă Bursan spusese asemenea lucruri şi lui Thompson, iar acum i le repeta şi lui, cu un calm imperturbabil şi deplin convins, se dovedea un tip de o blazare vecină cu imprudenţa, dacă aceasta nu era chiar expresia unei totale naivităţi ! Şi dacă totuşi, nu e nici una, nici alta, iar rotofeiul om de afaceri ascunde sub întreaga sa înfăţişare bonomă afabilitatea agentului englez pe deplin versat ? Oricum, va continua să-l verifice cu atenţie. Pînă una alta, Constantin Bursan, pare totuşi sincer, enervant de sincer !

Căpitanul Peterman se decide să continuie studiul lui Bursan, tentat mai ales de posibilităţile reale ale industriaşului român de a penetra cercurile engleze din Turcia. Va propune astfel conducerii Abwehr-ului din România să intervină la Berlin pentru aprobarea de atragere oficială a lui Constantin Bursan ca agent secret al serviciului de informaţii al armatei germane. Omul lui Tester sugerează de altfel, prin întreaga sa comportare, un spirit concesiv suficient de larg, pentru a nu refuza eventualele propuneri viitoare de colaborare secretă.

„I-am arătat impresiile mele maiorului Waldemar von Gregory — va relata mai tîrziu Alfred Peterman — şi acesta a ajuns la concluzia că Bursan poate fi util Abwehr-ului." Modul degajat în care se comporta, calitatea absolut justificată în care se putea deplasa în străinătate, sub acoperirea afacerilor, deşi îl conving pe adjunctul şefului S.I.A.G., nu sînt acceptate în aceeaşi măsură şi de colonelul Rodler care întoarce pe toate feţele un alt semn de întrebare : Constantin Bursan nu a venit de fapt la Ar-

thur Tester cînd acesta l-a convocat prin avocat, ci, mult mai tîrziu, aparent din proprie inițiativă, iar explicațiile cerute atunci de el despre grijile călătoriei în Turcia nu se dovedeau suficient de verosimile pentru un om care voiajase în străinătate foarte mult. Nu este oare acest important membru al partidului liberal, legat de capitalul occidental, un agent al serviciilor engleze dirijat anume spre Abwehr ? Și apoi larga sa predispoziție de a se supune, aparent docil, tuturor sugestiilor, nu indică oare o dorință suspectă de a face pe placul germanilor mai mult decît ar fi fost cazul ?

Verificările ce vor fi efectuate asupra viitorului agent la Istanbul și Ankara, vor scoate adevărul la iveală. Acum însă timpul presează și, formal, mai trebuie biruit un singur obstacol : fiind un om bogat, Constantin Bursan nu se va lăsa atras pentru remunerații materiale, deși facilitarea călătoriilor de afaceri în Turcia, în condițiile restricțiilor impuse de război, putea reprezenta o formă de a-l îndatora. Nu însă și suficientă. La sugestia lui Tester, care pretinde a-i cunoaște foarte bine slăbiciunile, Abwehr-ul decide că Bursan poate fi recrutat „folosind tendința accentuată a acestuia de a ocupa un post înalt în cercurile guvernamentale românești, care... vor veni la putere cu ajutorul nemților după terminarea războiului". De la absurd pînă la ridicol...

Peste două zile i se fixează o nouă întîlnire, tot la locuința lui Arthur Tester. De data aceasta va fi prezent maiorul Waldemar von Gregory, adjunctul șefului Abwehr-ului din România, pentru definitivarea „studiului".

„Maiorul von Gregory și cu mine, îmbrăcați civili — va relata căpitanul Peterman — l-am vizitat pe Tester în strada Aurel Cosma. În timpul mesei de seară, aranjată de Tester, von Gregory l-a cunoscut pe Constantin Bursan. Un bărbat prezentabil, de 50 de ani, statură mijlocie, brun, puțin cărunt, vorbind bine limba franceză pe care am întrebuințat-o în convorbirea noastră. El a povestit despre călătoriile sale în Turcia făcute în interesul firmei Laromet, care furniza piese metalice căilor ferate din Turcia. Discuțiile au lăsat impresia că Bursan este un om inteligent și spiritual, cunoscător al problemelor economice din România, avînd în același timp idei despre artă și sport.

Am ajuns la concluzia că el corespunde întru totul scopurilor noastre, atît din punct de vedere al calităților sale, cît și pentru faptul că are legături importante în rîndul englezilor din Turcia care ne interesau.

Toate acestea au fost raportate Berlinului, care și-a dat acordul. *A urmat o nouă întîlnire, de data aceasta, cea decisivă. Peste cîteva zile, maiorul von Gregory a avut o discuție confidențială cu Bursan în casa lui Tester, convenind asupra colaborării. Din acel moment, adică de la sfîrșitul anului 1941, industriașul român Constantin Bursan a devenit agentul Secției germane „ABWEHR", cu numele conspirative „DOCTOR ECKO" și „BRUNO"".*

În legătură cu recrutarea sa de către Abwehr, însuși Constantin Bursan va mărturisi mai tîrziu, cu un accent de scuză neizbutită :

„Intrasem în horă și-mi era teamă să ies. Mi se spusese de către Titeanu (director general în cadrul Siguranței Statului — n.n.), *care-l cunoștea mai de mult pe Tester, că e rău și ranghenator, apucasem să mă ofer lui Gregory după conversația cu Paul* (Peterman-n.n.). *Gestapo-ul era pe toate buzele, m-am supus în tăcere primei erori și am continuat..."* (s.n., H.B.).

5. Serviciul special de informații descifrează...

Eugen Cristescu îl cunoștea foarte bine pe Constantin Bursan, arivistul ce întruchipa în societatea bucureșteană tipul „omului de lume bună", care își croise drum spre marea finanță cu ajutorul a nenumărate combinații oculte, neezitînd să-și rezolve interesele proprii chiar și prin intermediul sau influența unor factori de conducere din cadrul Siguranței Statului și ai Serviciului Special de Informații, cu o dezinvoltură care nu mai lăsa loc unor eventuale mustrări de conștiință, fapt ce explica în mare măsură și apropierea lui de colaborarea secretă cu Abwehr-ul.

În aceste circumstanțe, șeful Serviciului Special de Informații intrase în posesia unor date, potrivit cărora, Constantin Bursan începuse să viziteze în ultima vreme eleganta vilă a agentului nazist Arthur Tester, din strada Aurel Cosma. Coincidența făcea ca ultima plecare în Turcia a industriașului român, să fie precedată de o suspectă invitație la amintita adresă. Ar fi putut crede că la mijloc

erau afaceri valutare, ambele personaje fiind într-o permanentă căutare de asemenea mijloace. Natura suspectă a acestor vizite a fost pusă însă în evidență și de un alt fapt rezultat din supravegherea secretă a locuinței lui Tester : sosirea lui Bursan fusese precedată de cea a maiorului von Gregory și a căpitanului Alfred Peterman. Ce puneau oare la cale cei doi emisari ai Abwehr-ului ?

Analiza tuturor datelor de care dispunea, i-a permis lui Eugen Cristescu să emită ipoteza că Bursan se afla în atenția spionajului german. Un fapt apăruse chiar în cadrul „afacerii Zăgănescu", despre care am amintit anterior, și care îndeplinise rolul de curier secret între conducerea P.N.Ț. și Centrul III S.O.E.-Istanbul, respectiv între Iuliu Maniu și Gardyne de Chastelain. Încă în o doua parte a anului 1941, Eugen Cristescu dispunea deja de unele fotocopii ale documentelor pe care Mircea Zăgănescu le-a adus din Turcia și i le-a predat lui Mircea Dobrescu, și anume, manifestele antigermane ale Biroului Liber Român din Ierusalim condus de George Beza. De asemenea, Mircea Zăgănescu adusese pentru Aurel Dobrescu o sumă de dolari. În această etapă, august-noiembrie 1941, Mircea Zăgănescu și-a continuat misiunile fără dificultăți, deși S.S.I.-ul reușise să intercepteze și să fotocopieze aceste documente. Cine anume facilitase accesul S.S.I.-ului la ele rămîne încă o problemă neelucidată. Fapt este că organul românesc, așa cum am mai precizat, desfășura o acțiune cu caracter preventiv diametral opusă spionajului nazist și cu care nu efectua decît un schimb foarte general de informații. Ca și în cazul în discuție, atunci cînd sursele proprii i-au permis lui Eugen Cristescu să distingă apropierea Abwehr-ului de legăturile pe care liderul P.N.Ț. le întreținea cu organele engleze din Turcia, șeful S.S.I. a devenit foarte atent, cunoscînd gravele implicații care se creau. În aceste circumstanțe este lesne de înțeles îngrijorarea ivită față de „defecțiunea" la care ne vom referi în continuare.

În luna noiembrie 1941, Mircea Zăgănescu ducea la Istanbul documente de o importanță deosebită pentru S.O.E. Între altele, însăși copiile de pe actele de instrucție judiciară întocmite în cazul grupului de arestați Rică Georgescu-Ion Popovici, procurate prin intermediul unui grefier al Senatului... Cu prilejul acestui voiaj, S.S.I.-ul descoperă cu stupoare că Zăgănescu fusese însoțit în Turcia de un om aflat în slujba lui Tester... Cei doi, ajunși la

granița dintre Bulgaria și Turcia, sînt opriți de organele germane, evident avizate, care efectuează un control riguros, soldat cu descoperirea și confiscarea documentelor aflate asupra lui Zăgănescu. Acesta reușește să scape numai printr-o „minune" (ce se datora tot „combinației" lui Tester, care dorea să vadă ce va face acesta în continuare-n.n.) și ajunge la Istanbul, evident, și acolo însoțit de agentul lui Tester.

În acel timp se afla la Istanbul și Constantin Bursan. O anumită „coincidență" face ca acesta să fie întîlnit în fața hotelului „Park" de Zăgănescu și însoțitorul său. După ce s-au salutat, Zăgănescu a început să-i relateze fără nici o reticență, că „lucrează pentru englezi, că face legătura între aceștia și național-țărăniști, că avea legături cu Tom Masterson, fostul director general al societății de petrol „Unirea", care s-a stabilit la Cairo, acum lucrează cu De Chastelain, fost director în petrol, rămas la Istanbul în locul lui Tom Masterson. La București — se lăuda el mai departe — mergeam la Aurel Dobrescu și îi transmiteam comunicările englezilor precum și bani din partea acestora".

Negreșit, Mircea Zăgănescu făcea parte din categoria indivizilor incapabili să mențină chiar și cel mai elementar secret, deși relatările lui prezentau o deosebită importanță. Constantin Bursan asculta, vizibil stînjenit, mai ales că această sporovăială avea loc în fața unui străin. „Era o persoană înaltă, mi-a recomandat-o, numele ei îmi scapă. *Am revăzut însă acea persoană la București, la dr. Tester, în 1942, se ocupa cu caii de curse ai acestuia*". Împrejurarea permite să se ia în considerație posibilitatea ca această întîlnire să fi fost anume organizată de către spionajul nazist și pentru verificarea comportării lui Constantin Bursan în Turcia.

Documentele descoperite de germani la Mircea Zăgănescu le dau posibilitatea să rcia agitația în jurul grupului de arestați Georgescu-Popovici al cărui proces era amînat la nesfîrșit. Serviciul Special nu poate evita unele măsuri de rigoare. Sînt arestați, Aurel Dobrescu, soția lui Mircea Zăgănescu, grefierul Senatului. Ancheta se desfășoară de către Secția juridică a S.S.I. Eugen Cristescu are posibilitatea să-și clarifice suspiciunile în legătură cu Bursan. Printre martorii invitați la *Malmaison de către căpitanul Tulius Goruneanu, este și Bursan.* I se cere să relateze despre întîlnirea avută cu Zăgănescu la Istanbul

(despre acesta magistratul pretinzînd în mod nereal că ar fi fost arestat *), dar Bursan se arată destul de reticent, întărind bănuielile șefului S.S.I. asupra jocului duplicitar al Abwehr-ului, în ciuda convenției de colaborare pe care o avea cu organul român. Se așteaptă acum la noi presiuni naziste pentru măsuri radicale împotriva liderilor politici.

Convins că Bursan a îndeplinit o misiune pentru Abwehr despre care refuză să facă declarații sincere, Eugen Cristescu se gîndește deja să riposteze. El nu va accepta un joc dublu în spatele S.S.I.-ului. Prilejul se ivește chiar foarte curînd, în legătură cu o nouă misiune pe care Bursan trebuia să o execute în Turcia la cererea Abwehr-ului.

6. La Istanbul, ca agent nazist

După ce a fost recrutat de către Abwehr, lui Bursan i s-a fixat ca principală misiune, infiltrarea în cadrul S.O.E.-Istanbul. „În acest scop, — arată căpitanul Alfred Peterman în declarația sa — el trebuia să plece cît mai curînd în Turcia. Împreună cu maiorul von Gregory am formulat misiunea pentru agentul „Doctor Ecko", care consta în a pleca cît mai urgent în Turcia, camuflînd această călătorie ca fiind făcută în interesul firmei „Laromet", pentru a se întîlni cu agenții britanici cunoscuți de el. Întîlnindu-se cu ofițerii englezi, și în special cu De Chastelain, el trebuia, cu prudență să se lase atras. *În cazul că urma a i se oferi colaborarea cu serviciul secret englez, el trebuia să consimtă numai după cîteva zile de gîndire. Calculele noastre au fost bazate pe faptul că Bursan, desigur, prezenta interes pentru englezi, care, probabil, vor încerca să-l recruteze. I-am dat lui Bursan explicațiile necesare relativ la misiunea lui, în casa lui Tester. Bursan a înțeles bine misiunea sa, interesîndu-se de scopul principal al ac-*

* Arthur Tester pusese, într-adevăr, la cale, răpirea lui Mircea Zăgănescu, dar acțiunea nu a reușit. A fost organizată cu sprijinul lui Delius, șeful serviciului nazist de contraspionaj din Bulgaria și al unui agent al lui Tester, Geo Heck, care făcuse mai multe voiajuri la Istanbul, „însoțindu-l" pe Zăgănescu.

Pentru acțiunea de capturare, Geo Heck s-a deplasat la Sofia, de unde a căutat să-l atragă în Bulgaria sub pretextul unor comunicări importante asupra legăturilor lui Iuliu Maniu și englezii din Turcia. Zăgănescu a sesizat cursa ce i se întinde și a refuzat să vină la Sofia.

tivității sale în obiectivul englez. I-am explicat că misiunea lui constă în lămurirea activității contra României a informatorilor englezi din Turcia, în a demasca legăturile folosite de serviciul englez pentru obținerea informațiunilor, și prin aceasta, a contribui la descoperirea agenților englezi din România" (s.n., H. B.).

Întrucît călătoria trebuia făcută foarte curînd, „Dr. Ecko" a cerut sprijin bănesc, fiindu-i foarte greu a primi dolari prin intermediul băncilor românești. Maiorul von Gregory i-a oferit... 200 dolari pentru cheltuieli, dar acesta a protestat, spunînd că nu cere bani de buzunar, ci facilitarea unui schimb de cîteva mii de dolari. În consecință, maiorul von Gregory i-a efectuat preschimbarea în dolari a sumelor primite de la firma „Laromet" pentru noua deplasare în Turcia. De fapt, la acea dată contractul firmei „Laromet" era perfectat, implicînd numai aranjamente de detaliu, și obținerea unei garanții din partea Băncii Naționale a României, cerută de căile ferate turce.

„Înainte de plecare, von Gregory i-a dat noi instrucțiuni de a adînci cît mai mult posibilitățile sale de culegere a informațiilor. Trebuia să-l revadă neapărat pe ministrul Thompson și să afle cît mai multe de la el, lărgind, totodată, cercul relațiilor, iar ca linie de conduită să cîștige încrederea englezilor".

Controlul german la frontiera germano-turcă se înăsprise între timp foarte mult. „Maiorul von Gregory mi-a precizat — va relata Constantin Bursan — că nu am motive să mă tem, deoarece a semnalat trecerea mea organelor respective".

A fost condus la Giurgiu personal de către Arthur Tester cu mașina sa. Întrucît au ajuns mai tîrziu, iar vaporul plecase, cu sprijinul Comandamentului german, „Doctor Ecko" a fost transportat cu o barcă cu motor la Rusciuc unde s-a îmbarcat spre Istanbul.

A ajuns acolo în ajunul Crăciunului 1941 dar a fost nevoit să constate că în graba cu care fusese retrimis, nu se luase în calcul faptul că în acest anotimp în Turcia se desfășurau din plin sărbătorile bairamului, atît de respectate de musulmani încît aproape nimeni nu-i putea sta la dispoziție pentru cel mai mic serviciu. Abandonează pentru moment orice acțiune a firmei Laromet și începe să-i caute pe englezi, mai întîi la Istanbul, unde nu reușește aproape nimic și pleacă apoi spre Ankara. Primul cunos-

cut pe care îl întîlneşte este Leonard Kirschen la care se interesează febril de ministrul Thompson. Află însă că acesta fusese mutat între timp în Siria şi se pare că unul din motivele mutării, care fusese de ordin disciplinar, se datora şi faptului că se întîlnise cu Bursan, deci cu un „supus al unui stat inamic".

Întîlnirea cu Leonard Kirschen îi permite lui Bursan să-şi completeze datele despre activitatea acestuia ca rezident al serviciului secret englez, şi pe care o desfăşura sub acoperirea de corespondent de presă al ziarului „Financial News", avînd totodată importante legături la agenţia turcă „Anatolu". Constantin Bursan îi prezintă situaţia din ţară şi moralul scăzut al populaţiei faţă de problemele cu care este confruntată, pierderile de vieţi omeneşti de pe front. Leonard Kirschen opinează că „partida germană este pierdută şi că se impune o dezmeticire a opiniei publice pînă nu va fi prea tîrziu".

Află, cu o anumită surprindere, că Leonard Kirschen manifestă o rezervă marcată faţă de G. de Chastelain. Deduce că nu mai au legături informative, mai ales atunci cînd acesta îi recomandă a se întîlni la Istansbul doar cu Archibald Gibson.

Revine la Istanbul şi, în conformitate cu indicaţiile Abwehr-ului, reuşeşte să stabilească legături importante cu rezidenţii serviciului secret englez, şi să obţină informaţii deosebite. Frecventează, totodată, un larg cerc de persoane prin care îşi completează fondul de date cu care se va întoarce în ţară. Iarna grea din acel an, care se abătuse şi asupra Turciei, blocase traficul feroviar, încît posibilităţile unei reîntoarceri apropiate în ţară nu se întrevedeau, el rămînînd la Istanbul pînă spre jumătatea lunii ianuarie 1942.

Primul dintre englezii cu care se întîlneşte aşadar la Istanbul este Archibald Gibson, fără îndoială unul dintre rezidenţii cei mai importanţi ai serviciului secret englez, însărcinat cu o largă sferă de atribuţiuni în domeniul culegerii informaţiilor secrete din România *. Îl interesează aspectele de ordin politic şi ale războiului de propagandă, manifestînd un interes aparte şi pentru problemele care

* Este important de precizat, pentru evitarea unor posibile confuzii, că la Istanbul desfăşura activitate pe linia serviciului secret englez şi colonelul Harold Gibson, care era şeful serviciului militar de informaţii. În mod evident, cei doi fraţi colaborau foarte strîns — n.n., H.B.

privesc sfera răsăriteană. Judecînd după datele personale — născut și crescut în Rusia, mama rusoaică, el vorbind curent limba rusă — cît și după faptul că cea mai mare parte a activității sale informative a desfășurat-o în România și în state limitrofe Uniunii Sovietice, el părea a fi specializat în problemele ruse.

Pe Constantin Bursan îl invită la locuința lui, aflată nu departe de Park Hotel, unde îl chestionează îndelung asupra situației din țară. Pretinde date foarte precise asupra fenomenului de criză alimentară, manifestărilor reale ale opiniei publice, modului de acțiune al partidelor politice, îndeosebi al lui Iuliu Maniu și Brătianu, opoziția lor față de Ion Antonescu.

Stăvilirea ofensivei germane în fața Moscovei, și mai apoi, intrarea în război a Statelor Unite ale Americii, produseseră o puternică impresie în România — îl informează, între altele, Constantin Bursan. Archibald Gibson, satisfăcut, îi vorbește despre imensul potențial în război al acestei mari puteri care este America. Sînt cîntărite apoi șansele victoriei Aliaților. Victoria Uniunii Sovietice alături de Anglia și America, va ridica negreșit prestigiul sovietelor și Armatei Roșii, remarcă Gibson, dar este vizibil regretul său că cei doi mari parteneri occidentali luptă alături de U.R.S.S. Se observă ușor faptul că el nu se gîndește decît la averea de care familia lui a fost deposedată de către revoluția rusă.

Se discută despre efectele bombardamentelor germane asupra Londrei și a altor mari orașe ale Angliei. Gibson le califică serioase dar, precizează el, englezii au suportat cu bărbăție această „debarcare fără plată". Cere detalii lui Bursan asupra exploziei de la Cartierul militar al Comandamentului român din Odessa *.

În problema emisiunilor engleze de radio, Archibald Gibson îl informează pe Bursan asupra unor importante îmbunătățiri ce urmează a fi aduse atît în ce privește programele propriu zise — comunicatele și propaganda — cît și sub raport tehnic. Dezvăluie că în Egipt, la Cairo, se instalează un post emițător foarte puternic, destinat

* În luna octombrie 1941, după ocuparea Odessei, Comandamentul Diviziei 10 infanterie s-a instalat în clădirea N.K.V.D.-ului (a securității publice, n.n.) și pe care sovieticii o minaseră în cursul retragerii. S-a produs apoi explozia, soldată cu numeroși morți și răniți. Ion Antonescu a ordonat represalii, executate de amiralul Macici.

țărilor din bazinul Dunării și Europei sud-estice. De asemenea îi face cunoscut despre postul clandestin în limba română ce emite pe lungimea de undă de 42 m, la care puteau fi ascultate îndemnuri la acte de sabotaj, la nesupunere față de războiul antisovietic, atacuri la adresa politicii antonesciene și mai ales contra nemților, considerați ocupanții României și nu aliații ei. Potrivit cererii lui Archibald Gibson, Constantin Bursan urma să asculte emisiunile acestui post, să le popularizeze, iar la prima întîlnire să-i comunice păreri din țară despre această activitate*.

Constantin Bursan așteaptă cu nerăbdare posibilitatea de a intra în legătură cu G. de Chastelain, el neavînd mandat să ia nici o inițiativă în această privință. Întîlnirea îi va fi facilitată însă de Mircea Zăgănescu care, aflînd de revenirea lui în Turcia, îl caută. „M-am pomenit cu Zăgănescu la hotel. I-am spus că am avut neplăceri din cauza lui, că am fost citat la magistratul militar și că am făcut o declarație în legătură cu întîlnirea noastră precedentă. *Mi-a spus că era la curent cu cele ce se petrecuseră la București*, că soția lui fusese arestată și apoi eliberată peste cîteva zile. *Mi-a spus că asociatul și amicul său cu care era în noiembrie, l-a trădat cu Tester și Lupașcu* (care sînt — n.n.) *oamenii Gestapo-ului și că acela* (Geo Heck — n.n., H.B.) *a încercat să-l convingă la telefon de la Sofia să se ducă acolo spre a-l pune în curent cu cele întîmplate și cu alte chestiuni care-l vor interesa...* A proferat o serie de amenințări... Mi-a propus să-mi facă legătura cu G. de Chastelain care își exprimase dorința de a se întîlni cu mine".

O zi mai tîrziu, Constantin Bursan se întîlnea, în sfîrșit, și cu G. de Chastelain. Acesta îi spune că știa de sosirea lui în Turcia. „Sînt informat în mod regulat de cineva de la Consulatul român despre românii care sosesc din țară". De fapt, „studiul" făcut de G. de Chastelain asupra lui Constantin Bursan începuse încă de la călătoria anterioară, cînd aflase că afacerile sale îi vor permite să revină în Turcia.

Primele discuții au un caracter de sondaj. Se informează reciproc în legătură cu diferite evenimente. Engie-

* Era postul pe care îl conducea George Beza și despre care s-a tratat în prezenta lucrare. A se vedea capitolul „Români în Orient".

zul îl chestionează în legătură cu afacerile firmei „Laromet" în Turcia și perspectivele acestora. Primește asigurări că sînt de durată.

Întrucît se contura șansa unor legături de perspectivă, G. de Chastelain cere și Londrei date suplimentare despre Constantin Bursan. „Mi-a spus că a vorbit la Londra cu Boxshall despre prezența mea la Istanbul. Acesta i-a spus că se bucură foarte mult și că l-a însărcinat să-mi ceară știri despre Max Auschnitt, cu care Boxshall era prieten, colaborase la Reșița unde a reprezentat interesele firmei Wickers..." — va declara Bursan. Îi cere, dacă revine în Turcia, să-i aducă volume românești de istorie și literatură, fiindu-le necesare pentru propagandă. De asemenea, să-l aboneze la ziarele românești pe numele proprietarului său.

Timpul le îngăduie să se vadă de mai multe ori. La următoarele întîlniri, G. de Chastelain îi mărturisește surprinzător de degajat că are prieteni la Consulatul român. Între aceștia se bucură și de concursul consulului general al României la Istanbul, Lucassievici. Îi relatează, în aceiași manieră, despre organizarea acțiunilor engleze de propagandă de la Cairo „unde este de fapt centrul de conducere al englezilor..." I-a dat o scrisoare pentru a o preda unui cetățean sîrb din România și diferite broșuri de propagandă engleză.

Constantin Bursan îl chestionează în legătură cu raporturile dintre rezidenții englezi din Turcia. Îi amintește în treacăt de Littman, în legătură cu unele afaceri sugerate de acesta pentru Laromet. „La auzul numelui acestuia, G. de Chastelain a avut o violentă ieșire contra lui, spunîndu-mi că știe că l-am văzut aproape zilnic cu prilejul vizitei mele din octombrie, că era la curent cu toate activitățile acestui domn, care a avut îndrăzneala și inconștiența să facă un raport autorităților engleze competente, prin care critica acțiunea englezilor (a S.O.E. - III — Istanbul — n.n., H.B.), ca una ce ar fi lipsită de eficiență, prin metoda de lucru, prin lipsa de organizare și de legături, propunîndu-le ca el, Littman, să fie însărcinat cu organizarea și conducerea acestor acțiuni pentru România.

Că bineînțeles autoritățile superioare nici nu au luat în considerație o asemenea stupidă propunere și că greșește Littman dacă își închipuie că un fost antreprenor de ca-

zinou de jocuri de noroc îi poate conduce pe britanici într-un serviciu de-al lor și în timp de război" *.

Dezvăluirea acestor stări de lucruri îi va permite lui Constantin Bursan să adopte cea mai potrivită conduită de viitor, pentru a reuși să se infiltreze treptat ca agent german în cadrul Secției a III-a S.O.E. din Istanbul, mai ales că pînă acum datorită relațiilor sale cu Littman, De Chastelain evitase să intre în legătură cu el. Acum este convins că penetrarea de către el a serviciului secret englez va depinde de modul cum va reuși să cultive aceste relații, depășind rivalitățile existente. Constantin Bursan va declara ulterior : *„Voiam să-i cîștig deplina încredere* (lui G. de Chastelain n.n.) Într-una din conversațiile cu el asupra organizării propagandei, a culegerii informațiilor și a întocmirii liniilor mari de program, mi-a spus că au la îndemînă pe cineva documentat și competent (pe George Beza — n.n., H.B.) și că se gîndește la o eventuală posibilitate de a merge chiar cu el (cu Bursan — n.n., H.B.) la Cairo în acest scop. Este vorba de o idee care cere multă reflecțiune și speră să o reluăm la primul meu voiaj, care va avea loc, după cum îi spusesem deja că sper, întrucît voi continua să încerc realizarea unor afaceri de conjunctură cu Turcia".

Deși nu i se formulase încă propuneri de a lucra pentru S.O.E., relațiile stabilite de Constantin Bursan cu englezii în Turcia și, îndeosebi cu G. de Chastelain *se apropiau în mod sigur și progresiv de scopul propus.* Nu părăsește Turcia înainte de a se „documenta" asupra poziției consulului general Lucassievici. Prin atașatul român de presă, Hrișcu, ajunge să fie invitat de consulul general la el acasă cu prilejul unui dejun. „Conversațiile au avut loc în jurul situației create prin intrarea Americii în război și a soartei războiului, și am tras concluzia că mă găseam în compania unor adversari ai nemților și că la consulat, „guvernul din București nu are funcționari fideli acțiunii de război întreprinsă de Antonescu, și că dacă Hrișcu se mulțumea să emită numai cîteva păreri asupra rezultatului

* În pofida acestor animozități, G. de Chastelain — considerat principalul rezident în România al I.S. pînă la ruperea relațiilor diplomatice de către Marea Britanie în februarie 1941 —, a continuat să îndeplinească un rol de conducere în activitatea S.O.E. din Turcia. În primăvara anului 1943 el a părăsit Istanbulul și timp de cîteva luni a îndeplinit o misiune în Statele Unite și Canada legată, între altele, de recrutarea și pregătirea de agenți pentru România în cadrul „Forței 133".

final favorabil aliaților, apoi Lucassievici mi-a vorbit fără reticențe în această privință... De la Consulat mi s-a predat atunci o scrisoare pentru București și din care reieșea atitudinea infidelă față de guvern. Nu-mi pot aminti cine mi-a dat-o, nici cui era destinată, ceea ce pot afirma însă este că era compromițătoare *și că am predat-o lui von Gregory spre luare la cunoștință și a uza de ea cum va crede de cuviință!*" (s.n., H. B.).

7. Surprizele de la Sofia

La întoarcerea din această călătorie prelungită, Constantin Bursan este însoțit de un cetățean turc ce preluase, din însărcinarea Secției a III-a S.O.E., rolul de curier secret în locul lui Mircea Zăgănescu *. Călătorea cu documente de curier diplomatic turc și aducea materiale pentru opoziția din România pe filiera Legației Turciei la București. Ajuns la București, Constantin Bursan urma să preia de la acesta un plic privind rezolvarea unor probleme bănești ale lui Zăgănescu.

„Mi-am dat seama că mă aflam în compania unui colaborator al «Intelligence-Service-ului», care îl înlocuia pe Zăgănescu în călătoriile pe care acesta nu le mai putea face. El m-a considerat poate la fel, întrucît mă văzuse cu G. de Chastelain, și mai ales, știa că trebuia să-mi remită la București plicul lui Zăgănescu. A tăcut și am tăcut în această privință, lucru ce era firesc de altfel".

La Sofia, Constantin Bursan este nevoit să rămînă încă două săptămîni, liniile ferate fiind înzăpezite. Nerăbdarea Abwehr-ului este însă prea greu pusă la încercare, *încît se decide deplasarea în Bulgaria a lui A. Tester*, care urma să-și încaseze și banii de pe urma unor afaceri cu marina germană. Îl însoțea, ca deobicei, Emanoil Lupașcu.

„Doctor Ecko" îi prezintă lui Tester primul său bilanț informativ ca agent al Abwehr-ului. Satisfăcut de rezultat, *Tester a redactat împreună cu Bursan și raportul informativ asupra activității serviciului secret englez în Turcia, schema persoanelor aflate în legătură rezidenților și pozi-*

* G. de Chastelain i-a comunicat lui C. Bursan că s-a hotărît retragerea lui Mircea Zăgănescu într-una din posesiunile africane din Sud întrucît nu se mai putea întoarce în țară unde era urmărit de Gestapo, iar în Turcia atrăsese atenția poliției turce datorită vieții zgomotoase pe care o ducea la Istanbul.

ția acestora față de problemele românești, anexîndu-se toate materialele de propagandă primite pentru a fi aduse și difuzate în țară.

Întrucît la Sofia, cetățeanul turc este supus unei urmăriri sîcîitoare de către Gestapo, în conformitate cu consemnul primit pentru situații extreme, renunță să continue călătoria spre București și îi înmînează plicul aparținînd lui Zăgănescu. Toate documente aduse de Bursan au fost preluate de către Arthur Tester care le-a trecut peste frontieră în România, *iar la București, d-ra Götlicher, agentă a Gestapo-ului și secretara personală a lui Tester, a dactilografiat raportul informativ.*

8. Perspective sigure

Studiul atent al raportului informativ privind îndeplinirea misiunii în Turcia și o discuție amănunțită cu „Doctorul Ecko" purtată cu acesta de către maiorul von Gregory și căpitanul Peterman a permis degajarea concluziei că proaspătul agent nazist reușise să cîștige încrederea rezidenților S.O.E. din Turcia, și în special a lui G. de Chastelain. S-a estimat că s-au creat condițiile necesare ca în perioada următoare, S.O.E. să-i formuleze propuneri de colaborare secretă.

„Comunicarea «Doctorului Ecko» ne-a satisfăcut pe deplin — va declara căpitanul Alfred Peterman. *Atît eu, cît și maiorul von Gregory am înțeles că după verificarea necesară, G. de Chastelain va încerca desigur să-l recruteze ca agent.* Acesta s-a interesat mult de afacerile din București și mai ales de chestiunile industriei petroliere cunoscute de el foarte bine. Într-adevăr, G. de Chastelain s-a bucurat mult de revederea cu Bursan. Ei s-au întîlnit la „Taxim" unde au petrecut o seară în condiții animate. Ei și-au amintit de cunoștințele comune din București, de lunile de vară de la Sinaia, unde petreceau vacanța aproape în fiecare an... La despărțire, *G de Chastelain l-a rugat pe Bursan să-i dea neapărat un telefon cînd va veni din nou la Istanbul, ca să se mai întîlnească...".*

Acum lucrurile încep să se limpezească și în ce privește modul în care spionajul nazist avea intenția să-l răsplă-

tească în viitor pe „Doctorul Ecko" pentru serviciile sale. *„Tester mi-a spus că ei mă vor recomanda ca ministru al Economiei Naționale, iar Gregory* (întărind cele de mai sus — s.n., H.B.) *a adăogat că este regretabil că un om ca mine nu este în guvern, ceea ce am considerat ca o aluzie la prețuirea față de mine și am legat-o de cele spuse de Tester"* (s.n., H.B.).

Penetrarea dispozitivului secret al S.O.E. — Istanbul

În raporturile bilaterale româno-germane se instalează o încordare vizibilă pe măsură ce guvernul român se vede tot mai mult constrîns să accepte noi tratative pentru extinderea cadrului „colaborării economice". Potrivit unui raport oficial al experților români, în septembrie 1941 daunele României se ridicau la sume exorbitante. Cu toate acestea, Hermann Göring cerea vicepreședintelui român la convorbirile din 26—28 ianuarie 1941, „intensificarea producției de petrol a României, pînă la nivelul cel mai mare posibil, prin toate măsurile ce se pot concepe... Producția — preciza el — trebuie *să fie mărită chiar cu riscul de a pompa sondele petrolifere române pînă la completa secătuire*" [1].

Pe front, în perspectiva ofensivei de primăvară, pregătirile germane se desfășoară cu o rară înverșunare, anunțînd disputele cu caracter decisiv ale anului 1942. Pentru cel de-al III-lea Reich confruntarea devine mai mult ca oricînd *o problemă de timp,* fiindcă orice prelungire infructuoasă a războiului în Răsărit care absoarbe și cea mai mare parte a resurselor, anulează șansele celorlalte etape planificate pentru dominația mondială ; ea este în același timp *o problemă de orgoliu,* fiindcă alte bătălii pierdute vor discredita în mare măsură capacitatea de ansamblu a Wehrmacht-ului. În consecință, Germania nazistă este hotărîtă să arunce în luptă toate forțele disponibile, atît pe cele proprii, cît și pe cele ale aliaților ei, pentru

a demonstra că marile nereușite, Moscova — Leningrad — Caucaz au avut doar un caracter episodic.

Problematica unor noi sacrificii repune în cauză divergențele de fond ale României față de pretențiile celui de-al III-lea Reich, cu atît mai mult cu cît, perspectiva prelungirii războiului și antrenarea țării într-un duel de uzură, nu intraseră în calculele dictaturii antonesciene. Cererile nemăsurate ale Germaniei se izbesc acum de o opoziție românească generală. Prevalează convingerea asupra lipsei de rațiune și de justificare față de noile concesii care implică țara pînă la consecințe greu de imaginat, într-o confruntare care a lăsat mult în urmă chiar și circumstanțele de ordin național invocate în vara anului 1941.

În condițiile în care mareșalul Ion Antonescu dispune discreționar asupra a noi sacrificii umane, se adîncesc tot mai mult contradicțiile dintre el și principalii comandanți militari. Șeful Marelui Stat Major, generalul Iosif Iacobici, după ce mai întîi obiectează împotriva angajării masive a armatei române în campania din primăvara anului 1942, protestează în scris la 3 ianuarie 1942, împotriva hotărîrii dictatorului român, punînd în discuție însăși bazele politicii externe militare promovată de Antonescu [2], iar la 17 ianuarie cere să fie desărcinat din funcție.

În februarie 1942, la Wolfschanze, Ion Antonescu îi atrage el însuși atenția cancelarului nazist asupra situației dificile în care fusese pus ca urmare a faptului că explicațiile pe care el le dăduse poporului român pentru justificarea politicii de alianță cu Axa, fuseseră contrazise de conducătorii germani, respectiv de von Ribbentrop care, în timpul vizitei din ianuarie la Budapesta, „s-a exprimat îngrijorător în problema Ardealului". Într-adevăr, ministrul de externe german declarase că „toate forțele Axei (deci inclusiv ale României — n.n., H.B.) ar lupta împotriva Angliei și Americii *și pentru revizuirea tratatelor (!)*". Aceasta însemna că se afla în luptă... pentru revizuirea tratatului de pace din 1919/1920 de la Paris, *adică renunța la drepturile ei firești dobîndite la Trianon și Neuilly !* În consecință, Dictatul de la Viena va fi atacat și pe mai departe cu o rară insistență, Hitler fiind pus din nou în situația să constate că România nu este dispusă să admită nici un fel de concesie în această privință.

Cancelarul nazist, care preluase încă de la 19 decembrie 1941 și funcția de comandant suprem, cu gîndul că se va afla mai aproape de petrolul arab acordă în Răsărit prioritate frontului sudic în vederea cuceririi Caucazului. Confirmînd premisele concepției sale tactice, el emite la 15 aprilie 1942 Directiva operativă nr. 41 privind reluarea ofensivei de primăvară pe întregul front sovieto-german, cu efortul principal în sud, pentru cucerirea bazinului Donețului, a Stalingradului și Caucazului, cu ieșirea concomitentă pe Volga.

La 8 mai 1942, Armata 11 germană, comandată de feldmareșalul von Manstein dezlănțuie ofensiva pentru cucerirea Crimeii, la 22 mai se încheie bătălia pentru peninsula Kerci, Armata a 11-a amenințînd Caucazul. La 29 mai 1942, Sevastopolul este cucerit în întregime de armata germană. Efortul defensiv sovietic se află însă axat îndeosebi pe direcția „Centru", ceea ce facilitează înaintarea germană spre Caucaz. Wehrmachtul se concentrează acum asupra Operației „Edelweiss", concepută în vederea unei triple cuceriri petroliere : zăcămintele de la Maikop, Groznii și Baku. „Dacă nu pot obține zăcăminte de la Maikop și de la Groznii, îi spune Hitler la 1 aprilie lui von Kleist — care va comanda sectorul —, nu am altceva de făcut decît să pun capăt războiului". Asemenea declarații erau menite mai ales, să stimuleze eforturile generalilor germani în cadrul apropiatei ofensive de vară. Gîndurile sale se concentrau deja spre perspectiva reușitei, mai ales că la 27 mai Rommel declanșase cu succes ofensiva în Africa. El reușește să captureze Tobrukul, la 21 iunie. După alte două zile pătrunde în Egipt, și pînă la sfîrșitul lunii ajunge la El Alamein, la mai puțin de 100 km de Alexandria și Delta Nilului, amenințînd întreaga poziție britanică din Orientul Mijlociu. Se conturează din nou posibilitatea înaintării germane spre Golful Persic, și chiar a unei jonțiuni cu trupele Wehrmachtului care, la 28 iunie, începuseră ofensiva în Caucaz.

În toiul acestor succese, Hitler este îngrijorat : la 12 iunie, aviația americană a executat prima sa misiune strategică în Europa, lovind zona petroliferă Ploiești. Acțiunea nu putea rămîne izolată, fiind de presupus că pe măsura încingerii confruntării din Orientul Mijlociu, și în fața ofensivei lui Rommel, Aliații vor executa noi raiduri asupra României, pentru diminuarea potențialului de război

al Germaniei. De notat că încă la 15 mai 1942, O.K.W.-ul comunicase forurilor militare din România, pe bază de „informații de încredere", că Statele Unite intenționează să atace terenuri, rafinării, rezervoare de petrol, podul de peste Dunăre și portul Constanța. Datele fuseseră obținute de către serviciile germane de informații prin descriptarea codului ataşaților militari americani, bombardarea regiunii petrolifere Ploiești rezultînd din „citirea" rapoartelor ataşatului militar de la Cairo, Bonner Fellers.

1. „Doctorul Ecko" trebuie să devină agent englez

În aceste circumstanțe, „Doctorul Ecko" este pregătit cu atenție de către spionajul german din România pentru penetrarea dispozitivului secret al S.O.E. din Turcia. Maiorul von Gregory îl instruiește neîncetat în cadrul unor întîlniri organizate la locuința ofițerului german din strada Frumoasă, la care participă și căpitanul Alfred Peterman. Întrucît tinde să devină un agent important, este prezentat și șefului S.I.A.G. (Serviciul de Informații al Armatei Germane din România), colonelul Rodler.

În luna mai 1942, conform ordinului maiorului von Gregory, „Doctorul Ecko" trece la organizarea unui nou voiaj în Turcia, sub acoperirea intereselor firmei „Laromet".

Misiunea sa este acum foarte precisă ; el trebuie să devină agent secret englez ! În centrala Abwehrului, acțiunea este cotată a fi de interes special. Colonelul de statmajor von Bentivegni, adjunctul amiralului Canaris, aprobă personal executarea acțiunii de infiltrare a agentului în cadrul dispozitivului englez al „Special Operations Executive".

În preajma plecării, „Doctor Ecko" constată însă cu stupoare că organele române... îi interzic deplasarea în Turcia ! *Atent la mișcările spionajului nazist Eugen Cristescu descifrase rolul pe care acesta urma să-l joace în angrenajul măsurilor germane de contraspionaj și nu admitea să fie luat prin surprindere.* Planul său viza punerea Abwehrului în situația de a-și descoperi față de el agentul și de a putea intra astfel în mod oficial în posesia informațiilor și documentelor aduse de către „Doctorul Ecko"

din Turcia. In așteptarea presupusei oferte germane, el cere Siguranței Generale să opună un refuz ferm în legătură cu eliberarea pașaportului cerut de Constantin Bursan în vederea „unor afaceri personale în Turcia".

Maiorul von Gregory sesizează manevra și este conștient că orice amînare îl poate pune într-o lumină nefavorabilă la Tirpitzuffer. Soluția de a apela la Eugen Cristescu îi apare totuși nepotrivită întrucît echivalează cu dezvăluirea unei acțiuni în spatele Serviciului Special de Informații și duce în mod inevitabil la deconspirarea importantului agent.

Soluția de a ieși din această situație „dezagreabilă" pare a se afla tot la îndemîna abilului Tester, mai ales că șansele lui Constantin Bursan de a răzbi singur fuseseră de acum epuizate. O ultimă cerere adresată de el între timp Siguranței generale fusese respinsă fără echivoc. Timpul presa, în condițiile în care și din Turcia, Littman îi recomandase o deplasare urgentă pentru perfectarea unor noi afaceri care nu suportă amînare.

Arthur Tester „preia cazul" și speră să evite implicarea Abwehr-ului. Metoda este cea clasică : Eugen Cristescu primește invitația de a participa la un prînz organizat de cunoscutul său, Puiu Dumitrescu. Printre invitați, dr. A. Tester, Constantin Bursan, doamna Angela Maria Zisu, prietena lui Littman, cu care Eugen Cristescu se afla de altfel în relații destul de cordiale...

Se fac dese aluzii la interesele firmei „Laromet" și urgența unei noi plecări în Turcia a lui Bursan. Eugen Cristescu se arată vădit deranjat de modul în care se încearcă a i se cîștiga bunăvoința. După masă, Constantin Bursan, retras doar cu Eugen Cristescu în biroul lui Puiu Dumitrescu, intervine stăruitor să-i aprobe pașaportul. Invocă mai întîi afacerile, îi arată și scrisoarea prin care Littman îl cheamă la Istanbul. Eugen Cristescu refuză cu toată fermitatea și pînă la urmă, Bursan este nevoit să-i dezvăluie „toată chestiunea".

Șeful S.S.I. poate dirija acum partida, elegant și ferm. „*Știam* — îi răspunde el — *dar aceasta nu poate fi doar o problemă a nemților, deoarece sînt în joc interese naționale românești. Von Gregory a încălcat uzanțele. Acum să-mi ceară el pașaportul dumitale. Și, nu uita, ocolirea Serviciului Special o socotesc inadmisibilă !*"

Constantin Bursa sperase să obțină acordul lui Eugen Cristescu chiar cu prețul unei confidențe pentru care nu

avusese acordul nemților. Dar șeful Serviciului Special de Informații se dovedea hotărît să se opună... Rămîne astfel neînduplecat, spre disperarea lui Bursan. „De altfel nu știu ce importanță au afacerile Dv. pentru „Laromet", dar vă comunic în mod oficial că generalul Dobre (ministrul Înzestrării Armatei și Producției de Război — n.n.) mi-a cerut prin adresă scrisă *să nu vi se permită ieșirea din țară*. Cine credeți, așadar că va interveni pentru Dv., și, mă rog, pentru care motive ?"

Abwehr-ul realizează că în aceste împrejurări, Eugen Cristescu nu mai putea fi ocolit. În ziua următoare, din ordinul colonelului Rodler, care evită pentru moment o întrevedere delicată cu Eugen Cristescu, se prezintă la șeful S.S.I., maiorul Waldemar von Gregory, care primește morala de rigoare și consimte fără echivoc să pună la dispoziție toate informațiile aduse din Turcia de Constantin Bursan, acestea urmînd a fi exploatate în comun, avînd în vedere implicațiile ce pot apare în legătură cu unele personalități române.

2. Infiltrarea a reușit !

Maiorul von Gregory poate relua abia acum instructajul final al agentului înaintea plecării, potrivit ultimelor indicații sosite din Germania. Trebuie să aducă informații precise asupra efectelor ofensivei germane, îndeosebi a celei declanșate de Rommel, și în legătură cu poziția personalităților turce despre șansele menținerii în continuare a neutralității țării.

Ajuns la Istanbul, Constantin Bursan a intrat de îndată în legătură cu G. de Chastelain. Acesta fusese deja informat despre sosirea lui. S-a bucurat mult, l-a invitat la domiciliul lui, unde au avut discuții îndelungate.

„Doctor Ecko" a adus de acasă mai multe volume de istorie și literatură română, lucrări de Iorga, Xenopol, Eminescu, Alecsandri, Vlahuță, Coșbuc, iar G. de Chastelain rămîne pentru moment surprins. El întreabă cum a putut trece peste frontieră atîtea cărți. „Doctor Ecko" răspunde pe tonul cel mai firesc : „Nimeni n-a da atenție geamantanului, și dacă l-ar fi cercetat nu ar fi găsit decît cărți care nu puteau trezi nici-o suspiciune. G. de Chastelain a fost de acord cu argumentarea și i-a mulțumit

pentru serviciul făcut, rugîndu-l ca la viitoarea călătorie să-i aducă şi o carte de telefoane a Bucureştilor.

Englezul a fost pus la curent cu toate problemele din ţară care îl interesau, în primul rînd cu starea de spirit şi situaţia alimentară. I-a mulţumit pentru abonamentele făcute la ziarele româneşti şi i-a arătat chiar ziarele primite prin poştă pe adresa proprietarului său care locuia la parterul aceluiaşi imobil. L-a chestionat în legătură cu scopul pentru care venise în Turcia. Răspunsul a fost prompt : urma a oferta o comandă de degetare şi pahare de obuze guvernului turc, în plată prin aramă, aşa cum făcuse şi cu cazanele „Laromet". Pare convingător. L-a întrebat din nou ce se petrece în ţară, ce se mai crede despre război, de „intrarea americanilor în arenă", de situaţia lui Antonescu şi de partidele politice, în special de cel al d-lui Maniu. Bursan dă explicaţii largi, comentate adecvat. „Situaţia este resemnată — spune el — în faţa atitudinii unilaterale a lui Ion Antonescu, care a trimis armata română să lupte departe, deşi românii nu au veleităţi asupra unor teritorii care nu le-au aparţinut. De fapt Antonescu se sprijină pe nemţi, pe disciplina impusă de stările de război, pe legile excepţionale şi cu caracter represiv contra oricărei agitaţii ori nesupuneri. Deşi formal aliaţi, nemţii sînt priviţi ca o forţă ostilă, îndeosebi în Transilvania, unde nu se uită că Reichul hitlerist şi Italia fascistă au impus în mod brutal sfîrtecarea ţării. Cît priveşte pe Maniu şi Brătianu, aceştia continuă să comunice cu Ion Antonescu, direct ori prin amici comuni, întocmesc şi unele memorii. Maniu se agită mult pentru o temă importantă tuturor — Transilvania, condamnînd crimele comise de unguri în această regiune".

G. de Chastelain era la curent cu problema memoriilor, le cunoştea foarte exact conţinutul. *În legătură cu răpirea nordului Transilvaniei el a împărtăşit întru totul poziţia României, fiind convins că această măsură a fost mai ales soluţia impusă de militarii germani care aveau nevoie să se afle în apropierea regiunilor petrolifere româneşti.*

Fondul discuţiilor reflectă poziţii comune. Constantin Bursan inspiră încredere. *Avînd aprobarea oficiului de la Cairo, G. de Chastelain se apropie treptat de formularea propunerilor de colaborare secretă.* După mai multe runde de discuţii, *îi solicită să colaboreze cu serviciul secret englez. Constantin Bursan se arată impresionat de încredere*

dar este atît de... surprins de această propunere, care desigur, îl onorează, încît cere un anumit răgaz pentru a reflecta. El este, neîndoielnic, un mare prieten al englezilor, dar trebuie înțeles, nu se aștepta. Nici nu-și dă seama ce va trebui să facă, și oricum, pentru o asemenea treabă se cer anumite înclinații. El este un om obișnuit, afacerile îl absorb total, în sfîrșit, pentru un asemenea acord este necesar să reflecteze serios, oricum îi va da un răspuns...

G. de Chastelain găsește firească frămîntarea lui Constantin Bursan în fața unei asemenea propuneri. Se întîlnesc peste cîteva zile, tot la el acasă, și îi obține acordul de colaborare secretă. Rezidentul englez transmite apoi la Cairo oficiului S.O.E. reușita acțiunii de recrutare și modul cum intenționează să-l folosească pe noul și importantul său agent secret.

Infiltrarea lui Constantin Bursan se produce într-un moment deosebit de important, în care serviciile secrete britanice își extind activitatea. Pe lîngă servicile de informații din Orientul Mijlociu, aflate în subordinea Înaltului Comandament Englez de la Cairo, se înființează și un vast serviciu politic, avînd misunea de a se ocupa de toate țările din Balcani.

Cererile de informații din România devin acum tot mai mari, ținînd seama și de misiunile ordonate acestui Serviciu politic și care privesc trei direcții principale :

— să fie la curent cu situația politică, economică și militară din România ;
— să țină contact cu personalitățile politice din România, atașate Angliei ;
— să facă legătura între Londra și aceste personalități pentru lămurirea problemelor interesînd România, și pentru stabilirea unor aranjamente de ordin politic și militar ce ar putea să intre în funcțiune în momentul cînd situația ar fi favorabilă.

Serviciul politic avea trei secțiuni : la Istanbul, la legația britanică din Ankara și la Cairo unde se centraliza întregul material înainte de a fi expediat la Londra.

La Departamentul sud-estic din Foreign-Office exista, de asemenea, o subsecție românească alcătuită din experți, care țineau la curent guvernul britanic cu situația din România.

Cu tot efortul deosebit depus de oficiile din Orientul Mijlociu, această filieră era destul de lungă şi greoaie. Legăturile dintre Istanbul şi România prezentau, de asemenea, mari dificultăţi ; ele se făceau de obicei prin Legaţia turcă şi prin diverşi curieri diplomtici, neutri sau beligeranţi.

3. Informaţii cu valoare maximă

Este sigur că „Doctorul Ecko" a inspirat o deplină garanţie reprezentantului serviciului secret englez, de vreme ce imediat după recrutare acesta i-a încredinţat probleme de cea mai mare importanţă. El a scontat nu numai pe loialitatea omului de afaceri cu educaţie, convingeri şi profunde interese economice în sfera occidentală, dar şi pe omul politic situat în mod natural în tabăra engleză prin apartenenţa sa la partidul liberal. El a fost pe deplin convins că prin Constantin Bursan va reuşi să menţină o legătură sigură cu „şeful opoziţiei democrate", în jurul căruia pivotau cele mai multe dintre obiectivele politicii engleze.

Misiunea de a asigura o legătură cu Iuliu Maniu era nu numai o acută necesitate, dar şi un important test asupra capacităţii noului agent. „Mi-a dat să predau în ţară lui Maniu, şi chiar lui Stelian Popescu, un număr al ziarului «Universul», dar de fapt era *o copie fidelă a înfăţişării acelui ziar*, care era imprimată la Cairo. Conţinea articole de propagandă contra războiului dus de Antonescu alături de germani şi instiga la nesupunere faţă de războiul dezlănţuit de Germania nazistă. Asemenea exemplare — precizase G. de Chastelain — erau destinate a fi aruncate din avioane deasupra teritoriului ţării, în diferite puncte, fără să indice unde anume"*.

* Constantin Bursan a transmis lui Iuliu Maniu aceste informaţii. Faptul este confirmat de un document al S.S.I., care precizează : „Maniu a mai fost anunţat că în curînd englezii vor începe o acţiune de propagandă cu ajutorul aviaţiei".

Royal Air Force va răspîndi milioane de manifeste pe teritoriul român. Între aceste manifeste exista şi o tipăritură sub formă de ziar cu antetul „Universul" şi avînd ca subtitlu : „Redacţia şi administraţia : Marele Comandament «Royal Force» şi inscripţia „Necenzurat". Acelaşi organ constata mai tîrziu : „Asemenea exemplare au fost deja găsite pe teritoriile judeţelor Muscel, Argeş şi Vîlcea"

Constantin Bursan a studiat cu atenție acest ziar pentru a putea formula eventuale recomandări ori sugestii cerute de către G. de Chastelaine. „Am găsit că ziarul era alcătuit excelent — și mi-am amintit atunci de vechea propunere a lui G. de Chastelain de a fi angrenat în activitatea engleză de propagandă. Am reluat cu el discuția pe această temă în scopul obținerii unor date noi despre preocupările engleze. Prilejul mi-a fost oferit de faptul că la un dejun la domiciliul lui G. de Chastelain, unde am cunoscut un coleg de-al acestuia care venise de la Cairo. Era un englez, fost director al unei fabrici de ață de pe lîngă Sibiu. Mi-a spus că la Cairo lucrează la Secțiunea privind România, a cărei organizare face progrese. Ziarul „Universul" era doar o primă publicație — mi-a spus el. Am așteptat cu acest prilej ca G. de Chastelain să revină asupra chestiunii întrevăzută în ianuarie, în legătură cu o eventuală chemare a mea la Cairo, sau în altă parte, în Orientul Mijlociu. Nu mi-a pomenit nimic, *deși l-am provocat, spunîndu-i că ce le lipsește lor este un gazetar român cu specialitate politică, care să cunoască oamenii, situațiile politice, tendințele de tot felul, năzuințele personale, relațiile lor, în sfîrșit, cineva competent în toată accepțiunea cuvîntului* (s.n., H. B.).

În cadrul întîlnirilor cu G. de Chastelain, Constantin Bursan a avut posibilitatea să cunoască treptat unele din principalele acțiuni privind România, preconizate de oficiile engleze pentru viitorul apropiat.

„...Într-una din întîlniri am abordat chestiunea situației României în urma angajării ei în război alături de germani, la care G. de Chastelain mi-a răspuns că, într-adevăr, România și-a creat o situație extrem de grea și că nu va putea conta pe nici-un sprijin atîta timp cît se menține pe poziția adoptată. La întrebarea mea, ce se înțelege prin sprijin și din partea cui, mi-a răspuns că *din partea lor, dar cu îndeplinirea unor condițiuni indispensabile și că în orice caz, noi va trebui să contăm pe bunăvoința rușilor pe care i-am atacat.*

După această conversație mi-a predat o notă bătută la mașină în care figurau CONDIȚIILE MINIMALE ce s-ar cere pentru o ameliorare a situației României, — notă comunicată lui G. de Chastelain de către Ministerul de

*externe englez, spunîndu-mi că emană de la Sir Alexander Cadogan — secretar de stat permanent la acel minister" *. Mi-a cerut să o prezint la Bucureşti lui Maniu şi Brătianu, şi dacă am posibilitatea, să fac să-i parvină şi lui Mihai Antonescu.* Era o notă scurtă, cu cîteva puncte, din care reţin pe cel dintîi, care spunea, imediata ieşire din război şi eventual întoarcerea armelor contra Germaniei.

O a doua notă, similară, dar care emana de la Comandamentul din Cairo, unde era generalul englez Alexander, era mai categorică la acest punct, cerînd pur şi simplu ieşirea imediată a României din război şi întoarcerea armelor contra Germaniei.

...I-am spus că le voi preda aşa după cum mi-a cerut.

Vorbind despre românii din Anglia, G. de Chastelain l-a rugat să-l întrebe pe Iului Maniu şi să-i comunice cine anume sînt cei autorizaţi să vorbească în numele lui. Cu acest prilej mi-a vorbit de lipsa unui personaj politic de mare autoritate şi necontestat de nimeni în străinătate, şi că după părerea lui, *prezenţa lui Maniu în străinătate ar fi de cel mai mare sprijin pentru cauza românească, el fiind bine văzut şi de ruşi.* În acest sens

---

* Formula „condiţiilor minimale" ne reţine atenţia deoarece ea apare pentru prima dată atît de devreme. Aşa cum se ştie, ea a fost consacrată în documentele referitoare la tratativele în vederea ieşirii României din război abia în aprilie 1944, fiind prezentată de către U.R.S.S. diplomaţilor americani şi britanici spre avizare apoi transmisă delegatului ţării noastre la Cairo, Barbu Ştirbey pentru Iuliu Maniu şi Ion Antonescu.

Examinînd suita notelor secrete schimbate între Iuliu Maniu şi englezi în această perioadă, rezultă că acesta a trimis Londrei două memorii (în noiembrie şi decembrie 1942) şi unul lui Eduard Beneş (în ianuarie 1943) asupra situaţiei României. După ce a primit de la Eduard Beneş mesajul de răspuns (la 14 ianuarie 1943), *Comandamentul englez din Cairo, la rîndul său, printr-o Notă transmisă prin oficiile britanice din Istanbul, făcea cunoscut lui Maniu că „situaţia din România ar putea fi luată în considerare, numai dacă s-ar ridica cu armele împotriva Germaniei".*

Pornind de la conţinutul celor două documente încredinţate lui Constantin Bursan, se poate emite ipoteza că ele au anticipat comunicarea Comandamentului englez din 14 ianuarie 1943, fiind făcute în spiritul cuvîntării pe care Eden urma să o ţină în Camera Comunelor la 5 iulie — deci la puţine zile de la întîlnirea lui Constantin Bursan cu G. de Chastelain —, cînd a apreciat, între altele, că *„situaţia României nu poate fi decisă decît de o acţiune propriu-zisă, ce ar desfăşura-o, la un moment potrivit, alături de Anglia şi America"* (s.n., H.B.).

mi-a spus că Sir Stafford Cripps, venind de la Moscova s-a oprit în drum spre Anglia pentru puțin timp și în Turcia. G. de Chastelain îl întîlnise și, vorbind despre România, Stafford Cripps i-ar fi spus că Stalin îl consideră pe Maniu singurul democrat adevărat dintre oamenii politici români. G. de Chastelain m-a rugat să-i comunic lui Maniu relatarea lui Stafford Cripps.

Trebuia, de asemenea, să discut cu Iuliu Maniu asupra eventualității venirii acestuia în străinătate, „pentru a putea apăra cauza românească printr-un guvern sau un comitet național român".

În cadrul problemelor cu caracter deosebit pe care G. de Chastelain le-a abordat cu Constantin Bursan, deși acesta nu era un agent temeinic verificat din punctul de vedere al încrederii pe care o putea prezenta pentru serviciul secret englez, s-a aflat și aceea *privind intenția S.O.E. de a paraşuta echipe de agenți în România pentru a stabili legătura cu Iuliu Maniu.* „G. de Chastelain m-a mai întrebat *pe cine cunosc avînd moșie în sudul Dunării. I-am răspuns că cel mai indicat este amicul meu Sandu Racotă. M-a chestionat îndelung asupra modului în care s-ar comporta populația față de un ofițer englez care ar fi paraşutat în țară și ar fi semnalat de cineva din rîndul populației*"* (s.n., H. B.).

I s-a cerut totodată să obțină date asupra „producției de petrol, prospecțiuni, exploatări, foraje, extracții, consumul intern și exportul", să se intereseze de situația grupului de arestați în frunte cu Rică Georgescu și Ion Popovici și să intervină ca procesul acestora să nu aibă loc.

---

* Dezvăluirea unor asemenea intenții, foarte certe ale S.O.E. ne apare deosebit de dăunătoare pe fondul luptei tot mai ascuțite care avea loc între spionajul nazist și serviciile secrete aliate și în care pregătirea acestor acțiuni constituia o realitate apropiată.

De reținut că în vara anului 1943 a fost paraşutată în Iugoslavia Misiunea „Ranji" compusă din maiorul David Russell alias Thomas și radiotelegrafistul Nicolae Țurcanu alias. Lt. Vella Nicolo Antonio, cu sarcina de a trece în România și a stabili legătura cu Iuliu Maniu. După ce au trecut Dunărea pe la Moldova Veche, s-au ascuns în pădurile Vîrciorovei. Nicolae Țurcanu a plecat spre București reușind să se pună la dispoziția grupului Maniu. În timp ce acesta era plecat, maiorul Russell a fost asasinat și jefuit în împrejurări încă neelucidate.

La 22 decembrie 1943 a fost paraşutat un alt grup secret englez condus de însuși colonelul G. de Chastelain. Misiunea a purtat numele de cod „AUTONOMOUS".

Într-adevăr, după întoarcerea sa în țară, „Doctorul Ecko" a comunicat Abwehr-ului problemele abordate cu reprezentanții S.O.E., *furnizîndu-le astfel informații de maximă importanță. „Am comunicat nemților totul, inclusiv notele și informațiile primite, cu toate amănuntele posibile,* în afară de chestiunea privind intervenția solicitată în favoarea lui Rică Georgescu. Notele le-am arătat în original și după ce aceștia și-au luat copii, mi le-au restituit. Celelalte informații le-am transmis verbal și reprezentantul Abwehr-ului și-a luat note, ca de obicei".

Activitatea în Turcia a lui Constantin Bursan a fost integral confirmată de căpitanul Alfred Peterman. Iată ce a declarat el în acest sens: „Întorcîndu-se, «Doctorul Ecko» a raportat detaliat rezultatele călătoriei. El se întîlnise de cîteva ori cu G. de Chastelain care, aflînd că acesta dezaproba politica mareșalului Antonescu, *i-a oferit ca unei cunoștințe vechi să servească cauza Angliei, dînd informații corespunzătoare. Acționînd conform instrucțiunilor noastre, «Dr. Ecko» a consimțit numai după cîteva zile de gîndire. Pentru început, a primit misiunea de a procura informații despre producția petrolului din Ploiești, în special din regiunea Țintea. În același timp, De Chastelain i-a recomandat «Dr.-ului Ecko» a memora informațiunea și a nota în bloc-notes numai cifre izolate sub formă de prețuri a unor mărfuri și numere de telefon.*

Interesul deosebit al lui G. de Chastelain față de exploatarea petrolului de la Ploiești, a fost pentru noi, care eram în slujba contrainformației, pe deplin clar, pentru că în urmă cu cîteva luni, o mare rezidență britanică din acea regiune, în frunte cu inginerii Rică Georgescu și Popovici, a fost lichidată de Abwehr-ul german, întrerupîndu-se informațiile pe care le primeau englezii prin postul secret de radio-emisiune. *Șeful Secției a III-a din Centrala Abwehr, colonelul Bentivegni, a fost informat despre recrutarea «Doctorului Ecko», aprobînd planul de a-l folosi în obiectivul englez".*

Într-adevăr, „Doctorul Ecko" a acționat pentru stabilirea contactelor și transmiterea materialelor primite de la G. de Chastelain. Întîlnirea cu Iuliu Maniu a avut loc

la domiciliul lui Ghiță Pop din strada Dionisie Lupu, prilej cu care l-a informat asupra discuțiilor avute de G. de Chastelain *și i-a înmînat documentele primite de la acesta*. Iuliu Maniu s-a referit pe larg la desfășurarea războiului și la dificultățile ce întîmpină în a-l convinge pe Ion Antonescu să nu mai trimită trupe românești pe frontul de Răsărit. A insistat asupra știrilor ce-i soseau din Ardealul de nord în legătură cu excesele autorităților ungare față de fruntașii români și românii, în general.

În legătură cu oportunitatea prezenței sale în străinătate pentru a susține cauza românească, Iuliu Maniu i-a cerut lui Constantin Bursan să-i transmită lui G. de Chastelain că a luat act cu plăcere de comunicările sale și că „este foarte măgulit de aprecierile transmise de Stafford Cripps, dar el veghează aici întrucît are țara lîngă el". ...Cînd i-am predat cele două mesaje de la Londra (Cadogan) și de la Cairo încredințate mie la Istanbul de către G. de Chastelaine, și în care se arătau condițiile minimale pentru salvarea situației României, între care figura, în primul rînd, ieșirea din război și eventuala întoarcere a armelor împotriva Germaniei, *a cerut timp de reflectare, spunîndu-mi că va comunica răspunsul său pe altă cale* *.

După ce l-a acuzat pe Ion Antonescu că a refuzat pașaport lui Ion Mihalache și dr. Nicolae Lupu să meargă la înmormîntarea lui Nicolae Titulescu (decedat în martie 1941 în Elveția — n.n.), ceea ce le-ar fi dat posibi-

---

* Surprins de poziția adoptată de Comandamentul englez din Cairo, Maniu a revenit cu un nou memoriu transmis printr-unul din canalele diplomatice pe care le avea la îndemînă, și în care explica „imposibilitatea momentană a unei acțiuni militare contra Axei în vreme ce trupele române se află la mari depărtări pe frontul de răsărit, iar germanii dispuneau de suficiente forțe să înlăture guvernul Antonescu, să readucă pe legionari la putere, ori să instituie un protectorat german în România". Șeful „opoziției burghezo-democratice" arăta că „regimul mareșalului Antonescu era preferabil unui regim legionar, care ar amenința însăși viața fruntașilor opoziției și ar distruge mișcarea națională a României, în jurul căreia se va ralia mîine întreaga națiune română, pentru a schimba politica externă și militară și a readuce țara în tabăra aliată". Simion, *Preliminarii...*, p. 274.

Apreciind că „problema României" era mult mai complicată decît socoteau militarii, și că ea nu putea fi soluționată decît de factorii politici, care erau mai în măsură să examineze și să aprecieze toate elementele situației, Maniu a cerut *oficiilor britanice*

litatea să rămînă peste fruntarii, Iuliu Maniu i-a dat mandat să comunice lui G. de Chastelain că singurii lui reprezentanți autorizați în străinătate sînt Cornel Bianu la Londra și Carol (Citta) Davilla la New York.

Constantin Bursan s-a întîlnit apoi cu Constantin (Bebe) Brătianu și i-a expus problemele discutate la Istanbul cu englezii arătîndu-i și documentele primite de la aceștia. „Bebe Brătianu mi-a spus că, desigur, sînt interesante, și ele confirmă oficial unele sugestii radiofonice dar, în mod practic, nu vede cum se poate realiza așa ceva, cu armata germană în țară". La sugestia lui Constantin Brătianu, Bursan a prezentat notele engleze și lui Gheorghe Brăitanu, cu convingerea că astfel va afla și Mihai Antonescu, cu care Gheorghe Brăitanu era în relații bune.

Întrucît la plecarea din Istanbul, Constantin Bursan fusese insistent rugat de către G. de Chestelain să se intereseze de situația procesului lui Rică Georgescu, lăsînd a înțelege că „condamnarea sau predarea lui Rică Georgescu nemților ar fi de natură să aducă consecințe extrem de grave pentru un viitor nu prea îndepărtat", acesta a făcut mai întîi unele sondaje asupra stării de

---

din Istanbul să sesizeze direct Foreign Office-ul. In acest sens el a întocmit o Notă detaliată în care arăta că :

a) Spiritul public din România este pregătit în vederea unei acțiuni efective, favorabile cauzei Aliaților ;

b) Problema granițelor constituie un obstacol ce trebuie înlăturat cu sprijinul guvernelor englez și american ;

c) Armata română va putea fi cîștigată pentru o acțiune favorabilă aliaților numai dacă se vor obține garanții anglo-americane privitoare la statutul teritorial al României ;

d) O acțiune efectivă e condiționată de definirea punctului de vedere britanic față de teritoriile românești.

Răspunsul Foreign Office-ului, care nu s-a lăsat prea mult așteptat, era departe însă de ceea ce sperase Maniu și apropiații săi. „Frontierele României vor fi trasate conform Chartei Atlanticului și tratatului anglo-rus de către Națiunile Unite, de comun acord — preciza o Notă expediată de la Londra pentru Maniu. Aceasta înseamnă că în ce privește frontierele răsăritene «interesele securității sovietice», recunoscute de tratatul anglo-rus, vor avea un rol primordial ; astfel, viitoarea atitudine a României poate avea o influență precisă asupra atitudinii Rusiei în ce privește frontierele răsăritene" ; referitor la frontierele apusene ale României, Foreign Office-ul arăta că întrucît Dictatul de la Viena era potrivnic principiilor Chartei Atlanticului, România putea *spera* în anularea acestei sentințe odată cu înfrîngerea autorilor ei — Germania și Italia — și în revenirea în cadrul hotarelor sale a nord-estului Transilvaniei. *Ibidem*.

spirit din tabăra germană cu privire la această problemă. Arthur Tester l-a informat că „Gregory era enervat că nu se termina odată cu amînarea judecății procesului și că germanii au cerut deja să se fixeze termenul de judecată". Acesta pare să fie și motivul pentru care el a evitat să-i informeze pe reprezentanții Abwehr-ului în legătură cu solicitarea lui G. de Chastelain, care ar fi fost de natură să suplimenteze presiunile germane. El s-a adresat însă direct lui Eugen Cristescu cerîndu-i „să fie atent pe chestiunea lui Rică Georgescu, căruia i-am expus în bună măsură conversația de la Istanbul". Eugen Cristescu i-a precizat că se va ocupa și, într-adevăr, la intervenția acestuia, *Constantin Bursan a fost primit în audiență de Mihai Antonescu* căruia i-a relatat solicitarea englezilor. În fața sa, Mihai Antonescu a chemat la telefon pe generalul Tomiță, șeful Parchetului Militar și i-a dat dispoziție *să nu fixeze termen de judecată și să nu ia nici o măsură fără ca în prealabil să fie pus la curent*.

4. Nerăbdarea Abwehr-ului

„Doctorul Ecko" prezenta perspective importante pentru spionajul german dovedind îndeosebi posibilități reale de a aborda personalități române și străine. Abwehrul se arată însă deosebit de grăbit să exploateze canalul creat în cadrul S.O.E.-Istanbul și, la cererea maiorului von Gregory, Constantin Bursan este solicitat să-și pregătească o nouă plecare în Turcia... *în cel mult o lună de zile!* În acest timp, căpitanul Alfred Peterman s-a ocupat de „latura tehnică" a misiunii, pregătind datele de ordin petrolier cerute de G. de Chastelain. Pentru înșelarea S.O.E.-ului, datele reale privind producția petrolieră au fost micșorate de Abwehr cu 30—40%. În conformitate cu instrucțiunile Abwehr-ului referitoare la dezinformare, documentul pregătit de ofițerul german a fost trimis prin curier special la Berlin pentru aprobare. După cîteva zile, el a fost reprimit cu noi rectificări operate de către locțiitorul șefului Secției a III-a din Abwehr, colonelul Schäefer.

„Doctorul Ecko", care avea o memorie foarte bună, a învățat pe dinafară cifrele din acest document, notîn-

du-şi numai unele date în carnetul lui sub forma numerelor de telefon.

În acelaşi timp, Abwehr-ul a decis ca prin acelaşi agent să avanseze serviciilor secrete engleze şi alte date cu caracter dezinformativ. „Intoxicarea" urma să apară drept rezultatul unei iniţiative personale a „Doctorului Ecko". „Trebuia să-i comunic lui G. de Chastelain şi unele date despre importante unităţi militare germane ce ar fi venit în ţară. Maiorul von Gregory mi-a dat cîteva numere de divizii, pe care le-am notat. Urma, totodată, să culeg informaţii asupra impresiilor produse de ofensiva germană spre Caucaz şi de cea a lui Rommel din Africa de nord, date asupra stării de spirit din Turcia, dacă s-au făcut demersuri engleze pentru angrenarea ei în război. Aceste informaţii trebuia să le culeg de la G. de Chastelain, Archibald Gibson, Kirschen sau oricare alte persoane în măsură să mă informeze în această privinţă".

În a doua parte a lunii iulie 1942, „Doctorul Ecko" se întoarce la Istanbul. Încă de la prima lor întîlnire, G. de Chastelain l-a întrebat, oarecum surprins, *cum a reuşit să se întoarcă atît de curînd şi, mai ales, cum poate părăsi atît de des ţara, fiind cunoscut ca o persoană care nu agrecază politica antonesciană.*

„Doctorul Ecko" era însă pregătit pentru această eventualitate. „I-am răspuns că raporturile personale cu generalul Dobre îmi facilitează călătoriile deoarece afacerile ce le tratez în Turcia interesează şi economia de război a ţării. Am primit mandatul de a trata achiziţionarea de bumbac şi, din proprie iniţiativă, voi negocia şi alte afaceri — sîrmă şi cabluri de aramă pentru funicularul şi tramvaiele din Istanbul. Nu ştiu în ce măsură l-a convins răspunsul meu, dar întrebarea era firească".

Proaspătul „agent englez" aducea însă în Turcia informaţii deosebit de importante pentru ca rezidentul S.O.E. să mai chibzuiască prea mult asupra grabei, cu adevărat suspecte, cu care Bursan revenise în Turcia — nici o lună de la vizita anterioară —, şi mai ales cu informaţii care depăşeau cadrul fixat, lucru care impunea cu atît mai mult verificări dintre cele mai riguroase. „L-am informat asupra situaţiei din ţară, stăruind asupra stării de spirit care tinde spre o adevărată psihoză. *I-am*

strecurat apoi informațiile petroliere și cele cu caracter militar despre «unitățile germane» care mi le dăduseră pentru dezinformarea englezilor" (s.n., H. B.).

G. de Chastelain a primit cu reală satisfacție intervenția făcută de Constantin Bursan în favoarea grupului de arestați Rică Georgescu—Ion Popovici. „Mi-a cerut să mă ocup în continuare de această chestiune, să fac toate diligențele pentru amînarea fără termen a procesului, și să caut prin orice mijloc, chiar bănesc dacă este nevoie, *ca să intru în posesia dosarului de anchetă, deoarece era o chestiune de prestigiu pentru ei (Intelligence Service) și nu se dorea ca un asemenea dosar să devină public.* I-am răspuns că nici vorbă nu poate fi de a se pune mîna pe dosarul cauzei, și în ce mă privește, nu mă pot ocupa de o asemenea chestiune".

Ținînd seama de interesul special al englezilor pentru parașutarea unor echipe de agenți secreți în România, „Doctorul Ecko" l-a informat pe G. de Chastelain că „i-a transmis lui Racotă amiciile lui G. de Chastelain și că acesta a fost foarte bucuros că a putut primi știri de la el".

Întîlnirile lui Constantin Bursan cu Archibald Gibson i-au dat posibilitatea să intre în posesia unor informații importante privitoare la lucrările de construire a liniei ferate de-a lungul Eufratului prin care urma a fi asigurată aprovizionarea armatei sovietice, construirea cheiurilor de abordaj pentru vasele de mare tonaj din Golful Persic, despre producția avioanelor americane de vînătoare și a celor de bombardament cu rază foarte mare de zbor (fortărețe zburătoare), a unor terenuri de aterizare în Turcia, a vaselor de tip Keiser și altele.

Constantin Bursan *a fost primit împreună cu Leonard Kirschen de către ambasadorul Statelor Unite ale Americii în Turcia, Stenhard,* cu care a făcut un tur de orizont asupra evenimentelor politice la ordinea zilei. Despre ofensiva lui Rommel ambasadorul american a făcut un pronostic foarte riguros : „Această ofensivă are doar un caracter episodic. Ea va pierde treptat din putere *din cauza lipsei de resurse petroliere*".

Numărul persoanelor întîlnite de „Doctorul Ecko" a fost neobișnuit de mare, asigurîndu-i posibilitatea de a obține numeroase informații pentru germani. Întors la București, el a pus la dispoziția reprezentanților Ab-

wehr-ului toate datele, informațiile și materialele obținute.

La rîndul său, Abwehr-ul a informat oficial Serviciul Special de Informații asupra rezultatelor obținute cu acest prilej. O confirmă un document oficial, și anume, un „Extras" din *„NOTA din 27 septembrie 1942"* a Secției a III-a — Legături din S.S.I., întocmită și prezentată lui Ion Antonescu. Ținînd seama de interesul special pe care acest document îl prezintă, vom reproduce cele mai importante pasaje din conținutul său :

„Secțiunea din România a Serviciului de Informații al Armatei Germane, cu notele nr. 7956 din 8 septembrie 1942 și nr. 8315 din 11 septembrie 1942, *ne-a făcut cunoscute rezultatele obținute de informatorul B. «Doctor Ecko» alias «Bruno»* pe care l-a trimis la Istanbul în luna august 1942, și anume :

. . . . . .

În chestiunea „României Libere", De Chastelain a dat informatorului un exemplar al „Free Roumanian New Agency Bulletin", care cuprinde :

— Un program — cu execuție postbelică — asupra problemei țărănești din sud-estul Europei, elaborat de reprezentanții din Londra ai Bulgariei, Ungariei, Jugoslaviei și României (Pavel Pavel) ;

— O serie de informațiuni diverse din România (Noua lege a serviciului militar ; Instrucțiuni pentru sabotaj ; Prințul Nicolae reia numele de Hohenzolern ; Politica externă a României, Planuri postbelice ; Însărcinat cu afaceri căzut pe frontul de Est ; Comunicatele românești nu sunt permise ; Transnistria slăbește pretențiile României în Vest ; despre Nicolae Titulescu).

De Chastelain a rugat pe informatorul B. Ag. I.S., să predea lui Maniu :

— Pamfletul „Carol în pelerinaj deghizat" ;

— Un exemplar din „Free Roumanian News Agency Bulletin".

Cu nota nr. 8793 din 26 septembrie 1942, Secțiunea din România a S.I.A.G. ne-a făcut cunoscut următoarele :

În ziua de 23 septembrie 1942, informatorul „B", (Bursan — n.n.), prin intermediul lui Vișoianu, a primit invitația expresă din partea lui Maniu de a-l vizita, deoarece acesta (Maniu) — între timp — luase cunoștință pe altă cale de misiunea încredințată la Istanbul informatorului „B".*

Pentru a nu da naștere la suspiciuni, „B", cu aprobarea șefului său din S.I.A.G., a răspuns invitației.

În întrevederea avută, Maniu a declarat că :

1. A primit *pe altă cale* anumite comunicări din partea englezilor ;
2. A trimis de curînd englezilor un memoriu prin intermediul unei puteri străine ;
3. Oamenii săi de încredere la Londra și New-York sînt Cornel Bianu, respectiv Citta Davilla ;
4. Anglia și Rusia nu pot pretinde mai mult înainte ca să dea asigurări formale că Bucovina și Basarabia nu vor fi reocupate de sovietici după retragerea trupelor române de pe front.
   Ar fi însă un rău patriot dacă ar alunga pe germani pentru a aduce pe ruși ;
5. Activitatea întregului său aparat de sabotaj și a oamenilor săi de legătură a fost

* La această dată, Iuliu Maniu se folosea pentru comunicările sale secrete cu străinătatea de canalele oferite de reprezentanțele diplomatice ale Elveției, Turciei, Franței, Suediei și Vaticanului. Începînd din primăvara anului 1942 sînt reluate legăturile cu Comandamentul britanic din Orientul Mijlociu care fuseseră întrerupte după căderea grupului Rică Georgescu—Ion Popovici, în august 1941. Comandamentul britanic din Orientul Mijlociu transmitea mesajele sale cifrate prin B.B.C. — postul Radio Londra — la emisiunile de seară în limba germană, acestea fiind recepționate și apoi decodificate de persoane apropiate lui Iuliu Maniu cu ajutorul „codului nr. 3" recuperat de la Rică Georgescu în împrejurări *asupra cărora vom reveni cu alt prilej.* Cu ajutorul aceluiași cod erau cifrate și mesajele lui Iuliu Maniu care ajungeau apoi în străinătate prin curierii oficiilor diplomatice menționate. Ulterior, vor fi reluate și transmisiile cu ajutorul aparaturii t.f.f.

zădărnicită din cauza indiscreţiilor lui Zăgănescu ;

6. Convingerea sa este că Germania va pierde războiul, întrucît a intrat în acţiune şi America, al cărei potenţial de război este prea ridicat. Din această cauză România trebuie să se orienteze în altă direcţiune ;
7. Activitatea de propagandă ce se desfăşoară în prezent este opera sa.

Maniu a rugat pe „B" să-l mai viziteze înaintea călătoriilor sale în Elveţia şi Turcia *.

* Deşi problematica misiunilor secrete ale lui Constantin Bursan a fost redată de către acesta în general, fără reticenţe, existenţa a două documente oficiale ale Abwehr-ului şi S.S.I.-ului, ne oferă posibilitatea de a confrunta şi înlătura eventualele neconcordanţe. În acest scop am apelat şi la reproducerea acestor documente. Dincolo de interesul pe care îl prezintă pentru lectură, ele arată că în declaraţiile fostului agent al Abwehr-ului unele acţiuni nu respectă uneori cronologia faptelor. În cazul de faţă, rezultă că misiunea pe care C. Bursan a indicat-o în iulie 1942, a avut loc o lună mai tîrziu, respectiv în luna august, iar în septembrie 1942 l-a vizitat pe Iuliu Maniu.

Misiune decisivă

Marea contraofensivă sovietică începută la 19 noiembrie 1942 de către fronturile de Sud-Vest şi Don, urmată 24 ore mai tîrziu, de cea a frontului Stalingrad au lovit cu toată puterea Armatele 3 şi 4 române, amplasate anume de Comandamentul german pe direcţiile principale de străpungere. Toate unităţile româneşti aveau efective incomplete şi capacitatea de luptă redusă, fiind dispuse, chiar în aceste grave condiţii, pe fronturi mult prea largi, cu lucrări genistice şi cu posibilităţi limitate de aprovizionare. Pierderile suferite au fost deosebit de mari, cele două armate române fiind efectiv decimate, iar „Grupul General Lascăr", alcătuit din 5 divizii, a fost împiedicat să se retragă din încercuire, fiind capturat împreună cu Armata a 6-a a feldmareşalului von Paulus, la Stalingrad.

În aceste împrejurări, criza existentă s-a agravat în mod deosebit, prin dezvăluirea stărilor de lucruri cu totul inadmisibile ce dominau relaţiile româno-germane, inclusiv în domeniul militar.

La aceeaşi dată, pierderile înregistrate de România prin comenzile de armament în Germania, în condiţiile menţinerii preţului plafon la produsele petroliere exportate în schimb, se ridicau la 36 760 778 000 lei, iar bilanţul finanţării trupelor militare germane în anii 1940—1942 însuma peste 35 miliarde lei suportate de statul român, fără acoperire sau garanţii, constituind principala cauză

a inflației, în afară de emisiunile pentru finanțarea exportului german.

Împotriva monopolizării de către Reich a comerțului exterior, Banca Națională a României a suspendat plățile provenite din clearing, ceea ce a determinat Legația germană să califice atitudinea României drept „război economic".

La 10 ianuarie 1943, la Cartierul general al Führerului de lîngă Rastenburg încep convorbirile care au în centrul lor problemele relațiilor economice româno-germane și pe cele referitoare la refacerea armatei române după catastrofele militare de la Stalingrad și Cotul Donului. Convorbirile au dovedit, și de data aceasta, că relațiile româno-germane erau și continuau să rămînă grevate de numeroase contradicții, care au ieșit cu putere în evidență.

Odată cu Stalingradul, Comandamentul sovietic a dobîndit inițiativa strategică. În primele luni ale anului 1943 s-au creat condiții pentru generalizarea ofensivei sovietice și dezvoltarea ei spre vest, pentru eliberarea unor întinse teritorii.

Operațiunile armatelor americano-engleză în Egipt și în nord-vestul Africii au suplimentat la București calculele asupra șanselor privind debarcarea Aliaților în Peninsula Balcanică, fapt considerat esențial pentru tatonările secrete pe care guvernul român le angajase cu occidentul, în condițiile în care victoria Germaniei în război părea compromisă. În convorbirile avute la 19 ianuarie 1943 cu ministrul Italiei la București, Bova-Scoppa, Mihai Antonescu îi declară : „Convingerea mea este că Anglia și America nu au interes să facă să intre rușii în Europa și am informații precise în acest sens. Lucrul principal este să sondăm pe adversarii noștri, ținînd seama de acest element dominant de preocupare a lor, *care în faza informațiilor* ***mele este*** *foarte viu în Anglia*" [1]. În continuare, Mihai Antonescu expune miniștrilor Portugaliei și Turciei „perspectivele europene constatate după 11 și 12 ianuarie", iar după convorbirile de la Adana dintre Churchill și Inönü, deși rezulta clar că Turcia nu s-a angajat să intre în război, iluziile despre o apropiată debarcare anglo-americană în Balcani, ajung la paroxism.

În cursul lunii februarie, conform unor rapoarte ungare, diplomatul român V. Pella a avut convorbiri „cu

un funcționar al ambasadei americane la Berna, pe nume Dulles, cu privire la problema ruperii României de Axă... Domnul Dulles i-a spus să se adreseze Moscovei". În cursul lunii martie, *regimul trece la primele demersuri secrete întreprinse de persoane oficiale*. La Lisabona, V. Cădere contactează pe ambasadorul britanic, iar la Madrid, ministrul român Dimitrescu, ia legătura, la 20 martie, cu ambasadorul Argentinei, Costa, și cu ambasadorul Portugaliei, Pereirea, solicitîndu-le să fie intermediari în a comunica ambasadorului american Hayes, „dorința României de a face pace cu Națiunile Unite la cel mai apropiat moment posibil". În cadrul consultărilor care au loc între Departamentul de Stat și Foreign Office, acesta din urmă, deși nu dorea să renunțe la manevrarea cercurilor politice conducătoare din România, a rămas prudent : „...Guvernul Majestății Sale consideră că guvernul sovietic este într-o poziție mai bună decît a sa de a furniza stimulente românilor de a abandona Axa".

În ceea ce privea poziția liderilor partidelor național-țărănesc și liberal aceștia considerau, în primele luni ale anului 1943, că obținerea sprijinului anglo-american, și, în primul rînd, al Marii Britanii, va fi hotărîtoare în rezolvarea problemelor României, deși din Londra, Cornel Bianu îi comunică faptul că „în momentul de față, guvernul britanic n-ar putea să înlesnească intrarea lui Maniu în Anglia, pentru a alcătui acolo un guvern liber românesc, întrucît aceasta ar indispune guvernul sovietic" *.

* În legătură cu această problemă, este de menționat că liderul Partidului Național-Țărănesc, deși nu avea intenția fermă de a părăsi țara, a solicitat lămuriri asupra oportunității sau inoportunității formării la Londra a unui „guvern român în exil" sau a unui „comitet național" sau măcar a unui „comitet al emigranților politici români". *În ceea ce privea plecarea lui în străinătate, Maniu preciza că aceasta depinde de o serie de factori interni și externi și că nu s-ar putea da un răspuns definitiv înainte de a se cunoaște atitudinea guvernelor american și englez față de România.* *În martie 1943, serviciile britanice din Istanbul au comunicat poziția guvernelor Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii față de România.* În esență, acestea declarau că sînt hotărîte „în principiu" să sprijine o acțiune a „Mișcării libere românești", în condițiile ce se vor conveni ; înțelegînd situația specială a României și imposibilitatea în care se găsesc forțele de opoziție să desfășoare o acțiune imediată, guvernele american și englez nu-și pot lua nici o obligație specială, înainte de a stabili o înțelegere în privința României cu guvernul sovietic ; ambasadorii Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii de la Moscova au primit însărcinarea să

1. O preocupare esențială : dezinformarea adversarului

Acum, o nouă călătorie în Turcia a lui Constantin Bursan apare mai mult decît necesară, inclusiv pentru Serviciul Special de Informații, care speră să obțină prin intermediul importantului agent clarificări așteptate de cei doi Antonești, aflați în stadiul de debut al amintitelor contacte secrete cu Aliații. De altfel preocuparea este sesizabilă din chiar schimbarea de ton pe care conducerea S.S.I. înțelege să o adopte în modul de redactare a rapoartelor pentru mareșalul Ion Antonescu după întoarcerea „Doctorului Ecko" din ultima sa misiune în Turcia.

În ce-i privește pe reprezentanții Abwehr-ului, ei sînt foarte atenți la evoluția căutărilor și tentativelor românești pentru contacte secrete și negocieri cu Aliații, în condițiile de după Stalingrad, motiv pentru care vizează extinderea cît mai substanțială a brecii realizate de „Doctorul Ecko" în cadrul Secției a III-a S.O.E.-Istanbul.

Avînd în vedere cererile deosebite de date și informații pe care Serviciul secret englez le-a formulat agentului, această misiune comporta o pregătire cu totul specială. Intrat în alertă pentru supervizarea laturii documentar-dezinformative, Abwehr-ul este conștient de miza jocului. Problema principală rezidă în descifrarea exactă a intențiilor engleze. În centrala de la Berlin — care a preluat acțiunea, întrucît ea depășește deja condițiile obișnuite —, analiza arată că solicitarea de date secrete în asemenea proporții, reflectă atît nevoia acută a cunoașterii situației din România în contextul evenimentelor de război, dar foarte sigur ea dezvăluie și metoda clasică utilizată de serviciile speciale engleze cu privire la verificarea sincerității și capacității reale a agenților importanți. Iar „Doctorul Ecko" este deja clasificat în această categorie în fișierele secrete ale ambelor servicii speciale combatante !

---

discute **problema românească**, și, de îndată ce se va ajunge la un rezultat, se vor face comunicări lui Iuliu Maniu.

Se poate conchide că în perspectiva definirii acestei linii comune a Aliaților față de România, Iuliu Maniu, deși fusese invitat la Londra la sfîrșitul anului 1942, a apreciat în primele luni ale anului 1943 că încă nu este momentul să plece în străinătate. poziție pe care se va fixa definitiv.

Aşadar, ce date secrete poate să ducă „Doctorul Ecko" în Turcia, fără a prejudicia interesele germane, dar ţinînd seama şi de faptul că adversarul dispune în mod sigur şi de alte surse pentru a intra în posesia aceloraşi date, avînd astfel posibilitatea de a face comparaţii şi a trage concluzii în legătură cu poziţia agentului ? Arta deformării datelor ce îi vor fi înmînate pentru S.O.E.-Istanbul este acum decisivă pentru gradul de credibilitate al acestuia în tabăra engleză.

Potrivit sistemului lor excesiv de pedant, serviciile germane întîrzie însă aprobarea soluţiilor, iar propria lor meticulozitate, lăudabilă de altfel în alte ocazii, se dovedeşte mai puţin operantă în utlizarea legii dezinformării. Desigur, sistemul ca atare poate fi pe deplin „sănătos", dar în practică el a condus uneori la compromiterea „jocurilor operative" şi la sacrificarea unor agenţi *.

Exista totuşi o cale pentru evitarea suspiciunii datorată datelor „prelucrate" : agentul să intre în posesia acestora de la o sursă potenţială şi de mare încredere pentru S.O.E., încît englezii să le accepte ca atare şi să nu mai ordone verificarea exactităţii lor prin obţinerea „în dublu" pe o altă cale. În această idee, Abwehr-ul ajunge la concluzia că omul cel mai indicat a fi angrenat într-un asemenea „joc operativ", trebuie să fie... însuşi liderul Partidului Naţional Ţărănesc, Iuliu Maniu. Se sconta că în acest fel exista şansa de a fi realizate, evident, nu numai unul, ci chiar două obiective : datele obţi-

* Sub acest raport, serviciile engleze s-au dovedit mai „rapide" şi deci, mai eficiente, reuşind să realizeze măsurile de înşelare strategică a Germaniei naziste prin intermediul unor organisme anume specializate. La Londra, în cadrul M.I.-6 (Intelligence-Service sau S.I.S.) a funcţionat un asemenea organism, Secţiunea B.I.-A, numită şi Sistemul de mistificare (Double-Cross System). Potrivit istoricului Stephen E. Ambrose, *„B.I.-A a riscat să furnizeze informaţii autentice Abwehr-ului prin intermediul spionilor*, informaţii care *numai pe această cale ar fi putut parveni inamicului*. Elaborarea şi coordonarea acoperirii strategice şi a schemelor de intoxicare intrau în sarcina Secţiei de control Londra (L.C.S.), sucursală a Statului Major comun de planificare a şefilor de Stat major britanici. *Ea lua hotărîrile asupra conţinutului informaţiilor ce urmau a fi livrate germanilor.*

Jocul era complex. Informaţiile pe care britanicii le dădeau germanilor prin agenţii deturnaţi *trebuiau să fie autentice, noi şi interesante, însă să fie relativ lipsite de importanţă, fie conţinînd lucruri pe care germanii tot le-ar fi aflat, într-un fel sau altul...*". Stephen E. Ambrose, *Ike's Spies. Eisenhower and the Espionage Establishment.*

nute de la el, dar „aranjate" de către specialiștii Abwehr-ului, puteau fi acceptate fără dubii la Istanbul. În cazul descoperirii eventualelor diferențe, acestea puteau fi atribuite erorilor de informare ale însuși liderului politic român. Îndată însă ce S.O.E. se va conecta la acest canal, ar fi fost mai greu de presupus că, deși ros de anumite îndoieli, va repeta unei alte surse ordinul de a-i furniza datele privind aceeași perioadă. Era exact situația în care englezii acceptau să rişte : cînd adversarul avea posibilitatea obținerii acelorași date prin alte canale, optau pentru furnizarea datelor reale, deși nici ei nu se dovedeau prea „darnici" cînd era vorba de date foarte importante.

Decizia fiind astfel luată, „Doctorul Ecko" l-a contactat pe Iuliu Maniu din ordinul Abwehr-ului. Pentru aceasta, el s-a folosit și de împrejurarea că, într-adevăr, primise anterior din partea acestuia, invitația de a-l vizita, înainte de a face o nouă deplasare în Turcia. Un timp, nu reușește să se anunțe și atunci apelează la ziaristul Soreanu, despre care am amintit deja, abilul intermediar din societatea bucureșteană a acelor ani, omul care putea furniza oricînd dar contra cost oamenilor de „încredere" precum Bursan, orice fel de informații, inclusiv din domenii mai secrete. Soreanu, nelipsit din compania oamenilor politici ai timpului, îl vizita și pe Iuliu Maniu pentru a-l pune la curent cu diferite vești ori zvonuri. El i-a vorbit lui Iuliu Maniu despre interesantele călătorii ale lui Bursan în Turcia și, mai ales, despre apropiatul voiaj la Istanbul. Iuliu Maniu și-a reamintit de vechea invitație, și l-a poftit de grabă pe agentul Abwehr-ului în noua sa locuință din strada Sfinților nr. 10.

Discuțiile s-au concentrat asupra problemelor pe care Bursan urma să le abordeze cu englezii. El l-a informat că aceștia îl așteaptă cu datele secrete privind producția națională de petrol, că viitoarea sa călătorie este deja perfectată pentru tranzacții de bumbac ce nu suferă amînare, dar nu dispune încă de cifrele cerute de către G. de Chastelain. Lucrează în acest sens și Mitiță Constantinescu, pe care l-a rugat, dar timpul presează.

Bătrînul politician nu stă prea mult pe gînduri. Se oferă să i le procure el și să i le pună la dispoziție în cîteva zile. *„Mi-a spus* — a relatat după război Constantin Bursan — *că posedă date în privința producției pe-*

troliere care trebuie aduse la cunoștința englezilor, ca să vadă situația și să știe că el urmărește îndeaproape modul cum este înfeudată țara față de nemți. În acest sens mi-a predat pentru De Chastelain o serie de date bătute la mașină..." (s.n., H.B.).

Constantin Bursan s-a prezentat cu aceste date la maiorul von Gregory, care a organizat o analiză de urgență într-una din casele conspirative ale lui Arthur Tester, din strada Știrbey Vodă. Luau parte, von Gregory, Alfred Peterman, Arthur Tester și Constantin Bursan.

Acțiunea derula conform scenariului stabilit. Bătrînul lider politic își vîrîse capul în capcana Abwehr-ului, care putea demonstra acum la Berlin că Iuliu Maniu este spion englez, întrucît este fapt dovedit, că el a furnizat S.O.E.-ului Istanbul date secrete deosebit de importante din domeniul petrolului, date care privesc în mod esențial capacitatea de luptă a armatei germane, lucrarea acestuia indicînd și cifrele de export în Reich ! În această idee, Serviciul de Informații al Armatei Germane din România (S.I.A.G.), a și informat la Berlin*, cerînd totodată aprobarea ca „Doctorul Ecko" să ducă datele în Turcia și să le predea lui G. de Chastelain.

Rezerva germană nu s-a dezmințit. Apreciind că volumul informațiilor era deosebit de mare, iar valoarea acestora aducea daune intereselor naziste, s-a interzis colonelului Rodler să permită agentului a le duce în Turcia

* Într-adevăr, numai o lună mai tîrziu, dovedind înfrigurarea cu care așteptase acest moment, Hitler îi va cere lui Ion Antonescu să treacă la măsuri împotriva lui Iuliu Maniu. În cadrul rundei de convorbiri de la castelul Klessheim, din zilele de 12 și 13 aprilie 1943, examinîndu-se „dosarul Maniu", Hitler i-a prezentat lui Ion Antonescu copia unui memorandum pe care Maniu îl trimisese guvernului englez. Prezent la întîlnire, Ribbentrop ar fi intervenit în discuție, afirmînd, pe un ton foarte aspru, că „o asemenea trădare nu poate fi pedepsită decît cu moartea. În Germania s-ar fi spînzurat de mult un om ca Maniu". Cf. Ion Gheorghe, *Rumäniens Weg zum Satellitenstataat*, Kurt Wowinckel Verlag, p. 289—290. În mod evident, Hitler a evitat să facă referiri la documentul cu datele petroliere, pentru a nu deconspira agentul Abwehr-ului. El a amintit însă de un mesaj al lui Tilea de la Londra, prin care Maniu era chemat în străinătate, dar în acea perioadă, mesajele lui Maniu către Londra au fost destul de numeroase. Ion Antonescu, le-a răspuns pe un ton calm că el avea cunoștință de mesaj și știa și prin cine a fost trimis în Turcia. Era vorba despre un anume Bursan, care lucra pentru germani... Această dezvăluire a uimit și a temperat într-o anumită măsură zelul lui Hitler și Ribbentrop.

Cum nici timpul nu mai permitea „prelucrarea" lor, iar englezii intrînd în posesia lor pe o altă cale, ar fi bănuit duplicitatea „Doctorului Ecko" *, s-a decis ca acesta să plece în Turcia fără aceste date secrete, motivînd că i-a fost teamă să nu fie descoperite la el, întrucît observase că este urmărit... Alfred Peterman va relata în legătură cu acest episod : „Întîlnindu-se, ca de obicei, cu maiorul von Gregory, la Tester, Bursan i-a comunicat despre convorbirea cu Iuliu Maniu. *Cu cîteva ore înainte de plecare, primise de la acesta un caiet conținînd 70 de pagini bătute la mașină, fără semnătură. Acesta a fost materialul informativ despre producția sondelor petrolifere din Ploiești, pe care Bursan trebuia să-l predea «Conform rugăminții» lui Maniu, lui G. de Chastelain la Istanbul.* Cercetînd împreună cu maiorul von Gregory caietul transmis de Maniu lui Bursan — pe vremea aceea eu învățasem destul de bine limba română și traduceam conținutul în germană —, noi am stabilit că este vorba despre *știri foarte importante relative la producția petrolului, care nu puteau fi transmise inamicului. «Maniu comunica» serviciului englez datele precise despre producția petrolului din Ploiești înregistrată în ultimele luni, și care era de 30—40% peste datele transmise de noi englezilor acum cîteva luni prin agentul nostru „doctor Ecko". Transmiterea acestor informații englezilor, le-ar fi dat posibilitatea să aprecieze exact potențialul de război german, relativ la sursele petroliere, și totodată, putea să provoace suspiciunile agenților englezi față de Bursan, care anterior le-a prezentat material dezinformativ. Neavînd suficient timp pentru compunerea unui material dezinformativ și trimiterea lui la Berlin pentru încheiere, noi am hotărît să reținem materialul pe care Bursan, «conform instrucțiunilor lui Maniu» trebuia să-l prezinte lui De Chastelain.*

Agentul a fost învățat să-i spună lui De Chastelain la Istanbul că el a fost nevoit să distrugă materialul de la

* Acest lucru s-a și întîmplat. Într-o comunicare secretă transmisă în „Codul nr. 3 B.B.C.", Serviciul secret englez a cerut surselor sale să-i furnizeze datele privind producția de petrol a României din anul 1942 și primele patru luni ale anului 1943, în scopul de a se putea cunoaște cantitățile de produse petroliere ce ar fi putut fi primite de Reich din România. *Datele au fost transmise prin curierul diplomatic al Legației Franței*, condusă la acea vreme de Roger Sarret, atașat comercial, adept convins al „Franței Libere" și un consecvent prieten al poporului român.

Maniu, fiindcă după întîlnirea cu acesta, el a observat că e urmărit, şi i-a fost teamă să nu fie arestat". În schimb, Abwehr-ul dispunea acum de o nouă piesă acuzatoare la dosarul de „spion" al lui Iuliu Maniu.

2. În perspectiva lansării unor comandouri engleze

Chiar şi fără aceasta, misiunea încredinţată de către Abwehr agentului său se dovedea, din nou, destul de importantă. *Pe prim plan se situează acum angajarea unor discuţii menite să reactiveze intenţia vag exprimată a serviciilor engleze privind lansarea unor comandouri. În acest scop, maiorul von Gregory i-a dat „Doctorului Ecko" un ghid turistic anume pregătit. El conţinea harta ţării, împărţită pe sectoare, cu semne discrete care indicau în regiunea Piteşti un loc potrivit pentru o eventuală parașutare"* (s.n., H.B.).

Constantin Bursan a primit şi alte misiuni din partea Abwehr-ului, impuse de evoluţia nefavorabilă a evenimentelor după înfrîngerea de la Stalingrad. Încă de pe atunci Germania nazistă începe să resimtă efectele activităţii de înşelare strategică pe care Aliaţii o vor perfecţiona neîncetat. *„Întrucît se vorbea despre o debarcare în sud cu obiectivul Balcani, — a precizat Bursan — că ar intra şi Turcia în război alături de anglo-americani şi că România va fi ocupată, von Gregory m-a rugat să caut a afla cît mai multe în legătură cu aceste zvonuri*, spunîndu-mi chiar că este un principiu în materie informativă, că orice zvon trebuie luat în seamă şi cercetat spre a nu avea surpriza tocmai de unde te aştepţi mai puţin. Să aflu, de asemenea, unde este instalat postul clandestin care emite în românește, şi orice ar mai cădea sub «conştiinţa» mea".

La Istanbul el s-a întîlnit cu G. de Chastelain şi, prima lui întrebare a fost legată de procesul dosarului Rică Georgescu — Ion Popovici, despre care (englezul) auzise că urma totuşi să aibă loc. I s-au dat depline asigurări că nu exista nici un pericol în acest sens, iar informaţiile obţinute de el nu corespundeau realităţii.

I-a predat harta Automobil-Club-ului cu zona de parașutare de pe Valea Argeşului şi G. de Chastelain a acceptat acest loc. Agentul Abwehr-ului a putut afla astfel

că S.O.E. intenționa să paraşuteze echipe de agenți englezi în țară. „Nu am bănuit însă — va relata Bursan mai tîrziu — că ar putea fi vorba chiar de el, care s-a paraşutat în direcția moşiei lui Racotă, în chiar vara sau toamna aceluiaşi an".

G. de Chastelain ştia că Bursan are relații la poliție. În consecință, *i-a predat şi fotografia unui bărbat pentru a-i procura un buletin de populație, fără însă a-i indica numele, care urma a fi completat ulterior*. Totodată i-a propus să aducă la Bucureşti un aparat de radio emisie-recepție, cu ajutorul căruia să țină legătura cu S.O.E. — Istanbul de două ori pe săptămînă, folosind şi o cheie de siguranță pentru verificarea de către englezi a autenticității prezenței sale la aparat în momentul emisiei. I-a arătat şi aparatul, era de dimensiuni reduse — 60/40 cm —, precizîndu-i că era uşor de manipulat.* Deşi s-a declarat, în principiu, de acord să mențină legătura prin radio cu G. de Chastelain, Constantin Bursan a ezitat să transporte el aparatul, cerînd rezidentului englez să-i fie predat la Bucureşti, el urmînd pînă la acea dată să asigure un loc pentru instalarea postului. Totul trebuia perfectat la prima întîlnire...

În legătură cu noile emisiuni de culegere a informațiilor secrete din țară, G. de Chastelain i-a predat „Doctorului Ecko" mai multe chestionare. „Mi se cereau date statistice pe ramuri de activitate care puteau orienta asupra situației cu caracter economic. Le-am luat şi a rămas să le lucrez la Bucureşti, urmînd să le aduc la un viitor voiaj. La despărțire, De Chastelain mi-a dăruit o foarte frumoasă biblie în limba engleză, tipărită pe hîrtie lucioasă, de lux, şi cu ilustrații în culori".

„Doctorul Ecko" a intrat astfel în posesia unor importante informații pentru serviciile germane. Problema menținerii neutralității Turciei, indicată în mod expres de către von Gregory, a verificat-o pe mai multe căi. Leonard Kirschen, pe care l-a întîlnit la Ankara, i-a menționat în modul cel mai categoric neparticiparea Turciei la război, cu excepția cazului în care ar fi atacată. „Întrucît voiam să verific siguranța cu care Leonard Kirschen îmi vorbise despre neutralitatea turcească, am abordat chestiune cu Selamy Bey (director la Sumer-Bank — n.n.) spunîndu-i de zvonurile care circulau, şi «dacă şi-au luat

* Era fotografia lui Nicolae Țurcanu, numit de cod „Reginald", paraşutat trei luni mai tîrziu, în iunie 1943.

măsuri în consecință», știam că era interesat în niște afaceri de petrol cu România, importa petrol lampant pentru Turcia. Selamy Bey mi-a răspuns net : „Nici vorbă să ne amestecăm în conflict, ne-am mai amestecat odată, fără nici un motiv serios, și amicii noștri englezi ne oferiseră Rusiei țariste, prin faptul încuviințării controlului strîmtorilor, iar dacă nu survenea revoluția rusă, faptul ar fi fost consumat. Iar la sfîrșitul războiului, dacă nu era și geniul creator al lui Atatürk, nu se știe ce se alegea de noi... Noi, oricare ne-ar fi părerile ori simpatiile, sîntem cu toții de acord pe o singură chestiune : neutralitatea".

Una din constatările importante ale „Doctorului Ecko" era legată de afirmarea independentă a serviciului de informații american, în raporturile sale cu cel englez *. Leonard Kirschen și Littman depuneau un zel deosebit pentru Oficiul Serviciilor Strategice (O.S.S.), îndeosebi după instalarea în Turcia a noului ambasador american, Steinhard, care funcționase înainte la Moscova, și cu care Constantin Bursan reușise să aibă anterior o întrevedere. Prin Littman, Constantin Bursan l-a cunoscut și pe Gall Lehrman acreditat pe lîngă Serviciul presei americane de război din Turcia și apoi la Oficiul de radio-informațiuni. „Am discutat chestiuni privind țara și situația generală. Lehrman dorea să asculte impresiile mele... I-am spus că după Stalingrad, îngrijorarea lumii românești s-a transformat într-o adevărată teamă exprimată de data aceasta în termeni foarte clari. M-a întrebat ce cred despre Maniu. I-am spus că se bucură de autoritate dar că este departe de a fi un om de acțiune, este permanent reticent... Lehrman era primul din cei cu care vor-

* Pînă în 1943, organismele de informații americane erau complet dependente de serviciile speciale britanice care le furnizau datele asupra situației din Europa occidentală și Germania. (Cf. E. Hymoff, *The O.S.S. in World War II*, Ballantine Books New York, 1972, pp. 61—68). La mijlocul anului 1943 între OSS și SOE au survenit numeroase conflicte, unele fiind aplanate personal de F.D. Roosevelt și W. Churchill. Cînd în oct. 1943, Roosevelt i-a cerut lui Churchill ca toate operațiunile secrete în Balcani să fie dependente de Donovan — șeful OSS —, premierul englez a refuzat. Reacția americană, stimulată și de fricțiuni tot mai intense, a constat în transferarea activităților OSS privind Bulgaria și România la Istanbul, col. Jadwin preluînd conducerea misiunilor OSS în Turcia. O lună mai tîrziu, la 2 nov. 1943, Statul-Major american a transmis OSS-ului instrucțiuni, *„de a face tot ce este posibil pentru a desprinde imediat de Axă țările satelite Bulgaria, Ungaria și România"*. Cf. Eugen Preda, *Miza petrolului*, Ed. Mil., Buc., 1983, f. 55—56.

beam de cînd călătoream în Turcia și care lua note, după ce în prealabil mă întrebase dacă mă supără acest lucru. Am avut cu el mai multe convorbiri. Mi-a spus că este foarte interesant ce îi spuneam, am constatat că în unele privințe avea alte informațiuni. Littman a ținut să adauge : „Știam eu că nu ți s-a dat o imagine exactă a lucrurilor de către englezi care nu respiră decît prin Maniu".

„Am tras concluzia firească : *americanii înființau un serviciu al lor de informațiuni, independent de al englezilor* *. Lehrman mi-a spus că la New York s-a creat un mare oficiu de presă și propagandă aflat sub conducerea lui Elmer Davis și că au înființat un important centru la Istanbul, unde închiriaseră un local spațios, pe Pera, cu personal de specialitate, că se ascultă zi și noapte emisiunile radiofonice din toate țările dunărene și sud-est europene, că aceste emisiuni se înregistrează și se iau apoi măsuri de contrapropagandă. Littman mi-a spus că lucrează și el la acest mare oficiu american.

În prima jumătate a lunii martie 1943, „Doctor Ecko" se întoarce la București și se întîlnește cu maiorul von Gregory și căpitanul Alfred Peterman, pe care îi informează în detaliu asupra modului în care și-a îndeplinit misiunea, evitînd totuși, și de data aceasta, să le vor-

* Eșecul înregistrat la Pearl Harbour a evidențiat, între altele, că oficialitățile americane au fost lipsite de un organism care să centralizeze și să evalueze informațiile privind intențiile inamicului. Ca urmare, în vara anului 1942 s-a creat Comitetul mixt al șefilor de stat major ai armatei, marinei și aviației SUA (Joint Chiefs of Staff — J.C.S.). Noul organism și-a asumat, între altele, și sarcinile coordonării spionajului militar și a propagandei de război. În acest context, la 13 iunie 1942 din agenția COI au luat naștere două organisme cu profil militar plasate sub îndrumarea JCS-ului :

— Oficiul informațiilor de război (Office of War Information — O.W.I.), condus de un foarte cunoscut scriitor și radiocomentator, Elmer Davis, care se îndeletnicea în principal cu adunarea informațiilor și dirijarea întregii activități de propagandă. O secție se ocupa de propaganda în S.U.A., iar cealaltă, F.I.S. (Foreign Information Service), condusă de Robert Sherwood, dirija „propaganda neagră" în spatele frontului inamic precum și întregul război psihologic în afara granițelor americane ;

— Oficiul serviciilor strategice (Office of Strategic Services — O.S.S.), încredințat generalului William Donovan. Sarcina acestei „organizații nr. 1 a Statelor Unite din vremea ultimului conflict mondial, a fost definită prin ordonanța președintelui Roosevelt din 13 iunie 1942, și consta în „adunarea și analizarea informațiilor strategice", precum și în „adunarea și executarea misiunilor speciale". Cf. Gh. Buzatu, *Războiul secret*, Iași, 1973, filele 56—58.

bească despre interesul cu totul deosebit al englezilor pentru securitatea grupului Georgescu-Popovici.

„I-am confirmat lui von Gregory că *am predat lui De Chastelain ghidul turistic, cu harta regiunii Pitești, conformîndu-mă instrucțiunilor primite, de a indica acea regiune ca pretabilă pentru o eventuală paraşutare. Că mi s-a înmînat un chestionar — pe care l-am predat lui von Gregory. Am raportat chestiunea postului de radio-emisie ce mi se propusese. Gîndul meu era, în cazul cînd Gregory se declara de acord cu instalarea unui asemenea post, să fac astfel încît să mi se dea două aparate, din care, unul să-l instalez unde se va hotărî de comun acord cu von Gregory, şi celălalt în vila soției mele de la Sinaia.* În general însă, chestiunea îmi era «antipatică», era plină de riscuri, *mă încadram aproape complet într-un serviciu de spionaj...*".

La rîndul lui, căpitanul Alfred Peterman a notat scrupulos, în legătură cu această misiune în Turcia a „Doctorului Ecko" : „De Chastelain, cu care Dr. Ecko s-a întîlnit la Istanbul, la hotelul Pera Pallace, (discuțiile respective au avut loc de fapt la domiciliul lui G. de Chastelain, în Inkilap Appartiman 6, Cumhuriyet Caddesi 33 Taxim — (n.n., H. B.), *l-a rugat pe agentul nostru să ia un aparat portativ de radio-emisiune, pentru o legătură regulată între ei*, însă Bursan, invocînd nepriceperea folosirii aparatului de radio-emisiune şi temîndu-se de insucces, a refuzat. *Atunci De Chastelain l-a rugat insistent pe Bursan să caute la București o casă, unde se va putea plasa un radiotelegrafist, care peste vreo două luni va fi expediat în România, ceea ce agentul a şi promis. Aflînd că Bursan are cunoştințe la poliția din București, De Chastelain i-a înmînat o fotografie, pentru ca să procure pe nume fals un carnet de identitate, avînd fotografia căpătată. Această fotografie ne-a fost remisă de Doctor Ecko şi a fost anexată la dosarul lui. Le începutul lui iunie 1944 organele contrainformației germane, prin radio, şi împreună cu S.S.I., au reținut în București un agent radio-telegrafist al serviciului englez. Cercetările au stabilit că acest radio-telegrafist a fost aceeaşi persoană cu cea din fotografia adusă de Dr. Ecko de la Istanbul de la De Chastelain*" (s.n., H.B.).

Rezultatele acestei misiuni secrete a „Doctorului Ecko" au fost, de asemenea, consemnate în documentele

oficiale ale Abwehr-ului și Serviciului Special de Informații, după cum urmează :

„Serviciul Special de Informații"

„STRICT SECRET"

NOTĂ

26 Martie 1943

Secțiunea din România a Serviciului de Informații al Armatei Germane, cu Nota nr. 2 341/43g din 23 Martie 1943, ne-a făcut cunoscut raportul întocmit de informatorul nostru care a fost trimis în Turcia, în prima jumătate a lunei martie, pentru a lua contact cu reprezentanții Serviciilor de Informații englez și american.

Raportul se referă la următoarele chestiuni :

I

Instalarea unui post de radio-emisiune pe teritoriul României

De Chastelain — șeful Secțiunei pentru țările balcanice a Serviciului de Informații englez — a acceptat locul de lansare cu parașuta (fixat de Serviciul Special de Informații și Serviciul de Informații al Armatei Germane la Sud de Pitești) a operatorului postului de radio-emisiune.

I-a predat informatorului 3 fotografii ale radiotelegrafistului, urmînd ca să i se procure actele de legitimare necesare, pentru a avea posibilitatea să circule pe teritoriul țării, după ce va fi lansat din avion.

Aceste acte vor fi duse de informator la Istanbul, cu ocazia următoarei călătorii în Turcia. Pentru instalarea unui post de radio-emisiune în România a intenționat chiar să predea informatorului aparatul de radio în chestiune, deoarece se temea că fiind foarte greu, ar putea suferi deranjamente dacă ar fi lansat cu parașuta... S-a ajuns la înțelegerea ca aparatul să fie adus cu ocazia primei întrevederi, pînă la care dată să se studieze modalitățile de trecere clandestină a aparatului.

Urmează deci, ca de acord cu Serviciul German, să se stabilească :

— *modalitatea procurării actelor de legitimare ale radiotelegrafistului ;*

— *modalitatea de aducere a aparatului de radio-emisiune, astfel ca De Chastelain să nu observe că s-au făcut înlesniri de către autorităţile române şi bulgare ;*

II

Cenzura corespondenţei externe în România

În legătură cu cererea sa insistentă de instalare a postului de radio-emisiune în România, De Chastelain s-a exprimat faţă de informator, că aplicarea ultimelor măsuri în ceea ce priveşte corespondenţa cu străinătatea, *l-au privat de una din posibilităţile cele mai importante de transmitere a informaţiunilor din România...*

III

Propaganda engleză şi americană în Balcani şi România

1. De Chastelain a prezentat informatorului nostru pe un oarecare Mundi, noul trimis special de la Londra pentru propaganda în Balcani. Mundi a predat informatorului nostru un chestionar (Anexă) *pentru a i se procura informaţiuni cît mai neîntîrziat*, asupra unor chestiuni referitoare la situaţia internă din România, şi anume : aprovizionarea populaţiei cu alimente şi articole de îmbrăcăminte, oscilaţiile preţurilor, măsuri de raţionalizare, restricţiuni de ordin poliţienesc, starea morală a populaţiei, starea morală a trupelor Axei aflate în România, raporturile acestora cu populaţia etc.*

* În chestionarul amintit, aceste întrebări erau formulate în modul următor : autorităţile de ocupaţie sau guvernul dau semne de neliniştе ? Au luat ele măsuri practice pentru îmbunătăţirea situaţiei ? Funcţionează Gestapo-ul ? Se teme lumea de el ?

Care sunt măsurile de poliţie în timp de război ? Care sunt sancţiunile ?

Ce părere aveţi despre starea morală a forţelor ocupante ? Îşi dau aere ?

Se ceartă între ele ? Dar cu populaţia locală ? Dau într-adevăr impresia că vor să placă sau îşi arată dispreţul lor ?

Cred că Axa va cîştiga războiul ?

Dau ei impresia de a fi capabili să renunţe la luptă şi de a se întoarce la căminele lor ? Puteţi să daţi exemple pentru a ilustra aceasta ?

Mundi a explicat informatorului că aceste date îi sînt necesare deoarece, după informațiunile pe care le are, România — deși este supusă restricțiunilor germane — *ar mai dispune încă de multe rezerve — alimentare și materii prime — ceea ce este de însemnătate hotărîtoare pentru englezi în cazul unei debarcări pe litoralul românesc al Mării Negre...**

2. Pentru intensificarea propagandei engleze în România, De Chastelain a comunicat informatorului nostru că în prezent se pregătește un nou ziar de propagandă, care va fi intitulat „Porunca Vremii" sau „România Liberă".

Acest ziar, ca și *edițiile din ziarul „Universul", tipărit la Cairo*, va fi răspîndit în România prin lansarea din avioane...

3. Tot în timpul acestei vizite la Instanbul, i-a mai fost prezentat informatorului nostru, evreul american Harold Lehrman, care este „Director of informations" în Serviciul de informații american. Acesta a predat informatorului nostru material de propagandă...

Urmează a se stabili, de acord cu Serviciul de Informații al Armatei Germane *răspunsurile cele mai nimerite la chestionarul încredințat informatorului de Mundi.*

---

* Planul englez al unei debarcări în Balcani a fost examinat în numeroase lucrări. Unul din factorii care au provocat, în ultimă instanță, eșecul acestei strategii în Europa a fost că Marea Britanie nu a putut dispune singură de posibilitatea de a-și putea desfășura efectivele militare în bazinul mediteraneean, Statele Unite, singura putere pe care s-ar fi putut sprijini, intenționînd să acționeze numai pentru scopurile proprii. Churchill s-a folosit însă de ea și ca o manevră politică și diplomatică pentru a anihila posibilitățile postbelice deschise U.R.S.S. prin contribuția hotărîtoare la înfrîngerea fascismului. „Churchill nu dorea să vadă instalîndu-se în Europa o nouă ordine, întemeiată pe mișcările de rezistență, ci o revenire la vechiul regim asigurat de monarhi, industriași și militari, fie că au colaborat sau nu cu inamicul". E. Preda, op. cit., p. 275, cf. A. Calder, *L'Angleterre en guerre (The People's War Britain, 1939—1945)*, Gallimard, Paris, 1972, p. 103. Deși „Varianta Balcanică" se afla în contradicție cu natura conflictului în Europa după 1943, Marea Britanie trebuind să accepte renunțarea la ea și înfăptuirea invaziei în vestul continentului, aceasta a fost utilizată în procesul elaborării planului secret aliat de intoxicare a Axei („Bodyguard") în legătură cu debarcarea în Normandia („Overlord"), lansîndu-se permanent idei despre o plănuită debarcare în Balcani ce s-au dovedit utile pentru derutarea Axei.

IV

Poziția lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu

1. În ceea ce privește pe Iuliu Maniu, De Chastelain a rugat pe informator să comunice acestuia :

— *Cercurile autorizate engleze de la Istanbul sunt de părere că Maniu trebuie să rămînă deocamdată în România, unde are de îndeplinit un rol mult mai mare decît la Londra.*

— *Formarea, la Londra, a unui Guvern al „României Libere" sub conducerea lui Iuliu Maniu ar fi inoportună, deoarece un astfel de guvern ar nemulțumi pe conducătorii sovietici.*

— *Foreign Office a intenționat ca dezideratele lui Iuliu Maniu (în legătură cu asigurările privitoare la integritatea teritorială a României : Basarabia și Bucovina de Nord) să fie predate direct lui Stalin și Molotov, prin ambasadorul sovietic la Londra (Maiski), sub forma unui memorandum, oferindu-și, în același timp, serviciile pentru o acțiune de înțelegere între Maniu și Stalin.*

Deoarece ambasadorul englez de la Moscova (Sir Clark Kerr) s-a reîntors la Moscova la 22 ianuarie 1943, s-a hotărît însă ca memorandum-ul să fie trimis de acesta direct lui Molotov, fără ca Maisky să mai fie informat.

— Cercurile oficialității britanice sunt foarte mulțumite de succesele propagandei întreprinsă de Maniu în România.

2. În ceea ce privește pe Dinu Brătianu, De Chastelain și-a exprimat satisfacția asupra rezultatelor colaborării — și pe teren economic — între Maniu și Dinu Brăitanu.

De Chastelain a comunicat informatorului că Archibald Gibson — membru marcant în Serviciul de informații englez, fost timp îndelungat corespondent de presă în România, este în posesia întregii corespondențe dintre Maniu, Dinu Brătianu și Domnul Mareșal Antonescu, corespondență pe care a primit-o din România și care conține lucruri foarte edificatoare.

În această corespondență se află și răspunsul Conducătorului Statului către Dinu Brătianu, din

decembrie 1942 (29 octombrie 1942, n.n., H.B.) *şi care conţine 125 de pagini.*

V

Poziţia ex-regelui Carol

De Chastelain a adus la cunoştinţa informatorului nostru că englezii nu se gîndesc să-l ajute pe fostul rege Carol şi i-a predat un raport al Serviciului de informaţii englez din Mexico privitor la felul de viaţă şi la relaţiunile ex-regelui cu oficialitatea mexicană şi ambasadorul american, din care reiese tendinţa de a-şi procura viza de intrare în Statele Unite.

VI

Părerea diferitelor persoane din cercurile informative anglo-americane din Turcia, asupra chestiunilor ruse

De Chastelain a declarat informatorului că Sovietele dispun încă de mijloace imense şi de aceea Anglia caută să împiedice trupele sovietice de a ajunge la frontierele cu România înainte ca trupele anglo-americane să fi fost acolo.

Această acţiune socotită ca posibilă, deoarece De Chastelain consideră că puterea anglo-americană este atît de mare, încît poate înfrîna expansiunea sovietică.

De Chastelain a declarat că, în problema rusă, există o diferenţă categorică între declaraţiile oficiale ale presei engleze şi convingerile cercurilor conducătoare engleze*.

Anglia şi America sînt pe deplin conştiente *că o victorie sovietică ar aduce cu sine o extraordinară ridicare a proletariatului european, care ar considera această victorie ca o lovitură dată plutocraţiei şi claselor stăpînitoare...*

Littman a polemizat contra Angliei şi a calificat ca o perfidie englezească faptul că, la pre-

* Este cit se poate de evidentă acţiunea de „intoxicare" pe care serviciul englez o desfăşura asupra liderilor politici şi guvernului antonescian pentru ca aceştia să evite orice contacte ori negocieri cu Uniunea Sovietică în dauna intereselor engleze.

siunea rusească, guvernul englez a consimțit la dizolvarea «Comitetului României Libere» de la Londra".

3. „Englandspiel"-ul a fost ratat...

Misiunea din martie a „Doctorului Ecko" oferea premise deosebit de importante pentru spionajul german de a trece la preluarea sistemului de comunicări secrete în eter și la organizarea, sub control, a „dialogului" cu S.O.E., domeniu în care Abwehr-ul dispunea de o bogată experiență. *

Să recapitulăm : aparatul urma să fie adus în țară de agentul german „Dr. Ecko" și instalat într-un loc sigur, stabilit de comun acord între Abwehr și S.S.I. ; locul parașutării fusese principial acceptat ; actele operatorului radio trebuiau emise și predate acestuia prin intermediul agentului german. În aceste circumstanțe, de îndată ce era lansat în România, agentul englez trebuia „întors" de către specialiștii Abwehr-ului, prin determinarea acestuia să recepționeze și să transmită sub control...

Așadar, următoarea călătorie la Istanbul a „Doctorului Ecko" era în mod expres consacrată îndeplinirii acestei misiuni. Potrivit înțelegerilor stabilite deja cu G. de

* A intrat în istoria celui de-al doilea război mondial așa-numitul „Joc englez" („Englandspiel") menit să ducă la înșelarea serviciilor secrete adverse și la determinarea lor să-și dezvăluie planurile și agenții prin utilizarea operatorilor radio deturnați. Acest „dialog" dintre S.O.E. și Abwehr a constituit o încleștare dintre cele mai dure. A devenit cunoscută în acest sens „Acțiunea Polul Nord", petrecută în Olanda, dar trucată cu oameni ai Secției olandeze a S.O.E. și soldată cu un grav eșec ce a format după război obiectul unei anchete parlamentare olandeze, fără a se putea da răspuns întrebărilor esențiale : cadrele olandeze au fost premeditat sacrificate ? A constituit oare aceasta o victorie a serviciilor engleze sau un succes al serviciului de informații german ? În timp ce maiorul Giskes din Abwehr, „creierul" acelui „Englandspiel", a susținut că arestatul H. Lauwers din S.O.E. a predat după capturare „Security Check-ul" și a emis sub control german, comisia de anchetă a reținut că Lauwers nu a trădat : el nu a predat „Security Check-ul" și a semnalat Londrei că se află în mâini dușmane. *Dacă primii agenți fuseseră capturați și „întorși", de ce totuși a mai sacrificat S.O.E. viața altor patrioți olandezi, lansați ulterior în Olanda, unde îi aștepta teroarea, violența și cruzimea ? Întrebarea a rămas fără răspuns, dar a aruncat o serioasă umbră asupra serviciului secret englez.* Cf. Philippe Garnier-Raymond, *Rețeaua sugrumată*, București, 1969.

Chastelain, misiunea putea fi considerată în faza operațională !

Ajuns în Turcia, în martie, se produce însă un incident cu urmări dintre cele mai puțin prevăzute : „Doctorul Ecko" va primi o veste cu efect atît de surprinzător și... dezagreabil, încît rămîne foarte descumpănit : Archibald Gibson îl informează că fusese nominalizat într-un mod deloc măgulitor în memoriul de răspuns al lui Ion Antonescu adresat lui Dinu Brătianu. Iar despre acest fapt, care avusese loc la 29 octombrie anul trecut (!) el nu aflase încă nimic. Cei doi au lecturat memoriul cu pricina : erau acuzații fulminante la adresa sa...

Un timp cade pradă desperării... Îi bate gîndul să nu se mai întoarcă, dar știe că Eugen Cristescu abia astfel ar avea prilejul să-l demaște în ochii englezilor ca agent nazist. Și atunci ? Începe să întrevadă în faptul că însuși Eugen Cristescu i-a ascuns acest lucru o intenție vicleană de a compromite acțiunea germană cu radiotelegrafistul așteptat în România. Decide să evite a se mai implica în aducerea aparatului ori în procurarea actelor false...

Profund vexat, rumegă însă ideea unei răzbunări pe mareșal. Simplu de zis, dar cum ? După o îndelungată chibzuială, conchide că se poate folosi chiar de serviciile germane. În definitiv, scrisoarea lui Ion Antonescu abundă în date importante cu caracter secret care au ajuns în mîna dușmanului. Poate fi cel puțin, o dovadă de ușurință...

Nu este necesar ca Bursan să depună prea multe eforturi pentru a-l convinge pe Archibald Gibson să-i pună la dispoziție pentru cîteva ore scrisoarea mareșalului. Evident amuzat, rezidentul englez a consimțit cu plăcere, continuînd a se întreba în sinea lui cum anume își va tîlcui acesta răzbunarea pe care i-o citește în privirea amenințătoare, dar și speriată totodată ? În definitiv, la cine anume vrea el să-l „pîrască" pe „conducătorul statului" ?

Odată ajuns la București, această problemă a figurat în primul plan al discuțiilor lui Bursan cu maiorul von Gregory. Va recunoaște singur, mai tîrziu : „În intenția de a face o intrigă contra lui Antonescu și a-i slăbi poziția i-am predat lui Gregory copia memoriului lui Ion Antonescu, insistînd pe faptul că impulsurile temperamentale ale acestuia fac să ajungă în mîna inamicului date privitoare la efortul de război al României, date ce purtau

semnătura, şi deci certificarea Conducătorului Statului, şi care nu puteau fi puse la îndoială ca orice date culese prin informatori sau chiar coroborate din ceea ce scăpa în mod voit sau nevoit cenzurii presei cotidiene".

Reacţia Abwehr-ului s-a dovedit a fi, într-adevăr, cea scontată de Constantin Bursan. Să-l ascultăm pe căpitanul Alfred Peterman : „După cum a declarat agentul nostru, la Cafeneaua „Taxim" el s-a întîlnit cu Kirschen care ştia de colaborarea lui cu De Chastelain. Avînd deplină încredere în el, Kirschen, care primise de la englezul Archibald Gibson un act pentru a aprecia cît de important este conţinutul lui, i l-a arătat lui Bursan. Au mers apoi amîndoi în camera sa de la hotelul Tocatlian, unde Kirschen i-a arătat copia tradusă în franţuzeşte de pe o scrisoare a mareşalului Antonescu. În această scrisoare, Antonescu încerca să-şi justifice politica şi să arate meritele sale de a fi dezvoltat forţa militară şi economică a României. El înşira amănunţit în cifre, datele precise relativ la liniile ferate, şoselele, uzinele şi fabricile construite din nou, maşini agricole şi altele.

Pe baza notelor sale, Bursan, fiind în casa lui Tester, a făcut un raport amănunţit, reproducînd ceea ce Antonescu îi scria lui Maniu (în realitate el îi adresase răspunsul lui Brătianu dar în scrisoare se referea deopotrivă la scrisorile celor doi lideri politici — s.n., H. B.). *Cercetînd minuţios acest referat împreună cu maiorul von Gregory şi cu şeful Secţiei economice Abwerstelle, căpitanul Montfort, am stabilit că informaţiile transmise (!) de Antonescu lui Maniu (lui Brătianu) şi de acesta Serviciului secret britanic, constituiau un important secret de stat, care a avut pentru adversar o mare însemnătate.*

Despre aceasta noi am comunicat imediat la Berlin şefului Secţiei a III-a din Abwehr, colonelului Bentivegni. Prin agentul Abwehr-ului din cadrul S.S.I. „Titus" (neidentificat de noi, H. B.) am primit peste cîteva zile memorandumul lui Ion Antonescu, care a fost trimis tot aşa de urgent la Secţia a III-a din Abwehr. În acelaşi timp, i s-a comunicat lui von Killinger despre scrisoarea lui Antonescu şi memorandumul lui Maniu (Peterman face aici o greşită alăturare între cele două documente, ştiind că la întîlnirea din 12—13 aprilie de la castelul Klessheim, Hitler a adus acuzaţii la adresa lui Maniu pe baza unui memorandum pe care Maniu îl adresase guvernului englez — n.n., H. B.). Conform celor comunicate peste pu-

ţin timp de către von Killinger maiorului von Gregory, memorandumul lui Maniu şi răspunsul lui Antonescu *au fost trimise de către şeful Abwehr-ului, amiralul Canaris la Marele Cartier al lui Hitler şi cînd peste puţin timp a sosit acolo mareşalul Antonescu, Ribbentrop i-a reproşat referitor la scrisoarea sa.* După spusele lui Killinger, care a fost de faţă la convorbirea dintre Ribbentrop şi Antonescu, aceasta din urmă a replicat revoltat : „Eu n-am ştiut că şeful partidului istoric din România, Maniu, este agentul serviciului englez !"

Stenograma convorbirilor de la Cartierul general al führerului din 12 şi 13 aprilie 1943 nu reţine însă că Hitler, şi cu atît mai puţin Ribbentrop i-ar fi adresat reproşuri lui Ion Antonescu în legătură cu datele cuprinse în scrisoarea adresată de el lui C.I.C. Brătianu. Întrucît nici alte surse nu atestă susţinerea căpitanului Alfred Peterman, se poate conchide că Hitler, deşi informat de către Canaris a preferat să examineze cu Ion Antonescu doar „dosarele" pregătite de serviciile secrete naziste pentru Mihai Antonescu şi Iuliu Maniu, care alcătuiau şi aşa un contencios destul de încărcat, care nu mai lăsa loc, în condiţiile politice şi militare date, pentru a aduce acuzaţii la însăşi adresa mareşalului, singurul de altfel pe care cancelarul german se mai putea sprijini în România.

Oricum, circumstanţele create de convorbirile de la Klessheim l-au umplut pe Ion Antonescu de un nou val de mînie deoarece, datorită imprudenţelor lui Mihai Antonescu şi Iuliu Maniu, serviciile secrete naziste au reconstituit demersurile secrete ale acestora iar el a fost nevoit să depună eforturi deosebite pentru a aplana lucrurile.

Ajuns la Bucureşti se informează asupra modului în care au ajuns serviciile naziste în posesia acestor informaţii. *Află că scrisoarea adresată de el lui C.I.C. Brătianu fusese predată Abwehr-ului de către... Constantin Bursan, motiv pentru care îi ordonă lui Eugen Cristescu ca acesta să fie imediat arestat şi să se instituie o riguroasă anchetă.*

„...Chestiunea memoriului lui Antonescu a fost cu urmări pentru mine. Probabil că în urma raportului lui Gregory, şi cu argumentele furnizate de mine cu prilejul remiterii lui, înaintate forurilor superioare, problema, fiind vorba de Antonescu, a ajuns pînă la Ribbentrop sau Hitler, fapt este că după o călătorie a lui Antonescu din

acea primăvară la cartierul lui Hitler, am fost arestat de Cristescu. Mi-a cerut atunci să fac un memoriu asupra acestei chestiuni şi am fost condus în Aleea Sfîntul Ştefan, unde S.S.I.-ul avea un imobil (Malmaison — n.n.). În după amiaza aceleiaşi zile am fost cercetat de Eugen Cristescu, în legătură cu obiectul călătoriilor mele la Istanbul şi cu cine am stat de vorbă... Mi-a adăugat că Antonescu era furios contra subsemnatului şi în primul moment intenţiona *să mă trimită în judecată ca agent provocator*, dar că finalmente a renunţat, dîndu-şi seama că nu era cazul să difuzeze cele petrecute la Cartierul lui Hitler.

Prin iunie 1943, cînd Ion Antonescu era la Odessa, Cristescu mi-a comunicat să cer de acasă haine închise deoarece va veni în după amiaza aceleaşi zile să mă conducă la Mihai Antonescu. A venit către ora 17 şi m-a condus la Preşedinţie unde am fost primit de Mihai Antonescu. Fără să-mi pomenească de chestiunea memoriului predat de mine lui von Gregory, mi-a spus că regreta că o *gravă indiscreţie* a putut la un moment dat să-mi pună viaţa în primejdie şi că speră ca pe viitor să mă poată considera un binevoitor al regimului, întrucît el mi-a dat dovada bunăvoinţei sale telefonînd generalului Tomiţă de la Parchetul Militar pentru Rică Georgescu, care era vinovat de înţelegere cu inamicul. După ce mi-a vorbit de activitatea lui în apărarea drepturilor ţării, mi-a spus că profită de faptul că ţine locul lui Antonescu, cu depline puteri *, acesta fiind la Odessa, şi că a hotărît eliberarea mea.

În timp ce eram închis, von Gregory a primit autorizaţia să mă viziteze, exprimîndu-şi regretul şi compătimirea lui".

---

* Intrarea României în război şi plecarea generalului Antonescu pe front în calitate de „comandant de căpetenie al armatei române" şi comandant al grupării româno-germane de la aripa de sud a frontului au făcut din Mihai Antonescu principala personalitate a guvernului, în mîinile lui concentrîndu-se — în absenţa conducătorului statului — toate pîrghiile puterii. Printr-un Decret-lege semnat de generalul Antonescu la 21 iunie 1941 Mihai Antonescu a fost numit vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Decretul-lege preciza că în această calitate, pe timpul absenţei generalului din ţară „atributele conducerii guvernului vor fi exercitate în locul meu şi pentru mine (generalul Antonescu — n.n.) de dl. profesor Mihai Antonescu, ministru secretar de stat şi al Propagandei Naţionale. O săptămînă mai tîrziu, Mihai Antonescu a preluat şi conducerea Departamentului Afacerilor Străine.

Eliberarea lui Constantin Bursan nu fusese totuşi rodul unei mărinimii. Căpitanul Peterman va preciza în acest sens : „Numai în urma intervenţiei colonelului Rodler, şeful Abwehr-ului din România, Bursan a fost eliberat peste trei săptămîni...".

...Aici se încheia „cariera" de agent secret în slujba spionajului nazist a lui Constantin Bursan. „Cînd mai tîrziu, în toamnă, am cerut să mă duc din nou în Turcia, şi m-am adresat lui Eugen Cristescu pentru reînnoirea paşaportului, mi-a spus că nu se poate, *nu mai pot părăsi ţara*. Am spus aceasta lui Tester, ca să vorbească cu Paul (căpitanul Alfred Peterman — n.n.) căci Gregory plecase la acea dată, şi răspunsul a fost că nu se poate face nimic...".

Într-adevăr, „jocul" stupid şi detestabil în slujba spionajului nazist în care se angrenase Constantin Bursan se încheia cu un an mai devreme decît ar fi putut continua, dacă împrejurările consemnate, evident salutare pentru S.O.E., nu ar fi decis ele însele contrariul. „Englandspiel-ul" fusese ratat, de această dată în dauna Abwehr-ului...

Cercul se închide

1. Suspectat de a fi cadru al Serviciului secret englez

Începînd din a doua parte a anului 1943, legăturile lui Arthur Tester cu persoane cunoscute ca anglofile ori suspectate pentru legături cu serviciile secrete britanice au repus în mod treptat pe tapet versiunea că acesta acționează din ordinul Intelligence Service-ului în mijlocul serviciilor naziste de spionaj.

Fapte aflate cîndva în atenție dar neelucidate în mod temeinic din lipsă de suport real sau posibilități practice de verificare, revin acum la suprafață deși Tester nu mai putea fi abordat cu ușurință întrucît îndatorase într-o măsură deloc neglijabilă spionajul nazist și, îndeosebi, Abwehr-ul.

Potrivit practicii sale, Serviciul Special de Informații înregistrase consecvent toate datele care erau demne de luat în considerare. De pildă, pentru motive foarte întemeiate, Secția de contrainformații a manifestat o atenție cu totul specială față de mișcările lui Arthur Tester, îndeosebi după ce descoperise că efectuează schimb de informații cu Torday de la Legația ungară din București.

Suspiciunile nu puteau cădea din senin. Nu erau nici puține și mai ales, proveneau de la surse dintre cele mai diferite. Chiar și Serviciul Italian de Informații Militare considerase de datoria lui să semnaleze Serviciului Special de Informații că Arthur Tester „este suspectat a face parte din Intelligence Service", cerînd organului român

date lămuritoare despre acesta. Deși nu cunoaștem modul în care Serviciul Special de Informații și-a formulat răspunsul, în aceeași perioadă, într-un document al Secției de contrainformații se reținea cu semnificație : „Dl. Tester, deși german, este văzut la Legația Americană, fiind supus englez, iar Holban (cu care Tester avea legături apropiate — n.n., H. B.) a fost atașat comercial la Londra..."

În august 1942 încep să apară primele date despre o posibilă îndepărtare a lui Tester din serviciul de informații german, iar suspiciunile naziste devin și ele tot mai mari. La 7 iunie 1943 se semnalează fără echivoc :

> *„Serviciul secret german a primit dispoziții de la Berlin ca Arthur Tester să fie ținut sub supraveghere, fiindcă s-ar fi interceptat unele legături foarte suspecte ale acestuia în străinătate cu anglo-americanii"* (s.n., H. B.).

Bănuielile germane sînt atrase și de faptul, menționat deja, că în iulie 1943 Tester s-a dovedit foarte grăbit să efectueze o dublă operațiune de plasare la bursa neagră a unor importante valori monetare engleze.

Cercul se închide tot mai mult în jurul său. În primele luni ale anului 1944, Berlinul pare să fi luat deja o anumită decizie în legătură cu el. Într-o notă obținută de Direcția generală a poliției și trimisă lui Eugen Cristescu la 15 februarie 1944, se precizează : „În cercurile germane se afirmă că d-rul Tester care lucrează în cadrul lui Abwehrstelle" (Serviciul Special de Informații german), și care se află la Deva, găzduit de amicul său Kulke, *face mari sforțări pentru a rămîne în Romînia și a nu pleca în Spania unde ar fi fost detașat"*. Împotriva lui Tester, „Feldpolizei" din București a întocmit un întreg dosar cu toate afacerile veroase făcute în calitatea sa de membru al serviciilor informative germane. Dosarul cuprinde și numele tuturor informatorilor evrei care lucrau „în dublu" (pentru dr. Tester și pentru legațiile suedeză, turcă și elvețiană). *Se spune că acest dosar a fost trimis d-lui Himmler în Germania"* (s.n., H. B.).

Şeful Serviciului special de informaţii a apreciat în mod deosebit această lucrare, ordonînd în scris colonelului Ionescu-Micandru : *„Instrucţii"*, ceea ce însemna ca şeful Secţiei „G" să se prezinte la Eugen Cristescu pentru indicaţii speciale.

O deosebită importanţă pentru cunoaşterea în acel moment a situaţiei lui Arthur Tester o prezintă rezoluţia colonelului Lissievici, şeful Secţiei I Informaţii din cadrul S.S.I., pusă chiar pe această lucrare :

„Tester — *cu Abwehr-ul a terminat complet ; e aşteptat Lt. col. Freund ca să lichideze ;*

— *nici Legaţia nu mai are nimic cu el ; din contră, Legaţia doreşte să plece imediat ;*

— *Abwehr-ul, fiindcă i-a fost informator, a rugat Legaţia ca la plecare să să nu se facă scandal ;*

S-au cerut vizele de plecare pentru toată familia. Va mai rămîne el pentru lichidare.

Richter (Hauptsturm-Führer S.S., şeful Gestapo-ului din România — n.n., H.B.) *e un mare adversar al lui Tester*".

Se poate aprecia, pe baza acestui document, că Arthur Tester ajunsese un element total compromis în faţa tuturor serviciilor germane pentru afacerile scandaloase pe care le-a făcut în România, majoritatea sub apanajul acestora. Declinul său chiar şi în faţa Abwehr-ului pare să fi apărut odată cu eşecul „afacerii Doctor Ecko", prilej suficient de puternic şi pentru mutarea din România a maiorului Waldemar von Gregory, principalul său şef pe linie informativă. În acelaşi context trebuie înscrisă şi trimiterea la Bucureşti a locotenent-colonelului S.S. Karl Freiherr von Gregory, cadru al Gestapo-ului, care îl va înlocui pe colonelul Hofmayer, preluînd importante misiuni în conducerea Gestapo-ului din România, alături de Hauptsturm-führerul S.S. Gustav Richter.

2. Manevre de ultimă oră

Arthur Tester a încercat să exploateze în favoarea lui chiar și această împrejurare : el s-a pus de îndată la dispoziția influentului reprezentant al Gestapo-ului numit în România, mai ales că, potrivit informațiilor de care dispunea, acesta avea în principal misiunea de a restabili în secret legăturile cu conducătorii legionari din țară în vederea pregătirii aducerii organizației legionare la cîrma statului, în cazul în care mareșalul Antonescu nu se va dovedi consecvent angajamentelor asumate față de Berlin. Datele obținute de organele de informații și contrainformații românești semnalau, mai ales din toamna anului 1943, sosirea în țară a unor elemente legionare din Germania, deghizate în uniformele S.S.-ului, și pregătirea unor baze clandestine de acțiune.

Așa cum se știe, la acea dată, situația frontului devenise de-a dreptul dezastruoasă și lipsită de orice perspectivă. După bătălia de la Kursk — Orel, trupele Wehrmachtului recurg la o permanentă retragere. În Crimeea, unde legăturile pe uscat fuseseră tăiate, soarta a șapte divizii românești, aflate împreună cu unitățile germane, era ca și pecetluită. Marea ofensivă sovietică începută la 23 octombrie în regiunea Melitopol, ajunge la 1 noiembrie Istmul Perecop, zdrobind alte două divizii românești. Pînă la 1 noiembrie 1943, numărul militarilor români căzuți pe frontul de Est se ridică la peste 250 000.

Apropierea trupelor sovietice de granițele României, rezultatul infructuos al tratativelor duse cu Aliații, demiterea și arestarea lui Mussolini, suspiciunea tot mai accentuată a Reichului nazist față de România, ale cărei tentative de pace nu mai constituiau un secret la Berlin, conturau tabloul unei profunde crize.

Întrucît la 30 septembrie 1943 expirau acordurile economice româno-germane, negocierile pentru reînnoirea lor, purtate la București, au devenit foarte dificile, mareșalul Ion Antonescu pretinzînd că Reichul să achite în aur sau în valută convertibilă mărfurile achiziționate și să livreze produsele necesare economiei românești. În fața acestei atitudini intransigente, Karl Clodius a cerut Berlinului să se recurgă la măsuri de constrîngere împotriva României.

La 23 octombrie 1943, dictatorul german a solicitat lui Ion Antonescu, ca fiecare unitate militară românească să fie pusă la dispoziția frontului, dar mareșalul, la 15 noiembrie, a respins cererile formulate de Führer, ceea ce a încordat și mai mult relațiile dintre Berlin și București. Killinger raporta Berlinului : *„...Trebuie să ne așteptăm la dificultăți cu România"*.

Pe fondul accentuării momentelor de încordare din cadrul raporturilor româno-germane, S.S.I.-ul raporta că „germanii presupun o schimbare de orientare în România, asemănătoare celei determinate de mareșalul Badoglio în Italia. Pentru a se face față unei asemenea eventualități, conducerea Reichului a luat măsuri pentru concentrarea organelor sale camuflate".

Direcția Generală a Siguranței stabilea la începutul anului 1944 că „serviciile germane de informații și-au intensificat rețeau informativă în toate direcțiile iar elementele legionare încadrate în aceste servicii au primit instrucțiuni de a se informa despre situația internă, activitatea membrilor guvernului și a persoanelor cunoscute ca ostile Germaniei".

Sînt semnalați tot mai mulți agenți hitleriști care au întărit serviciile Gestapo-ului de pe Valea Prahovei și din București. Din Ploiești se raporta despre o afluență neobișnuită de autovehicule militare germane și se aflase că mulți dintre legionarii fugiți în Germania intraseră în țară cu aceste autovehicule, întrucît urmau să participe la „o nouă echipă guvernamentală".

Sesizînd aceste stări de lucruri, Artiur Tester s-a oferit să contribuie la restabilirea legăturilor cu elementele legionare din România. La 15 februarie 1944 el era deja semnalat de către Direcția Generală a Poliției că acționează pe această linie. „D-rul Tester ia contact cu șefii legionari dn Ardeal cărora le transmite anumite instrucțiuni în vederea evenimentelor viitoare".

3. Somat să se retragă în Germania

Cu toate eforturile sale de a încerca să rămînă în România, organele germane rămîn decise : A. Tester urma să părăsească România împreună cu toată familia. Neavînd

de ales, Arthur Tester se pregăteşte de plecare. La 30 martie, în rubrica de publicitate a ziarelor bucureştene erau anunţate spre vînzare lucruri de mare valoare în strada Aurel Cosma 15, din Parcul Jianu.

La 5 mai, locotenent-colonelul Traian Borcescu ordonă în scris : „Chiar azi vizăm de ieşire din ţară. După masă la ora 17 să am paşaportul cu viza făcută". În aceeaşi zi Serviciul Special de Informaţii comunică Direcţiei Generale a Poliţiei — serviciul poliţiei administrative, avizul favorabil pentru acordarea vizei de ieşire din ţară lui Arthur Tester, anexînd totodată paşaportul acestuia.

Arthur Tester nu părăseşte însă ţara. O notă din 17 iunie 1944 arată : „În unele cercuri germane se semnalează că lui Tester i s-a încredinţat o foarte importantă misiune şi că datorită acestei situaţii se caută acoperirea lui prin tot felul de versiuni". Pe marginea notei în cauză este şi următoarea adnotare : „Dl. Micandru, reg la mine, — ceea ce implica o nouă analiză a cazului la conducerea Serviciului Special de Informaţii. Urmare acestei, un cadru de conducere al S.S.I.-ului notează pe aceeaşi lucrare : *„Într-adevăr, germanii l-au suspectat — datorită fracţiunilor dintre Gestapou şi S.S., dar nu l-au putut găsi cu ceva concret"* (s.n., H.B.).

Precizarea are un caracter esenţial, deoarece dezvăluie şi conflictul dintre Gestapou şi S.D.-Extern, disputat făţiş între Hauptsturm-Führerul S.S. Gustav Richter şi Herman von Ritgen, unul din conducătorii S.D.-ului în România şi al serviciului de informaţii al Legaţiei germane, conflict care s-a soldat în cele din urmă cu demiterea şi arestarea lui Ritgen, suspectat, între altele, de a fi întreţinut legături cu grupul care a pus la cale atentatul împotriva lui Hitler la 20 iulie 1944*.

La rîndul său, Arthur Tester avusese legături strînse cu Herman von Ritgen şi se pare că ele depăşiseră cadrul

* O notă din iulie 1944 indică laconic : „Von Ritgen, fost la Legaţia germană, a fost ridicat peste noapte din România". Despre acest fapt mai aflăm că s-au prezentat la Bucureşti doi funcţionari superiori, Ioseph Stadbuchler şi Konrad Schmidt de la „Praesidium Berliner Kriminal Polizei", care aveau asupra lor mandat de aducere „sub pază sigură" a domnului consilier Herman von Ritgen. Adus într-o stare de totală inconştienţă prin administrarea unei puternice doze de narcotice, a fost introdus într-un... sicriu şi transportat cu o maşină a legaţiei la aeroport de unde a fost îmbarcat pe un avion cu destinaţia Berlin. Cf. Magazin Istoric, mai 1967, p. 24.

oficial, transformîndu-se în raporturi amicale. În acest context, la 16 iulie 1944, S.S.I.-ul primea o informație provenită din cercurile Comandamentului german din Bușteni, pe lîngă care funcționa camuflat o secție a Gestapo-ului, și care preciza : *„dr. Tester, unul din membrii de marcă ai Gestapo-ului, care este acuzat că ar avea legături cu serviciile informative engleze, urmează a fi chemat pentru cercetări, cu care ocazie, urmează a da socoteală și de legăturile ce le-a avut în același scop cu von Ritgen.*

Dr. Tester, care imediat după arestarea lui von Ritgen s-a îmbolnăvit grav încît nu mai poate părăsi patul, mai este acuzat și de legături de afaceri pe care le-ar fi avut cu numeroși evrei din România".

Cu toate acestea, rămîne să constatăm că pînă în vara anului 1944, asumîndu-și noi și grave răspunderi împotriva României, Arthur Tester, împreună cu familia (sosise între timp și Violet din Germania unde urmase o școală de balet) s-a retras la o proprietate a sa din județul Hunedoara, în comuna Mintia. Fiind și coproprietarul fabricii de mezeluri „Kulke" din Deva, el avea relații cu diferiți afaceriști din județul Hunedoara, iar în comuna Mintia domicilia și secretara lui, Ianina Ștefanska Prokopieni, căsătorită Moldovan.

Odată stabilit la Mintia, Tester se întîlnea foarte des cu coproprietarul Kulke, cu care era prieten foarte apropiat, precum și cu colonelul Dumitrescu, prefectul județului Hunedoara. În aceste împrejurări soseşte însă de la Berlin colonelul S.S. Walter Weiholble, împreună cu soția, oaspete insolit, care se atașează anturajului amintit. S-a emis părerea că Weinholble venise anume să-l „ridice" pe Tester pentru a-l duce în Germania... Oricum, filmul celor patru ani încărcați de activitate secretă în România, își derula ultimele secvențe...

4. Ultima cursă ?

...Mercedes-Benz-ul gonește cu toată viteza spre frontiera de vest. Numărul său reține atenția de la prima privire : 1 A 100—400. Inițiații pot deslușI fără dificultăți

că este o mașină a Abwehr-ului, înmatriculată în Reich și aflată în folosința unei persoane ce ocupă o funcție importantă.

Este 25 august 1944, după amiaza, și cei din mașină, cinci la număr, speră încă să poată trece frontiera în Ungaria, scăpînd din cleștele puternic al revoluției naționale românești declanșată cu numai două zile în urmă.

Penetrarea dispozitivului militar al armatei române instaurat ferm la granița cu Ungaria, în perspectiva foarte apropiată a unei riposte armate nazisto-horthyste, constituie acum o încercare cel puțin temerară. Militarii români au executat blocarea circulației în toată zona și își concentrau atenția asupra tentativelor de forțare a frontierei, în ambele direcții.

Mercedes-ul înaintează decis. În mașină se află un important personaj : doctorul Arthur Tester. Duce cu el cinci mape cu documente de o mare valoare asupra activității secrete desfășurate în România. Beneficiază de o escortă nu mai puțin importantă : colonelul S.S. Walter Weiholble și subofițerii S.S. Reinhardt Hann și Buhler Ernest.

Acțiunea de desprindere de sub imperiul evenimentelor se dovedește încărcată de numeroase riscuri. După ce a reușit, printr-un adevărat miracol, să treacă de Arad, automobilul se îndreaptă spre Curtici. Dar, ajuns în zona apărată de regimentul 38 Artilerie Arad, cînd mai erau doar cîțiva kilometri pînă la frontieră, se produce un incident cu importante urmări.

...Automobilul este reperat și somat să oprească. De-a lungul șoselei îi iese în întîmpinare o patrulă a armatei române. Subofițerul S.S. Reinhardt Hann, aflat la volan, micșorează viteza, simulînd intenția de a opri. Cînd ajunge însă în dreptul militarilor români, din mașină se trage asupra acestora. Cei atacați ripostează împușcînd mortal o persoană din mașină și rănind ușor alte două. În sfîrșit, Mercedes-ul este oprit. Toți componenții valizi sînt dați jos.

Incidentul pare închis. Pentru militarii prezenți, întîmplarea nu prezintă o semnificație aparte. Era doar un eveniment pe fundalul războiului care bîntuia cu furie.

Se pregătește conducerea celor valizi la sediul regimentului. Subofițerul S.S. Reinhardt Hann și soția colo-

nelului german, Louise Weinholble, ușor răniți, sînt transportați la spital, iar colonelul Weinholble cu subofițerul S.S. Buhler Ernest urmează a fi trimiși sub escortă. În acest moment, colonelul german, furios, scoate o armă și trage asupra unui sublocotenent român care sosise între timp la fața locului. Acesta scapă numai printr-o minune : glonțul îi perforează casheta și i-o zboară din cap ! Militarul român aflat în garda ofițerului său ripostează cu foc, și colonelul nazist, secerat de gloanțe, se prăbușește pe loc.

În primele zile care au urmat acestui incident, nimic nu părea neobișnuit. Cei doi decedați au fost înhumați la cimitirul „Pomenirea" din Arad. Pe mormîntul ofițerului german se pune o cruce cu numele său, dar pe celălalt, nici una ! Oamenii însărcinați cu înhumarea, vor declara mai tîrziu că nu au știut ce să scrie pe cruce, prefațînd astfel seria unor mari întrebări și dileme ale cazului Arthur Tester...

Primul care sesizează faptul că s-a produs un eveniment mai deosebit este șeful Biroului II al Diviziei I Cavalerie, la care ajung peste cîteva zile importantele dosare găsite în mașină. El raportează : „*...Se poate constata o bogată corespondență cu foștii guvernanți în legătură cu afacerile sale, pentru a obține diverse înlesniri. Avînd în vedere că aceste cinci dosare prezintă o valoare politică mare, și că moartea dr-ului Tester s-a produs în împrejurările consemnate în Procesul Verbal întocmit de Poliția Judiciară, am onoarea a vă ruga să bine voiți a aproba trimiterea lor la un tribunal militar pentru anchetare*".

La 6 septembrie 1944, în conformitate cu ordinul Marelui Stat Major, comandantul diviziei dispune înaintarea dosarelor la Biroului juridic al S.S.I, pentru a fi predate ministrului de Interne. La 13 septembrie dosarele sînt predate generalului Aldea, care ordonă studierea lor de către directorul general al poliției, colonelul magistrat Radu Ionescu. Nouă zile mai tîrziu, respectiv la 22 septembrie, acesta prezintă un raport scris, la care am făcut deja unele referiri.

Ministrul de Interne, generalul Aldea, ordonă însă ulterior cercetări minuțioase. Ce se întîmplase ?

La București, acest dosar *preocupa în modul cel mai stăruitor organele Misiunii militare engleze sosite între*

timp în România. Întrebarea englezilor părea a avea o anumită semnificație : persoana despre care se spune că ar fi decedat lîngă Arad era într-adevăr doctorul Arthur Tester ? Dilema sporește foarte curînd, atunci cînd se constată că identitatea decedatului Arthur Tester, deși consemnată în procesul verbal întocmit de Poliția judiciară și întărită de documentele descoperite la fața locului, nu poate fi totuși atestată *în cele mai sigure condițiuni*, ca urmare a unui lanț întreg de erori și neglijențe cu caracter procedural, adunate parcă anume pentru a încurca lucrurile.

Pe bună dreptate s-a pus întrebarea dacă în aceste împrejurări nu s-a consumat de fapt o secvență trucată abil de către serviciile secrete engleze pentru a permite plasarea spionului într-un centru de mare interes și pentru obiective viitoare ? La acea dată războiul mondial era departe de a fi încheiat iar pe planul activităților informative și contrainformative, serviciile speciale ale marilor puteri aflate în conflict, continuau să-și plaseze agenții în punctele nevralgice ale inamicului...

Indiscutabil, interesul reprezentanților Angliei față de acest caz a constituit fundalul care a atras de la început atenția, alimentînd pînă în zilele noastre ipoteze voit șocante și seducătoare pentru literatura de gen. Faptul *a fost interpretat ca o expresie a preocupării engleze pentru soarta agentului propriu infiltrat în tabăra germană, întărind supozițiile anterioare* (s.n., H. B.).

Treptat această ipoteză a căpătat și mai mult suport prin atenția specială pe care forurile engleze au manifestat-o față de familia lui A. Tester. Într-o notă din 18 ianuarie 1945 în legătură cu această problemă se arăta : „...Imediat după instalarea organelor I.S. în România, conducerea acestora, și în special colonelul Kind, *s-au interesat îndeaproape de soarta lui Tester* și a familiei sale. De asemenea, colonelul Kind s-a deplasat personal la Prefectura Poliției Capitalei, intervenind pentru prelungirea ședерii în țară a uneia dintre fiicele sale, Mary, cetățeancă engleză".

Cercetările efectuate de organele românești ne permit să formulăm anumite judecăți.

Potrivit raportului întocmit de comisarul Nedelcu Ștefan — cel care a cercetat timp îndelungat și cu de-

plină competență acest caz —, în ziua de 23 August 1944 Tester se afla la Mintia unde oferise un banchet în cinstea zilei sale de naștere. Participa și colonelul Dumitrescu care între timp, „a fost chemat la prefectură și anunțat de schimbarea regimului din București. DL colonel se reîntoarce la petrecere și anunță evenimentul din acea zi. Tester, avizat, pleacă imediat, după ce trece pe la prietena lui, Ianina Moldovan de la care ia o importantă sumă de bani". Anchetată ulterior, ea va declara că Tester se afla într-o stare de surescitare cum nu-l mai văzuse niciodată.

Să consemnăm faptul că Actul politic de la 23 August și apropierea deznodămîntului războiului trebuiau să echivaleze pentru un „agent englez" surprins de evenimente „la datorie", cu un final îndelung așteptat, pentru dobîndirea statutului legal și a gloriei meritate. El continuă însă în mod paradoxal să fugă de englezi, potrivit unui scenariu dintre cele mai lipsite de logică, cel puțin în mod aparent.

„A părăsit acea comună (Mintia n.n.) în dimineața zilei de 24 august — va raporta comisarul Nedelcu Ștefan —, cu autoturismul german nr. 1 A 100—400 marca Mercedes-Benz *, însoțit de colonelul german Weinholble Walter, soția acestuia, Louise, și subofițerii germani Reinhardt Hann și Bühler Ernest. În ziua de 25 august, în timp ce se îndreptau spre șoseaua Arad — Curtici, pentru a trece în Ungaria, un soldat dintr-o patrulă românească însărcinat cu paza șoselei, a somat mașina să oprească. Drept răspuns, din mașină au fost trase

* Unii autori prezintă versiuni diferite în legătură cu mașina cu care a călătorit Tester spre frontieră : mașina aparținea Gestapo-ului (De Launay și Gheysens) ; mașina fusese pusă la dispoziția lui Tester de colonelul Dumitrescu, prefectul județului Hunedoara (Paul Ștefănescu). În realitate, mașina aparținea Abwehr-ului — așa cum indică și numărul ei de înmatriculare — și îi fusese încredințată spre folosire lui Tester. Faptul este dovedit, între altele, de adresa Poliției Giurgiu nr. 3711/1942 prin care se raporta despre călătoria lui Tester la Rusciuk, precizîndu-se, între altele, că aceasta a venit la Giurgiu cu mașinile 1 A 100—400 și 2708 B. În ce privește ultima mașină, era chiar proprietatea lui Tester iar numărul de înmatriculare îi fusese aprobat de S.S.I., lucru pe care îl aflăm dintr-un alt raport al S.S.I.-ului, care fusese întrebat cine a dat un număr atît de mic unui străin ce atrăsese atenția în mod ostentativ la cursele de cai de la Hipodromul Băneasa.

focuri de armă. Restul patrulei a deschis foc împotriva mașinii, *împușcînd mortal pe d-rul Arthur Tester* * și rănind pe Louise Weinholble și subofițerul Reinhardt Hann. Rănițiii au fost înaintați în aceeași noapte la Spitalul Central Arad, iar cei neatinși au fost înaintați la Regimentul 38 Artilerie Arad. Arthur Tester și colonelul german S.S. Walter Weinholble *au fost înmormîntați în ziua de 29 august în cimitirul «Pomenirea» din Arad.* Subofițerul Reinhardt Hann și Louise Weinholble, internați la Spitalul Central din Arad, au fost «eliberați» de trupele germano-ungare la 13 septembrie cu prilejul ocupării orașului. Celălalt subofițer german, Bühler Ernest, a fost înaintat în ziua de 2 septembrie la Divizia I Cavalerie", raporta la 28 decembrie comisarul Nedelcu Ștefan.

Este de menționat că unele semne de întrebare au apărut și ca urmare a două erori strecurate în raportul colonelului magistrat Radu Ionescu, erori greu de explicat pentru experiența lui. Astfel, el precizează că „din conținutul actelor găsite asupra d-rului Tester, în momentul cînd acesta încerca să treacă frontiera în apropierea comunei... Pecica (! ?), dr. A. Tester a fost împușcat de grănicerii români la... 28 august (! ?)... Din cercetarea documentelor rezultă că cele două precizări erau complet greșite dar tocmai și astfel de erori au fost exploatate în unele lucrări pentru a mări doza de mister a acestui caz. Orice examinare coroborată cu existența documentelor probatorii în sine, arată că după depășirea Aradului, fugarii nu s-au îndreptat spre punctul de frontieră Nădlac — care era mai îndepărtat — iar comuna Pecica se găsește tocmai pe acest traseu ! În realitate, ei s-au îndreptat spre nord, pe direcția localității Curtici — unde s-a și petrecut evenimentul —, pentru a trece în Ungaria. Cît privește data producerii acestuia, 25 august, orice dubiu este din capul locului exclus.

O împrejurare ce confirmă decesul lui Arthur Tester rezultă de la însăși soția sa. Ea este anunțată în scris

* Fiind cel mai important călător din mașină, Tester se afla în poziția din față-dreapta. Bazați pe această presupunere putem trage concluzia că el este și cel care a tras asupra militarilor români, poziția respectivă permițîndu-i și folosirea armei. În aceste împrejurări el a fost direct vizat de militarii români, care au tras apoi în el, omorîndu-l pe loc (s.n., H.B.).

în comuna Mintia de un martor ocular la cele întîmplate și se deplasează de îndată la București, unde face relatări oficiale. Serviciul de informații al armatei a consemnat declarația ei : „a primit o scrisoare de la un anume Reinhardt Harm (în realitate subofițerul Reinhardt Hann, care se afla internat în spitalul din Arad, n.n., H. B.) prin care o înștiințează că soțul ei a fost împușcat între Arad și Curtici. A fost înmormîntat la cimitirul din Arad. Doamna Weinholble care a fost cu ei este numai rănită. Actele care au fost găsite asupra sa (asupra lui Tester, n.n.) au fost luate de autoritățile militare din Arad. S-a dispus internarea ei (a soției lui Tester, n.n.) în sanatoriul Saint Vincent de Paul din București". Este demn de reținut că acest mijloc de probă, deși indirect, este important mai ales pentru faptul că provine de la unul din martorii oculari care nici nu ar mai fi putut fi ascultat, la data în discuție el fiind „recuperat" de trupele germane.

Cînd lucrurile păreau să intre într-un făgaș mai liniștit, locotenent-colonelul Traian Borcescu întocmește o notă cu caracter confidențial, care va constitui fundalul unor noi cercetări febrile și stăruitoare. El raporta :

> „Asupra împușcării lui Tester de către grăniceri români *există o versiune că totul este un trucaj, iar Tester trăiește.*
> Din primele informațiuni nu rezultă :
> — cine a scăpat ;
> — *cine l-a identificat pe Tester.*
> Se impune ca serviciul să trimită un agent destoinic la Arad pentru clarificare".

Desigur, perseverența șefului Secției de contrainformații a S.S.I. părea demnă de toată lauda iar faptul că îndoiala cuprindea acum și astfel de sfere, trebuia să dea cu adevărat de gîndit.

În conformitate cu această propunere, agentul Radu Pănoiu, care îl cunoscuse personal pe Arthur Tester, este trimis la 25 septembrie la Arad pentru a face cuvenita identificare. Pentru aceasta, Parchetul Curții Marțiale a Comandamentului Militar Timișoara deleagă la rîndul său pe căpitanul magistrat Ionescu Ștefan și aprobă exhumarea cadavrului. Aceasta are loc la 6 octombrie 1944, deci la peste 60 de zile de la deces. Citim însă în procesul verbal : „La deshumare s-a constatat că *nu s-a putut*

identifica cu preciziune întrucît cadavrul era descompus, neputînd a fi recunoscut după față. *Oarecari indicii arătau că ar putea fi numitul Tester Arthur, referindu-ne la înălțime și volum*" (s.n., H.B.).

În raportul său de misiune, agentul Radu Pănoiu menționa însă un lucru important. El indica cine anume făcuse identificarea lui Tester la fața locului, chiar după producerea evenimentului : comisarul Muratza de la Chestura Arad, precizînd că identificarea se făcuse *după actele ce se aflau asupra cadavrului*. În mod inexplicabil, acest comisar nu este însă găsit și ascultat, după cum nici medicul care a constatat la fața locului moartea lui Tester, slt. dr. Alexandru Montengna nu este nici el ascultat, cercetările fiind lipsite de mărturii cu forță probantă.

Suficient pentru ca „versiunea Borcescu" să se strecoare între timp și în cadrul Misiunii militare britanice din România care se adresează din nou, de data aceasta oficial, Ministerului afacerilor străine. La 8 decembrie, V. Brabetzianu, în numele ministrului român al afacerilor străine, solicită, pentru Misiunea politică britanică din România, o nouă examinare a cazului pentru a se cunoaște „*împrejurările exacte ale decesului, în baza rezultatului autopsiei legale*, precum și înaintarea listei cu efectele și documentele găsite fie asupra cadavrului, fie la locuința decedatului la Mintia, precum și toate informațiunile ce vor putea fi obținute cu privire la proprietatea mobilă și imobilă aparținînd susnumitului, inclusiv depozitele ce ar fi avut la bănci în România".

Parcă pentru a turna gaz peste foc, într-o notă întocmită după indicii la fel de nesigure de același (Traian Borcescu — n.n., H. B.), la 21 ianuarie 1954, într-un capitol intitulat sugestiv „Indicii că Tester trăiește", autorul susține :

„Prezența colonelului Weinholble în București — Doamna X (relații Dl. colonel Borcescu) a vorbit la telefon cu acest colonel în cursul... lunii noiembrie și l-a văzut într-o mașină a Legației Elveției".

Cercetarea dovedește însă că și aceste afirmații erau în întregime inventate, și că lucrurile tindeau să fie împinse pe făgașul improvizațiilor, mai ales ca urmare a implicării presei de scandal a Capitalei, neîntrecută în fabulații, și care „dezvăluia" la nesfîrșit „descoperiri senzaționale" cu privire la „cazul Tester".

În fața acestei turnuri a situației, organele de stat procedează în chipul cel mai radical: sînt identificate, urmărite și cercetate toate legăturile posibile ale lui Tester, inclusiv femeile de raport, gazdele de chefuri și orgii, într-un cuvînt orice persoană de sprijin ori găzduire, dar nu rezultă nici un indiciu serios de natură să acrediteze versiunea că Tester ar fi reușit să se salveze și să regizeze un periplu înșelător în vederea unei viitoare reapariții.

Oricum, cazul a rămas timp îndelungat pe agenda preocupărilor S.S.I.-ului, care a supravegheat îndeosebi agentura utilizată de Tester. Versiuni „la modă" țineau și de această dată să acrediteze, cum aflăm dintr-o informație a S.S.I. din 18 ianuarie 1945, că „Tester a avut din partea I.S.-ului o misiune bine determinată în România, care a constat în a... lua contact direct și a activa alături de Gestapo, efectuînd astfel o colaborare (?!) între organele informative germane și engleze cu privire la problemele sud-est europene". Pe drumul improvizat al presupunerilor, fantezia de gang ajungea să depășească și cele mai neașteptate fabulații.

Surprinzător (și vom vedea de ce), reprezentanții serviciilor engleze își mențin cererile de verificări. La 11 ianuarie 1945, Misiunea militară britanică solicită Direcției Generale a Poliției să-i fie prezentate în mod confidențial „informațiuni complete asupra activității *politice* a lui Tester în România în legătură cu autoritățile germane, italiene și române, legăturile și colaborarea acestuia cu poliția română, *activitatea sa antibritanică* și numele colaboratorilor care l-au asistat în aceste îndeletniciri". Răspunsul organelor române a fost axat pe datele cunoscute în legătură cu activitatea progermană a lui A. Tester, iar faptele acestuia nu puteau în nici un caz măgului servicile engleze în ipoteza că acesta ar fi putut fi cu adevărat agent englez.

În condițiile accentuării „versiunii engleze" a agentului Tester pe piața de zvonuri a Bucureștilor, reprezentanții I.S.-ului decid să ceară elucidarea pînă la capăt a unei posibile existențe a spionului. La cererea acestor organe, la data de 8 februarie 1945 se procedează la o nouă exhumare a cadavrului în prezența unei comisii alcătuită din reprezentanți ai Procuraturii Militare, Ministerului Justiției, Ministerului de război, Poliției Arad, din partea Misiunii militare britanice fiind prezenți locotenent-

colonelul Carter și sergentul Berger. Ca elemente de noutate, englezii precizează și ce anume ar fi putut indica faptul că ar putea fi vorba de Arthur Tester : două plăcuțe metalice implantate cu prilejul unor intervenții chirurgicale.

Concluziile examinării au rămas însă și de data aceasta needificatoare. Cadavrul intrase într-o stare avansată de putrefacție, iar semnele de identificare căutate (o placă de metal pe una din oasele gambelor, și o altă placă de metal pe unul din oasele degetului mic de la mîna dreaptă), nu au fost găsite. În fața acestei situații, „Misiunea britanică, prin reprezentanții ei, au lăsat să se înțeleagă că aceste două indicii *nu ar fi atît de sigure* în ce privește existența lor" — după cum rezultă și din raportul generalului Săvoiu în legătură cu această ultimă examinare a cadavrului. De altfel, după terminarea acestei examinări, locotenentul-colonel Carter, fiind întrebat asupra părerii sale, a răspuns că, *„după convingerea sa personală, cadavrul este într-adevăr al decedatului A.A. Tester"*.

*

Încheiem aici cercetarea noastră, care a fost însoțită de evaluarea împrejurărilor și documentelor timpului, fără a considera că am exprimat totuși opinii absolut definitive. Ne îngăduim să apreciem că „dosarul Tester", deși rămîne încă obscur sub anumite aspecte, întrunește cele mai multe date pentru a i se atribui *calitatea de agent dublu.* Argumentele expuse au ilustrat împrejurările favorabile pentru ca Tester să-și poată oferi serviciile ambelor tabere. *În vreme ce activitatea sa în favoarea oficinelor naziste este un fapt pe deplin demonstrat, angajarea sa în slujba Marii Britanii rămîne doar o supoziție,* întărită de împrejurări ce nu pot fi excluse din discuție. Oricum, în lipsa unor revendicări explicite — lucru de altfel firesc în practica organelor de spionaj în cazurile compromițătoare —, documentele de arhivă din țara noastră *ni-l înfățișează fără dubii ca pe un individ avid să-și împlinească lăcomia din șarjele unor nesfîrșite afaceri murdare, inclusiv pe seama imprejurărilor de război și a nevoii permanente de informații a serviciilor secrete.*

Atunci cînd timpul părea să se fi așternut implacabil peste acest caz, certificînd el însuși că decesul lui Arthur

Tester constituise o realitate, a trebuit să survină o nouă și ultimă „lovitură de teatru", asigurind astfel și un „happyend" pe măsura cazului însuși. Reputații istorici Jacques de Launay și Roger Gheysens, care au călătorit neobosiți pe urmele unor enigme ale frontului secret al celui de-al doilea război mondial, inclusiv pe cele ale lui Arthur Tester, s-au adresat, în anul 1945, Interpol-ului, care le-a dat un răspuns de-a dreptul stupefiant : *„Tester Arthur Albert, naturalizat englez, presupus decedat, figurează pe lista traficanților de arme destinate unei țări din Orientul Mijlociu !"* (s.n., H.B.).

Din păcate, acest temei de natură arhivistică impunea continuarea investigațiilor pentru a se stabili în ce măsură informația ar fi putut avea un suport real. Se știe că și în evidențele cele mai sofisticate se produc erori de înmagazinare a fișierelor, esențială dovedindu-se pînă la urmă verificarea veracității sursei care a furnizat informația respectivă.

Pornind însă de la datele existente în documentele românești de arhivă, ne îngăduim, la sfîrșitul acestui incurs, derulat meticulos, chiar cu riscul unor lungi enunțuri probatorii, să exprimăm îndoieli în legătură cu faptul că o simplă informație strecurată în fișierele Interpolului (nici el scutit de posibile erori !) dar necercetată chiar nici de către cei doi istorici, recunoscuți pentru sagacitatea lor în răscolirea enigmelor trecutului, ar putea modifica opinii de fond asupra acestui caz pe alocuri prezentat în mod voit ca tenebros. Nici chiar serviciile speciale engleze, în ciuda faimei lor pentru arta enigmisticii nu ne pot lămuri *de ce dacă misteriorul Tester a fost și agentul lor, nu a dezvăluit celor în drept intențiile sale de viitor la 23 August 1944, fiind necesare două exhumări una mai penibilă decît alta.*

Firește, lumea spionajului poate fi inepuizabilă. Dar nu și imposibil de înțeles în faptele ei cele mai complicate. Viața își impune pînă la urmă legile ei firești, logica și bunul simț, care nu pot fi mințite la nesfîrșit. În consecință, pentru a accepta versiuni potrivit cărora Tester n-a murit lîngă Arad, că totul ar fi fost doar o înscenare în maniera cunoscută a romanelor de aventuri, că a reușit să treacă frontiera, fuga lui fiind facilitată de substituirea printr-un alt cadavru, și că apoi a reușit să-și continue activitatea de spion (în slujba cui ?), după cum au

dictat noile ordine, avem nevoie de dovezi și fapte, care, dacă există, se cer dezvăluite ! Altfel...

* * *

Problematica frontului secret din România anilor celui de-al doilea război mondial rămîne, într-adevăr, deosebit de complexă. Multe alte fapte, la fel de reale ca cele expuse în acest modest volum așteaptă lumina tiparului. Ele vor demonstra că țara noastră s-a aflat în atenția cancelariilor europene prin întregul dramatism al împrejurărilor în care a fost tîrîtă, și pe care s-a străduit să le repudieze în conformitate cu idealurile și năzuințele ei nepieritoare.

Note

Partea I : ÎNCERCUIREA

— Circumstanțele unui orizont întunecat

1. Jacques de Launay, *Istoria secretă*, București, 1970, p. 164.
2. D. Melnicov, *Complot împotriva lui Hitler*, București, 1963, p. 67.
3. Angus Calder, *L'Angleterre en guerre*, 1939—1945, P. Gallimard, 1972, p. 21—22.
4. *Ibidem*, p. 22.
5. Grigore Gafencu, *Préliminaires de la guerre à l'Est*, Fribourg, W. Egloff, 1944.
6. Eugen Preda, *Miza petrolului*, București, 1983, p. 25, cf. F.R.U.S. (Colecție de documente americane), vol. I, p. 672—673.

— România a fost pusă la index

1. Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 26.
2. Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete în România*, București, 1973, p. 26—27.
3. Arhiva M.F.A., M. St. M., mapa 51, p. 757
4. E. Preda, *op. cit.*, p. 31.
5. *Ibidem*, p. 32.
6. Documents of German Foreign Policy (D.G.F.P.), Series D, vol. IV, doc. nr. 273.
7. *Ibidem*.
8. Documents on British Foreign Policy, Third Series, vol. III, London, H.M.S.O., 19, doc. no. 262 (scrisoarea lordului Halifax către M. Palairet, București, 17 noiembrie 1938).

9. Phillipe Marguerat, *Le IIIe Reich et le petrole roumain, 1938—1940*, Geneva, 1977, p. 210.
10. I. Mocsony-Styrcea, *Memorii*, A.I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dos. nr. 192, vol. III, fila 1001.
11. Grigore Gafencu, *op. cit.*
12. *Ibidem.*
13. Akten zur deutschen Auswärtigen Politik, vol. V. doc. nr. 264.
14. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (A.M.A.E.), fondul nr. 71 G., vol. 76 bis, p. 26.
15. Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse, Paris, 1956, vol. I, p. 388.
16. Arhivele Statului — București (A.S.B.), fond Microfilme R.D.G., vol. 4, c. 569, 570, 573.

— În jungla spionajului total

1. General-maior Mihai Ilie, *Gehlen, de la F.H.O. la B.N.D.*, București, 1974, vol. I, p. 42.
2. *Ibidem.*
3. Gh. Buzatu, *Războiul secret*, Iași, 1973, p. 29.
4. *Ibidem.*
5. C. Neagu, D. Marinescu, *Fapte din umbră*, 1983, vol. IV, p. 23.
6. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 13.
7. *Ibidem.*

— Serviciile aliate și „regula jocului"

1. Kurt Riess, *Spionajul total*, București, 1950, p. 23.
2. Winston Churchill, *The Second World War*, vol. I, London, 1967, p. 200.
3. John Baker White, *The Big Lie*, London, 1962, p. 44—45.
4. Public Record Office (London), fondul nr. 11/1938, dos. 9 H, p. 44—45.
5. W. Churchill, *op. cit.*, p. 353.
6. Leonard Kirkpatrik, *Spies and spying in England*, London, 1955, p. 162.
7. W. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich*, vol. I, New York, 1960, p. 503—504.
8. L. Kirkpatrik, *op. cit.*, p. 196—201.
9. F. Halder, *Hitler als Feldherr*, München, ed. a VI-a, 1959, însemnarea din 14 octombrie 1939.
10. Bernard Newman, *Le monde secret de l'espionnage*, Paris, 1963, p. 175.

11. H. Bernard, G. A. Chevallaz, R. Gheysens, J. de Launay, *Les dossiers de la seconde guerre mondiale*, Marabout Université, 1964, p. 154—160.
12. P. Reynoud, *La France a sauvé l'Europe*, vol. I, Paris, 1951, p. 90—91.

— Marasmul

1. Procesul marii trădări naționale, București, p. 156—157.
2. General-maior Mihai Ilie, *op. cit.*, p. 45.
3. A. Simion, Organizațiile fascisto-hitleriste din România, factor de subminare a independenței și suveranității naționale, în „Anale de istorie", anul XXXI, 4, 1985, p. 55.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. Cosma Neagu, D. Marinescu, *op. cit.*, p. 24.
8. A.I.S.I.S.P., fond Armand Călinescu, notele din 9 și 27 mai 1938.

Partea a II-a: SPRE MATCA MARILOR PRIMEJDII

— Presiuni și riposte

1. Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 310.
2. A.M.A.E., fond 71/G, vol. 76 bis, p. 21.
3. *Ibidem*, p. 97—98.
4. *Ibidem*, p. 106.
5. A.M.A.E., fondul nr. 71 România, anul 1940, ianuarie-august, vol. VIII, p. 11.
6. Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 329.

— În calea răutăților

1. „Timpul", 3 mai 1939.
2. Horia Brestoiu, *op. cit.*, p. 76.
3. Byckham Sweet-Escott, *Baker Street Irregular*, London, 1965, p. 27—30.
4. Alexandru Cretzianu, *The Lost Opportunity*, London, Jonathan Cape, 1957, p. 32.

— O forță redutabilă

1. Mircea Mușat, Ion Pavelescu, *Rădăcinile istorice ale revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944*, în vol. *„23 August în context internațional"*,

București, 1984, p. 47 ; Gh. Ioniță, *P.C.R. și masele populare, 1934—1938*, București, 1971, p. 164.

2. M. Mușat, I. Pavelescu, *op. cit.*, p. 61.

Partea a III-a : ZODIA APOCALIPSULUI

— Numărătoarea inversă a agresiunii nazisto-horthyste împotriva României a fost declanșată

1. A.I.S.I.S.P, fond 10, doc. nr. 342.
2. *I documenti diplomatici italiani*, 1939—1943, vol. IV, doc. nr. 256.
3. Gyula Juhász, *A Teleki-kormány külpolitikája*, 1938—1941, Budapesta, 1964.
4. Galeazzo Ciano, *Journal politique, 1939—1943*, Editions de la Baconnière-Neuchâtel, p. 234.
5. Generaloberst Franz Halder, *Jurnal*, vol. I, p. 249.
6. *Ibidem.*
7. E. Preda, *op. cit.*, p. 45, cf. Documentele Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg (T. M. I. N.), vol. 3 p. 377.
8. E. Preda, *op. cit.*, p. 45.
9. Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 328.
10. *Ibidem*, p. 329.
11. Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45*, Iași, 1986, p. 156.
12. *Ibidem*, p. 157.
13. Telegrama din 14 aprilie a lui von Killinger către ministrul german de externe.
14. *Ibidem.*
15. Arhiva Institutului de istorie contemporană. München, Jurnalul Abwehr, II/A.154/51, p. 59.
16. Andreas Hillgruber, *Hitler, König Karol und Marschall Antonescu. Die Deutsche Rümanische Beziehungen 1938—1944*, Franz Steiner Verlag, G.M.B.H., Wiesbaden, 1965, p. 67.

— Dejucarea noilor tentative

1. A.M.A.E., fondul nr. 71 România, anul 1940, vol. 8.
2. *Ibidem*, fondul nr. 71, E 9, dos. 60, telegr. nr. 49/22 mai 1940, de la legația din Londra, semnată V. Tilea.
3. A.M.A.E., fondul U.R.S.S., dos. nr. 75, telegr. nr. 1291 din 20 mai 1940, de la legația din Moscova, semnată Davidescu.
4. Paul Quinlan, *Clash over Romania, British and American Policies towards Romania : 1938—1947*, Los Angeles, 1977, p. 64;
5. A.M.A.E., fondul nr. 71 Germania, vol. 78, p. 486—487.

6. Eliza Campus, *Din politica externă a României, 1913—1947*, Bucureşti, 1980, p. 530.
7. Francis Trevelyan Miller, *History of World war II*, The John C. Winston Company, Philadelphia Toronto, p. 268.
8. A.M.A.E., fondul nr. 71 România, anul 1940, ianuarie-august, vol. VIII, p. 7.
9. *Ibidem*, fondul nr. 71 Germania, vol. 78, p. 466.
10. Gh. Buzatu, Gh. Florescu, *Al doilea război mondial şi o bibliografie*, Iaşi, 1981, p. 12.

— Armele de bază ale horthysmului-fascist

1. Telegrama nr. 6153/39 către M.A.E. Berlin, nr. 825 din 3 nov. 1939, semnată Fabricius.

Partea a IV-a: REPLIEREA

— Daţi foc Europei !

1. Angus Calder, *op. cit.*, p. 17.
2. H. Bernard, G. A. Chevallaz, R. Gheysens, *op. cit.*, p. 158.

— Omul tuturor speranţelor

1. E. Preda, *op.cit.*, p. 56.
2. E. Barker, *British Policy in South East Europe in the Second World War*, London, Macmillan, 1976, p. 72.
3. E. Preda, *op. cit.*, p. 52.
4. *Ibidem.*
5. Paul Quinlan, *op. cit.*, p. 64.
6. E. Barker, *op. cit.*, p. 74.
7. *Ibidem*, p. 223.
8. *Ibidem*, p. 223—224 ; P. Quinlan, *op. cit.*, p. 82—83.
9. E. Barker, *op. cit.*, p. 237—241.
10. Alexandru Cretzianu, *op. cit.*, p. 63.
11. E. Barker *op. cit.*, p. 75.
12. *Ibidem*, p. 76.
13. Bickham Sweet-Escott, *op. cit.*, p. 51.
14. E. Barker, *op. cit.*, p. 76.
15. B. Sweet-Escott, *op. cit.*, p. 235.
16. General Mihai Ilie, *op. cit.*, p. 45.

— A patra armă

1. Charles Cruickshank, *The Fourth Arm, Psychological Warfare, 1938—1945*, London, Davies-Paynter, 1977.

2. J. de Launay, La guerre psychologique, în vol. *Les dossiers de la seconde guerre mondiale*, Marabout Université, p. 187 și urm.
3. Elisabeth Barker, British Anti-Axis Propaganda to South-East Europe in the Second World War, referat ținut la colocviul internațional cu tema „Propaganda de război și presa ilegală în Sud-Estul Europei în timpul celui de-al doilea război mondial (1941—1945), Budapesta, 2—4 noiembrie 1978.
4. Ion Popescu-Puțuri, *Propaganda în anii celui de-al doilea război mondial*, Anale de istorie, anul XXVI, 1980, p. 84, cf. Charles Robert Agerou, *Les populations du Maghreb face à la propagande allemande*, în Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale, 29-e année (1979), nr. 114 (avril), p. 39.
5. *Ibidem*, cf. Adolf Hitler, *Mein Kampf*, München, 1934, p. 194.
6. Winston Churchill, *op. cit.*, p. 353.
7. H. Montgomery Hyde, *Camera 3603*, București, 1969, p. 106, cf. Luis de Johg, *The German Fifth Column in the Second World War*, 1956, p. 105.
8. Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, cf. Daniel Lerner, Sykewar : *Psychological Warfare Against Germany, D-day to V E Day*, New York, 1949, p. 288.
9. Jacues de Launay, *Ultimele zile ale fascismului*, București, 1985, p. 28.
10. Hadley Gantril, *Opinion Trends in World War II : Some guides to Interpretation*, în „Public Opinion Quartely", an 12 (1948), Spring, p. 38.
11. Elisabeth Barker, *op. cit.*
12. George Potra, *Ratatul pseudoprofet din Wilhelmstrasse*, Magazin istoric, Anul XIV, nr. 2 (155), febr. 1980.
13. *Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik* (1918—1945) Aus dem Archiv des Deutschen Auswärtigen Amtes, 1956, Baden-Baden, telegrama Legației germane din București către Ministerul de Externe german, nr. 388/29.8.39.
14. Propaganda inamică în România, 1939—1940 ; Balcani : Abwehr și O.K.W., București, 12 decembrie 1939.

Partea a V-a : SPRE NOILE AVANPOSTURI

— S. O. E. — via Istanbul

1. P. Quinlan, *op. cit.*, p. 64.
2. B. Sweet-Escott, *op. cit.*, p. 52.
3. *Ibidem*, p. 82—84.

— „Taxim-Bar"

— **Filiera**

1. E. Preda, *op. cit.*, p. 53.

Partea a VI-a: INCERCĂRI DE JONCȚIUNE

— **Caruselul demersurilor secrete**

1. B. Sweet-Escott, *op. cit.*, p. 30.
2. I. Scurtu, *Poziția PNȚ și a PNL față de dictatura antonesciană*... în vol. „23 August în context internațional, București, 1984, p. 112—113.
3. Monitorul Oficial nr. 271 din 17 nov. 1940.
4. E. Barker, *op. cit.* p. 177.
5. *Ibidem.*
6. B. Sweet-Escott, *op. cit.*, p. 52.
7. P. Quinlan, *op. cit.*, p. 70.
8. E. Barker, *op. cit.*, p. 223.
9. B. Sweet-Escott, *op. cit.*, p. 84.
10. P. Quinlan, *op. cit.*, p. 70.
11. *Ibidem.*
12. E.-Barker, *op. cit.*, p. 77.
13. *Ibidem.*
14. B. Sweet-Escott, *op. cit.*, p. 52.
15. *Ibidem.*

— **Emisiuni radio în Orient**

1. George Beza, *Cinci ani de exil*, în „Era Nouă", 20 aprilie 1948.

Partea a VII-a: DUEL CU REGULI PROPRII

— **Infiltrarea**

— **Surprize în lanț**

— **De la „Taxim" la... „Malmaison"**

— **Apar implicațiile**

1. Alexandru Cretzianu, *op. cit.*, p. 32.

Partea a VIII-a: EPILOGUL MARILOR DISPUTE

— **După modelul batalioanelor de șoc**

1. A.I.S.I.S.P., fondul 10, dosar nr. 96, filele 72—73.

2. Ion...
3. Platforma C.C. al P.C.R. din 15 ianuarie 1941.
4. D.G.F.P., vol. XI, doc. nr. 445.
5. A.I.S.I.S.P., fond 10, dosar nr. 4 G.
6. E. Preda, *op. cit.*, p. 65—66.
7. M. Fătu, I. Spălățelu, *op. cit.*, p. 354 și urm.
8. *Ibidem.*
9. A.I.S.I.S.P., fondul 10, dosar nr. 9 G, fila 56.
10. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din August*, Cluj, 1979, p. 15.

— Infruntind teroarea

1. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, București, 1971, p. 847.
2. A se vedea pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie", anul XXX, nr. 4/1984 p. 3—20. Ion Popescu Puțuri, Mircea Mușat, *Lupta P.C.R. pentru unitatea clasei muncitoare și coalizarea tuturor forțelor de stînga, democratice, împotriva fascismului, pentru preluarea puterii și construirea socialismului*, în „Anale de istorie" anul XXX, nr. 1/1979, p. 130—168 ; *Lupta P.C.R. în fruntea forțelor patriotice împotriva dominației Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene. Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din August 1944*, în „Anale de istorie", anul XXIX, nr. 4/1978, p. 112—137.
3. Horia Brestoiu, *Din lupta Partidului Comunist Român împotriva dictaturii legionaro-antonesciene (septembrie 1940-ianuarie 1941)* în „Anale de istorie", anul XXXI, nr. 4/1985, p. 19—30.

— Dimensiuni ale rezistenței naționale

1. Maria Covaci, *Lupta Partidului Comunist Român pentru organizarea și dezvoltarea rezistenței antifasciste din România* în *Insurecția din August 1944 și semnificația ei istorică*, pp. 41—53.
2. A. Simion, *P.C.R. — organizatorul și conducătorul luptei împotriva dictaturii antonesciene, pentru eliberarea și independența patriei*, în vol. *23 August în context internațional*, p. 72.
3. Buletinul informativ al muncii, Buc., nr. 6—12, iunie-decembrie

1945, p. 133—137. În numărul conflictelor colective de muncă nu au fost incluse cele desfășurate pe cuprinsul Capitalei.

4. Arh. M. Ap. N., dosar nr. 1/24, f. 389 (Raportul contrainformativ nr. 248 din 5 decembrie 1942 al Biroului Statistic Militar Sibiu.
5. Arh. C.C. al P.C.R., fond 1, dosar nr. 228 fila 309.
6. Arh. M. Ap. N., fond 948, dosar 1490, f. 47—48.
7. *Ibidem*, dosar nr. 1490, fila 259.
8. A.I.S.I.S.P., cota A, XXVII—17.
9. Arh. M. Ap. N., — Marele Stat Major, dos. 300/50, fila 136. Ordinul circular nr. 74631 din 10 nov. 1943 al Corpului 4 armată, București.
10. Arh. C.C. al P.C.R, fond 1, dosar nr. 284, f. 403.

Partea a IX-a: PE TAPETUL VECHILOR PRETENȚII

— Obsesia

1. Juhász Gyula, *op. cit.*, p. 214.
2. D.G.F.P., Series D (1937—1945), vol. XI. doc. 41.
3. Ziarul „Nyirvidek" din 16 septembrie 1940, articolul „Săptămîna fericirii".
4. Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 114.
5. D.G.F.P., Series D (1937—1945), vol. XI, doc. 381.
6. A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Cluj, 1972, p. 235.
7. D.G.F.P., Series D (1937—1945), vol. XI, doc. 41.

— Revizionism integral

1. A.S.B., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. nr. 1075/1943.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, dosar nr. 1046/1943, f. 37.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem*, filele 44—46; 52—53.
8. *Ibidem*, dosar nr. 1104/1943, filele 96—98; dosar nr. 1077/1943.

Partea a X-a: SPIONUL CARE A FOST NUMIT „INSENSIBILUL"

— **Biografie încărcată**

1. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 102.

— **Bancher peste noapte**

1. Paul Ștefănescu, *Front fără tranșee*, București, 1985, p. 15.
2. *Ibidem*, p. 17.

— **Spre o nouă bază**

— **Implantare dificilă**

— **Toboganul suspiciunilor**

— **Punctul critic a fost depășit**

— **Misiuni de anvergură**

1. Arhives du Ministère des Affaires Etrangères d'Allemagne, vol. 95, „Note sur l'entrevue du 3 juin entre M. Antonescu et Tester".

— **Cursă de urmărire a șefului S.S.I.**

Partea a XI-a: „DOCTORUL ECKO" A FOST PROPULSAT ÎN SCENĂ

— **Un personaj fără scrupule**

— **Atragerea**

— **Prima călătorie în Turcia**

— **Serviciul special de informații descifrează**

— **La Istanbul, ca agent nazist**

— **Surprizele de la Sofia**

— **Perspective sigure**

Partea a XII-a: PENETRAREA DISPOZITIVULUI SECRET AL S.O.E. — ISTANBUL

1. D.G.F.P., Series D, vol. XIII, doc. 503.
2. „*Actul de la 23 August 1944 în context internațional*", București, 1984, p. 169.

— **„Doctorul Ecko" trebuie să devină agent englez**

— **Infiltrarea a reușit!**

— **Informații cu valoare maximă**

— **Nerăbdarea 'Abwehr-ului**

Partea a XIII-a : MISIUNE DECISIVĂ

1. R. Bova-Scoppa, *Colloqui con due dittatori.*

— **O preocupare esențială : dezinformarea adversarului**

— **În perspectiva lansării unor comandouri engleze**

— **„Englandspiel"-ul a fost ratat**

Partea a XIV-a CERCUL SE ÎNCHIDE

— **Suspectat de a fi cadru al Serviciului secret englez**

— **Manevre de ultimă oră**

1. Horia Brestoiu, *Impact...*, p. 497—506.

— **Somat să se retragă în Germania**

— **Ultima cursă**